

భారతి

స చిత్ర
మా స పత్రిక

సంపాదకుడు

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము ౧౫, సంచిక ౨

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము,
ముద్రాసు.

౧౯౩౮

విషయ సూచిక

తెలుగుకన్నె—సూక్ష్మ బాపిరాజుగారు	...	౯౭
మఱికొన్ని ప్రాకృతగాథలు — రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మ గారు	...	౯౮
ఆంధ్రగద్యవాఙ్మయపరిణామము — గొబ్బూరి వెంకటానంద రాఘవరావుగారు	...	౯౯
త్రిశూలము—విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు	...	౧౦౭
హిందీ - అఖిలభారతభాష—గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమ రావు గారు	...	౧౧౯
సినీమాకళ—పద్మరాజుగారు	...	౧౨౪
ఆంధ్రదేశమున యంత్రాలయ పరిశ్రమాభివృద్ధి - ౨ — “రావు”	...	౧౨౭
నన్నయార్యుని నిరంకుశప్రయోగము	...	౧౩౧
సంతోభము—గుట్టము వేంకటసుబ్రహ్మణ్యముగారు	...	౧౩౨
మిసెస్ వి. కె. వటీరావు, యమ్మే—చింతాదీక్షితులుగారు	...	౧౩౩
సప్తర్షిమండలము—కొంపెల్ల లక్ష్మీనారాయణగారు	...	౧౪౧
సింగినాదం - జీలకఱ్ఱ	...	౧౪౨
తాళ్లప్రాద్దుటూరిశాసనము — నేలటూరు వెంకటరమణయ్య గారు, ముట్లూరు వెంకటరామయ్యగారు	...	౧౪౭
సోమశేఖరశాస్త్రి—రాయసం వెంకటశివుడుగారు	...	౧౫౧
గృహపరిశ్రమ-ఫ్రెట్ వర్క్—కొ. స్వర్ణవల్లిగారు	...	౧౫౪
పెద్దజమీందారుగారి సన్నాహసం—అక్కరాజు ఆంజనేయులు గారు	...	౧౫౬
మూడుగీతాలు—శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు	...	౧౭౨
నాన్వగతం—కొడవగంటి కుటుంబరావుగారు	...	౧౭౩
అస్తమయము : ౧ ఆంధ్రవీరకంఠీరవుడు } ౨ శరచ్చంద్రచటర్జి }	...	౧౭౪
విమర్శనము :—	...	౧౮౧

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రము : తొట్రుపాటు—టి. భీమరావు.

సాధారణచిత్రములు : ఉమర్ ఖయ్యాము చిత్రములు.

భారతి చందాదార్లకు హెచ్చరిక

ఈక్రింది కనిబరచిన నెంబర్లవారికి ఈనెల (1938 సం. ఫిబ్రవరినెల)లో ఇదివరకు చెల్లించిన చందా పూర్తి యగుచున్నది. తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమున కను చందా మాకు చేరునట్లు ఈనెలముద్రలోగా మనియార్డరు చేసినచో తెంపులేకుండ పత్రికను పంపుమంగుము. అట్లు తమయొద్దనుండి 30-వ లేదా 40-వ సామ్మర్రానిచో సహజభాషాభిమాను లగు తాము తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరము వఱకు చందా దారులుగ నుండురను నమ్మకముతో 1938 సం. మార్చి 10-వ లేదని యీ 6-4-0 లకు వి.పి. పంపుచున్నాము. గావున తా మెప్పటివలెనే పత్రికయం దభిమాన ముంచి సామ్మ చెల్లించి వి. పి. ని గైకొన వ్రార్చుకులు. ఒకవేళ తమ కీ పత్రిక ప్రస్తుత మనవసరముగ దోచినచో మా కౌచిషయము ఇంటనే తెలియజేసియివల వి. పి. పంపుట నాపుచుము.

B 13. G 9. S 180, 186. C 10. J 14. L 14. M 14. P 54, 56, 57. R 53, 54. S 194, 197, 200, 202, 203, 204. T 6. V 47, 48. S 206, 207, 208. S 5. L 6. S 56, 63. B 5, 6, 7, 10. S 65, 67. T 1. V 20. H 46. P 32. S 95.

తెలుగు కన్నె

బొడ్డు బాపి రాజు

ఇంత యోషిక నెచట గడించుకొన్న
దానవే తల్లి, యీచిన్ని తనమునందె !
పిట్టలే రెక్కలల్లార్చి విడిచిపెట్ట
బోవు, మనికప ట్టిమునివ్రాద్దువేళ.

ఎట్టికోరిక లున్నవో చిట్టియెడద,
కదలివచ్చుచున్న సంక్రాంతిరమకు
తీపు లూరించు నభినవాతిభ్య మొసగ
యాయడాపుడి నింత సాగించినావు.

ఎంతటి యపూర్వశిల్ప మీయిగురుచేతు
లం దిమిడియున్నదె, యెరుక కందకుండ !
వై కుబికివచ్చె నేటి కీపాష్యలక్ష్మి
కలవరింపగ నాణిముత్యాలగదె.

వీలు చాలును లేక విస్వేధి మిగుకు
తారలే నీకరస్పర్శ ధన్యము లయి
వరుసగట్టిన వేము యీవరుస బిడ్డ !
ఒప్పుకొనుగాక సీసఖద్యుతుల నేడు.

ఇట్టిరంగవల్లిక రచియించు నేరు
పలవడినయదె నీ కనభ్యస్త మగుచు !

నీకు, సంక్రాంతిరమణికి నేస్త మెన్ని
యబ్బములనుండి కలసినదమ్మ ! నుడువు.

తీరిచిన రేఖలందున తెలుగుదనము
విడిదిగొనియున్నది కుమారి ! వీధివీధి
నీకళారాధనమున పునీతమయ్యె,
చెరిగిపోనట్టి కీర్తు లార్జించుకొంటి.

తోడి కన్నె పడుచులతో గూడిపోయి
గోమయము, బంతిపూ లేరి కోరి తెచ్చి
దిద్ది తీర్చిపెట్టిన గొబ్బిముద్దలకును
కొలుపుపీత మీరంగవల్లులె అగునగు !

కోరుకొనవమ్మ, నీకున్న కోర్కులెల్ల,
మల్లెపువ్వువంటిమగడు, చంపకమువంటి
బిడ్డ, డింక నింక—తథాస్తు వేల్పు లరుగు
చుందు రీశుభ్రబ్రాహ్మముహూర్తమునను.

‘నేటి కింక మా తెలుగుకన్నెయలచేత
జీవనము నిల్చుకొన్నది శిల్ప’ మనుచు
లియ్యని గళమ్ము లెత్తి కీర్తించుకొనుచు
కులుకుదుము తెలుగుకవీశ్వరులము మేము.

ప్రాకృతగాధలు

[మఱికొన్ని]

రాశ్ట్రపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మ

[మంఘకుని అలంకారవర్ణనమునుండి]

రేగుపండ్లొండొకటిపయి రెండుపెట్టి
బోడితలమీఁదఁ దడవు నిల్పుకొనఁజనెను;

పోరపోకిరి! నిను నీవ మోసగించు

కొనెదు! మఱి జాణలేలలోఁగుదురు నీకు? (పు. ౮౩)

నియతియనెడుగరిత నిలువక పయనంబు

లాచరించు కాలమను మగనికి;

జడ్దిగట్టువేళ నెద్దిచిక్కిన దాని

గొనునుగాని వెదకికొనదుచూపె! (పు. ౧౨౬)

సామి! కొంత యాఁగి చనుము, నీవిరహంపుఁ

జంతఁ జేసి గుండచెడినమనసు

కొంతకుమటఁబెట్టుకొని చెప్పదును; లేక

యిట్లెపొమ్ము; చెప్ప నేమిగలదు? (పు. ౧౪౦)

[ధ్వన్యాలోకమపద్ధ్యోతమునుండి.]

పొమ్ము వేగమ; యేడ్పులూర్పులును నాకు

నొక్కతికె యివియన్నియు నుండనిమ్ము;

పాడుమొగమోటమునకు నాడడఁతిఁ బాసి

వచ్చితివి; నీకు నవి కల్గవలెనె యింక? (ఉ. ౧, పు. ౨౧)

పోవలవ దింక మఱిలు; నీపుణ్యమగును;

తెలిమొగము వెన్నెలలఁ జీకటులు దొలంగె;

మగలఁ జేరఁగఁజను వెఱమగువలకును

అడ్డమై దాపురించెద వగడుపడుచ! (ఉ. ౧, పు. ౨౨)

అలిగినప్పు డలుకవెలిసినప్పుడు సంత

సింది నవ్వునప్పు డేడ్పునపుడు—

ఎపుడు చేరఁజనిన నపుడె వెల్లాటపుఁ

గులుకులాండు చూఱగొండు మదిని. (ఉ. ౧, పు. ౨౨)

క్రొత్తపడఁతి గబ్బిగుబ్బిపై నెల

దీఁగఁ బ్రియుండు మెల్లఁ దీఁడినట్టి

దెబ్బ చిన్నదయ్యఁ దీఱనిపెనునొప్పు

గలుగఁజేసి నవతెచెలులయెదల. (ఉ. ౧౫, పు. ౧౨)

చెందిరంపుఁబూఁతచే బొల్పు రిపుమత్త

కలభకుంభములకు వలచినంత

వలవ దెపుడు వీరపరుచూపు ప్రియురాలి

కుంకుమలఁడుకొన్న గుబ్బలకును. (ఉ. ౨, పు. ౧౧౧)

పూలు రాలిన వేటుకో; చాలు; కేలఁ

బట్టి వావిలికొమ్మ దుల్పంగవలదు;

కాపుకోడల! నీమామగారిచెవులఁ

బాడుగాజల పెనుసద్ద పడిన దిపుడు. (ఉ. ౨, పు. ౧౨౮)

పడ్చుకొఱకె పుట్టె నీపాడుకన్నలు;

తుడువవలదు వీనిఁ దొలఁగి పోర!

నిన్నుఁ జూచినంతనే యివి కైపెక్కి

కానవయ్యె నీదు కటికమనసు. (ఉ. ౩, పు. ౧౫౫)

ధారికే! యడ్డుదగిలెదు? తొలఁగిపో;

సిగ్గులేచె? తెల్విచెడినవాఁడ!

వట్టియిల్లు వదలివచ్చితి; నెవరుఁ గా

వలికి లేరు; పోవవలయు వేగ.

ఆంధ్రగద్య వాఙ్మయ పరిణామము

[నన్నయ భట్టు మొదలు సూరన వఱకును-౧౧-౧౩ శతాబ్దములు]

గొబ్బూరి.

వెంకటానంద రాఘవ రావు

ఆంధ్రీ కరణ (చంపూ)యుగము.

క్రీస్తుశక మూడవ శతాబ్దమునుండి దక్షిణ హిందూదేశములో ప్రాచీనవైదిక హిందూ మతమునకును, జైనశాస్త్రాది యవైదిక హిందూ మతములకును పోరాటములు జరుగుచు వచ్చెను. కొంతవఱకు సమభావముతోను పరస్పర సహనముతోను నివి యొకదానిప్రక్క మఱియొకటి నిలుచుచువచ్చినను, రాజావలంబన, ప్రజావలంబనములద్వారా ప్రాముఖ్యము బడయగోరి ఆయా మతములు వైషమ్యములు పెంచుకొనజొచ్చెను. దక్షిణదేశ మంతయు కబళింతునవి భుజాస్థానము చేయుచువచ్చి నహర్నఘర్న సెదుర్కొని సత్తాశ్రయశ్రీపుల కేళివల్లభుడు పరాజితుంజేసి మరల్చినసిమ్మట చాళుక్య రీదక్షిణాపక్షమునకు ప్రభువులైరి. వారు వైదికమతావలంబనలు. దేవతలందరిలో పరమేశ్వరుడే వారికగ్రగణ్యుడు. స్వామిమహానేనుడే వారిగోత్రకృతుడు. సంస్కృతవేద శాస్త్రపురాణాగమాదులు వారికి పరమపూజ్యములు. అట్లగుటచేత శాస్త్ర జైనమతముల వారికి రాజాశ్రయము లేప్పినది. అయినను జనసామాన్యమునకు సుబోధకములగు ప్రాకృత భాషలలో వాయా మతముల వాఙ్మయము వ్యాసించి యుండుటచేత రాజావలంబనయు లేకున్నను ఆమతములవారి కంత కష్టముతోపకుండెను. ఒకమాల కుమారిలభట్టు బయలుదేరి వేదబాహ్యములైన యామతములను తీవ్రముగా ఖండించుచు వాని వివాదమునకు గట్టిగా సన్నాహములు చేయుచుండెను. పిమ్మట శంకరాచార్యులు భరతఖండమంతయు సంచారముచేసి వేదమత స్థాపనకై దిగ్విజయము చేసెను. అయినను సంస్కృతభాషాజ్ఞానముగల పండితోత్తములకు మాత్రము శంకరుల దిగ్విజయలాభము కలిగెను. జనమాసా

న్యమున కామత విషయజ్ఞాన మందుబాటులో లేకుండెను. సంస్కృత భాషలోగల జ్ఞాన భనము తెలుగుభాషలోనికి పరివర్తనచేయుచుట కప్పటి రాజకీయపరిస్థితు లతికల్లోలముగా నుండెను. చాళుక్యవృషాలురు, దక్షిణమున కాంచీపురపల్లవులతోను, పశ్చిమమున కడంబులు రాష్ట్రహితులు లోనగు జాతులవారితోను, ఉత్తరమున కళింగులతోను ఆత్మరక్షణార్థము విధివిరామములు లేక పోరాటములు సలుపవలసి వచ్చుచుండెను. ఈదాడులతో ప్రజలు మంగలములోని ధాన్యమువలె వేగిపోవుచుండిరి. రాజకీయముగను, సాంఘికముగను శాంతియనునది రాజులకును ప్రజలకును, కూడ గగనకుసుమువలె దుర్లభమయ్యెను. వేద, శాస్త్ర, పురాణాగమేతిహాస రూపమైన మహావాఙ్మయ మంతయు సంస్కృతభాషలోనే నిల్చిపోయినందునను, ఆంధ్ర జనసామాన్యమున కయ్యది యంద నందునను, ఆంధ్రులు 'గాసటవీస'మే చదివి గాథలు త్రవ్వుకొను' చుండిరి.

ఈదశకు పదునొకండవ శతాబ్దమునాటికి ఆంధ్రుల భాగ్యవిశేషముచేత రాజమహేంద్రవరమున రాజనరేంద్రుడు పట్టాభిషిక్తుడై యేలబోడగను. ఆ రాజనరేంద్రుడు

సీ. "నిజానుహీమండలప్రజః శ్రీతిఃజెంచుచు పరమంజలంబుల ధరణిపథుల నదిమి కప్పంబులు ముడముతోఁగొనుచును బలిమి నీయనిధూమివలయపథుల నుక్కడఁగించుచు దిక్కులఁదనయాజ్ఞ వెలిగించుచును"

బహు పరాక్రమవంతుడై యతిసమర్థతతో రాజ్యకంఠము నిర్వహించు చుండుటచేత దేశమున శాంతి నిలిచెను.

రాజనరేంద్రుడు 'సకలభవన లక్ష్మీనివా' సంజైన రమ్యపార్యుతలంబున మంత్రిపురోహితసేనాపతి దండనాయక దేవారిక మహా ప్రధానానంత సామంతవిలాసినీ పరివృతుడై యపారశబ్దశాస్త్ర పారగులైన వైయాకరణులును, భారత రామాయణాద్యనేక పురాణ ప్రణిఘలైన పారాణికులును, మృదుమధుర రసభావభాసుర నవార్ధవచనరచనావికారదులైన మహాకవులును, వివిధతర్కవిగాహిత సమస్తశాస్త్ర గరియఃప్రతిభులైన తార్కికులును నాదిగా గలుగువిద్యజ్ఞునంబులు పరివేష్టించి కొలువ విద్యావిలాసగోష్ఠిసఃఖోపవిష్టుండై యిష్టకథావిసోదంబుల నుండు' కుభదినసములాంధ్రులకు చేపూరెను. వైదికమత సంరక్షణార్థము తెనుగున పరిశ్రమచేయువలసిన యవసరము గట్టిగా కలిగెను. వేదపఠనమున కనర్హులయిన శ్రీశూద్రాదుల శ్రేయస్సు నభిలషించి కృపణవత్సలుడగు వేదవ్యాసుడు ఆమ్న యార్థదర్శితమై, సమస్తధర్మబోధకమై, పంచమవేద మనబఱగిన భారతసంహిత సంస్కృతమన రచించిన దశైయుండిపోయెను. ఆగ్రంథరత్న మాంధ్రజమల యభ్యుదయమునకై ముందుతెనుగున రచింపబడుట మిక్కిలి యావశ్యకమయ్యెను. అంతేగాక, చంద్రుడు, పూరుడు, భరతుడు, కురురాజు, పాండురాజు లోనగుమహామహాలు వంశకర్తలనగా ప్రసిద్ధి కెక్కిన పాండవోత్తముల చరిత్రయే మహా భారతము. ఈ చంద్రవంశ సంజాతుడై యైన రాజరాజు, వంశాభిమానచోదితుడై తనకుల జీవతలన నొప్పినపాండవుల చరిత్ర తెనుగున ముందు విననభిలషించుట సహజము, సమంజసము నై యున్నది. విశేషించి బహుభాషలలో భారతకథ వినువారికి బహుయాగములు చేసిన ఫలము లభించుననియు, శాస్త్రోక్తముగ చేసిన కపిలగోళతదానఫలము భారతశ్రవణ

మాత్రమున నిక్కముగా కలుగుననియు దృఢ విశ్వాసము రాజరాజమనమున ప్రబలియుండెను. ఈ హేతువులచేత మరియే యితరగ్రంథముకంటెను భారతమే తెనుగున ముందు రచింపబడవలసి వచ్చెను. రాజనరేంద్రుడు సగౌరవముగ నన్నయభట్టారకుని పిలిచి యా భారతాంధ్రీకరణ మహాకార్యమునకే నియోగించెను. ఆంధ్రమహాభారతము సర్వనిధముల చేతను నీయాంధ్రవాఙ్మయముఖమున నుండే తగిన మహాకావ్య మనుటకు సంజేహములేదు. పదునొకండవ శతాబ్దమునాటి యాంధ్రవాఙ్మయస్వరూపమేకాక, భవిష్యదాంధ్రవాఙ్మయము యొక్క తత్త్వస్వరూప వైఖరులు నన్నపాఠ్యునిచే నిరూపితము లై యున్నానింపబడినవి. కాని మాడుపర్వము లైనను పూర్తి కాక పూర్వమే నన్నయభట్టారకుని పదింపదినందున భారతము పరపూరితము కావలసివచ్చెను.

మఱియొక శతాబ్దమున కనగా పండ్రెండవ శతాబ్ద మధ్యమున కావేరీతీరమున నొరయూరుపురము రాజధానిగా రాజ్యమేలిన నూర్యవంశజుడు, కాశ్యప గోత్రుడు, పరమశ్రేష్ఠ ముడునగు నన్నచోడకవిరాజశిఖామణి, భారతాంధ్రీకరణకార్యమునట్లే యుంచి, యుద్భటుమహాకవి విరచితమైన తుమారసంభవమును ప్రబంధముగా నాంధ్రమున రచించి శైవమతవాస్తవిని ఆంధ్రభాషావాఙ్మయములకును, అద్భుతమైన సేవచేసి ధన్యుడైనాడు.

ఆసిమ్యుట పదుమాడవ శతాబ్దములో విగ్రహసంహారపురము రాజధానిగా నేలిన మమమహాస్థానమున నుండిన 'హరిహర పదారవింద వందవాణిలాషి యగు' తిక్కన మనీషి 'యర్థిలోక హిత నిష్ఠంబూని' కృష్ణ ద్వైపాయనుడు రచించిన భారతామ్నయమునుగూర్చి వితర్కించి, యందలిసోపానములను గమనించి, మహితాత్ముడగు నన్నయభట్టారకుడుపర్వములు మాత్రమే రచించి విడిచినందుకు చింతించి, విరాటపర్వము మొదలు పదునైదు పర్వములును తెనుగుభాషలో 'జనసంప్రార్థ్యంబులై'

యొప్పునట్లును, 'జుగ సంతోషంబు' నిండారనట్లును రచింపబూసెను. ఈ కావ్యమున కెవని కృతిపతిగా చేయుదునని యోజించుచు నతడు నిద్రింప నాటిరాత్రి హరిహర నాథుడు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి "నాయనా! తిక్కణర్క! నీవు కావ్యరసము నెప్పుడును కొనియాడుచుండువు. పంచమవేదమైన భారతము జనుల కారాధ్యము. ఆ సగౌరవ మూహించి నీ వది తెనుగున రచింప నెంచుట పురుషార్థ మను వృత్తమువకు పండిత పండు. అందు కంగీకరించి కృతిపతిత్వ మర్జించి నేనే వచ్చినా, నని వెలచిచ్చెను. భగవంతు డెట్లు తన్నుం గరుణించుటచే ధన్యుడనైతి నని ముద మొందుచు, తిక్కన "జన్మాంతర దుఃఖములో తొలగునట్లుగ చేసి ముఖాత్ము జేయజే" అని యా దేవదేవునివర మర్జించెను. "జననమరణాదులైన సంసార దుఃఖములకు నగపడకుండ నిమ్మునను దెరువుగను వెలుంగు నీ కిచ్చితి" నని భగవంతు దంతర్హితుడయ్యె. అర్థిలోకహితార్థమై కృష్ణద్వైపాయనునిచే రచింపబడి, జనాభ్యర్చితమైన భారతసంహిత తెనుగున గ ద్య ప ద్యా తత్వ క ము గా ఆంధ్రావని మోదము నొందునట్లు రచించి దేవసన్నిధిం బ్రశంసించుట యారాధన విశేష మని తిక్కన కప్పడు స్పష్టమయ్యెను. తెనుగువారందరు నెప్పుడును చదువుకొని యానందించునట్లు తెనుగుభాషలో భారతార్థము లేటలెల్లము చేసి జాతికిని, భాషకును, మతమునకును కాశ్యతమైన సేవ చేయుటయే మోక్షమార్గ మని యాతనికి విశదమయ్యెను. ముక్కుమాసుకొని మూలహార్ష్యండుట యొక్కటే భగవంతుని యారాధించుటకు మార్గముకాదనియు, ఆంధ్రులయొక్క శ్రేయస్సును, అభ్యుదయమును నభిలషించి, ఆంధ్రుల నందించువిధమున తాను చేయనేర్చిన స్వకర్మచే ఆంధ్రసేవచేసిన ప్రతియాంధ్రునికిని ప్రత్యేక ప్రయత్న మవసరములేకుండ మోక్షము సిద్ధించుననుసత్యమే యా స్వప్నవృత్తాంతముయొక్క సారాంశమని నేను విన్నవించుకొనుచున్నాను. "స్వకర్మజాతమభ్యర్చ సిద్ధిం విస్తరి మానవః." అని భగవద్గీత (మోక్షసన్యాస

యోగము ౪౬) యు; ప్రజలకంఠోక్తియే భగవంతునికంఠోక్తి (Vox populi vox dei- The voice of the people is the voice of God) యనియు; వట్టిమాటలచేత గాక ప్రజోపయోగ శీలములై ప్రజారంజకములైన ఘనకార్యములచే భగవంతువారాధించి మోక్షము (Let thy great deeds be thy prayer to thy God) కొందుమనియు ప్రజాస్వామ్యరక్షణ పరతంత్రులగు నేటి హాస్పాత్య కవిరాజులును వీ యంశములను బోధించిరి. ఆయంశములే విరాటపర్వారంభమున తిక్కన సోమయాజి తన స్వప్నవృత్తాంత వివరణ సందర్భమున ప్రతియాంధ్రునికిని జన్మసాఫల్యసాధనమైన కర్తవ్యపదేశము చేసి నాడనియు, ఈ కవిబ్రహ్మోపదేశము ఆంధ్ర స్త్రీ పురుషుల కంపజకును ప్రత్యహాస్యరణీయము, అనుసరణీయము, అవశ్యాచరణీయమునని నొక్కి విన్నవించుకొనుచున్నాను. ఆంధ్రు డొకడు కవియై కావ్యములు వ్రాయవచ్చును; ఒకడు విమర్శకుడై యందలిసారస్యమును వ్యక్తము చేయవచ్చును. ఒకడు చిత్రకారుడై యాంధ్రుల రంజింపజేయవచ్చును. ఒకడు సాంఘికాభ్యుదయమునకు, మఱియొకడు రాజకీయాన్నత్యమునకు, నేటొకడు ఆంధ్రవాణిజ్యాభివృద్ధికిని పాటుపడి యాంధ్రమాతకిర్తి విస్తరింపజేయవచ్చును. ఎవ డెప్పు డెట్లు పాటుపడినను ఆంధ్రసోదరుల రంజింపజేసి వారి క్రేమోభివృద్ధుల కనుగుణముగా కృషిచేయుటయే వ్యక్తికిని, జాతికిని మోక్షసాధనమును మూలనూత్రము తిక్కనవలె నిర్వచించినవార లరుదని గ్రహింతము. ఈ నూత్ర రత్నముయొక్క ప్రాముఖ్యము నెఱుఁచు ముఖవక తిక్కనార్కుడు విరాటపర్వము మొదలు స్వర్గారోహణ పర్వమువఱకు పదునైదుపర్వము లనవ్యసామాన్య ప్రతిభా విశేషములతో నాంధ్రీకరించి ఆంధ్రదేశమునందు వేదమతము పునరుద్ధరణము గావించి, కాశ్యత యతో దేహముతో వెలయుచున్నాడు. ఆంధ్రమహాభారతరచనానంతరము మార్కండేయపురాణమును తెనిగించిన మారన కవి తిక్కనసోమయాజి శిష్యుడు. తన కావ్య

మునం దీతడు తననుదువరు నిట్లు ముతించి నాడు :

“ఉభయకవిత్యతే త్వ్య విభ
వోఽబ్యలుసం విహితాధ్వరక్రియా,
ప్రభు బుధబంధు భూరిగుణ
బంధుగుభారతసంహితాకథా
విభు, బరతేత్వబోధను, న
వీన పరాశరమూను, సంతత
త్రిభువనకీర్తనీయయసుః

దిక్కకవీంద్రుని గొల్తు వర్ణివోన్.”
ఈమారన ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తిని గొలుచు
సామంతులలో నొకడగు నాగయగన్న విభునికి
తా రచించిన మార్కండేయపురాణము సంకీ
తము చేసెను.

భారత మంతయు పూర్తిగా చదివినను
పాశకులకు కొన్ని సందేహము లుండుట సహ
జము. పురుషోత్తము జేల మనుష్యమూర్తి
గ్గకొనెను? పాంశపుల కైదుగురుకు ద్రౌపది
యొక్క తెయే యెట్లు ఆగ్రమహిషియయ్యెను?
వివాహములైన లేక ఉపపాండవు లేల దిక్కు
మాలి చచ్చిరి? అను సంశయములు బాధిం
పగా తైమిని మార్కండేయోపనిషత్ప్రము
మున ధర్మపక్షులకడ కరిగి సందేహనివృత్తి
గావించుకొనెను. ఇందు కడప్రశ్న కుత్తర
మిచ్చుసందర్భమున జగత్ప్రసిద్ధమైన సత్య
పారిశ్చంద్రునికథ రచింపబడినది. తన పాతి
వ్రత్యభావముచే మార్గ్యమనము నాపిన కాశిక
పత్ని చరిత్రము నిందు వర్ణింపబడినది. విశే
షించి ఇందలి ప్రవరవరూధివృత్తాంతము
నాధారముగాగొని ప్రబుధము రచింపు మని
కృష్ణదేవరాయ లాజ్ఞాంప నాంధ్రకవితా
పితామహుడు స్వాకోవిషమమచరిత్రము
రచించెను. మహాభారతకథావిస్తరణ మని
చెప్పదగిన యీ మార్కండేయ పురాణమును
తిక్కన శిష్యుడగు మారన రచించుట సహ
జము యుక్తము నైయున్నది. తరువాతి
శతాబ్దములో భారతానుబంధమన దగు పారి
వంశమును ఎట్లాప్రగ్గడయును, ఉత్తరపారి
వంశమును నాచన సోమనాధుడును రచిం
చుట హడ సహేతుకమై సమంజసముగా
వచ్చుది.

మఱియు బహుశతాబ్దములనుండి ప్రాకృ
త్తిమ వాణిజ్యరమావాధులై బహుదేశముల
కును దూర ద్వీపములకును వలసపోయి తమ
శిల్ప సారస్వత నాగరకతా చైభవముల
నయ్యయియెడల సగర్వముగా ప్రతిష్ఠించిన
మహాసాహసచరిత్రు లగు నాంధ్రనాకావీర
శిరోమణుల యాత్రాచరిత్రలులోనగు నద్భుత
కథాశ్రవణకుతూహలులగు నాంధ్రజనులు
విశోదార్థముయి చదివి యానందించు నిమి
త్తము తిక్కన సోమయాజి మిత్రుడగు కేతన
చిత్రవిచిత్ర కథాజాలముచే శోభిల్లు దక్ష
కుమారచరిత్రను, సంస్కృతమున దండిమహా
కవి రచించినదానిని, తేటతెనుగున నాంధ్రీ
కరించి తిక్కన కంకితమిచ్చి కృతకృత్యు
డైనాడు.

ఇట్లు నన్నయ, నన్నెచోడ, తిక్కన,
మారన, కేతన లాంధ్రీకరించిరని వ్రాసినాము.
ఆంధ్రీకరణ మనగా మాలమున ‘కు’ ‘చ’
తప్పకుండ ‘మక్కికిమక్కి’ యను సామెత
ప్రకారము వ్రాయబడిన బానిసభాషాంతరీ
కరణము కాదు. సంస్కృత మాలమునందలి
వివరము లవసరమయినపుడు సంగ్రహపూరి,
తెనుగుభాషలో తెనుగువారి కట్లు చెప్పిన
చక్కగా బోధపడునో ఆధక్కి ననుసరించి
వ్రాయుటయే ఆంధ్రీకరణమని మా తాత్ప
ర్యము. పనునొకండవ శతాబ్దము మొదలు
పదునారవ శతాబ్దాంతమువఱకు సంస్కృ
తమునందు గల గ్రంథరత్నములు (అనగా
పంచమవేద మవభుష మహా భారతమును,
భారత విస్తరణము ననుబంధములు నవదగు
మార్కండేయ పురాణము, పారివంశము నను
గ్రంథములును), పురాణములు, కథలు, ధర్మ
శాస్త్రములు లోనగునవి తెనుగులోనికి పరి
వర్తింపబడినకాల మగుటచేతను, దీని నాంధ్రీ
కరణయొగ మని చెప్పవచ్చును. విశేషించి
చిన్ననాడు తిక్కనరచించిన నిర్వచనోత్తర
రామాయణముతప్ప కెక్కిన వాఙ్మయమంత
యు గద్యపద్య మిశ్రితమై చంపూకావ్యరూప
మున రచింపబడుటచేతను ఈ యుగమును
ఆంధ్రీకరణ (చంపూ) యుగమని వ్యవహరిం
తము. (చంపూ) అని కుండవీటికరణమున

మంచుట చాల అవసరము. వీలయినగా
౧౭-౧౮ శతాబ్దములలో నాయకరాజుల
యాదరణమునుబడసి తంజావూరు మండల
మున సంస్కృతభారత, భాగవత, రామాయ
ణాది పురాణవాఙ్మయ మంతయు కేవలవచన
కావ్యములుగా వ్రాయబడినవి. ఆయుగమును
ఆంధ్రీకరణ (గద్య) యుగ మని చెప్పవలసి
యుండును.

ఆంధ్రమునందు గద్యకావ్యరచన మెపు
డెట్లారంభమయ్యెనో సరిగా నిర్ణయించి చె
ప్పటకు తగినయాధారము లింతవఱకు లభింప
లేదు. నన్నయభట్టారకునికి పూర్వము కొంద
ఱును, సమకాలికులై కొందఱును తెనుగుభా
షలో ‘మృదుమధురసభావ భాషురవవార్ధ
వచనరచనావికారదులైన మహాకవు లుండి
యుండురు. భారతయజ్ఞమునం దర్జునునికి
నారాయణుడు తోడైవట్టి, నన్నయభట్టు
వకు మిత్రుడును, సహాధ్యాయుడును, వాఙ్మయ
ధురంధరుడును నైననారాయణభట్టు తోడృడి
భారతరచనము నిర్వహింపజేసెనని నన్న
యభట్టే చెప్పియున్నాడు. రాజరాజనాథా
నమునందే పావులూరి మల్లన యనుగణకశిరో
మణి యొకడు గద్యపద్యాత్మకముగా గణిత
శాస్త్రము రచించెను. అందు కొన్ని గణితశా
స్త్రసంబంధములకు వచనము లున్నవి. అంత
కంటె ఆకాలపుగద్యరచనలను, గూర్చి మన
కేమియు తెలియరాకున్నది. మనకు తెలిసి
సంతవఱకు ఆంధ్రకావ్యములో నట్టిచక్కనివ
నవరచన కుపక్రమించిన మహానుభావుడు న
న్నయభట్టారకుడే. ‘ఆంధ్రకవిత్యవికారదుడు,
విద్యాదయుతుడు, మహితాత్ముడు’నని తిక్కన
యు, ‘ఆంధ్రకవితాగౌరవజనమనో’ని
పోతనయు మతించిననన్నయభట్టారకుడే.
రతాంధ్రీకరణమునకు ముందు, పూనుకొనుట
ఆంధ్రులభాగ్యుని కేవలము. ఉభయభాషాకా
వ్యరచనాభిశోభితుడును, నానాదుర్విద్య
మాత్రినిధియు నగునన్నయభట్టు ‘సారమతిం
గవీంద్రులు ప్రసన్న కథాకలితార్థయుక్తి
లో నారపిమేలమనెట్లును, ఇతరులక్షరమ్యుత
నాదరించునట్లును ఆంధ్రభారతము రచింప
నెంచినవాడగుట, సంస్కృతపదబహుళమై,

సంస్కృతరచనావిధానములనే విశేషముగా ననుసరించుచు, మృదుమై, మధురమై, గంభీరమై, మహనీయమై, విశేషశబ్దాలంకారభూషితమైన శైలిలో రచన సాగించి జగద్గీత మఖిల పించినాడు. ఈతనిరచనలో మూడింట రెండు పాళ్లు సంస్కృతము నొకపాలు తెనుగు నగ పడుచున్నవి. తిక్కనయున్న నో 'జనాభ్యర్చితమైన భారతము కర్ణపుటంబుల నారగ్రోలియాంధ్రావలిమోదముం. బొరయునట్లు'ను, 'బుధసంతోషంబు నిండాకునట్లు'ను రచించినాడు. ఇతనిరచనలో మూడింట రెండుపాళ్లు తెనుగుపదములు, ఒకపాలు సంస్కృతపదములు కనబడుచున్నవి.

కేవల పద్యకావ్యరచనకంటె చంపూకావ్యము రమణీయ మగుటయేకాక పనేకవిధముల బహుస్థుపాయముగా నుండుననుమర్మము బాగుగా నెఱిగినకళాకోవిదు డగుట చేతను పద్యగద్యవిభాగము రూపమాత్రభేదమేగాని తత్త్వభేదజనితము గాదనియు, యథార్థకవిత కారూపభేదములతో నిమిత్తము లేదనియు ననుసత్యము లేస్సగా నెఱిగిన మహానుభావు డగుటచేతను నన్నపాద్యుడు తారచించిన భారతపద్యములలో సంఖ్యాయండును, పరిమితియందును సగబాలువచనరచనలు గావించినాడు. నిర్వచనకవిత్యములో నేమో గొప్పయున్నదనుకొని తిక్కన తాను చిన్నవాడు రచించిన యుత్తరరామాయణమును నిర్వచనముగా వ్రాసెను. కాని పెద్దవాడై కష్టముఖముల బాగుగా నెఱిగి భారతము రచించునపుడు మూడింట నొకపాలు వచనములుగల చంపూకావ్యముగానే భారతము నాంధ్రీకరించినాడు.

ఈకావ్యములలో వచనములు కొన్ని సదుపాయమును బట్టి రచింపబడినవి. అందు కొన్ని కేవలము నుపక్రమణికలములు ఆనగా ముందు రాబోవు కథావిషయము లేమేమో నూచించుటయే వీనిధర్మము. మఱికొన్ని వచనములు పూర్వోత్తరసందర్భములం గలుపుననుచ్చయార్థకములు. పద్యములం దిమిడుట కనువుగానిపట్టిక లొకకొన్ని. పాశకులకు వినువుపుట్టకుండ దీర్ఘములగు పట్టికలకును, దీర్ఘతర

ములగు కథావివరణ రచనలకును, వర్ణనాత్మకములగు రచనలకును మగ్ధ్యమగ్ధ్య పద్యములు గూర్చబడినవి. అట్టి సందర్భములే యోజించి యాకవులు పద్యములమగ్ధ్య గద్యములనుకూడ నేర్పుతో నెంచి కూర్చినారు. తొలిపద్యములందు వర్ణింపబడిన యంశములనే సంగ్రహముగా వచనరూపమునకూడ రచించి పిమ్మట నుత్తరకథాంశములతో సందర్భము కలుపుకొనుటకు కొన్ని వ్రాయబడినవి. ఆత్వాసాంతగద్య లొకకొన్ని. ఇట్టిరచనలు స్వతస్సిద్ధముగా రసాత్మకములు కాకున్నను వరమప్రయోజనకారు లగుటచేత కావ్యమందు వాని కెదమియక తీరదు. తిక్కనరచనలలో నీక్రింద వివరింపబడిన బహువిధ వచనరచనలే గాక మరి మూడు రకముల వచనములు గోచరించుచున్నవి. (౧). ఒకే సంగతినిగూర్చి పలువురు పలువిధముల నెట్లు వ్యాఖ్యానించుకొనికో తెలుపునవి. మాడుడు-ధర్మనాడు యుద్ధారంభమునకు పూర్వము పాదచారియై భీష్మరులయొద్దకు బోయినపు డతనియింగిత మెఱుగజాలక పలువురు పలుమాటలాడిరి. అవన్నియు నొక్క వచనముగా తిక్కన రచించినాడు. (౨) సంగతుల సమరములో నేయోధుడేకత్రుయోధుని మార్కొని పోరనో వివరించుటకు వచనములే రచించినాడు. (౩) మహా యుద్ధములో పాండవ కారవు లేనాడేయేవ్రాణసముల రచించికో, ఆవ్రాణసములలో నేయేయోధు లెచట నెచట నిలిచికో, వివరములను తెలుపు రచనలన్నియు నించుమించుగా వచనములోనే వ్రాయబడినవి.

వాక్యరచనాక్రమము

ఏభాషలోనైనను ఎట్టిరచనకైనను వాక్యము లవసరము. వాక్యమునకు కర్త, క్రియలు ముఖ్యములు. అవి వాక్యమునందు ప్రత్యక్షముగా నుండవచ్చును. లేనపుడు కొన్ని సందర్భములందు కర్తగాని క్రియగాని యధ్యాహారముగా నుండవచ్చును. క్రియ సకర్మకమైన పక్షమున వాక్యములో కర్మగూడ నుండవలయును. సకర్మకక్రియలుగల వాక్యములందు ముందుగా కర్తను, పిమ్మట కర్మను, ఆనెనుక క్రియను చెప్పట ఆంధ్రభాషలో

వచనవాక్యములను రచించుపద్ధతి యైయున్నది. కర్తకర్మలను తత్త్వమునిశేషముల నిర్వచించు విశేషణములచేతను, వాక్యముల చేతను విస్తరింప చేయవచ్చును. క్రియలను కాల, స్థల, రీతి, కారణాదులను తెలియజేయు క్రియావిశేషణ పదజాలముచేత విస్తరింపవచ్చును. ఇట్టి రచనాక్రమముగల వాక్యజాలము నేర్పికూర్చి నవరసభరితము లైనగద్యముల రచించి యీ కవిసింహులు 'వ్యాసముని ప్రణీత పరమార్థము' తెనుగువారికి తెల్లముగావించిరి. వీరు చూపిన త్రోవలే పావనములైనవమధక్తి విశ్వాసములతో మారన, కేరవ, శంభుదాసాదులు నన్నయ తిక్కనలకూర్చలే మేలుబంతులుగ గ్రహించి తమకావ్యముల రచించిరి.

సంభాషణార్థములైన రచనలు సహజముగా నులుచులు. పాత్రల మనములందు దోచునాందోళనమును, స్వల్పకాలమునందు మనుష్యుల మనశ్శరీరములందు పొడదూపెడి వికారపరంపరను నూచించుటకుకూడ నొకదాని వెంటనొకటి తలుచుకొనుచు వచ్చుచున్నట్లు రచింపబడిన పెక్కు కులుచ వాక్యములే మిక్కిలియనుకూలముగా నుండును. సంపూర్ణకులుచ-వాక్యములు కాకున్నను, అసమాపకక్రియలతోకూడిన వాక్యజాలమైన నిట్టి సందర్భములందు మిక్కిలి ప్రయోజనకారులుగావచ్చును. (మా. శకుంతల యాందోళనము, ఆది ౪ ౩౩) "అనిన విని వెలువెల్లనై వెచ్చనూర్చి నిశ్చేష్టితయై...కోపాకుశితనయంబుల బాష్పకణంబులు దొరగం దల వాంచి యారాజుం గటాక్షించుచు హృదయ సంతాపంబు తనకుదాన యుపశమించుకొని.. ౧" ఇట్టి యసమాపకక్రియాపూరితమైన వాక్యములు రచించుటవలన స్పష్టముగా నొక్క సదుపాయముగలదు. కావ్యపతవము త్వరగాను, సంగ్రహముగాను సాగిపోవుచు విడు గనునది లేక కడు మనోజ్ఞముగా నుండును. అట్లుగాక వాక్యము లెక్కడక్కడ త్రుంచివైచి, శకుంతల వినెను. ఆమె వెలువెల్లనయ్యెను. ఆమె వెచ్చనూర్చెను. ఆమె నిశ్చేష్టితయయ్యెను-అని ఈ ప్రకారముగా పెక్కుసంపూర్ణ-కులుచ-

వాక్యములతో వ్యాసకాపాది లోగసిడితులు చదువుకొనుటకు పదుపాదులుగా ముందు నట్లు కావ్యము రచింపబడెడిది, కర్తలను కర్త వ్యాంశములను పలుమారు చేర్చుచును పోవంతోవ గ్రంథ మనవసరముగా పెరిగి విడుగు పుట్టును. ఇట్టి యుపాయములచే సంస్కృత మాలమును మిక్కిలి సంగ్రహపటిచి మనోజ్ఞ తరము గావించి యాంధ్రపాఠకులకు భారత మందిచ్చిన కవిసింహుల కాంధ్రపాఠకులెల్ల మిగుల కృతజ్ఞులై యుండవలయునుకదా! ఒక్కొక్కచో వీరు రచించినవాక్యజాలము లొక్కయచ్చున తీసినట్లు లొక్కయచ్చున గల నిడి తూచి నట్లుండును. వర్ణనాత్మకములైన రచనలు దీర్ఘ సమాసభూయిష్టములై దీర్ఘముగా నుండును. ఇంకను కొన్ని చోట్ల సంగీత శాస్త్రమువందు గల యాలోపాకావలోపాల విధానములు వీరి రచనలందును గోచరించును. కుటుచవాక్యముతో వారంభించి, క్రమముగా దీర్ఘ తరము లగువాక్యముల రచించి మధ్యకుపోవుసరికి దీర్ఘ తమవాక్యమునుగూర్చి యాపిమ్మట క్రమముగా వాక్యములనిడివి తగ్గించుచువచ్చుట కుదాహరణముగా నన్నయ కృతమైన భారతారణ్యపర్వమునందలి కిమోరుడను రాక్షసునివృత్తాంతము చూడవగును (ఆరణ్య. ౧-౧౦౩). కథా వివరణరచనలను గూర్చి యీక్రింద చర్చింతము.

వచన గ్రంథ పరిమితి

కాని ముందుగా వీ రెవరెవ రెంతెంతవచనముగా రచించిలో నిశ్చయించుట యవసరము. నన్నయ సగపాలు వచనముగా రచించెనని చెప్పి చెప్పియుంటిమి. ఇతని తరువాతివారెగును వచనరచనల కీత దిచ్చినంత ప్రాముఖ్యము నియ్యలేదు. నన్నెచోడుడు కుమార సంభవమున నైదింట్లకొకపాలుమాత్రము వచన రచన గావించెను. తిక్కనసోమయాజి తాను రచించిన భారతమునందు మూడింట నొక పాలుమాత్రము వచనము రచించినాడు. 'అభినవదండి'యనబరగు కేతన తన దశకుమారచరిత్రమునందు మాటికి ముప్పదియొకటివంతునవనగా తిక్కనకేమాత్రమో తక్కువగా వచనముల గూర్చినాడు. మారన మార్కండేయ

పురాణమునందన్నచో, నాలుగింటనొకపాలు మాత్రము వచనరచన గావించియున్నాడు. ఈ వచనములలో విశేషసంఖ్య కథావివరణ రచనలై యున్నవి.

కథావివరణరచనలు.

ప్రాచీనమొప్పుతపురాణకథాదు లాంధ్రీ కరించుటయే యీయగమునాటి కవించుద్రుల ముఖ్యకర్తవ్యమగుటచేత, విసువు పుట్టకుండ రసాత్మకత కి భంగములేకుండ చక్కగా కథవివరించుకొనుచుపోవుటయే వారియుఖ్యాతయము. కావున నితరవిధములరచనలకంటె సంఖ్యయందును, పరిమితియందునుకూడ కథావివరణకాఖ్య చేసినరచనలే వీరికావ్యములలో విశేషముగా చూపట్టుచున్నవి. ఇందు అసమాపక భూతక్రియలతోనిండిన యసంపూర్ణవాక్యము లనేకములు చేర్చి యొక్క సంపూర్ణవాక్యముగా రచింపబడుట గమనింపవలయును. ఒకప్పుడు సంపూర్ణక్రియ లుండిన నుండవచ్చును. ఒకప్పుడాయచోవాక్యార్థమయిన పూర్తిగానూండనే కవి యంతరపద్యరచన కుప్రమింపవచ్చును. చూడుడు:

"అని కాపంచిచ్చిన దీర్ఘ తమునకు నలిగి ప్రద్యేషిణి యిమ్ముడుకని నెటకేనియుం గొని పోయి విడిదిరండని తనకొడుకులం భంచిన వారును నయ్యోతథ్యు నతికాంతేచిత్తు నతివృద్ధ జాత్యంధునింధనంబులతో బంధించి మదాంధులయి గంగలో విడిచిన నమ్మునియును బ్రవాహవేగంబునఁ బెక్కు దేశంబులు గడచిన నియె నంత నొక్కనాడు బలియనురాజు గంగాభిషేకార్థంబు వచ్చినవా డయ్యింధనబంధనంబున నుండియు, సుదాత్రాసుదాత్రస్వరితప్రచయస్వరభేదంబు లేర్పడ సలక్షణంబుగా చేదంబులం జరుపుదుఁ దరంగఘట్టనంబులం దనయున్నదరిఁ జేరవచ్చిన వాని మహర్షి మామలేయుంగా నెటింగి యారాజు దన్నెటింగించి నమస్కారంబు వేసి యిట్లనియె." నన్నయ, ఆది. ౪-౨౨౮.

"ఇట్లు ధర్మచారిణులు నిజాధీశ్వరులచేతం బరివర్జితలై మాటువలక నోడి పరమేష్ఠిపాలికిం బని యకామకృతదోషంబులం బగులచేతం బరిధివింపబడితి మని విజ్ఞాపించినం జనురాన

నుండు తద్వృత్తాంతం తెలింగి పతివ్రతావృత్తి యందు క్రతేర్థవై లెనను నిశ్చలువీర్యంబు ధరియించినపుణ్యఫలంబున జ్యోతిర్లోకంబునం గృత్తికలనంబ్రవర్తింపుడని వరంబుగా విరించి గరుణించి నియమించిన మహాప్రసాదంబని పుణ్యగతికి వరిగి రటఁ గమలలక్ష్మి గర్భంబు నందున్న పింఠంబులన్నియు నొక్కంతయి యక్షణంబ పశ్యంబునకు వచ్చి." నన్నె ౧౦౬. ౨-౪౧౩.

"ఇంద్రాణి నికాసమయంబున నుపశ్రుతి నారాధించిన, దదీయాధిదేవత నీసత్యంబువలన నీమగనిం గవియెడవని చెప్పి యనంతరంబ సాకారయై పాదమావినఁ జాలోమి నీవెవ్వరని యడిగిన నదియును భవత్పాత్రితత్వసత్యకౌచంబులకుఁ బ్రియంబందివచ్చితి నుపశ్రుతి వని చెప్పి నీకుం బాకకాసయం జూపెన రమ్మరితోడొక నిహి మ వం తం బు నుత్తరంబున మంజుశంకరంబు మహాశైలంబున కరిగి దానియందు శతయోజన విస్తీర్ణంబైన యొక్కసరోవరంబు సాచ్చి యచ్చట నల్ల సిల్లా పంచవర్ణకమనీయంబులగు కమలంబులలో నొక్కవాళంబు భేదించి నుండటఁబ్రవేశించె నింద్రాణియుం దోడన చని రదీయ తంకుమధ్యంబును నూత్నరూపంబున నన్న సురపతిం గన్నంత నయ్యోపశ్రుతి యదృశ్యంబుటయు." తిక్కన, ఉద్యోగ. ౧-౧౩౧.

"ఏమను పోటుగంటి పెత్తురువదసి తెప్పిటి మర్కంబు గాడకునికింకేసి ప్రాణంబు విడువక యీ యశస్థ నుడుచుటకుంగా బ్రతికి పతి యరిగినదెస నల్లనల్లన చని యొక్కపల్లెలోనం బగ్గత్రాంతయై యున్న మాకుంగని దానివలన రెండవ కుమారుండును జోయలపాలు వడి పోవుట విని వాతెఱంగునుం కానికిం తెప్పి యడవి నేమిరువురను నొందోరువులం గొంగి లించుకొని యేడ్చుచున్నంత." కేతన, ౨-౧౫

"అట్లువోవును నవ్వుడమితే చయ్యెటి నీటిలో నీడును నొక్కపిడిచుప్పిచేసిన దాని తోడ పట్టికొనియె నది యీడ్చుకొనిపోవ నప్పెనుకేకటి దిక్కుదెస యెఱుంగక యిబ్బట్టునుం దిగిచి యెట్టకేలకు దరియొక్కిన నలేండు మఱియును దానితోక విడువక చని

మనోహరంబును వసంబుగని యన్ని విధాంశ కార నీరంధ్రంబును చానిలోనికి నమ్ముగి తపత్యంబును మహాభానుండును ననువదలించి గిదికొనిచనువచ్చుడు." మారన, మా. ౫౬-౨౩౧

ఈ రచనలలో గవ్యట్టు శైలిభేదముల నిండుక గమనింతుము. నన్నయరచనలో నవ్య యుపాధిసూత్రముండదు. మార్గదము వీరక జవగాంధీర్యములతో మహానీయగమనమై ఖ రిలో నీటినికై లి మనోజ్ఞముగా బ్రవహించు నుండును. నన్నయోడునిరచనలో నంతటి మార్గదముగాని జవగాంధీర్యములుగాని కన బడకున్నను, అదియును నొకానొక త్వరిత గమనమును చమత్కారవిజృంభణమును గలిసి సొంపుగానుండును. ఒకటి యఖండగతమీ ప్రవాహము. రెండవది రమ్యకావేరీప్రవా హము. ఇక తిక్కనకథావివరణములో, వాయుసదృశములు- స్వచ్ఛములు- వేగవంత ములు, దివ్యసౌరభోపేతములు, ఆంధ్రగద్య సారస్వతమునకు ప్రాణధారకములు. వీరకాండ రసములు పొంగిపొరలివపు దవి గావ్యులు, తుపాములునై భయంకరములైనను సాధారణముగా నదీవేగమునకు తీసిపోవి త్వరితగమ నము గల్గియు తాపోపశమన కిలములను కిరల వాయువులు, మనోజ్ఞములైన మందహాసు భిష్యులువని చెప్పవచ్చును. 'కవిత్వచెప్పి' ఈ యుభయకవిమిత్రుని మెప్పించిన యభినవ దండ్రి రచించిన దశకుమారచరిత్రము వివిధ విచిత్రకథాజాలమున కాకరముకదా? అందలి కథావివరణచిత్రలు నేటిపిపిమాప్రదర్శనము లలో నెరవొడకు వచ్చుచున్నవేమందు దృ శ్యములను మృగము వేగలపు. మారన మార్కండేయపురాణమున రచించిన కథావివ రణరచనలు ప్రైవటుపురిరచనములకు నన్ని విధ ముల తీసికట్టు. కాని చారలరచన లీతికి మార్గదర్శకములగుట ప్రత్యక్షము!

మఱియు వీరచనలలో శ్రోతల కేమిని సందేహములు కలిగినవి, సందర్భములుబట్టి యాసంశయ విచ్ఛేదవార్ధము తత్సంబంధము గల పూర్వగాఢము సంగ్రహముగా గరించి ముగియుండు వీరందరును కుళులరే. మాకు శోక్కుయదాపారణము. ప్రైవటుపురి వేల

భదరాదని కృష్ణుడగునునకు తెల్పగా కారణ మేమికి? త్రవ్యమే? మని యర్థమందు ప్రశ్నింప శ్రీ కృష్ణుడు ప్రైవటుని తండ్రికావయును, పాశుపతాస్త్రప్రయోగావశ్యకతయు జోధించెను. ఇది వశననునందే రచింపబడుట గమ నింపవలయును. ఇట్టి వశేకములు.

వ ర్ణ న లు

సముద్రము, పర్వతములు, భూమ్యంతరిక్ష ములు, రమ్యనదీనదములు, మాతోగ్ధమూస్త ములులు లోను సృష్టిసౌందర్య విశేషము లను, ఆ నదీతీరములందు వుటీరములు నిర్మించుకొని తపస్సాస్థానమునగులై కాలము గమపు ఋషీశ్వరుల యాశ్రమములను మను మ్యప్రయత్న వినిర్మితములను దుర్గదట్టలు సౌధ పార్యాదములను నందు నివసించి చరించు నర నారీజనును వారల యాపనిశేషములను, వారు ధరించినవస్త్రధూమజాదులను, వార లావరించు వివిధవ్యాపారములను వర్ణించు వట్టుల వీరవివరణలు సాధారణముగా నోజో నుల్లప్రభావములైన దీర్ఘసమాసముల రచించు వారలే. కాని ఆయోజము అర్థవ్యక్తికి ప్రతి మాటముకాక రమ్యముగానుండును. వీరితరు వాతిగంభీర లక్షణము ఇట్టివర్ణనాత్మక రచనలందు వీరికంటె దిట్టలనిపించుకొనవలచి కావ్యోలు బహుదీర్ఘసమాసములు రచించిరి. కాని యది యీకవులరచనలవలన కేటలై "కేవలపాక నోరు తియ్యనియనునీతితోడ వర్ణ మెల్లకోస"విజ్యువు. అందలి "మాధవబ్ధునితలి కొట్టులు మాగచెడివారిమువ్వలు." అతచ నలు ముట్టరానియుండు; కొంతరావికొయ్యలు: పరిపాపింపురాని పాంసారణ్యకీత మహాపాప ణములు వానినిగూర్చి వేరొకకోట ముచ్చ టింతము.

ప్రకృతిసౌందర్యవిశేషములలో మమగ్న చాల రమణీయమైనది. ఋగ్వేదమునకు దుషా దేవతాకములైన మాత్రములు విశేషముగా గలవు. పంచమవేదమునందు కవిప్రహ్లాదూ ర్విప్రభూతసౌందర్యప్రదర్శనమున నొకసారి విహరింతుము:—

"తదనంతరంబ యల్లపల్లన తెఱచియిచ్చి యవులపులఁ జనునంధకారంబు దూరంబున

నెందును లేకునికివలసం గడల్లేప్పించి నెరసి విరిసినం బొలుచుకలకట్టులంతోని దిక్కుటంబు లును, దమబాసకంఠమలుగోసి యెత్తినమెడ లును బడరించినమాడులు, వేడ్కలం గగ దైవదేందంబులం గలిసి మెలంగును నొండొం టిట్టుగాంచియొడవు సమృద్ధంబునం బొదలు మేనులు తెరయించి పరమానందంబునం జొ క్కుచు జక్కవలు గలిసిపోలిసి నలికేసి చెలం గుచు శయింటి యాకటిపెల్లన కొదగని కవిని చంచువులం దిగిచి క్రుంచి యానుచు విక్కచక్కడ బలదినం జిక్కునకియున్న మృణాళశకలంబులవలన బాలచంద్ర శతాభి రామంబులను శంభుబలగూర్చి విశేషంబులుం జోని సజోవరంబులును, శీకటివాసం బ్రభా లేంబును చింత మానిసి మెలంగి నుడుంగువుచ్చి వట్టు పోలుకని యోజలువోడల విదిర్చి మార్చి కొని కలగొనంబులకు పులుగుల యెలుంగుల వలన నొండొంటిం చెలుపుకరణి నొప్పననేటి రుపాంబులును బరను నరుజోదయరాగ పట లంబు నెవయునెంబాడు రంల్ల వికసిల్లు రక్తారవింధంబుల దండకి నెగసి చరించు చంద రీకంబుల యోజల నెఱుల నిజిగొని క్రొత్త యును కాంతిప్రవాహంబులం గనెలకొల్పు పుట్టొట్ల విదిర్చి రాల్చునుం బొలయునుం యానిలంబు గ్రాలుచువ్వంపుఁ దీవల వానలం గడివోయి తొరగివదిరువలన మినకేతనపురా లేన బాగశాలయంతోని లతామంటంబులును మొగికియు జగంబు సంధ్యాంజలిపుటకరణం బుల నచుకరించునిగంబునం నెంపుగగున దర్ప నీయంబులకు కునువవసంబులును నేమేని నెపంబున నొండొగుల మేలుకొల్పు రమణ రమణీజనంబుల నగ్నాలూపంబులన్ తెరయు దరహాసంబులకొంతిం చెలుపెక్కువట్లు కల రాదు దీపంబులును, లేపకన వలపట్టిపుర శ్రీ నలంకరించుచువున నెడవక యెల్లెడల నిగుడు విభాతకునును కదంబ పరిమళంబును నైయున్నంత." తిక్కన, విరాట ౨-౨౪౦.

ఇందు తిక్కనయొక్క సౌందర్యగ్రహణదక్ష త్వమును, తదవర్ణనాసామర్థ్యమును చెక్కగా విశదమగుచున్నవి. 'పారిపారపజారవింగనం దసాధిలాసి'యను నాకవివర్ణననికి ఉపకా

లనశోవరములందు ప్రతిబింబితములగు బాల చంద్రమాత్రులు శంఖంబులముద్రితశేషంబుల మ్మరింపజేయుట మిక్కిలిసాగముగానున్నది. ఇట్టిచమత్కారము తెన్నియేనిగలవు. గ్రంథ విస్తరభీతిచే వానిచర్చ చాలించి యుత్తరాంశములకు పోవలసియున్నది.

పాత్రభాషితరచనలు

కావ్యమునందలి వివిధపాత్రలమధ్య నడచుసంభాషణములు, వాదప్రతివాదములు, యుక్తాయుక్తమర్శనములును, శ్రోతల శ్రేయోభివృద్ధికై కొందఱు చేయుగొత్తపదేశములు, ఖగ్గోపదేశములును, కార్యనిర్ణయ సందర్భములందు జరుగుచర్చలు, ఒకరికొకరు నచ్చచెప్పకొనుటకు చేసికొను భావోపన్యాసములు, క్లిష్టసమయములందు కౌఠింపబడు మహోపన్యాసములు లోననునవి రచించుట యందు ఈ యుగమువారందరును కుశలులే అయినను భారతమునందు ధృతరాష్ట్రదుర్లోభధన ప్రముఖ కారపులయొక్కయు, ధర్మజ భిక్షాక్షువాది పాండవులయొక్కయు, తత్పక్షపాతియగు శ్రీ కృష్ణునియొక్కయు నుపన్యాసములును, ఈ యుగధర్మలమధ్య విదురసంజ యులయొక్క యుపన్యాసములును నిరుపమానములై యొప్పుచున్నవి. రాజనీతియందేమి, వక్రత్య సామర్థ్యమునందేమి యీ రవున లద్వితీయములై రచనయందు తిక్కన సోమయాజికీల మహాద్భుత ప్రతిభను విదితము చేయుచున్నవి. ఈ యుపన్యాసములును, శాంత్యానుశాసనికపర్యయాలలో శ్రీ కృష్ణుని యానతి ననుసరించి భిష్ముడు ధర్మజానకు తేసిన ఖగ్గోపదేశములును భారత సారమై శాశ్వతముగా ప్రకాశించునట్టివి. బహురసవంతమై, సమయోచితమై, వేదాకోశముతో నెత్తిపొడుపులతో ప్రతిపక్షుని వోరడంపగలరై మనోజ్ఞమైన యీ రచనము చూడుడు. ఇది తొడలువిరిగి పడిన దుర్లోభననితో శ్రీకృష్ణునికైన సంవాదము.

“అనిన విని యచ్యుతుం డతని నవలోకించి నీవు భిముని, బాలునిఁ బాములం గఱపించియు, విసంబిడియు, నీటండ్రోచియుం బలుమాటుం జంపఁదగితిని. గొంతియుఁగొడుకు

లేవునుమిడించునమయంబున జలంగృహంబు దహించితివి. ఖగ్గోతర చరిత్రుండగు నజాత శత్రుసంపదలఁ గపటద్యూతంబున నపహరించి తంకఁ దనియింతోక యజ్ఞసేని సేకవస్త్రురజస్వలం గొలుపులోపల భంగపెట్టి తాప్రాద్ధ విన్ను నిట్టిదురవస్థకుఁ దేరందగియుండ నట్లు పోయి సమయంబునవసి నీదేసిన సకల దుష్కృతంబులు సహించిన యిహ్మండవ్యాగ్ర జాంతు వనువ నేను బుడమిపా లడంగవచ్చిన నీసేరవైతి నీసేరమి నిట్లయితి భవదీయంబగు లోభంబునం బాప నిశ్చయంబున మదంబున శాంతచిత్తులగు శాంతవద్రోబులకుం బ్రాణహాని వాటిలై వినుము ద్రుపదుని తపోయజ్ఞ ప్రభావంబుల నదియవనిగా జనించిన శిఖండి ధృష్టద్యుమ్ను లాభీష్టుగురుల మరణంబులకుం గారణంబులు గాక తక్కుదురే? పెక్కండ్ర వోడం బోరి డస్సినపాత్యకిం జంపువాడైన ధూరిశ్రవుం జంపకుందుమే? అనేకప్రాధయోధు లొక్కరుని బాలు సౌభద్రుం బొదిచి చంపినం బూనినపూన్ని నిఖిలోపాయంబుల నెఱవక పుణ్యాత్మయైనపాంచాలీ నరణ్యంబు నం బరిభరించినపాపాత్ముని సుంధవుని బ్రదికిపో విడిచి యర్జునుం డగ్నిం బ్రవేశించునే? ఇన్నీ తిపరులచరిత్రంబులు నిర్మలంబులు ఖగోప యాత్ర నిన్ను గంధర్వులు పట్టుకొనిపోవు నప్పుడు నీవారెల్లంబాతిన నర్జునుండు నన్నుం గాచుట యెఱుంగరాదే? నీవాపాదించిన పాపంబులకెల్ల మూలంబైనకన్దనరచంబు ధరణింగ్రుంగినఁ గవ్వడి వానిసేయి కేలకాచికొని యుండు? నుండేసేయి ధూమరశాపంబున నట్లయినరథంబునకు నిమ్మొలిగలగునేకావున నన్నీ చుపయించుట సముచితంబు. యుధిష్ఠిరుండు శిల్యుండగటార్చిన తెఱంగొప్ప నొప్పు దని యుగ్గడింపక మేలుసేసితి పొందునంద మలు పుట్టినంతమండి నేడుకుడిగా నీయెడ ధర్మవిరోధం బాచరింపదు. కురుకులంబునకు నుద్దరిగొని దుర్ద్యూతంబు నీవతోడరితి దాన నింతలు వుట్టెఁ బవనతనయందు పట్టినప్రతివ యెఱుంగవ? గద నూరుభంగింబుసేయుదు నని పలికి విడికిటంబాడుచునే? అవియెల్లను వృథాజల్పంబు లూరకుండుము.”

(ఖల్గ. ౨-౩౨౮.)

యాత్రావివరణములు

ఇతర ప్రదేశములయొక్కయు దేశములయొక్కయు వివరములును, అందలి జనుల వృత్తాంతమును తెలుసుకొనవలయునను కుటూహలము మనుజులకు సహజము. శక్తిగలవారు తామే స్వయముగా దేశసంచారము చేయుదురు. దేశసంచారము విద్యాంగములలో నొకటిగా పరిగణించి కొందరు దేశయాత్రగావించుదురు. పుణ్యతీర్థసంసేవార్థమై కొందరు దేశాటనము గావించుదురు. స్వయముగా దేశసంచారము చేయజాలనివారు చేసినవారిని చేరి “నీవేదేశమునకుఁజని, యేవెరపున నేమిచేసి లేవేమముతో నేవిధమున నెటునిలిచితి”వని ప్రశ్నించి తెలిసికొని యానందింతురు. ఆంధ్ర కవితాపితామహుడు మనుచరిత్రయందు వర్ణించినట్లు “తీర్థసంవాసు లేలేంచివా”రని విన్నపుడు ప్రవరాఖ్యునివలె నెదురుగా నెంతదవైవ నేగి, తత్పదములకెఱిగి “ఏయేదేశములన్ వసించితిరి మీ రేయేగిదుల్ చూచినా, రేయేతీర్థములందు న్రుంకిడితి రేయేద్వీపముల్ మెట్టివా, రేయేపుణ్యవనాళిఁ ద్రిమ్మిరితి రేయే తోయధుల్ చాసినా, రాయాచోటులఁ గల్గి వింతలు మహాత్మా నాకెఱింగింపవే” యని ప్రశ్నించి తెలిసికొనుటకు కుటూహలము మనుష్యులకు స్వతస్సిద్ధముగా నుండును. కావున పురాణానులలో యాత్రసంబంధమైన వివరములు విశేషించి వర్ణింపబడినవి. ఆంధ్రమహాభారతములో నన్నయభట్టారకుడు అజ్ఞుమని తీర్థయాత్రాసందర్భమునను, రాజనూయార్థము భిక్షుదులు దిగ్విజయము చేయుసందర్భమునను, పాండవులు సేవించిన తీర్థయాత్రా వివరములందును యాత్రావివరణగీతములైన వచనములు పెక్కు రచించెను. పాండవులజ్ఞాతవాసార్థము పోవునపుడు గడచిన దేశ విశేషములు, బలరాముని తీర్థయాత్రవిశేషములు, అశ్వమేధయాగార్థము పోయమువెంట నరుగునర్జునుడు సందర్శించిన వానాదేశముల వివరములు లోననునవి తిక్కన చాలవర్ణించి వాడు. కేతవకృతదశకుమారచరిత్ర యంతయు వానాదేశములయొక్కయు, ద్వీపములయొక్కయు, సందర్శిం చేపములయొక్కయు వివ

రములతోనేగాక ఆయాాయువకు లావరించిన యద్భుతసాహసములతో నిండియున్నది. మార్కండేయపురాణమునందును నిట్టి వివరము లాయాసందర్భములందు వర్ణింపబడినవి.

ప్రకృతిశాస్త్ర విషయములు (Scientific topics)

సృష్టిపరిణామక్రమము (Evolution)
జీవోత్పత్తివిధానము లోనగు శాస్త్రీయమంత ములనుగురించి నన్నయ పెక్కుచోట్ల వచనములు రచించెను. అట్టి వింకను ననేకములు విశేషించి రచించుటయేగాక తిక్కనసోమయాజి భూగోళ, ఖగోళ, తత్త్వశాస్త్ర, చారిత్రక ప్రకారములను భారతమునందు భిష్మపర్యాటకు పెక్కుచోట్ల వర్ణించినాడు. గర్భధారణకాలమున మాతృవోషమున ధృతరాష్ట్రుడండుడును, పాండురాజు పాండుడునైరని నన్నయ వర్ణించెనుగదా? అట్లే నన్నిచోడుడు గజముఖుని జన్మవృత్తాంతము వర్ణించినాడు. దాక్షాయణీపర మేశ్వరులు కైలాసపార్వ్యధూములందు సంచరించు చుండగా దాక్షాయణి యాప్రాంతములందు మదనానన్తి చేతనెందునన్న మల్లేభద్రక్రీడితముం(?)గాంచి సాఖిప్రాయముగా పరమేశ్వరు నవలొకింప నతడియ్యకొనె ననియు, నీశ్వరుడు కరియు, దాక్షాయణి కరిణియునై విహరింపగా తత్సమాగమఫలితముగా నాదంపతులకు గజవక్త్రుడుదయించె ననియు వర్ణించి, విఘ్నేశ్వరుడు కరియుఖు డగుటకు శాస్త్రీయమైన హేతువు నిరూపించినాడు. ఇట్లే మార్కండేయపురాణమునందు ౬-౬౧ లో మారన మహిషాసురునికి మహిషముఖము మానవదేహము కలిగి యుండుటకు కారణము వానితల్లియగు దితి

మహిషీరూపము దాల్చి తపయెసరించుటచే గర్భినకాపమని వివరించియున్నాడు.

ఈ లోకమునందు సమస్తప్రాణుల జీవనమునకును, క్రియానిర్వహణమునకు పురుష సామర్థ్యము అన్నమువలన గలుగుననియు, అన్నమాదిత్యమయమనియు నన్నయ(ఆరణ్య. ౧-౩౯ లో) తెలిపినాడు. ఇది గొప్పశాస్త్ర విషయము. మార్కకాంతి తగిలినగాని ఓషధులులోనగు వృక్షదీపులు కాని, జంతువులు గాని మనుష్యులుగాని నిలువజాలవు. మారన మార్కండేయపురాణమునందలి సప్తమాత్యాసమున నీ విషయమునుగూర్చి చాలవివరములు తెల్పియున్నాడు. రాజ్యవర్ధనవేదమరాజ భాస్కరువారాధించి, "చని యాధూపతి తాను భార్యయుఁ బ్రజాసందోహము స్మృతపాత్రని కాయంబును బంధువర్తము నమాత్యశ్రేణియు న్నిత్యశో, భవలీల నిన్యతామయత్వము జరా భారవ్యపేతక్రమంబును నొప్పన్నదివేలు వర్షములు పెంపుంబొంది పొల్చెంగడున్." యథా విధిగ మార్కనమస్కారములు చేసినచో లోగ పీడితులగువా రారోగ్యవంతులై సుఖించుచుండురు.

స్కాంతశక్తి (Magnetism)

కేతన దళకుమారచరిత్ర పంచమాశ్వాసము నందు నవహారవర్మ యనువానిచే చెప్పబడిన మరీచి యను మునివృత్తాంతము కలదు. ఆకథ నిటీవల సారంగు తమ్మయ రచించిన విప్రవారాయణ చరిత్రకు మాతృక యని చెప్పతగియున్నది. "బలవా నిండియగ్రాహి విద్వాంస మపి కర్షతి" అను సుప్రసిద్ధగీతాచాక్రమున కది చక్కని యదాపారణము. మరీచిముని "అనంగవికార పారవశ్యమున

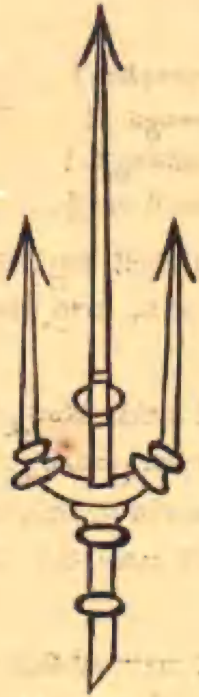
నొక్క కామినికి వశుడై, దానివాక్యముల కొడబడి చుంబకశిల్పపరిమం దగులు నయోరూపంబునందోలె దానిపట్ట నరుడెంచి"వట్లు వర్ణింపబడినది. ఈశక్తి నే పాశ్చాత్యులు 'మేగ్నటిజమ్' అని వ్యవహరింతురు.

ఆరోగ్యము-నగరనిర్మాణము

ప్రజలయొక్క ఆరోగ్యమునకు భంగము రాకుండ నగరాదులు నిర్మించు విషయమును (Town planning) గూర్చి యిప్పటి శాస్త్రజేత్రులు చాల తాపత్రయపడుచున్నారు. ఈ విషయమును గూర్చిన యొక్క వచన రచన నిట సుదాహరించుట యుక్తము. మారన మార్కండేయపురాణము (౪-౩౯) లో పట్టణగ్రామ ఘోషాది నిర్మాణక్రమము నిట్ల వర్ణించియున్నాడు.

"శివోష్ఠాది ద్వంద్వంబులచేతం బీడితులై తమ కునికిపట్టులు విచారించి సహజంబులగు గిరిదుర్గ వనదుర్గ జలదుర్గంబులందు నివాసంబులు గావించి చతుర్థంబగు కృత్రిమదుర్గంబు నవల కాస్త్రోక్తప్రమాణవృత్తాయతప్రాకార పరిఖావృతంబులుగాఁ బుర భేట ఖర్వట ద్రోణీసుఖంబులు రచియించి పెనుబయల మంత్రిసామంత సుప్తముగా కాళావగరంబును గృహీవలకూద్రబహుశంబుగా గ్రామంబును గోగణాకీర్ణ గోపాలజనోపేతంబుగా ఘోషంబును గడిఘూమిం బరదేశబాధక దుష్టజనప్రాయముగా వృశియును నన నిట్లు విభంబులై యుంప నిర్మించి యందు గృహంబులును కాలలం గర్పించుకొని శీతతపాది బాధల జయించి..." (సకేమము)

త్రి శూ ల ము

వి
శ్వ
వా
ళ
ప
త్య
వా
యా
ని

మూఁడవయంకము

[ప్రవేశము : విజ్ఞులుఁడు, ఒక మంత్రి.]

విజ్ఞుఁ—బెజ్జదేవా! జగదేవునినుండి యేమని వర్తమానము వచ్చినది?

బెజ్జఁ—మహాప్రభూ! జగదేవదండనాయకులు పోయి కోటను ముట్టడివేసిరట. నాల్గురోజులు ముట్టడియైనతరువాత కోటగోడలో నొకచోట యుద్ధముచేసి సైనికులను బాటద్రోలి మనవారు లోనఁ బ్రవేశింపఁ జోయిరట. ఇంతలో రెండువేల కాకతీయుల గుట్టపు పాఞాతా నచ్చోటికి వచ్చి జగదేవుని సైనికులను బాటద్రోలి రెండుగడియలకాలము కోటవెలికివచ్చి యుద్ధము చేసిరట. మనవారికిఁ బ్రతిపక్షులకుఁ దుములసంగరము జరిగెను. ఆయుధానంతరము చూడఁగా మరలఁ గోటగోడ నిర్మింపఁబడియున్నదట.

విజ్ఞుఁ—వెలికివచ్చిన రెండువేల గుర్రపుదళమును మనవారు హతమార్చలేదా?

బెజ్జఁ—ప్రభూ! ఆయుధములో వేయిమంది చనిపోయిరట. కడమ వేయిమంది పలాయితులైరి.

విజ్ఞుఁ—జగదేవుఁడు తెలివితక్కువచేసినాఁడు. కోటగోడలోఁ గొంతభాగము తనకు వశమగుటయు, మఱల నది శత్రుహస్తగత మగుటయునా?

బెజ్జఁ—ప్రభూ! ఇది నాల్గురోజులక్రిందటి వార్త. నేఁడు మరల వార్త రావలయును.

దావారికుఁడుఁ—(ప్రవేశించి) బెజ్జదేవామాత్యులకొఱ కనుమకొండనుండి రాతువచ్చి వేచియున్నాఁడు.

విజ్ఞుఁ—లోనికి రమ్మనుము.
(దావారికుఁడు నిష్క్రమించును, రాకు ప్రవేశించి యుత్తరమిచ్చి పోవును.)

విజ్ఞుఁ—బెజ్జదేవా! ఈయుత్తర మేమో చదువుము.

బెజ్జఁ—శ్రీజగదేవదండనాయకుఁడు శ్రీబసవేశ్వరుల పాదపద్మములకు నమస్కరించి యుద్ధమంత్రి బెజ్జదేవామాత్యులకు వ్రాయున దేమనఁగా, ఇదివఱకిచ్చట జరిగిన యుద్ధవార్తలు తమ కిదివఱకే తెలియఁజేసితిని. ఇదివఱకు మేము పట్టుకొన్న కోటగోడభాగము మఱల మేము వశముచేసికొంటిమి. కాని శత్రువు లంతఃప్రాకారమునకు బహిఃప్రాకారమునకు మేము పట్టుకొన్న భాగము రెండువైపుల నడ్డుగోడలు కట్టిరి. ఈకోటలోనిసైనికుల చాకచక్యము నా కబ్బురము గొల్పుచున్నది. ఈ యడ్డుగోడల మూలముగాఁ గోటగోడ పట్టుకొనియు ఫలము లేకపోయినది. ఆ యిటుకుగోడల మధ్య యుద్ధమున కవకాశము లేదు. నిన్న సాయంకాలమున నొకవేయిదండు కోటవెలుపలికి వచ్చి మాకు యుద్ధమిచ్చినది. దానిని సంపూర్ణముగా నాశనము చేసి

తిమి. శ్రీబసవేశ్వరుల దయయున్నచో గొలది దినములలో శ్రీశ్రీతీర్థవనమల్లలిజ్జలమహాదేవుల విజయపతాకము హనుమకొండపై నెగురగలదు. — విధేయుడు, జగదేవదండనాయకుడు.”

లిజ్జ:—బెజ్జదేవా! జగదేవుడు క్రమక్రమంబుగా బరాక్రమింపగలడు. జగదేవునకు జాలినదండనాధుడు హనుమకొండలో లేడు.

బెజ్జ:—మహారాజా! విడియుద్ధముననైనచో జగదేవుడు గెలువనచ్చును. కాని కాకతీయులు కోటగోడపెనుక సురక్షితమైయుండగఁ గొంత గెలుచుట కష్టమేయగును.

లిజ్జ:—బెజ్జదేవా! ఇంక ననుమానమేనా? బసవేశ్వరుఁ డెవరనుకొనుచుంటివి. సాక్షాత్పరమేశ్వరుడు. ఆయన మనల నొక్కహస్తమొండఁజేయఁగాడు, భారతదేశమంతయు మనచేత గలిపించి కాలచర్యపతాకక్రింద నేలించును. ఒక్కభక్తుడు మడివాలు మాచయ్యలిజ్జలుని తల తనపాదములకుఁ దగిలించుకొనెనే. నందియవతారమైన బసవఁ డేమిచేయలేడు?

బెజ్జ:—బసవేశ్వరుడు తలంచుకొన వలయునే కాని యేమిచేయలేడు? నేను సెలవు తీసికొందును.

(విక్రమించును.)

లిజ్జ:—బసవేశ్వరుని సాహాయ్యముతో సర్వదేశములు గలిచి నాపతాక యెగిరించెదను. భారతము ద్రపు హాయిసాలులు, దేవగిరి యాదవులు, హనుమకొండ కాకతీయులు, దక్షిణమునందలి చోళ పాండ్యులు కాలచర్యచక్రవర్తిపాదములయందుఁ దలలు మోపవలయును. నందిరాజు నాకోటయందమాత్యుడా! శత్రువులకోటలు కొమ్ములతోఁ గ్రుమ్మించి గిట్టలతోఁ దన్నించి పగిలించెదను. శివభక్తుల కేది వశముకాదు. ఆ కాశములో వస్త్రములమూట యిరియించిన మహాత్ముచాకివానికిఁ గలుగ, బసవఁ డేమిచేయలేడు? స్పృశించి యాకాశమును మూర్తికట్టించగలడు. నీకు కంబములుగా నిలుబెట్టగలడు. గాలి మూటగట్టి సైన్యములువైత్తుగా నుప్పురవీధి కెగయింపగలడు.

(బసవేశ్వరుడు ప్రవేశించును.)

లిజ్జ:—(అంజలి పూని)

శ్లో. పక్షింద్రవాహవతపోబలసాధనీయ!
సర్వేశ్వరోల్లసితవాహన లాల్యమాహి!
కాపాలియాపసముపేత పునీతదృష్టే!
శ్రీవజ్రశృంగ పృథ్వీధిపతే నమస్తే.

బస:—బల్లహచూడామణి! బెజ్జదేవునివలన హనుమకొండ వృత్తాంతము వింటిని. వార్త విజయసూచకముగా నున్నది.

లిజ్జ:—బసవేశ్వరా! సీదయయున్నచో ననుమకొండయనఁగా నెంత? నీవు నాకుఁ బ్రసన్నుడవు గమ్ము. మూఁడులోకములు గలిచి నంశేశ్వరునిముందు కుడికాలికి మువ్వకట్టెదను. సర్వదేశ జనులచేత హృదయలింగములు కట్టించెదను.

బస:—మహారాజా! నారాజసీత్యంతయు సీతుఁడైవనము చేసితిని. వలయునయేని యుద్ధరంగమున నీ మొనమొగదల నాయసువులు బలివెట్టెదను. నేనే నీ కమ్ముడువోయితిని. నీయాజ్ఞకొలది నన్ననుసరింపఁజేసికొనుము. నేను సెలవుతీసికొని.

లిజ్జ:—ఇంటియొద్ద నేమైనఁ బని యున్నదా?

బస:—పని యేమియును లేదు. మనస్సు స్వస్థముగా లేదు.

లిజ్జ:—అట్లయినచో వినోదార్థము చదవంగమాడుదము.

(ఇద్దరును శ్రీధారంగమునకు బ్రవ్రుండును.)

లిజ్జ:—బసవేశ్వరా! ఈతెల్లపాజ నాది. ఎన్నడును భూతయే తెల్లపాజతో నాడవలయుగదా! నీవీనాడు తెల్లపాజతో నాడుము. నేను నల్లపాజ తీసికొందును.

బస:—మహాప్రభూ! భూమిపతి శివునియవతారము. ఆయనకొఱకై వినియోగింపఁబడిన వస్తువులు పరులుపయోగింపరాదు.

లిజ్జ:—రాజా శివునియవతారమని యాగమములందుండవచ్చును. నీవు ప్రత్యక్షశివుడవు. తెల్లపాజతో నీవే యాడుము.

(ఆడుచుండును.)

బస:—రాజా! నీయేనుఁ గిటు ముత్రిచేత నటు బంటుచేతఁ జావనున్నది.

బిజ్జ:—బసవా! నీయనుగ్రహ మున్నచో నా బంటును జైక్రిద్రోసి నాయేనుఁగును మఱల బ్రదికించు కొందును.

(నీల ప్రవేశించును.)

శివశిరీచాప విభో, విభో విభో, శివశిరీచాప విభో
కనకభూమిధర కమ్రచాపధర,
కామక్షిప్తదయాధివాధి గురు— శివశిరీ.

భోసితలేపమధురాభిరామలేప,
చాలచంద్రశకలాభిరామశిర,
చారాహిక్యతసేక దేవ గురు— శివశిరీ.

చామండికరతాళ నాట్యపద,
జలజమాహవాకార గురు గురు,
శంఖజీ మధురార్థభాగగురు— శివశిరీ.

(నీల తొంగిచూచి స్థిరపడి పాటిపోవును.)

బిజ్జ:—(పకాలున నవ్వి) బసవా! నీవు మానీల నెఱుంగుదువా?

బస:—నే నెప్పుడు దర్శనము చేయలేదు.

బిజ్జ:—ఆమె నిన్నెఱుంగునటగదా!

బస:—ఆమె న న్నెట్లెఱుంగును?

బిజ్జ:—నిన్నెఱుంగుదునని నాతోఁ జెప్పినది.

బస:—ఆమె రాజకుమార్తె. నే నామెను జూచుటకే వీలులేదు. న న్నెప్పుడైన నామె దూరము నుండి చూచియుండవచ్చును.

బిజ్జ:—బసవా! నీవు కొన్నిలక్షల గీతములు వ్రాసితివట గదా! నే నొక్క గీతమును వినలేదు. మా నీల పాడినగీతమును విన్నావా?

బస:—ఇప్పుడే విన్నాను.

బిజ్జ:—ఇదిగో, నా యేనుఁగు మఱల బ్రదికినది. మా నీల గొంతుక యెట్లుండును? ఆమె పాడెడు పాట లన్నియు నామె వ్రాసినవే. ఆమె వ్రాసినవి కావు. ఆమె పాడెడివి. లా నట్లు పాడుచుంటినని యామెకుఁ దెలియదు.

బస:—రాజా! నీ మంత్రి చిక్కుపడ నున్నాఁడు. నీ శక్తులు గుట్టములు బంట్లు నెక్కడి వక్కడ చెదరి పోయినవి.

బిజ్జ:—బసవా! నా పోజునంతయు మహామా త్యుడవని నీ చేతిలోఁ జెట్టితిని ఇట్లుచేయుట నీకు న్యాయము కాదు.

బస:—మహారాజా! నీ పోజు నా చేతిలో నుర ఖీతముగా నున్నది. నా పోజునే నీ చేతిలోఁ జెట్టి పాడు చేసినాను.

బిజ్జ:—రెండు పోజులును సరిచూచు కొన లేవా?

బస:—(కనులు మూసికొని లేచి నిలుచుండి చేతులు వైకెత్తుచున్నాఁడు.)

బిజ్జ:—బసవా! ఇది యేమి? మాట మాటాడు చునే తన్మయత్వము పొందెదవు. ఓడకు మోడకు మనె దవు. ఇనుమంత బూడిద నొసలఁ బూసినను మసలక కొండంత మరు లొందుననుట తెల్లమయ్యెను. చెల్లరే బసవయ్య శివమరుల్ కొంటివో, భక్తిరసము తల కెక్కెనో.

బస:—రాజా! భక్తి తలకెక్కనులేదు, మరు లును గొనలేదు. త్రిపురాంతకుని గుడి తూర్పుదిక్కునఁ గపిలేశ్వరమం దొకతపసి నిత్య మాటపుట్లపాలతో శై వాభిషేకము చేయుచున్నాఁడు. ఆపాలు కాలువలుకట్టి వీధులందుఁ బ్రవహింపఁగా నేనుఁగులు త్రొక్కి బురద మైనది. ఒకగొల్లది చల్ల నమ్ముకొనుచు నాతోంపిలోఁ గాలుజాటి పడఁబోవుచు నన్ను బసవరోయని పిలిచినది. నేను దానిని బడకుండఁ బట్టుకొంటిని.

బిజ్జ:—(పకాలుననవ్వి) అవునయ్యా! వృషభావ తార! ముంచిదయ్యా! బసవదండనాథుడా! చాగుచాగు, మహావీరత్వే! నిన్ను మే మిదివఱకే దేవుఁ డనుకొను చున్నాము. ఇంకను మమ్ము నమ్మించుటకుఁ బ్రయత్న ము లెందులకు?

బస:—(కోపముతో) రాజా! వెక్కిరింపుమాట లెందులకు? కబురంపి యాగొల్లదానిఁ గనుఁగొనవచ్చును. అది పడఁబోవునప్పుడు చూచినవా రున్నారు. వారినిఁ గనుఁగొనవచ్చును.

బిజ్జ:—మిరిచ్చటనుండి కదలరాదు. ఎవఁడురా అక్కడ!

(దౌవారికుడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—శివభక్తుడా! ఏగొల్లదానికొఱకు పెదకు ముందువు ?

బస:—అది నల్లనిది. దానికిఁ బెద్దముక్కర యున్నది. ముంతకొ ప్పన్నది.

బిజ్జ:—గొల్లవాండ్రంద అట్లేయుందురు.

బస:—పోట్టిది, తొగరురంగుచీర కట్టుకొన్నది.

బిజ్జ:—(నవ్వి) ఇవికూడ గుర్తులు కావు.

బస:—అది మహాభక్తురాలు. దానిశరీరయస్తి యందు శివుడు నివాసమున్నాడు. దానిసంధిబంధము లందుఁ బరమశివుడు జంగమలింగమై యున్నాడు.

బిజ్జ:—బసవా! మహామాత్యుడవు. ఇంతకన్న నే నభినయించితిని చెప్పరాదా ?

బస:—నే నబద్ధము చెప్పుచుంటినియీ? దానిని నేను జూచినట్లు వర్ణించితిని. ఆగుమాగుము. దానిపేరు కళియంబ. అది కళ్యాణకటక ముత్తరదిశయందు రాజ వీధి దీపిక చిట్టచివరిది దాటిన నాగ్గవయిల్లు.

బిజ్జ:—ఓరీ! నీవు పోయి వెంటనే దానిని విలుచుకొనిరమ్ము.

(దౌవారికుడు విష్కరించును.)

(నీల పాడుమఁ బ్రవేశించును.)

ఉమ నీవు చూచుచూ జరగున్నావా

తమరు విషయము స్వామి ద్రాగింపిసారా ?

ఒకకోరి కేగునా ఒకసాంటి కేగునా

ముకుకంటినడుమ తనమూర్తి చూచెడు పామి

ఒక్కొక్కరు చేరి యునికొల్పిసారా

చక్కఁ జచ్చిన వాడె చచ్చునన్నారా— ఉమ నీవు.

కోర్కి చెట్టు నొకండు కోర్కులావు నొకండు

లచ్చి నొక్కఁడు లేనెలప్పు యింకొక్కఁడు

ముద్దిలించినవారు మురిసిపోయారా

పచ్చివిషయము స్వామిఁ బట్టియిచ్చారా— ఉమ నీవు.

విషయము త్రాగెడుచేత విషయ మండెడుచేత

విషయ చంపెడుచేత వెట్టు రెత్తెడుచేత

దూరాన నిలఁబడి యూరకొన్నారా

వీరులై యందఱూ వెలిచెట్టిసారా— ఉమ నీవు.

బిజ్జ:—బసవా! ఈపాట నీ విదివఱకు వింటివా?

నీల:—విన్నాడు, విన్నాడు.

బస:—విన్నాను, విన్నాను.

బిజ్జ:—నీవు నీల విదివఱకుఁ జూచితివా?

నీల:—చూశాడు, చూశాడు.

బస:—చూశాను, చూశాను.

బిజ్జ:—ఇంతకుముందు చూడలేదంటివికదయ్యా! నీలా! బసవేశ్వరుడు ని నిద్దివఱకు చూడలేదట.

నీల:—చూడలేదా? చూశాడు, మఱచిపోయినాడు.

బిజ్జ:—ఏనుయ్యా! ఎక్కడచూచితివి?

బస:—ఎక్కడచూచితివా? ఎక్కడచూచితివా?

నీల:—ఎక్కడచూశావో నేను చెప్పనా ?

బస:—

నందికొమ్మలనడుమ నాట్యవాడితి వీవు

నందికొమ్మలమధ్య నాట్యవాడితి వీవు

తెరికొండకాడుపుపై తొరియెద్దుమకముపై

నాడు పాడితి వీవు, నాడు ఆడితివీవు.

నీల:—ఆ; గుర్తుకు వచ్చింది.

బస:—మళ్లీ యివ్వాలి కనపడ్డావు.

(దౌవారికుడు ప్రవేశించును.)

దౌవా:—మహారాజా! గొల్లది యాజ్ఞ వేచి యున్నది.

బిజ్జ:—లోనికిఁ దీసికొనిరమ్ము.

(గొల్లది ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—నీచేరేమి?

గొల్ల:—కళియంబ.

బిజ్జ:—నీవు గంటక్రింద నెక్కడనుంటివి?

గొల్ల:—చల్లఅమ్ముతూ వీధివెంట పోతున్నాను బాబా!

బిజ్జ:—అప్పు డేమిసరిభవించినది.

గొల్ల:—ఏమీ జరగలేదు. చల్లమ్ముకోవడం అప్పటికే అయిపోయింది. ఇంటికి వెళ్లను.

బిజ్జ:—దారివెంట నెక్కడనైనఁ బడితివా?

గొల్ల:—పడలేదు భాబూ, కాదు, కాదు, పడఁ బోయినాను స్వామి.

బిజ్జ:—మఱి యెందుచేరఁ బడలేదు?

గొల్ల:—ఎవరో రెండుచేతుల్లో నన్ను పట్టుకున్నారు. నేను కుడిచెయ్యిమాత్రమే చూశాను. ఆచేతికి బంగారపుకడియం ఉన్నది. వేళ్లకు ఉంగరాలున్నవి.

బిజ్జ:—ఆ మనుష్యుని చూడలేదా?

గొల్ల:—నేను లేచి నిల్చుని చీరసర్దుకొని చూసే పటకు మనిషి యెవరూ కన్పించలేదు.

బిజ్జ:—ఆచేయి గుర్తుపట్టఁగలవా?

గొల్ల:—చిత్తము, దేవరా! గుర్తుపడతాను.

బిజ్జ:—(బసవేశ్వరుని కడుపునిలుచుండి యాయన చేయి వెనుకనుం డిటిసి ముందుకుఁ జూపును.)

గొల్ల:—ఇదే చెయ్యి బాబూ! బొటనవ్రేలు చంద్రవంకల్లే తిరిగిఉంది.

బిజ్జ:—ఈచేయి యెవరి దనుకొందువు?

గొల్ల:—మహారాజా! తెలియడంలేదు.

బిజ్జ:—నీవు పడఁజోవుచు నెవరినైనఁ బిలిచితివా?

గొల్ల:—బసవరో అని పిలిచాను.

బిజ్జ:—ఎవ రాబసవయ్య?

గొల్ల:—మారాజా! మాయింట్లో బసవఁడివూజ చేస్తూఉంటాం. ఆయన నందీశ్వరుఁడు. ఆయన్ని పిలిచాను.

బిజ్జ:—ఈ రాజ్యములో మంత్రి యెవరే?

గొల్ల:—నాకుఁ తెలియదు మారాజా!

బిజ్జ:—నే నెవరను?

గొల్ల:—నాకు తెలియదు మారాజా!

బిజ్జ:—వెనుకకు మల్లి చూడకుండఁ బొమ్ము.

(బసవని కంజలిపట్టి)

జయ జయ బసవంకా సత్యవచ్చివాసా
జయ జయ శివకోత్రా సత్యసాక్షికపాత్రా
జయ జయ భవమారా! కాశ్యపై కాంగవీరా!
జయ జయ బసవాఖ్యా సంవిదాశ్చర్యసాఖ్యా.

నీల:—

బసవని ముంగారిగంట పలపల వచ్చింది వెంట
బత్తిరాజువారివంట పడియే వచ్చి శివునియింట

బసవని కొమ్ముల తలతల బసవని ఛాలపు మిరిమిరి
వెండికొండ వెలుగువల్లి నీ తెంచిన విరులమల్లి—బసవని.

బిజ్జ:—

ఆద్య, నమస్తే; జేద్య, నమస్తే;
తత్త్వ, నమస్తే; చిత్త్వ, నమస్తే;
భావ, నమస్తే; భావి, నమస్తే;
సద్గురు, బసవహ్వయి, నమస్తే.

నీల:—

నీగంగడోలు నమ గోడనిచ్చేవా
నీమాపురముపైని యెక్కనిచ్చేవా
నీతోడకుచ్చులు నిండురనిచ్చేవా
మేల్ ప్రతివిత్తులు మేపనిచ్చేవా?
బసవ బసవా నిన్ను పట్టనిచ్చేవా
నీకదాననుకొడల్ తాడనిచ్చేవా?

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నాయవిశ్వాసమును మన్నింపుము.

బస:—మహారాజా! భక్తి రెండుభిధములు. ఒకటి సహజము. రెం డలవటచుకొన్నది. నాకుఁ బూజావేళ యగుచున్నది. నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—నీలా! నీవు బసవేశ్వరు నెచ్చట చూచితివమ్మా!

నీల:—వెండికొండలో రోజూ అమ్మవెల్లి స్నానం చేస్తుండే చిన్న మెరుపులవాగు, ఆవాగుప్రక్కను ఒకరోజున బసవఁడు కొమ్ములతో తెల్లమట్టి కుమ్ముతున్నాడు. మన్ను క్రింద రాలినకొద్దీ రత్నాలు పడుతున్నవి. నేను పోయి రెండురత్నా లేరుకొందా మనుకొన్నాను. బసవణ్ణిచూస్తే పొడుస్తాఁడేమో అని భయం వేసింది. నేను రోజూచూసేబసవఁడే కదా అని దగ్గరకు వెళ్లాను. అతఁడు నన్ను కుమ్మలేదు; తన్నా లేదు. అతనికాళ్లక్రింద రత్నా లేరుకున్నాను. అతఁడూరుకున్నాడు. నే నేరుకున్నంతసేపూ అతఁడూరుకున్నాడు. అదీ మాయిద్దరికీ స్నేహం; అప్పటినుంచి చాలాసార్లు కలుసుకున్నాం.

బిజ్జ:—అమ్మా! నీపే రేమి?

నీల:—శివుఁడిపేరే నాపేరు. శివుఁడు నీలలోచనుఁడు. నేను నీలలోచనను.

విజ్ఞ:—తల్లీ! సంగమయ్య మీవెండికొండ మీఁద లేడా?

నీల:—నా కెప్పుడూ కనపడలేదు. ఎవరో ఆ కొండమీఁద చాలామంది శివునివలె వేషాలువేసుకొని ఉంటారు. ఎవరుశివుడో, యెవరుకాదో నాకు తెలియదు. ఆకొండపైతట్టున చుట్టూ యెనిమిదికొమ్ములమధ్యలో యలో రత్నాలమేడ వుంది. అందులో శివుణ్ణిమాత్రం నేను బాగా గుర్తుపడతాను. నే నెప్పుడూ అక్కడే వుంటున్నానుగా!

విజ్ఞ:—నీ విష్ణు డిక్కడున్నావుగా!

నీల:—అన్నా!

విజ్ఞ:—తల్లీ! యేమిటి?

నీల:—వదినెగారు నిన్ను పిలుచుకురమ్మన్నారు.

విజ్ఞ:—నీ వింతదనుకనుండి యేమి చెప్పచున్నావు?

నీల:—ఏమి చెప్పచున్నాను. వదినెగారు నిన్ను పిలుచుకొనిరమ్మన్నది.

విజ్ఞ:—నేను వత్తునులే, నీవు పద.

నీల:—(వెళ్లుచు)

పగజక న్నెఱవడి, నాధమునిజట సవలి

మొగపాలనందిరా తెగకొప్పివాడు

త్రిపురాసుగులమాట దేవతలు కలుగురా

కపురవన్నెలయెద్దు కార్తీవివాడు

విఘ్నయ్యతోండమ్మ విరిసి ఫింకారిన

భుగ్గాడి బసవన్న బుధకొట్టివాడు.

విజ్ఞ:—తల్లీ! నీవు నాయుంటిలో నుండుటచేత నేను ధన్యుడనైతిని. నీ వెవ్వరియవతారమో తెలియలేదు.

(త్రిపురాంతకభట్టు ప్రవేశించును.)

విజ్ఞ:—భట్టారకా! మీకర్మసిద్ధాంతము తునుకలైపోయినది. మీదేవతలందఱుఁ గాలికి బుద్ధిచెప్పిరి. శివుడొక్కఁడే పరదైవతము. బసవేశ్వరుఁడే నంది. బసవేశ్వరుఁడే మోక్షదాత.

త్రిపు:—ఏమి జరిగినది?

విజ్ఞ:—ఒకగొల్లదానిని బసవన్న పడకుండఁ బట్టుకొనియెను. మీకుఁ దెలియలేదా?

త్రిపు:—రాచనగరంతయు నీకథనే చీలవలు పలవలుగాఁ జెప్పకొనుచున్నది. నేనును వినుచున్నాను.

విజ్ఞ:—దానికి మీ రేమందురు?

త్రిపు:—మహాప్రభూ! తమరు బసవేశ్వరుని యందు మిక్కిలి సుముఖులైయుండఁగా నాపూర్వపక్షములు పనికిరావు.

విజ్ఞ:—పూర్వపక్షములుచేయుట కిందు ఏలేలేదు. గొల్లది వచ్చువఱకు బసవేశ్వరు లిందే యున్నారు.

త్రిపు:—ప్రభువులు మన్నించినచో గొల్లదానినిఁ దీసికొనిరమ్మని పంపించిన నేవకుఁడు దానితో నీ సంగతి చెప్పియుండవచ్చును.

విజ్ఞ:—ఈగదిలో నేనును బసవేశ్వరుఁడు నిద్దఱమే యుంటిమి.

త్రిపు:—కావారికుఁడు చెవియొగ్గి తోస నేమి జరుగుచున్నదో యని వినియుండవచ్చును.

విజ్ఞ:— గొల్లదివచ్చి యట్లు జరిగినదని యొప్పుకొన నవసరములేదు.

త్రిపు:—అది రాజభయముచేత నట్లు చేసియుండవచ్చును.

విజ్ఞ:—బసవేశ్వరునకు దానిపే రెట్లు తెలియును? దానియింటిగు రెట్లు తెలియును?

త్రిపు:—తెలియుటయే మతియు ననుమానమునకు హేతువు. ఇదియంతయు నింతకుఁబూర్వమే యొక పన్నుగడగాఁ జేసియుండవచ్చును.

విజ్ఞ:—భట్టారకా! బసవేశ్వరుఁ డట్టియవినీతి పరుడందువా?

త్రిపు:—మహాప్రభూ! త్రిభువనమల్ల! బసవేశ్వరామాత్యుని నే నట్లందునా? వాడపద్ధతిని జూపించితిని. బసవేశ్వరుఁడు భక్తాగ్రేనరుఁడు. ఆయన కర్మ లేదనుట, కులభేదములు లేవనుట యట్లుండనిండు.

గీ. పరమమైన పత్యాచారపరుఁడు తొగి
లేదనుట వానిజిహ్వకు రాదు శివుడొ
నందియో యిట్టిరూపమ్ము నంది వచ్చె
నసలు వదియఁ జోసినభక్తరసము బసివి.

విజ్ఞః—నిజము, భట్టారకా! నిజము. తక్కిన వన్నియు నట్లుంచుడు.

గీ. రాజుఁ డున్మక్తుఁడు విశాచి బసవమూర్తి
ప్రభువు భక్తివిధానము బసవమూర్తి
మహిమ మరులకుఁ దలమునకు బసవమూర్తి
ప్రసరదావేశపరివేషి బసవమూర్తి
(త ర.)

నాల్గవ యంకము

[రాజవగ్దళ ముందు. ప్రవేశము : కొండలు పోరులు.]

ఒకడు:—ఓయీ! మనము రాజుతోఁ జెప్పు కోవాలి. ఈ బాధలు మనము పడలేము. రాజుంటే భయపడ నక్కరలేదుగాని శివభక్తుఁడంటే మనము భయ పడక తప్పక వచ్చింది.

రెం. వాఁడు:—వారికి మనము దగ్గరగాఁ జోరా దంట. వారు మన మతమును యథేష్ఠముగాఁ దిట్టవచ్చు నంట. వారి మతమును మన మేమీ అనరాదు.

మూ. వాఁడు:—మన పెండ్లిండ్లన్నియు శాస్త్రపుఁ జెండ్లిండ్లంట. వాళ్లు చేసికొనే పెండ్లిండ్లే యథార్థమైన పెండ్లిండ్లంట.

మఱొకఁడు:—ఓయీ! రాజు బసవేశ్వరున కిష్టుఁ డగుటవలన మనయందట బ్రతుకు లిట్లు బండ లెక్కినవి.

మొదటివాఁడు:—అందుకనియే రాజు తలఁచిన దెబ్బలకుఁ గొడువా యంటారు.

రెం. వాఁడు:—అయ్యో! ఊరిలో సీతీప్రవర్తన యంతా పోయింది. ఇటువదివేల మిండజంగలాల! ఇది యంతా మతమా! ఈ సీతీ పాతిలేని వాళ్లందఱు మన కుల మర్యాదలు దక్కనియ్యటం లేదు. పోయి రాజుతో మొఱపెట్టుకొందాము.

(ప్రవేశము విజ్ఞుఁడు)

ఒకఁడు:—మహారాజా! మేము బ్రతుకలేము. బసవని యాశ్రయించుకొని మిండజంగము లూరంతయు బలిసినారు. వారు మా నంసారములు నిలువనిచ్చట లేదు.

ఇంకొకఁడు:—స్వామీ! మాలమాదిగల దగ్గర నుండి యందఱును శివభక్తులంట. వాండ్ర కెదురులే

కుండ నున్నది. వాండ్రు వచ్చి మాయగ్నులమీఁద నుమియు చున్నారు. మేము వారి నాగలేకుండ నున్నాము.

ఇంకొకఁడు:—త్రిభువనమల్లా! వీరశైవుఁడనని ప్రతివాఁడును దూసినకత్తితోఁ దిరుగుచున్నారు. మా తలలు మామెడలమీఁద నున్నవో లేవో మాకే యను మానముగా నున్నది.

మఱియొకఁడు:—బల్లహా! వారివలన మాకు హాని జరుగుచున్నది. మహారాజులు మీరు దయచూడ నివో మాకు బ్రతుకులు లేవు.

ఇంకొకఁడు:—మహారాజా! మా కీమిండ జంగ ములబాధ తప్పింపుము. అయ్యో! చాకలివాఁడు భక్తుఁడు. మంగలివాఁడు భక్తుఁడు. ఈడిగవాఁడు భక్తుఁడు. ఎందుకును పనికిరానివారము మేమే.

విజ్ఞ:—మేము విచారించెదము. మీరుపొందు. (పోరులు నిష్క్రమింతురు. రియవార పడిమంది భక్తులు వస్తురు.)

అల్లయ్య:—శివా! మహేశ్వరా! మాకు బస వఁడేరాజు. విజ్ఞుఁడు రాజే కాదు. బసవనికి బంటు. మేము విజ్ఞుని లెక్కనేయము.

మధుసయ్య:—ఓరీ! విజ్ఞుఁడు భవి. బసవని యాజ్ఞలయితే నేను వాఁడితల యెగుర వేస్తాను.

మాధిరాజయ్య:—నీలలోహితా! ఉమాప్రాణేశ్వరా! హరహర మహాదేవ! ఓరీ విజ్ఞుఁడుగూడఁ గొన్నాళ్లలో శివభక్తుఁ డవుతాఁడు.

బడవర బ్రహ్మయ్య:—బసవేశ్వరుఁ డడిగినదెల్ల యిస్తున్నాఁడు. పదండి పోదాము.

కిన్నెర బ్రహ్మయ్య:—నాకు మొన్న బసవఁడు బంగారుహార మిచ్చాఁడు.

కేశిరాజయ్య:—హరహర మహాదేవ! నీ వాహారముతో నేమిచేశావు?

ముసిడిచౌడయ్య:—హరహర మహాదేవ! ఏమి చేశాఁడా! రాజవీధి చివరనున్న మిండజంగముదాని కిచ్చాఁడు.

అల్లయ్య:—బసవేశ్వరునియింటికి నేడు భక్తు లందఱూ వస్తారా?

మధువయ్య:—వస్తారు, వస్తారు. మోలిగ మోరయ్య, సూరద బ్రహ్మయ్య, సురిగ చౌడయ్య, కలికేత బ్రహ్మయ్య, కక్కయ్యగారు, తెలుగేసు మన నయ్య, తెలుగు శోమయ్య, నాకుంగనిపించి వస్తున్నా మన్నారు.

మాదిరాజయ్య:—గండకత్తెర నాచయ్య, కాలాగ్నిరుద్ర, శృంగి బాప్పయ్యగారు, సిగురుచందయ్య, సింగరి మల్లయ్య, కదిరె రెమ్మయ్యలు వస్తున్నారు.

కన్నడ బ్రహ్మయ్య:—సింగరయ్య, వీరమా రయ్య, కల్లయ్య, చిక్కయ్య, కక్కయ్యగార్లు నింక మఱికొందఱును నాకంటెముందే బయలుదేరారు.

(హరహరశంభో మహాదేవ యని యందఱు నిష్క్రమింతురు.)

త్రిపురాంతకధట్టు మఱి యిద్దరు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశింతురు.)

త్రిపు:—ఈవీరవైపులగోల యెక్కువగా నున్నది. నేడు బసవేశ్వరునియింట లక్షమందికి భోజనములంట. అందులో వా రేదియడిగిన నది యిచ్చునంట.

ఒకబ్రాహ్మణుడు:—లక్షమంది జంగములు దొరుకుదురా?

రెం. బ్రాహ్మణుడు:—ఓరి పిచ్చివాడా! ఇరువదివేలకుఁబైగా మిండజంగములే యున్నారు.

మొ. బ్రాహ్మణుడు:—వీరందఱకు బసవా మాత్యుడు ధన మెచ్చటనుండి తెచ్చును.

రెం. బ్రా:—బసవేశ్వరున కమాత్యుడుగా వచ్చు వేతనముతక్క మఱియొందు లేదుగదా! ప్రతి దినమును వేలకొలది జంగములకుఁ బెట్టుటకు ధన మెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నదో?

త్రిపు:—రాజగారి బొక్కనము తనచేతిలోని పని. విజ్జల మహారాజు కాదనునా?

మొ. బ్రా:—ఇట్లు రాజగారి బొక్కనము ఖర్చుపడినచో తేపు యుద్ధము రావచ్చును, మఱియొక పని రావచ్చును, ధనము కావలదా?

త్రిపు:—పిచ్చివాడా! తేవటి యుద్ధముదాక నెందులకు? ఇప్పుడు జగదేవుడు హనుమకొండపై దాడిపోయి యున్నాడు. ఆయన డబ్బు కావలయునని లేఖ లుఱికించు చున్నాడు. బెజ్జదేవుఁ డీటు బసవేశ్వ

రునితో ననలేడు, అటు మహారాజుతో మనవిచేసి కొనలేడు.

మొ. బ్రా:—అయ్యా! ఈ రాజ రహస్యము లతో మన కేమిపని? అందులో మనము రాజసాధము ముం దుంటిమి. తలవరు లేవరు విన్నను బ్రాణము మీఁదికి వచ్చును. పోదము; రండు.

(నిష్క్రమింతురు.)

బి:—లోకము పలువిధములుగాఁ జెప్పచున్నది.

(తరువాత విజ్జలు తలవరులు ప్రవేశింతురు.)

ఒకడు:—ఓరీ! కక్కయ్యా! విన్నావా! బస వేశ్వరుఁడు మొన్న మాదిగ శివనాగమయ్యతో బుజాలు బుజాలు కలిపి రాజవీధిలోఁ దిరుగుచున్నాడు. నాకు బలే సంతోషంగా వుంది.

రెం. వాడు:—ఆ బసవయ్య ఆ గుడ్డలతోనే రాజసాధంలోకిఁ బోతాడు. రాజగారినిఁ దాకుతాడు. బ్రాహ్మలందరినీ ముట్టుకొంటాడు. ఇంకఁ గులమేమిటి! వర్ణమేమిటి? హరహరశంభో! మహాదేవ!

మొదటివాడు:—కక్కయ్యా! నీవుకూడ శివ భక్తుడవైనావా యేమిరా?

రెం. వాడు:—అయ్యాము పో! ఇంక బ్రాహ్మ ణుడూ లేడు, మాలాలేడు; రాజులేడు, బంటూ లేడు. అందఱూ నొకట. కాదన్నవాణ్ని తల ఎగర వేస్తాను. బసవఁడియాళ్ల పదిదిక్కుల వెలసిన తరువాత రా జెవడు, బంటెవడు? బ్రాహ్మఁడెవడు, పంచముఁ డెవడు? హరహర మహాదేవ!

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు. అల్లయ్య మధువయ్యలు శ్రేమరుఁ బ్రవేశింతురు.)

అల్లయ్య:—మధువయ్యా! ఏమి బసవఁడోయి! ఏమిబసవఁడు? లేదన్నమాట యాయన నాల్కిలేడు. ఒకభక్తుఁడికిఁ బదిపుట్ల ముత్యాలు దానమిచ్చాడు. మఱి యొకఁడికిఁ బదివేల బంగారు నాణెము లిచ్చాడు. మిండ జంగాలకు వేసవేలు భోగినుల నిస్తున్నాడు. తనయింట నేవస్తుపడిగినా లేదనక తీసికొని పొమ్మొచ్చాడు. హర హర! మహాదేవ! బసవా! బసవా!

మధువయ్య:—అల్లయ్యా! ఈధనమంతా బస వయ్య యెచ్చటనుండి తెస్తున్నాడు.

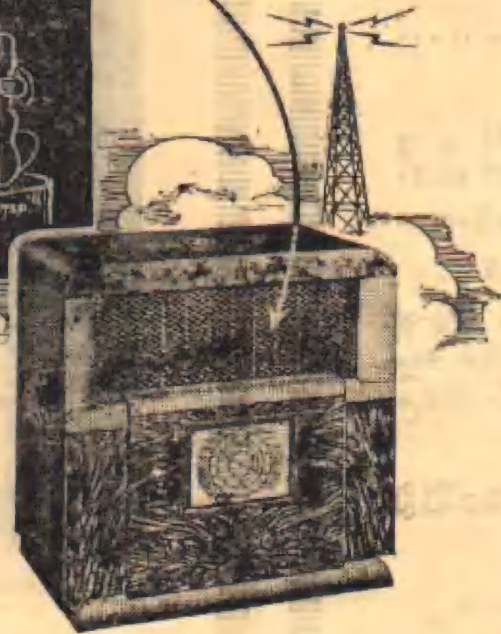

ఫీల్డ్

“హిస్
మాస్టర్స్
వాయిస్”

రేడియో రిసీవరు
మాడల్ నెం. 481 A. C.

మీరు

“హిస్ మాస్టర్స్ వాయిస్”

రేడియో రిసీవరు కొనుగోలు,
యంత్రమాలకముగ శబ్దప్రసార
శాస్త్రమునకు తమకుగల 39 సం
వత్సరములు అనుభవము నుపయో
గించి, నిర్మింపబడిన సంగీత ఉప
కరణమును కొనుగోలుచేయుటను
జ్ఞాపక మందుకొనుచు.

[200-250 వోల్ట్స్ : : 50-100 పైకిల్స్]

వెల రూ. 350

సర్వ శ్రముల వార్తలను, సంగీతమును

విని వీలొనరించు ఈ రేడియో రిసీవరునందలి

ముఖ్యంశములు

- విశాలమైన డయల్
- అందమైన ఆకారము
- అధికమైన శబ్దప్రసారము
- అతి సున్నితమైన పరికరములు
- సులభముగా అన్ని స్టేషనుల
యేర్పికొననగును
- 7-2000 మీటర్ల వరకు
అన్ని స్టేషనులు వినినగును
- విక్టోర్ ఉపయోగించ సాకర్యము

★ శ్రాత్త అఖిల భారతీయ రేడియో స్టేషనులను
ప్రత్యేకించి, శుద్ధముగా విని వీలగును.

నేడే ఈ యనుమతిపొందిన రేడియో వ్యాపారియొద్ద ఈ మాడలును, తదితరములను చూడుడు.

ది గ్రామఫోన్ కంపెని, లిమిటెడ్.,

45, సాత్ పెరేడ్,

బెంగుళూరు.

మానక్సెస్ పాలిసి

మూలముగా.....

మీ మామూలునకు

21 మేండ్ల కనుమరుపుపట్టికి వైద్య
పరీక్ష లేకుండా, లాభములతో గూడిన
ఎండోమెంటుపాలిసి చౌకగా ఉంటుంది.

ఇంతేకాకుండా మీకు గూడ

అతిదు ఎదురుదండగా మీకు సంపూర్ణ
ముగా భీమా రక్షణము యేర్పడును. రేట్లు
మొదలైన పూర్తివివరములు గల కరపత్ర
మును వ్రాసి తెప్పించుకొను.

నేషనల్ యిన్సూరెన్సు కంపెనీ
లిమిటెడ్.

నేషనల్ యిన్సూరెన్సు బిల్డింగ్సు,
యెస్ట్ వేడ్, మదరాసు.

గర్భశయరోగనివారికి - ఆరోగ్యప్రదాయక
లాధి

కేసరికుట్రం - వర్రాసు

తెల్ల కుళ్ళు బొల్లి వ్యాధి

కొద్దిరోజుల్లో బొమ్మధమును దుద్దినచో తెల్లకుళ్ళు
బొల్లి భూరవ్యాధులు మొదలంట వాకరమగును
హాకిమజా, వైద్యులు, కుదుర్చులే వాటిని యీబొమ్మ
ధము తప్పక కుదుర్చును. నుగుములేదని ఋజువు
తేయువారికి రూ 500/- బహుమానమివ్వబడును.
చెల రు. 2/-

సంతాన నిరోధము

సంతాన నిరోధమున కిది ఆహ్వానమైంది. దీనిని
వాడుట మానివేసినతోడనే సంతానము గల్గును,
చెల రు 2 లేక 3 రోజులు మందును వాడుచుండ
కలెను. పంలికకు చెల రు 2/- నుగుములేదని ఋజువు
తేయువారికి రు 100/- బహుమానము. ఆరోగ్యమున
కట్టి చూనిగలుగదు.

Vaidyaraj Akhil Kishore Ram
No 47 P. O. Katri Sarai (Gaya)

వీటారి -

సుందరకామ్రీ గారి

పద్ధతి

సుందరరసము

సరసవామేహములకుసంజీవి

గుణముత్రుత్యక్షము
అనుభవనిర్దము. ఇంజెక్షన్లు
అవసరంలేదు. ఎటువంటిసవా
మేహాలనైనాకుదుర్చును
కంమారుక-

ఆర్షరసాయనశాల, మద్రాసు

అల్లయ్య:—హరహర మహాదేవ! బిజ్జలధన
ప్రాణాపహరా! బసవా! వృషభేశ్వరా! జయజయ
మహాదేవ! (నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:—ఈ వీరశైవులు గుంపులు గుంపు
లుగా గట్టునఁద్రేచుచు బోవుచున్నారు. అందఱు ధన
రాసులు మూటఁగట్టుకొనియే బోవుచున్నారు. హా హా!
బసవేశ్వరా! నిన్ను నమ్మినందుకు మంచిపని చేసినావు!
ఇదిగో! బసవామాత్యుని సాధము. నేను లోనికిఁ
బోయెద.

(అంతటఁ దెరయెత్తఁగా బసవఁడు, ఒక జంగముఁ గనిపింతురు.)

బస:—జంగమయ్యా! నీకును శివునకును
భేదమేమి? నీ కేమి కావలయునో కోరుము.
వెండికొండత్రవ్వ నీకిత్తునా? శివా! సంగమేశ్వర! వెండి
కొండ యంతయుఁ ద్రవ్వ నీ కిచ్చినను నీది నీకిచ్చుట
యేకాని నాది నీ కేమిచ్చుచుంటిని?

జంగము:—బసవా! ఈప్రతివస్తువితతి నీవు
హెచ్చుగా నిచ్చుచుంటివని విని వచ్చితిని. నీబాసకూడ
వింటినోయీ!

కలపెట్టు లట్టుల పలికెడువాస
పలుకట్ల నడవడి పాలించువాస
పలికి బొంకనివాస పాలిబోనివాస
చల మెడపనివాస సలిపెడివాస
కలనై న శివునకు గలుగినీవాస
గలుపు భక్తుల కిచ్చి కీడ్చుడువాస
మృదునైన వొకపరి యడుగనివాస
యేమివేడిన నడుగింక కిచ్చువాస
నీమంత యైన వంచినపనివాస
యడిగిన యర్థంబు గడపనివాస.

ఈ నీ బాస విని వచ్చితిని.

బస:—సంగమా! నీ కేమి కావలయునో
యడుగుము. తల కోసియిచ్చెదను. నాయాలి
నమ్మి యిచ్చెదను. నా బిడ్డతల ద్రుంచి యిచ్చెదను.

జంగము:—బసవా! శివభక్తులందఱు శివు లం
దువుకదా! నీ కరుణవలన నందఱు జంగములకు నర్హై
శ్వర్యములు నున్నవి. కట్టఁ బులితోలున్నది; తాల్ప
జడలున్నవి; మోగింప డమరువు లున్నవి; బసవఁ
డను భిక్షాపాత్ర చేతిలో నున్నది. నాకు నివియన్నియు
నున్నవి. బసవా! బసవా! నాకు మూడవ కన్ను

లేదోయి. చక్కన సంగమేశ్వరుఁడౌదునేని గ్రక్కున
మూడవ కన్ను నాకిమ్ము.

(అని తడవుకొనుచున్నాఁడు.)

బస:—(హఠాత్తుగా గోడనున్న యద్దము తీసిజం
గమయ్యకుఁ జూపించి, ఖడ్గముదూసి)

సంగమేశ్వర ప్రాణలింగ యో సంగ
హా! యెఱుంగ నె నీదుమాయ నే నకట
ముఖరంబుబోపల ముక్కున్న నీకు
నకలంక సహజంబ యదె చూడుమయ్య.

(జంగమయ్య యంతర్లిక్కుఁ డనుమ.)

బస:—(కత్తి విదలించుచు)

....., చాపంబపంబ

యోదకు మోడకు మోకోరిసంగ

ఓడకు మోడకు మొకటియు నొల్ల.

ఓరిసంగా! పారిపోయితివా? నిన్నెప్పుడు నే
నొక్కఁకాని యడుగలేదే! సత్యమాహేశ్వరులిండ్ల
నిన్నుఁజూచుచు నెఱుంగలేనా? దానయ్యవలె నిన్ను
నిధులిమ్మంటినా? సిరియాళునివలె గొడుకు నిమ్మం
టినా? కరికాలునివలె గనకవృష్టి గురిపించుమంటినా?
కుమ్మరగుండయ్యవలె మిండజంగమురాండ్ర నిమ్మం
టినా? సంగా! సంగ! నీభక్తులయిండ్లలో నుచ్చిష్టము
మాత్రమే నాకుఁ జాలునే. సంగా! సంగ! కాట
కోటయ్య, పుష్పదంతఁడు, దేవయ్య, నమినంది, మా
పిల్లనయనారు మొదలైన మాభక్తులే నీయింట నన్ని
పనులకు నైనవారు. నిన్నడుగవలసినపని నాకు లేదు.
నీయింట నియోగము కలవా రందఱును మావారలై
యుండఁగా నా కేమి కొఱ్ఱతోయి సంగా! నా కేమి
కడమ! ఏమైన నడుగు నీ కిచ్చెద నింక! మానంబు వద
లిన మఱి తల్లడిలిన మానుగాఁ బ్రమథులయాన
నీయాన.

(నృత్యము నేయుచు)

సంగా! సంగ!

కాలహటము కుత్తుకకు రాకమున్న
క్రాలుపురంబులు కాలకమున్న
గొరివివాహంబు కాకటమున్న
యార నబాండంబు లలరకమున్న
తివిరి మూర్తులు నెన్నిదియు లేకమున్న
భువి హరిబ్రహ్మలు పుట్టకమున్న

అటమున్న అటమున్న అటమున్న చున్న
యిట నీవు నాస్వామి వేమ నీబంటు. (మూర్ఛపోవుట.)

బిజ్జ:—బసవా! బసవా! నేను, నేను.

బసవేశ్వరుడు:—(లేచి) సంగ! మఱల వచ్చి
తివా? ఏమికావలయునో కోరుకొనుము.

ఓడకు మోడకు మోరోరిసంగ

ఓడకు మోడకు మొకటియు నొల్ల.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నేను బిజ్జల దేవుడను.

బసవేశ్వరుడు:—మహారాజా! తమ రెప్పుడరు
దెంచితిరి?

బిజ్జ:—అమాత్యా! నీగృహ మంతయు నింత
కల్లోలముగా నున్నదేమి?

బస:—మహారాజా! ఏమియునులేదు. షర
మేశ్వరుడు లక్షరూపములతో జంగమయ్యలుగా
వచ్చుచున్నాడు, పోవుచున్నాడు. ప్రభువులకు
నామాటయందు విశ్వాసము లేదు.

బిజ్జ:—ఉన్నది. బసవా! నీవే శివుడవు. వేతే
శివుడెవ్వరు? నీముందు శివుడు పంద. ఓరీసంగ!
భయపడి పాతీపోయితివా? మా బసవనిముందు 'చా
పంద పంద యోడకు మోడకు మోరోరిసంగ!

(తెరలోఁ బెద్దధ్వని)

బస:—మహారాజా! ఆమహాధ్వనియేదియో
చూడవలయును. తమరు కన్నడ నాయుిటికి రావ
చ్చునా? రాజప్రాసాదమునకుఁ జోదము పడండు.

(పరీక్షింతురు.)

శివనాగుమయ్య (ప్రవేశించి) బసవా! బసవా!
నన్నుఁ గొంగిలించుకొనుము. సంగమయ్య నీకు సాక్షా
త్కరించెనటగదా! ముక్కున్నుకోసము తడుముకొనె
నటగదా. ఆసంగఁ జేదారిని బోయినాడు?

బస:—(కొంగిలించుకొని, మఱలఁ గొంగిలించు
కొని) ఈదారి నే పోయినాడు. నీగుండెలోనికి బోచ్చి
నాడు. నాగుమయ్యా! నన్ను మోసము చేయు
చున్నావా? నీవే సంగమయ్యవు.

బిజ్జ:—బసవా! ఇతఁ డెవరు?

(త్రిపు రాంతకభట్టు, బ్రాహ్మణు లిద్దరుఁ బ్రవేశింతురు.)

మొ. బా:—అడుగో! బసవయ్యయు మాల
నాగయ్యయు నొకరివై నొకరు పడిపోవుచున్నారు.

రెం. బా:—అయ్యా! మనకు దిగు లెందుకు?
రాజుగారు దగ్గరనుండియే యట్లు చేయించుచున్నారు.
మనము పోయి యెవరితోఁ జెప్పకొనవలయును?

త్రిపు:—అతఁడు మాలవాఁడని రాజుగారికిఁ
చెలిసియుండదు. (సమీపించి రాజుతో) మహాప్రభూ!
బసవేశ్వరుడు నాకు సమారాధ్యుడు. ఆయన

మొగను మాటుపెట్టుకొని చేతి త్రికూలము పెండ్లికొండలో

నిరుపాదు సుప్తయెಂಬఁచి నీలగళంబునఁ గానిసింపమం

డగ చిటులూది రాచి ప్రకటమ్మ పద్రిగు తార్థభాగముక

పొగనను బూరుషార్థముగఁ జొచ్చి సమాగతుడౌ మమేకుడౌ.

బిజ్జ:—భట్టారకా! నిజము, నిజము. బసవఁడు
సాక్షాత్పరమేశ్వరుడే.

త్రిపు:—ప్రభూ! అంతియేకాదు.

ఇంచునిల్లవకుఁ గోపించి ముక్కున్నులో వానిలేసిన మెఱుప్పకొడు
ముప్పరమ్మలు వెన్ను మోపిన యమ్మచెరాటనిప్పులు తెచ్చురాగకాఁడు
ఇలయెల్ల తుదిసబ్బటిలఁజేయు గగ్గోలుకడమంట మంకించుగచ్చికాఁడు
కడలిలో విసముత్పి కడకుద్రోసినమంట గొంతుపట్టగఁ జూచునంద

తీరదీపర కయ్యారవారి హీన

[కాదు

హారముక్తాఫలోదారచారుమూర్తి

యల్పఁడే తైవభక్తి ధురాత్తివై

వీరసామ్రాజ్యపతి బసవేశ్వరుండు.

బిజ్జ:—భట్టారకా! నిజము, నిజము. బసవేశ్వ
రుడు గరళనర్పకోశములంటని సచ్చిదానందమూర్తి
యైన శివుడు.

త్రిపు:—ప్రభూ! కాని బసవఁడు వల్లాశ్రమా
చార ధర్మములను బాడుచేయు చున్నాడు. ఆశివనాగు
మయ్యతో నట్లు కలియఁబడి క్రిందుపైనగుట—

బిజ్జ:—శివనాగుమయ్య యెవరు?

త్రిపు:—మాలవాఁడు.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! అతఁడు మాలవాఁడట
గదా! అయ్యా! ఇది నీమహాత్ముకుఁ దగినట్లుగాలేదు.
వానినిఁ దాఁకినబట్టలతోనే మమ్మునుఁ దాఁకుదువు.
మఱల స్నానముచేయకుండ రాజసాధమునకు వచ్చెదవు.

త్రిపు:—బసవేశ్వరా! ఈపంచమసంసర్గదూషిత
శరీరుండవై దేవాలయములకుఁ బోయెదవు. అచ్చట
సమంత్రబీజాక్షరయుక్త యంత్రాగ్రలీలావిహారి షరమేశ్వ
రుని మైలపఱచెదవు.

మొ. బా:—బీజాక్షరయంత్రము శక్తిసమన్వి
తమై యుండును. సచ్చిదానందమూర్తియైన షరమేశ్వ

కుడు గుణరహితుడే; దిక్కాలవర్ణాద్యనవచ్చిన్నుడే. ఆపరమేశ్వరుడు బీజాక్షరములుగా వికారము పొంది సంతనే వానికి నియమ మేర్పడుచున్నది.

రెం. బ్రా.:—ప్రత్యుపాధికి నియమము లున్నవి. నియమాతీతుడైనభక్తుడు శుద్ధబుద్ధమగు భగవంతుని చిత్తశ నుపాసించవచ్చును. నామరూపగుణ సహితుడైన పరమేశ్వరుని నామరూపగుణ సహితులైన మానవులు నియమవంతులై యారాధింపవలయును. నియమము తత్త్వమార్గము ననుసరించుట.

విజ్ఞ.:—బసవేశ్వరా! సీప్రవర్తన శాస్త్రవ్యతిరిక్తముగా నున్నది.

శ్రీపు.:—‘యద్య దాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదే వేత రోజన.’ బసవేశ్వరా! సీకుఁ జెల్లుబడియైనది యందఱకుఁ జెల్లుబడి కాదు. నిన్నుఁజూచి ప్రతివాఁడును శివభక్తుడనని శివమెత్తి లోకమంతయు మాలకూడు చేయును.

బస.:—రాజా! ఈ బ్రాహ్మణులు శాస్త్రవేత్తలా? వీరిది మతమా! వీరుశాసకులా! శివనాగుమయ్య మాలవాఁడా? లింగము ధరించినవానికిఁ గులము లేదు; గుణము లేదు, నామరూపములులేవు. శివనాగుమయ్య సంకల్పించినచో నిష్ప్రదే ప్రళయము రాగలదు. శివనాగుమయ్య యెవ రనుకొనుచున్నారు? శ్రీపురాసుర సంహారము చేయుఁగాలరుద్రుడు. సంవీశ్వరుడు ప్రచండ మూర్తి యగుచున్నాడు. కాలిగిట్టలతో ధరిత్రయెల్లఁ గ్రక్కదలించి శృంగశిఖరములతో నక్షత్రగోళములు గుదాలింపఁ బోవుచున్నాడు. హరహర మహాదేవ! శంభో శంకర! (కత్తిదూసి) నాల్గులక్షల వీరశైవులున్నారు. ప్రతివాఁడును సాక్షాచ్ఛంకరుడే. రాజా! ఒక్కశివునకు మడివాలు మాచయ్యకు దద్దరిల్లిపోతివి. నాల్గులక్షలమంది రుద్రులు సీరాజ్యమును, రాజ్యము నందలి భవులను జించిచెండాడెదరు. ఓయీ బ్రాహ్మణులారా! శాస్త్రోపన్యాసములు చేసెదరు. భవులకు నామరూపము లున్నవి. భవులమనస్సులలోఁ బరమ శివునకు గుణము లున్నవి. శివభక్తులు పరమశివునే యెఱుఁగుదురుగాని వాని గుణములు, వాని నామరూపము లెఱుఁగరు. ఓయీ! రాజునకుఁ గోపమెక్కించి బసవని దండింపఁజేయఁ జూచెదరా?

శ్రీపు.:—అమాత్యశేఖరా! మాయుద్దేశ్య మది కాదు. శివనాగుమయ్యతో మీరు కలసిమెలసి తిరుగు

చున్నచో లోకమున వర్ణాశ్రమాచార ధర్మములు చెడి పోవును.

బస.:—వర్ణాశ్రమాచారధర్మములు మీకృత్రిమ బ్రాహ్మణులు కల్పించినవి. వానిని నేను నిర్మూలము చేసెదను. హరహర మహాదేవ శంభో శంకర.

శివా మహేశ్వర ప్రచండతాండవ కాలబద్ర శివ శంభో శంకర వర్ణాశ్రమసంహారకదేవా! ప్రళయతాండవారంభ భయంకర- శివా. శ్రీపురాసురసంహార కాలపరిదీప్త భయంకరచాపమండలా దుష్టకంఠధిరావనేకపరిఘాసరదేవా శివా శివా హర- శివా.

విజ్ఞ.:—బసవేశ్వరా! శాంతింపుము, శాంతింపుము. బ్రాహ్మణు లున్నది యొకటి. నీ కోపకారణము మఱొకటి. నాగుమయ్య మాలవాఁ డని వా రనుచున్నారు. నీవు బ్రాహ్మణసంహారము చేయుదు ననుచున్నావు. నీవు సంహారము తరువాతఁజేసినఁ జేయవచ్చును. నాగుమయ్య మాలవాఁ డగునా, కాదా?

బస.:—భక్తులకుఁ గులభేదము లేదు. వారు బ్రాహ్మణులకన్నఁ బవిత్రులు.

శ్రీపు.:—వట్టిమాటలతో నైనచో మీశివభక్తు లందఱకన్నను బ్రాహ్మణులే పవిత్రులు.

ఉభయసంధ్యాప్రణిహమహోనిధులును ఉభయభిన్నాత్మపరివికేకోగ్రమతులు బ్రాహ్మణులు పవిత్రతములు వారికన్న దివిదిగొందుక మరి యశాస్త్రీయమతులు.

బస.:—రాజా! ఆమాటమీఁదనే నిలుపుమనుము. నాగుమయ్య మాలవాఁడంటిరికదా! మాలతన మాతని యాత్మకున్నదా, శరీరమున కున్నదా?

శ్రీపు.:—శరీరము నాత్మయు నొకదాని నొకఁ డంటుకొని యుండును. రెంటిని విడదీసిన మహాయోగికి నాత్మ మాల కాదు; శరీరమే మాల. ప్రారబ్ధనమను ప్రాప్తమైన యీశరీరమునకుఁ గులభేదము పోదు. ఈ దేహాంతమున యోగి ముక్తుడు కావచ్చును. దేహాశ్రయ దోషము దేహ మున్నంతవఱకును బోదు. ప్రతిమాల వానిలోను బరమాత్మ లేదు.

మొ. బ్రా.:—పరమాత్మ యున్నచోట మా కభ్యంతరము లేదు. ‘చండాలోఁఁడు నతుద్విజోఁడుగురు రిత్యేషా మసీషా మమ యని శ్రీశంకరులు పంచమ శరీరగత ముక్త జీవునిగుఱించి చెప్పిరి’ ని. ప్రతిమాల వానినిగుఱించి చెప్పలేదు.

బస:—శివనాగుమయ్య శరీరము పంచముని శరీరము కాదు. అది పాలవెల్లి; గంగాధుని శీరమును గంగాంబువులును స్వతఃపవిత్రములుగదా!

రెం. బ్ర:—అతనిశరీరమునుండి మీరు శీరములు తప్పిందింతు లేని మే మంగీకరింతుము.

బస:—ఇదిగో, (నాగుమయ్యచేతులు పట్టుకొని పిండును, పాలు న్రవించును.) ఓయీ! బ్రహ్మణుడా! ఇదిగో శివనాగుమయ్య మాలయంతివికదా! నీవు చేతులు పిండి పాలు కురిపింపుము. లేనిచో నిన్ను నేను గెలిచినట్లు వాదములో గెలిచినవా రోడినవారి శిరశ్చేదము చేయించవచ్చును. మీశిరశ్చేదములు చేయించెదను. నీవు మాలవాడవా? నాగుమయ్య మాలవాడవా?

రెం. బ్ర:—పాలు పిండింతు నని నీవే చెప్పితివి. పిండింపు మంటిని. పిండించితివి. నాగుమయ్య శరీరము పవిత్రమైనచో నీవును నాగుమయ్యయుఁ గలిసి తిరుగ వచ్చును. రాజు మీ మృద్ధతను దల కెక్కించుకొన వచ్చును. నేను బ్రహ్మనిష్ఠుడను. నీవు నాతల నెగుర వేయించెదవేని నేనుజెదను. కల్లబూల్లి గారడీలతనము మతముగాఁ బ్రకటించెదవు.

బిజ్జ:—బ్రహ్మణుడా! ఓడిపోయి యెందుల కట్లు పరాక్రమించెదవు?

బ్ర:—మహాపభూ! బసవేశ్వరుడు మహా భక్తుడు. ఆయనదగ్గర కొన్నిమహత్తులు కలవు. అది మతము కాదు.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—భట్టారకా! మీ రేమనెదరు?

త్రిపు:—అయ్యా! మే మోడిపోతిమి. శివనాగు మయ్య మాలవాడు కాదని యొప్పుకొనుచున్నాను. బసవా! నీపరిశుద్ధతను శంకించినందులకు ఊమింపుము.

బస:—మీరు వేయిమంది వేయిమాట లన్నను శివభక్తులకుఁ గొఱతలేదు. నాహృదయమునందు మీమూలముగ వృథాగాఁ గోపభావము చెలరేగినది. నే నిట్టికోపము ప్రకటించినందులకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలయును. నామనస్సు కల్లోలితమైనది.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! ఊమింపుము, ఊమింపుము.

శివదమాచార సంపత్తిపట్కపహిత
మృదుల కాంతాచ్చవార్షిధి యెడద నీది
విమల భావతిమింగిల భ్రమణకలుష
వంతయుగఁజేసి కల్లోలపజచిహము.

దేవా! ఊమింపుము.

బిజ్జ:—బసవా! మేము నిష్క్రమించుచున్నాము. నీవు సచ్చిదానందరూపుడవై నీలో నీవే రమింపుము.

(బసవడు వివా యందఱును నిష్క్రమింతురు.)

బస:—సంగా! సంగా! నాహృదయముననుండి యీకోపాదులైన నీచగుణములను దొలఁగింపుము. ఈ నీ నేవకుడు దుష్టమార్గములఁ బడిపోవుచున్నాడు. దిద్దుకొనుము.

నీల:—(ప్రవేశించి)

శివజటాజాటిలోఁ జిందులునగలగంగ
శిరతామూర్తియై చెమ్మగిల్గినదీ
రతిమంచుకొండమాతురు మేను తాడఁగాఁ
జలవపులకల శివుడు జలదరించాదూ—శివజటా.
చిహ్నారీజాబిల్లి చిలుకుఁజేసెలవాడ
శివునోసరి కనుమంట చెమ్మయూటికినదీ
వెండిమలతాపీట పిండువాఁగులచలవ
దండిచలవదశాలు గండరించినదీ—శివజటా.

బస:—నీలా! రత్నము లేమిచేసితివి?

నీల:—అమ్మ చీరచెఱఁగున కంచుగా కుట్టాను.

బస:—నీలా! అమ్మతో చెప్పావా?

నీలా:—ఏమని?

బస:—రత్నాలు బసవడు కుమ్మిపెట్టాడని.

నీల:—చెప్పాను, చెప్పాను.

అమ్మకనుగోసలో చెమ్మగిలి చిరుజారి
కుమ్మ బసవనిమీడ కోపగించినదీ—శివజటా.
అమ్మ తెలిపలువరుస చిమ్మిచందురువెలుగు
కుమ్మ బసవనిమీడఁ గోపగించితదీ—శివజటా.
అమ్మపయ్యెడచెంగు నుమ్మగా మడుతలై
కుమ్మ బసవనిమీడఁ గోపగించినదీ—శివజటా.
బరువుచే నెగురని పైటఁ జాచిన యమ్మ
గారి బసవనిమీడ కారుపూనినదీ—శివజటా.

బస:—నీలా! నీల! నేను ని న్నేఱుమంటినా? నిన్ను పైటకొంగు కంచుగా తీర్చుమాటినా?

నీల:—నవ్వుతూలన్నాను, నవ్వుతూ అన్నాను. వట్టిదే.

అమ్మరతనపుఁదైలు హాసయెలుకఁగఁ జాచి
చిన్ని బసవచేత చిత్తగించినదీ—
రతిశాల రశరశల మతి సంతసిరి రల్లి
మించు బసవచేత మెచ్చుకొన్నాదీ—శివజటా.
(తెర.)

హిందీ . అఖిలభారత భావ

గాడిదర్ల హరిసర్వోత్తమ రావు

హిందీని అఖిలభారతభావగా వినియోగించుకొనడముకొరకు కాంగ్రెసు మహాసభ బహుకాలముగా ప్రయత్నముచేయుచున్నది. ఏనాడు భాషాభారతముగా కాంగ్రెసు ప్రాంతాలేర్పడినవో ఆనాటినుండి యీ ప్రయత్నము దీక్షతో సాగినది. ఒకవైపు దేశభావలలో కాంగ్రెసు వ్యవహారములు జరుగుచుండగా మరియొకవైపు హిందీ ప్రచారము కాంగ్రెసు నిర్మాణకార్యక్రమమునం దొకభాగముగా జరుగుచువచ్చినది. ఆ రీతిగా జరిగినవి స్వల్పముగాను. ఆంగ్లదేశమునందు కాంగ్రెసు మహాసభ జరిగినప్పుడు, అనగా ఇప్పటికి పది యాడేండ్లక్రిందటనే, ఆచార్య సంఘాధ్యక్షులు ౨ దేశభక్త కొందఱు వెంటపొయ్యగొరకు లేమ స్వాగతోపహాసమును హిందీలోనే వ్రాసి చదివి వినిపించిరి. ఆంగ్లదేశములోను, అంతకుంటే గెక్కువగా తమిళనాడులోను ప్రతిసంవత్సరమును మార్చి ౧౦ది స్త్రీలు పురుషులు హిందీపరీక్షలకు కూర్చొని ఉత్తమ రీతిని కృతార్థులగుచున్నారు. కొందరు హిందీలో గొప్పపండితులు కూడ నైవారు. హిందీనేర్చుకొనుట ఎవ్వరికి కష్టముగ నుండునని ఆదియం నాలోచనీయమై యుండినదో ఆ దాక్షిణాత్యులగు మద్రాసుకోస్తావారే హిందీభాషాపాఠకర్తవ్యమునకు నడుముగట్టిరి.

* * *

ఈ విస్తారప్రయత్నముందంతటను ఎక్కువకోకర్తముకలవాడు శ్రీమాన్ సి. రాజగోపాలాచారి. ఆతడు మనరాజధాని ప్రభుత్వమునందు ప్రధానమంత్రిత్వము వహించినముతో 'హిందీ'కి పూర్వమునకంటే ఎక్కువమందినములు కలిగినది. దక్షిణదేశములో హిందీయెడలగల యభిమానమును పురస్కరించుకొని రాజగోపాలాచారి హైస్కూల్లలో మొదటిపాఠమునుండి మూడవపాఠమువరకు, అనగా మూడు సంవత్సరములకాలము నిర్వం

ధముగా నేర్పుట కేర్పరచెదమని యితడు ప్రకటించివాడు. ఈ ప్రకటన దేశమునందు గొప్పస్థాంతరస్థాంతరములను పురికొల్పినది. సిద్ధాంతపక్షము మొదట నాలోచింపదగినది.

* * *

భారతభూమియందు నివసించునట్టిమనము - నేడు మనలోనుండి వేరుపడిపోయియుండు నట్టిబర్మాను వదలుకొని లెక్కపెట్టినను - 30 కోట్లప్రజ లున్నాము. ఇందరిప్రజలకును నైక్యభావమును కలిగించినదే? కలిగించగలదే? బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారి నడుగుదుమా తామే యాద్యైక్యమును కలిగించినవారందురు. ఇందులో నిజమున్నది. ఆజాతినా రవలంబించిన ప్రభుత్వాధికవిధానములయెడల ఆసేతుహిమాచలమును ప్రబలితవ్యతిరేకత్వము మన నైక్యమును కలిగించిన వనుట సర్వము. కాని దానిమీదనే మనద్యైక్యము ఆధారపడినదినినను ఆధారపడగలదనినను అది సరియగుమాట కాజాలదు. అనాదికాలము నుండి వ్యాప్తిలోనున్న మనజీవితసాంప్రదాయము, దానికి ఆధారమైనవాద్యయము, కళలు, అన్నిటిని వేలయేండ్లుగా కాపాడుకొని వచ్చిన ఒక్కభావ ప్రాబల్యము - అదియే సంస్కృతభావ - మనద్యైక్యమునకు కారణమని స్రుద్ధివారయినను అంగీకరింపకతీరదు. రాజకీయస్వరూపముల తారతమ్యముతో నీద్యైక్యమునకు నిజముగా సంబంధము లేదు. నేటిదినము స్వదేశసంస్థానములలోని ప్రజలు మనమును మంత్రంబుక్రిందనున్న మనమును ఫిఫ్తకమిషనరుల క్రిందనున్న కొడగు, థిల్లిల ప్రజలును ఏకోదరులమని యనుకొనుచున్నామనిన కారణ మీసాంప్రదాయమే కాని వేరుగాదు. ఈ సాంప్రదాయమున కొక నిత్యస్వరూపమున్నది. ఆనిత్యస్వరూపమును మార్చుటకు మైపెరుదు లుపచరించిపోవు తాత్కాలిక సిద్ధాంతరాజ్యాంతరములకు వేటి

కని బలము లేదు. జంభూమారుతములును విలయాంధోధులును ఆర్పలేని మహాజ్యోతి యీసాంప్రదాయమునం దున్నది. ఇది వేలయేండ్లచరిత్రచేత - కాదు, యుగములచరిత్రచేత - ఏర్పడినది. అందుచేతనే ౧౫౦ ఏండ్లుగ మహాప్రయత్నములు గావించిన ఆంగ్ల సాంప్రదాయము ఈజ్యోతిని స్పృశించలేక పోయినది. అంతకుముందటి రాజకీయ సంతోభములును దీనిని అంటలేనివైనవి. ఇకముందు భారతజాతిచరిత్రయందు పాల్గొనువారందరును - తామే రాజకీయ స్వరూపాభిమానులైనను - ఈసాంప్రదాయమును గురుతించియే ముందం తె వేయవలసి యుండురు. నేటిహిందీ భాషాప్రయత్నమునకును ఈ సాంప్రదాయమునకును పన్నిహితసంబంధ మున్నందుననే అది సాగుచున్నదనుట గమనింపదగిన యంశము.

మన 300 కోట్ల ప్రజలును నేడు రాజకీయార్థిక స్వాతంత్ర్యాభిమానము కలవారైనారు. వీరిలో వ్యక్తిత్వము కలవారందరకును - యుక్తవయసు వచ్చినవారందరకును - కోటియవలసినదనియు అట్టివారందరును రాజ్యమేలే యధికారులగుట కవకాశముంపవలెననియు నిశ్చితాభిప్రాయ మంతటను నేర్పడి యున్నది. అనగా ఆసేతుహిమాలయ భూఖండ వ్యవహారములను దీర్చుటయందు ఏ రొక్కొక్కొక్కరకును కోకర్తముండుట కవకాశము కల్పించవలె ననుట ఆశయము. పరస్పరాంతములవారును కలియవలసిన చోట మాట్లాడుకొనుట కేకభావ యుండితీరవలయు ననుట అందరును వంగీకరించినారు. ఇదివరలో నట్టిభావ ఇంగ్లీషుగా నున్నది. ఆభాషావ్యాప్తిచరిత్రమును జూచినయెడల నికముందది మనదేశమున సర్వప్రాంత ప్రజావ్యవహారమునకు పనికిరాదనుట రుజువుపడగలదు. రమారమి యొక శతాబ్దకాలము ఏకైక రాజకీయభావగా వెలసియు విద్యాప్రచార మీభావయందే జరిగియు మనదేశమునందు నేడు పదివేలమంది పురుషులలో 212 గురును పదివేలమంది స్త్రీలలో 28 గురును మాత్రమే యింగ్లీషు నెరిగినవా రున్నారు. నిరంకుశప్రభుత్వమును నడపుట కి సంఖ్యలు చాలినవి గాని ప్రజాసామాన్యప్రభుత్వ మేర్పడినదినములలో

ప్రజాసాంప్రదాయములయందు లీనమై జాలని ఇట్టిభాష వ్యవహారమునకు పనికివచ్చు వని బుద్ధిమంతులైన యింగ్లీషుసోదరులైనను ననజాలరు. కాబట్టి భారతసాంప్రదాయము నకు సంబంధించి భారతప్రజలతత్వమునందు ఇంగ్లీషుగల మరియొకభాష యింగ్లీషునకు గల రాజకీయస్థానమును ఆక్రమింపక తప్పదు. అది యేది యనుటయే విచారణీయాంశము.

సంస్కృతమున కాస్థాన మియ్యజూచుట పాపగదు. మొదటికారణము సంస్కృత మెచ్చటను ప్రజలవాడుకయందుండు భాష కాదు. తాను ఈశ్వరతత్వమువలె భారత ధూమిలోని అన్ని భాషలయందును—ఉర్దూ భాషతో సహా—ప్రవేశించి త్యాగియై విరాగియై నిలిచినభాష యిది. సంస్కృతము పాఠశాలము అరబ్బీ లేకకుటుంబజన్యము లయ్యెను తరువాతి చారిత్రకపరిస్థితులచేత మనదేశమునందు సంస్కృతమునకు మతసంబంధప్రతీతి యొకటి కలిగినది. కావున నేమి సంస్కృతమును ప్రశ్నెక్కించి పునరుజ్జీవితము జేయ దలచుకొనినను పునరుజ్జీవింపజేయుటకు వీలులేదు. ఎదిగి పెద్దలై కోట్లకొలది ప్రజల మీద సామ్రాజ్యము వహించుచుండు బిడ్డలను కండ్లార జూచి సంతపించు సంస్కృతముతో టి ఏతల్లి మరల తనకు రాజ్యము కోరుకొన గలదు ?

మనదేశమున ప్రచారముననుండునట్టి దేశ భాషల వ్యాప్తి యెరుంగుట యీ సందర్భమున అవసరము. హిందీ—దీనిని పదమిది హిందీ యని, తూర్పుహిందీయని, నీహారీయని కాఖలుగా వ్యవహరించుట గలదుగాని ఇప్పుడావ్యవహారమున కథములేదు—పదికోట్ల దెబ్బదిమాడులక్షలప్రజమాట్లాడుభాష. బంగారీభాషాపుత్రులు అయిదుకోట్ల ముప్పదియై డులక్షలు. ఆంధ్రులు రెండుకోట్ల అరువది నాలుగులక్షలు. మహారాష్ట్రీయు రెండుకోట్ల తొమ్మిదిలక్షలు. తమిళము రెండుకోట్లనాలుగులక్షలు. పంజాబీ కోటి ఏబదియొనిమిది లక్షలు. అందులో పడమటికాఖ ఎనుబదియొ డులక్షలు. కన్నడము కోటి పండ్రిండులక్షలు. ఒరియా తమరమి అంతే. గుజరాతీ

కోటి ఎనిమిదిలక్షలు. మలయాళము తొంబది యొకలక్షలు. సింధీ నలువదిలక్షలు.

దీనినిబట్టి 'హిందీ' భారతధూమిలోని మాడవంతుప్రజ యేకఖండముగా మాట్లాడుభాష యని తేలుచున్నది. అంతే కాదు. ఆకర్షుపాదుషాహి హిందీకి చాలా సన్నిహితసంబంధము కలదిగా 'ఉర్దూ' సృష్టించి రాజకీయముగా ఆ భాషను ప్రచారములోనికి తెచ్చుటచేతను ముస్లిమురాజ్యము భారతధూమి యంతటను నేర్పడి మహమ్మదీయసోదరులంతటను మనతోబాటు నీవాషము చేయుటచేతను హిందీ (దీనికి పరివర్తనపు పేజ్లే ఉరుమా, హిందూస్థానీ లనవచ్చును.) దేశమంతటను చాలమందికి అర్థమగుస్థితిలోనికి వచ్చినది. ఇది నేమి జరిగినది, కాంగ్రెసు వారు చేసినది, గాంధీ తెచ్చిపెట్టినది తప్ప మిట కింకొక సంగతిహాడ వివరింపవచ్చును. హిందూస్థానీని దేశభాషగా రాజకీయమయములలో డ్రెటిఫువారు అంగీకరించకపోయినా మనదేశమునకు వచ్చిన డ్రెటిఫుప్రజలు దీనిని సాంఘికవ్యవహారములలో భారతదేశ భాషగా ఇదివరలోనే యంగీకరించినారు. లండను, బొంబయి, కలకత్తాలలో పుస్తకముల వ్యాపారముచేయు కోల్కత్తాతెన్నెట్టు కంపెనీవారి ప్రకటనలను చదివినాడు.

“How to speak Hindustani in a month—A Vocabulary that will enable the new arrival and the visitor to understand the language of the people.”

హిందీని భారతరాజ్య భాషగా—ఆంధ్ర రాష్ట్రభాషగాగాదు, ఇతరప్రాంతభాషగా కాదు—అంగీకరింపక మనము ముందడుగు నేయలేము. అందుచేత నీభాష సర్వభారత వ్యవహారమునకయి దేశమంతటను విద్యా విధానమున నేవో యొకభాగమున నేర్పక, నేర్పక తప్పదు. మరియొక విశేషముహాడ ఇందులో గమనింపదగినది కలదు. హిందీ నేర్చుట ఇంగ్లీషు నేర్చుటవలె కష్టమును పనికాదు. హిందీ మన సాంప్రదాయములోని భాషయని, మనసోదరులలోచాల

మంది మాట్లాడు భాషయని ఇదివరలోనే చెప్పితిమి. మరి భాషగాహాడ ఇది మరికొన్ని భాషలకు చాల సన్నిహితమైనది. గుజరాతీ, మరాఠీ, బంగారీ, ఉరియా, సింధీ, పంజాబీలు తెలుగునకు కన్నడమంత సన్నిహితమో హిందీకి అంత సన్నిహితము లయినవి. ఇన్నిటి కిని హిందీకిని పదజాలముహాడ చాలభాగము సమమయినది. ఇన్నిభాషలును హిందీవలె ప్రాకృతములే. మన ద్రావిడభాషలునుప్రాకృతములే యని యంగీకరింతుమా పుట్టుకచేతనే మన భాషలు హిందీకి సన్నిహితమునను. అట్లంగీకరింపవచ్చును ఒక్క తమిళమున తప్ప తక్కిన భాషలలోనికి సంస్కృత ప్రాకృత పదజాలమేగాక వాని సంధి, సమాస, తత్సమ, తద్భవ, ధంద స్పష్టపదాయము లనేకములు మారినవి. ముస్లిము, మహారాష్ట్ర డ్రెటిఫు ప్రభుత్వములవారు అశలభారత ధూమిలోను తొప్పించిన రాజకీయ వ్యవహారపదములను సమముగా జేరినవి. ఈ కారణములన్నిటిని బట్టి 'హిందీ'—అధవా హిందూస్థానీ—సర్వ సర్వత్ర సులభగ్రాహ్యమగుటకు బునాదులేర్పడినవి. ఈ యేర్పడిన పరిస్థితులను బురస్కరించుకొని ప్రజల మనోగతిని ఎదురు తిరుగని మార్గములో నడిపించు సామర్థ్యము మన కాంగ్రెసు పరిపాలకులకు కలదేని హిందీ భారతధూమిలో అశలభారత వ్యవహారము నకు సామాన్యభాషయగుట కెక్కువకాలము పట్టదు. మనభాషల కింత సన్నిహిత సంబంధముకలదియై ఇంత సులభముగా ప్రజలు నేర్చుకొనుటకు అవకాశము లుండదనుచేతనే కొందరి మానసములలో నీభాష మన మాతృభాషలను మ్రొంగివేయునేమో యను భీతిహాడ కలదు.

ఎంతో ఆపరిమితోత్సాహముతో హిందీని ప్రజ లభ్యసింపవలసినదని దొరకొనిన ఆంధ్రరాష్ట్రములోనే ఇదివరకే కృషించిపోయిన మాతృభాష నింకను కృషింపజేయుట కిహిందీ దాపరించిన దని హిందీమీద దండయాత్ర లేనదేనన సోదరులను ఉన్నారు. వారిని చులకగా త్రోవవేయనురాదు. అసలు ప్రజలలో చదువు సంస్థలు నేర్చుకొని ప్రజా

హిత కార్యములు నడుపువాడే మనభాష లలో లేదు. నూటికి ఏకొమ్మంతులతో అక్షరజ్ఞులున్నారన్న వారిలో నెక్కువ భాగము సర్కారుద్యోగములలో ప్రవేశించిన వారు. లేకున్న సర్కారుద్యోగములతో భుజా భుజిగా తిరిగి స్వకార్యసాధన చేసికొనువారు. తక్కువభాగము మాత్రమే దేశము, ప్రజ, భాష, యనువట్టి అభిమానము కలిగి ప్రాణము లైనను ఇచ్చుటకు సిద్ధపడి ప్రజారాధనచేయు వారు. ఇట్టియుష్మగ్గులవంటి రసవత్తమ శీవులు హిందీమోహమునందు పడిపోయిన యెడల మనశ్శభాషలగతి యేమగునా యను పృథ యోచన భాషాపుష్కలకు కలిగినదిని యెడల దానిని అలతిగా దుంపరాదు. అందు లోను మనము ౧౯౦౫-౦౬ వ సంవత్సర ప్రాంతములనుండియే మాతృభాషను వేరిధ ముల వారాధింప నుపక్రమించినవారము. ౧౯౧౧ వ సంవత్సర ప్రాంతమునుండియే మనమాతృభాషాధారకమైన రాష్ట్రమును సం పాదించవలె నని పట్టుబట్టినవారము. నాటి నుండి ఆంధ్రోద్యమము నవంతరూపముల ప్రబలజేసి ౧౯౨౩ లో ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాల యమునుగూడ సాధించినవారము. పగువారు గ్రంథకాలము మనమంగ్రులు విద్యాధికార ముండుండుమును గూడ ఆవిశ్వవిద్యాలయ మున సేర్పడు విజ్ఞానమునకు మనమాతృభా షను ఆధారముచేయుటకు ప్రయత్నించుట కృతకృత్యములు కావిస్థితియం నున్నవారము. పూర్ణముగా మైక్రోస్కోప్ లోపై నను ఆంధ్ర భాషకు ప్రాముఖ్యత మియ్యలేని యవస్థకు వగదుంచుచువారము. నోట మాట్లాడి ప్రజల గోడు బయటపెట్టగల మనలోనియేకొండకో ఉన్నట్టు లుండి గభిలన తెలుగును వదలివేసి హిందీలో తమలోతాను మాట్లాడుకోవడ మారంభించినప్పుడు ఇంతటిపుణ్యమును మన శ్చక్షువుచే చూడగలిగిన ఆంధ్రపుత్రుని మాన సము సంజ్ఞించినదనిన ఆశ్చర్యపడవలసిన దేమియును లేదు. ఇతరమార్పులు ఇప్పటికి జరుగలేదు. కాబట్టి సేదు రాజగోపాలాచార్యులు హిందీని మొదటిమాడు ఫారములలో నిర్బంధపఠనీయును చేసెనన్నందున ఆప్రాత కారణపరంపరమీదే దృష్టిగల సోదరులకు

మనసు కుదటపడుటలేదు. కాబట్టి సంజ్ఞించ ములు కలవాడున్నారనుటను మనసులో నుంచు కొనియు హిందీపరవాదమును బలపరచుకొన వలెను గాని, మనవైపున నెంతబలమున్నను, అట్టివారి వణదివేసి సంస్కారము నమలులో పెట్టగలమని మాత్రము తలంపరాదు. నేటి దినము హిందీకి వ్యతిరేకత్వము మన యాంగ్ల దేశములో కంటే అరవదేశమునందు బలవత్త రముగా నున్నట్లు తోచుచున్నది. మన రాష్ట్రమున గల కొద్దిపాటి వ్యతిరేకత్వమున కును పైన నూదించిన కారణములే అరవ వారియెడలను అనువర్తించు నని చెప్పరాదు. కాని మొత్తముమీద నీ కారణము లచ్చటను కొంతవరకు కలవనుటయందు దోషము లేదు. అచ్చటి వ్యతిరేకత్వమునకు మరి రెండు కారణములు బలమైనవి కలవు. ఒక్క కారణమును కాంగ్రెసుపరముగా హిందీ భాషావాదులు ప్రకటించుచున్నారు. అచ్చటి కాంగ్రెసుపార్టీ ప్రతిష్ఠర్థులు ఈ యాందోళన మునకు మాతకారకులట! కావచ్చును. తమిళ నాడులో మన యాంగ్లరాష్ట్రమునందులె ఎల్లర నొకనోట తేర్చు భాషావాద మిది వరలో లేదు. ఇతరవిధేదము లెన్ని యున్నను రిల్లిభాష యుటతోనే దేశము పులకరించు పుట్టును లివీవలి ఆనాటి చరిత్రలో చూపట్ట లేదు. మంగ్రులైనతరువాత బొమ్మిలి, వెంకట రెడ్డిప్రభృతు లేమి మాట్లాడినను మాతృభా షాదీపవప్రళంసయందు ఆంధ్రులెల్ల రొక్కటను సన్నివేశములు మన కుండుయున్నవి. అందులో ప్రముఖు లయినవారే సేదు హిందీ భాషాపరులును కావడముచేత వ్యతిరేకభా వము కనుబరచువారును పార్టీదృష్టితో గాక అభిప్రాయభేదప్రకటనదృష్టితో మాత్రము ప్రవర్తించువారును ఐనారు. కాబట్టి ఆంధ్ర రాష్ట్రములోని హిందీవ్యతిరేకత్వము కన్ను మిన్ను గానని ఖండనగా పరిగమించుటకు వీలు లేదు. తమిళులు హిందీవ్యతిరేకత్వము నెక్కువగా చూపుటకు బలవత్తరమైనకారణ మింకొకటి కలదని వా నమ్యుక. అరవలభాష సాంస్కృతికసంపర్కమును మన యంత విస్తారముగా గాని మనయంత పృథయపూ ర్యముగాగాని అంగీకరించినది గాదు. తమిళ

మేనాడో సంస్కృతమువంటి ప్రాకృతము లకు సంబంధము కలిగియుండవలెననుచున్న నని శ్రీ చిలుమూరి నారాయణరావుగారిలో మన మేకీభవించినను తమిళులు వారి యగ్రరసమా మ్నయమునుగూడ ఎప్పటివలె స్వతంత్రము గానే క చ చ ఖ ట గ ర ప మ ల లోనే పెట్టుకొన ప్రయత్నించుచున్నాడు. కాల్లు వెల్లు స్థాపించిన ప్రత్యేక ద్రావిడాభిమానము మనయందుకంటే వారియందు బహుశ టైక్కువగా నున్నది! ఒకవేళ కాల్లువెల్లుకు వారే దారిమాసినవారనిన నవవచ్చునేమో. తమిళమును సంస్కృతమునుండి యెంతదూర ముగా నుంచుకొనిన సంత ప్వాతంత్ర్యము నిలుచునని, అంత యవాదిత్వము తమకు సిద్ధించునని వారి యభిప్రాయము. ఇంతకా లముగా తమసామ్యుగానే వాడుకొనుచువచ్చిన శ్రీ త్యాగరాజస్వాములవారి కీర్తనల నుగూడ దగ్గరకు చేరరానీయరాదనువంతటి స్వచ్ఛ లేమిగాభిమానము ప్రబలుచుండువట్టి ఈ దినములలో వారు సాంస్కృతికము ఆర్య సాంప్రదాయ శీవపోషకమునైన హిందీభా షను నిర్బంధముచేత అభ్యసించు రనుటకు తగినపరిస్థితులు కన్పించవు. ఈ యభిమానము చాలబలమైన కారణము. ఇట్టి యభిమానము లకేమి లెమ్మరి త్రోపుచున్నట వట్టి యుక్తు పులకు తగియుండునేమో కాని పరిపాలన కార్యమును నిర్వహించువారికి తగియుండదు. చారిత్రకపరిణామము శీవనపరిణామము. సంస్కారమును ప్రవేశపెట్టదలచినట్టివారు ఆ పరిణామములో తమకు అనుకూలమైన కళ లేవికలనో వారిని గురుతించి యుపయోగించు కొని పని సాధించవలసియుండుటగాని వాకు దోచిన యా త్రోవనే నడచునని శీవిత్ప్ర వాహమున కెదురీడుట మహాజనశీవిత్మును తీర్చుసందర్భములందు పొసగదు. తనమట్టుకు తాను విశ్వసించినది ఆచరణయందు పెట్టు కొని నిష్కళంక శీవిత్ము నడపుచు ఇతరుల కాదర్శప్రాయుడగుట కర్తవ్యము ధర్మము నగునుగాని తననమ్మికలను విశ్వాసములను— అమృతప్రాయములైనవియైనను— నిర్బంధముల నుజేసి ఇతరులను-స్వల్పసంఖ్యాకులనైనను- నవలించుచునుట ఈ నిష్కళంక శీవనము

వకు కళింగమును. అందుచేతనే ప్రజానిత
జీవనమును దీర్చుటలో పదివైపుల నాలో
చించి చారిత్రికపరిణామ మెట్లు జరిగినదో
పరిశీలించి ముందున శదుగువేయవలసియుం
డును. ఎంత కొద్ది నిర్బంధముతో కార్యసా
ధనచేయ వలెను అంతకొద్ది నిర్బంధము
తోనే సరిపుచ్చుకొనవలసియుండును. అగవా
తనవిశ్వాసమే ప్రజావిశ్వాసముగా మన్నదని
తనయెడల గలవ్యతిరేకత్వము కృత్రిమమని
తోచినప్పుడు అవిషయమును గురించి ప్రజా
హృదయమును శ్రద్ధాకముగా నెరుంగుట
కాలోచింపవలెను. అరణశాదువిషయ

మున ప్రస్తుత ప్రధానమంత్రి రాజగోపాలా
చారిగా రేమిచేయుదురను సంగతి క్లిష్టాతి
మము చెప్పట యిట్లప్రస్తుతముగాదు. కాని
కాంగ్రెసుప్రభుత్వము రాజ్యమేలుచున్నది
కాబట్టి, ఆహింస మనవ్రతముకాబట్టి, దేవాల
య ప్రవేశమంతటి మహావిషయమునందు
గాంధీజీ అడుగడ్డవకును ప్రజాహృదయ
మెరుగుటకు సమ్మతించునట్టి కాసనమును
రాజగోపాలాచారిగారి మూలకముగానే
ప్రవేశపెట్టింపజూచిన యోతిష్యాము కలదు.
కాబట్టి, జర్మనీ ఇటలీ గుయ్యాలలో వలె
స్వల్పసంఖ్యాకులస్వాతంత్ర్యములను పొందించు
ఏకపక్షప్రభుత్వమును ముందునందు కుపా
కుల వాధారముచేసికొని స్థాపించుట నేటి
మనదృష్టి కాదు కాబట్టి, ఈ సర్వవిషయము
లను ఆంధ్రరాష్ట్రమున కన్వయము కానిదే
యైనను హిందీనిర్బంధవిధానభవన్య మన
యెల్లప్రాంతములకు సవ్యయించునట్లై నందు
వలన పరిపాలనమూలమూత్రప్రళంప చేయ
వలసినవిన్నది. మన యుద్దేశమును హిందీ
వ్యాప్తిగూడ బాగరూకతతో మెలంగుటయే
కార్యసాధకము.

ఇప్పటి కాంగ్రెసుపరిపాలకవర్గమువారు
తలపెట్టిన హిందీభాషాభ్యాసపద్ధతిని వివ
రించి ప్రజలకు తోధించుట మొదటి యవ
సరము. మన విద్యావిధానములోనికి బలవంత
ముగా హిందీని తొప్పించుచున్నారని ఎవ్వ
రును నకుకొనవలదు. అట్లునుకొనుటకు మంత్రి
వర్గమువారు అనకొకమును ఇవ్వరాదు. నిజ

ముగా హిందీ వ్యాప్తినందుటకు బలవంత
ముతో పనిలేదు. బాటియావసరములచేతనే
తన స్వకర్తవేతనే హిందీ అన్నిభాషలకంటె
ప్రబలమై ప్రాకిపోవుచున్నది; ప్రాకిపోగలదు.
కాని కాంగ్రెసువరముగా నేర్పడిన మన
మరితవర్గములవారు నే దాలోచించుచుండు
నది మనదేశములోని విద్యార్థిధానపు పరి
తూర్ణమైన సంస్కారము. ఇదివరలోని
విద్యావిధానము పరతంత్రరా
జ్యాంగ నిర్వహణమున నేర్పడినది. ఇక
ముందు నడువవలసిన విద్యావిధానము స్వతం
త్రరాజ్యాంగస్వైచ్ఛ్యమును సాధించుట కుప
కరింపవలసినది. నాడు మహాజనవిద్యయవసర
మెక్కువ కనుపించలేదు. నేడు మహాజన
విద్యయే ప్రళమాంగము కావలసియున్నది.
అందుచేత క్రొత్తమార్గములలో నికముందు
విద్య నడువవలసినదని నేటి పరిపాలకాధి
కారులు నిర్ణయించివారు. అందరు బాలర
కుమ—బాలికలకు నుండునో లేదో,—విద్య
నిర్బంధము చేయుదురు. పాఠ్యమునుసంత
దనుక వీప్రాశమికవిద్య స్వయంపాఠకము
చేయవలయుననుట సంకల్పము. అందుచేత
ని విద్యావిధానమునందు పాఠికామికకాళ
వ్యవసాయముతో గూడ—ప్రళమాంగము
కాగలదు. విద్యాబోధ—చిన్న విద్యాలయ
ములతో వారంధించి వైవరకు—కళాకాల
యందును, వని ఎదురుచూడదలియున్నది—
దేశభాషలలోనే చేయుదురు. విద్యార్థి
మొదటి భా ర ము చే రు వ ర కు—
అనగా మొదటి నాలుగైదు సం
వత్సరములు - విద్యార్థికి ఇతరభాషాసంప
ర్కముండదు. అప్పటి నుండి మాడుసంప
ర్కములు హిందీ నిర్బంధముగా నేర్పడలది
నారు. దేశభాషాధారకవిద్య ప్రైవేట్విద్యాల
యములందునుగూడ పాఠ్యము చేయువరకు
ఈమాడు ఫారములలో ఇంగ్లీషు నిర్బంధప
రిణీయముగా నుండునెమో? బాలవఫారము
మరిది హిందీ నిర్బంధముండదు. ఒకచేత ఇం
గ్లీషు అప్పటినుండి నిర్బంధముగా తరువాతి
మాడేండ్లు నేర్పినను నేర్పనగును. ఇప్పటికే
మనపిల్లలు ఇంగ్లీషు క్రిందితరగతులనుండియే

నేర్చుకొనుచున్నారు. కాబట్టి మాడేండ్లు
మొదటి మాడుఫారములలో హిందీయు, తరు
వాతి మాడు ఫారములలో ఇంగ్లీషును నేర్వ
వలసినవిన్నను గొప్పకష్టముకాదు. కాని దేశ
భాషాధారకవిద్య నుదివరకు ఏర్పరచక ఇం
గ్లీషుహిందీలు మొదటి మాడుఫారములలో
పరీక్షలకొరకు నిర్బంధముగా చేయవలసి
వచ్చునెవల బరువు పొచ్చుననుట స్పష్టము.
ఈదృష్టితో కొండరు కొంతవ్యతిరేకత్వము
నూచించువారున్నారు. మొదట మొదట
ప్రధానమంత్రి సి. రాజగోపాలాచారిగారు
పరీక్షలలో తమకు విశ్వాసమే లేదనియు
పరీక్షలన్నియు కుడిచివేయదగునవే యనియు
అభిప్రాయ మిచ్చుచుండిరి. ఆయభిప్రాయ
మునందు వారి కిప్పటికిని విశ్వాసము కలదను
కొన తగియున్నది. అట్లయినయెడల వారు
హిందీవిషయమునందైనను తమ యభిప్రాయ
మును అమలులో ఏల పెట్టరాదు? అప్పుడు
క్రైస్తవవిద్యాలయములలో లైదిలు నేర్పి
నట్లుగా అన్ని విద్యాలయములలో మొదటి
మాడుఫారములలో హిందీ నేర్పవచ్చును.
విద్యార్థి హిందీతరగతికి వచ్చునొకవలసినదే.
భాష నేర్చుకొనవలసినదే. కాని సంవత్సరాం
తపుపరీక్షలలో హిందీకి నిర్బంధముగా నెన్న
గుణములు వచ్చితరవలె నను నిర్బంధముండదు.
ఇప్పటి పరిస్థితులలో ఈమూత్రపు పేర్కాటు
కావించుట శ్రేయస్కరము. అక్షేపకుల
కేంద్రమైనఅవకాశము నిచ్చినవారుగారు. హిం
దీవిద్యార్థులు నిజమైన ఉత్సాహముతో నేర్చు
కొనుటకును ఇదియే సరియైన మార్గము. ఆ
భ్యాసవిషయములు బరువైననువారి కిది సరి
యైన ప్రశ్నోత్తర మును.

మై చెప్పిన సందర్భములవన్నిటిని చక్క
గాగ్రహించినవారు దేశభాషలయెడల హిందీ
చేయగల యపచార మేమియు నుండదనుట
స్పష్టముగా తెలికొనలగు. విద్యాభ్యాస
మంతయు దేశభాషలలో చేయించుట,
మొదటి ౪-౫ సంవత్సరములు మాతృభాష
తప్ప మరియొక భాషాసంపర్కము లేక
యించుట, అందరు పిల్లలకును నిర్బంధ
విద్యావిధాన ములులోపెట్టి దేశభాషల

జ్ఞానము ప్రతి స్త్రీకి పురుషువకు కలుగు నట్లు చేయుట అమనీయన్ని పరిస్థితు లమరు నప్పుడు హిందీసంపర్కముచే దేశభాషలకు ఉపకారము జరుగునే కాని అపకారము జరు గదు. హిందీ విస్తారముగా ఆభ్యాసమైననాడు మనకు మహారాష్ట్రది సన్నిహితభాష లభి ముసటయు మన దేశములోని అన్ని భాష లును వ్యవహారమునందు క్రమక్రమముగా దగ్గరి దగ్గరిబంధువు లగుటయునూహ సంభవిం చును. భారతసాంప్రదాయమును నవనాగరిక మును న ను భ విం చి యు, సమముగా ననుభవించుచును ఉన్నట్టి మ ర ము మ న వివిధదేశభాషలలోని సాం కే తిక పదములు ఇంకను సమపరచుకొనదేశయుం డుట మన దౌర్బల్యమును నూచించును.

సాంకేతికపదములే కాదు. తక్కిన సాధా రణకీవితమున కన్వయించు పదజాలమును సంస్కృతము, ఫారసీ, మహారాష్ట్రము, ఇంగ్లీషు ఇత్యాదుల మూలకముగా వచ్చిన దియు ఎంతో కలదు. అన్ని భాషలును ఒం డొరుల నెఱింగికొని వ్యవహరించునేర్పాటులు దూరదృష్టికలవారు చేయగలిగినయెడల మన దేశభాషలు గునాయోపముగ ఒండొరులు నేర్చుకొనుటకు వీలుండును. అట్టి పరిస్థితిని హిందీవంటి ఏకభాషావ్యవహారము కొంత వరకు సమీపము చేయగలదు. ఆ ప్రయత్నము నేటినుండి కావించుటయు హిందీయెడల అభిరుచిని పెంచుటకును తోడు కావచ్చును. అన్ని భాషలలోని సమపదములనేర్చి అర్థ ములు నూచించి భేదమున్నచోట దాని మద నారింది పట్టికలు ప్రకటించుచు భారత

భూమి యంతటికిని కావలసిన ఏయొక్క ప్రత్యేక విషయముననో — ఉదాహరణా ర్థము గ్రంథాలయోద్యమ విషయముననే యనుకొందము — అన్ని భాషలలోను సాధ్య మైనంతవరకు సమపదజాలము ఉపయోగించి వ్యాసములు ప్రకటించుచు ప్రచారముచేయు నట్టిప్రతీక యొకటి ఈ ప్రయత్నమున ప్రథమ సోపానము. ఇట్టి పనిని అఖిలభారత సాహిత్యపరిషత్తు బోటివారు చేయదగును. నాటికి హిందీవ్యాప్తియగుట మాత్రమేగాక హిందీకి దేశభాషలు దేశభాషలకు హిందీ బాసట యగుచు ఈ యఖిల భారతభూమిని ఏక భాషాసామీప్యమునకు తెచ్చినట్టి యుద్య మము గావించినవారగుదుము. భారతసాంప్ర దాయమును బలపరచినవారగుదుము.

సి సి మా క త

వద్దరాజు, యం. యన్. సి.

[ఈ వ్యాసంలోని భావాలు రమ్యమైనైరెవ్వరు, ఫుడోవిక్స్ వ్రాతల్లోంచి సంగ్రహించబడ్డాయి.]

కొంచెం చదువుకుని, పాశ్చాత్య చిత్రాలనీ, హిందీచిత్రాలనీ చూచిన ఏ తెలుగు వాడూ, తెలుగుభీతియు, ఏ ఒక్కటైతే బాగుందని అనడానికి పాపాపించలేడు. ఈ పరిస్థితికి కారణం సిసిమా ఒక ప్రత్యేకకళ ఎల్లా అయిందనేసంగతి తెలుగుభీతిం దైరెవ్వరలో ఎవ్వరికీ తెలియకపోవడమే.

కళకి ప్రధానం సృష్టి. అదిలేకపోలే ఏదీ కళగారు. అన్నికళలు సత్యాన్ని వ్యక్తపరచటానికి ప్రయత్నిస్తాయి. అల్లా వ్యక్తపరచడానికి ఒక్కొక్క ప్రత్యేకకళకీ, ఒక్కొక్క ప్రత్యేకవిధానం ఉంటుంది. సిసిమాకి ఉన్న ఆ విశిష్టవిధానం ఏది? నాటకకళకీ, సిసిమాకళకీ ఉన్న భేదం ఎక్కడఉంది? ఆ రెండింటికీ సంబంధం ఎంతవరకు? ఈ ప్రశ్నల కన్నీటికి సమాధానం వచ్చేదాకా సిసిమాస్థితి ఇంతకంటే బాగుపడదు!

సిసిమాలో నటించేవారంతా కేవలం వారి నాటకరంగం మీదనున్న ఆశుభవాన్ని బట్టి నటిస్తున్నారు. 'ఏమయ్యా! నీవు నటించిన ఫలానిచిత్రం ఎందుకు పాడయిపోయిందని ఏనటకుడినవా అడిగితే 'నేనేం తెలియదు, నాకుతగినంతస్వేచ్ఛ దైరెవ్వరు ఇవ్వలేదు, మాట్లాడుతూంటే సగానికి ఆగమనేవాడు, సగాన్నుంచి మల్లా మొదలు పెట్టమనేవాడు, అని జవాబు చెబుతాడు.

సిసిమాలో నటించడం పూర్తిగా స్వాభావికం కానిమాట నిజమే. అయితే, నాటక రంగంమీద నటించడం ఎంతవరకు స్వాభావికం? మామూలుగా తీవ్రతలో నాటకరంగం మీద మాట్లాడుకున్నట్టు మాట్లాడుతారా? అల్లా కాష్టాచేతులూ తిప్పుతారా? మామూలుగా మాట్లాడుకునేస్థాయిలో నాటకరంగం

మీద మాట్లాడుతే, ముందరగా కూర్చున్నవాళ్లకితప్ప ఒకమోస్తరు మారంలోకూర్చున్నవాళ్లకైతే వినిపించదు. అంచేత నాటకంలో పాత్రలంతా ఆఖరికి చివరవరకునే కూర్చున్నవాళ్లకి వినిపించేటంత గట్టిగానయినా మాట్లాడాలి. లేకపోలే వీలేదు. ఇది ఎంత మాత్రం స్వాభావికం గాదు. ఇంక, ఏదైనా ఉద్రేకాన్ని చూపించవలసినవై నాటకంలో పాత్ర, దానిని ఒక్కసారిలో చూపిస్తే చాలదు. ముఖ్యంగా మాటల్లోను, తరవాత నడక మొదలయిన అంగవిన్యాసాల్లోను చూపించాలి. లేకపోలే ప్రేక్షకులుదాన్ని గ్రహించలేరు. ఒక రంగంలో ఇద్దరు మాట్లాడుతూ ఉంటారు. అందులో ఒకడు జాగ్రత్తగా తేబులోనుంచి సిప్టోలుతీసి రెండవవాణ్ణి దడిపించాలి. ఆపరిస్థితిలో తేబులోనుంచి సిప్టోలు తీయడం రెండవవాడికి తెలియకూడదు. అంచేత నటకు డేంకేస్తాడంటే, సిప్టోలున్న తేబువైపు రెండోవాడు లేకుండా చూడకుని, ప్రేక్షకులవంక తిరిగి నిలబడి, ప్రేక్షకులకి కనిపించేటట్టుగాను, రెండోవాడికి కనిపించనట్టుగాను సిప్టోలుపయోగిస్తేసి కొంచెం నేపయినా పట్టుకురి నిలబడతాడు. ఇది కూడా ఎంతమాత్రం స్వాభావికంగాదు. దీని అర్థమంతా ఏమిటి? నాటకపు నటకుడు ప్రతీ చిన్న విషయాన్నీ కొన్నింతలు పెంచి పెద్దదిచేసి చూపిస్తాడు. అల్లా చేస్తేనేగాని ప్రేక్షకులకి పూర్తిగా అవగాహన కాదు. అంటే నటకుడు తన భావాలని వ్యక్తం చెయ్యడానికి ఒక విధానం సృష్టించుకున్నాడన్నమాట. ఈ విధానం ఎందుకంటే, ఆస్వాభావికాయినా చిన్న చిన్న భాగాల సంయోగంచేత ఒక సత్యంయొక్క స్వరూపాన్ని సృష్టించడంకోసం. సిసిమాకి కూడా ఒక విధానం ఉండితీరాలి. కాని అది నాటక విధానం ఎంతమాత్రంగాదు.

ఆసలు సిసిమాలు పాడయిపోదానికి కారణమేమంటే, నాటకానికి విలక్షణమైన(Peculiar) దర్శన విధానాన్ని సిసిమాలో ఉపయోగించడానికి ప్రయత్నించడమే. సిసిమా, నాటకానికింటే స్వాభావికానికి చాలాదగ్గర. అయినా తీవ్రవిధానంమాత్రం స్వాభావికం గాదు. సిసిమా తీవ్రవ్యవస్థను కాల, స్థల సంబంధాలు వేరు; పూర్తి అయిన తరువాత ఆవేశ్యగు భాగాలన్నీ పరీక్షా మార్చిన తరువాత ఆభాగాలు మూచించే కాల, స్థలాలు వేరు. సాధారణంగా సిసిమాలో ఒకదాని వెనుక ఒకటిగా ప్రదర్శించబడిన రెండు రంగాలు, తీవ్రవ్యవస్థ వరకుగా తీయబడి ఉండవు. నటకుడు ఒకేసంభాషణలో ఒక సగం ఒకవ్యవస్థ, ఇంకోసగం ఇంకోఅవ్యవస్థ మాట్లాడుతాడు. కాని ప్రదర్శనలో అది అంతా ఒకేసారి మాట్లాడినట్టుగా మనకి కనిపిస్తుంది. ఒకొక్కసారి ఎవట ఎవరూ లేకుండా మాట్లాడవలసి వస్తుంది నటకుడికి. దైరెవ్వరు పరస్పరసంబంధంలేని కాల, స్థలాల విషయంలో ఏమీ ఐక్యంలేని ఈదాన్ని ముక్కలనన్నిటిని సంయోగించి, ఒక క్రొత్త కాలాన్ని, ఒక క్రొత్త స్థలాన్ని సృష్టిస్తాడు. ఈకాల స్థలాలయొక్క అనుభవం ఆచిత్రం చూసే ప్రేక్షకుడికి, దైరెవ్వరుపయోగించిన కూర్పులోని ఐక్యతేనిబట్టి కలుగుతుందిగాని, అవి ఆచిత్రంలో ఎక్కడా కేవు. నాటక రంగంమీద అలవాటుపడిన నటకుడికి, మల్లి మొదిటికివచ్చి తన కలవాటయిపోయిన విధానాన్ని మరచిపోయి, ఇంకో విధానాన్ని అలవాటు చేసుకోవడం కష్టంగా ఉంటుంది.

సిసిమాకి కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణాలున్నాయి. నాటకరంగంమీద ప్రేక్షకుడు తన దృష్టిని ఎవ్వరూ ఒకేచోట కేంద్రీకరించి ఉంచడు. సందర్భాన్ని బట్టి అతని దృష్టి ఒకపాత్రమీదనుంచి ఇంకో పాత్ర మీదికి పోతుంది. కవి, తమ వ్రాసిన సంభాషణనిబట్టి ప్రేక్షకుడికి ఇవ్వడంకోకపాత్రమీదా, మరొకవ్యవస్థ ఇంకో పాత్రమీదా కుతూహలాన్ని కలిగిస్తూ ఉంటాడు. దాన్నిబట్టి ప్రేక్షకుడుకూడా తన దృష్టి కేంద్రాన్ని మారుస్తాఉంటాడు. సిసిమాలో దైరెవ్వరు చేసేవని ఏమిటంటే, తన ముందర ఒక ప్రేక్షకుడిని

కుడి ననుకుని, సంభాషణనిబట్టి తనకుతూ
 వాలం ఎల్లా మారుతుందో చూసుకొని దాన్ని
 బట్టి నీనీమాని చిన్న భాగాలుగా విభజించి
 చివరని వాటివన్నిటిని మొదట తను అను
 కున్న విధానాన్నిబట్టి ఒకదానివనుక ఒకటి
 అనుకుతాడు. నీనీమాని విశిష్టమైన లక్షణం
 ఏమిటంటే, కెమిరా చేర్చిబడితేదాన్ని,
 ఎంతమారంలోబడితే అంత మారంలో
 గ్రహించగలడు. మైక్రోఫోను, మారాన్నిబట్టి,
 ఎంతమెల్లీగా మాట్లాడినా గ్రహించగలడు.
 ఈ విషయం పాశ్చాత్య చిత్రాలని చూసిన
 వారికి బోధపడుతుంది. వాటిల్లో తరుచు,
 ఉజ్జరినీలుకునే చుప్పట్లు కూడా వివరించ
 తాయి. అంచేత కెమిరా, మైక్రోఫోను, ఒక
 విలక్షణ ప్రేక్షకుడి కళ్ళూ, చెవుల్లాగ పని
 చేస్తాయి. ప్రేక్షకుడు వాటకాన్ని చూసే
 టప్పుడు చేసే పనివంటేనే డైరెక్టరు కెమిరా
 మైక్రోఫోనులద్వారా చేయిస్తాడు. పదిమంది
 జూర్పుని మాట్లాడేటప్పుడు, మాట్లాడే వ్యక్తి
 జాకజ్జీగాని, విశేషాల్లో ఏ ఒకజ్జీగాని
 కెమిరా తీయగలడు. మామూలు స్థాయిలో
 మాట్లాడినానతే, దగ్గరగా పెట్టిన మూలూన్ని
 మైక్రోఫోను గ్రహించగలడు. ఈ అవకా
 శాలు ఉండడంచేతనే నీనీమా చూసేటప్పుడు
 వాటకంలోలాగ మనం దృష్టిని ఒక ప్రక్క
 నుంచి ఇంకోప్రక్కకి తిప్పుకోవక్కరలేదు.
 మనం చూడడానికి కుతూహలపడుతూఉన్న
 భాగాన్ని, డైరెక్టరు ముందే ఊహించి
 వేరుగా తెరమీద చూపిస్తాడు.

ఈ అవకాశాల వన్నిటిని బాగా ఉపయో
 గించడానికి, నీనీమాకి ప్రత్యేకమైన దర్శన
 విధానాన్ని ఒకదాన్ని సృష్టించుకోవాలి.
 అందుకోసమే ముఖ్యంగా నీనీమాని చిన్న
 చిన్న భాగాలుగా విభజించవలసిన అవసరం
 కలుగుతుంది. ఇది నటకుడికి కష్టదాయకమే.
 కాని నీనీమాలో ఒక పౌలభ్యం కూడా
 ఉంది. వాటకంలోలాగ గొంతుకు చించుకుని
 నటకుడు మాట్లాడక్కరలేదు. ప్రతీ చిన్న
 విషయాన్ని విస్తృతంచేసి చూపవక్కర
 లేదు. మామూలుగా కేవలంలో నడచినట్టుగా
 నటించడం, కేవలం ఒక అవకాశమేకాదు,
 అవసరంకూడాను. అతిగాచేస్తే నీనీమాలో
 చాలా అసహ్యంగా ఉంటుంది.

అయితే, నటకుడు డైరెక్టరు చేతులో
 కేవలం కీలుబొమ్మలా గయిపోవలసిందేనా?
 నటకుడికి ఎంతమాత్రం స్వేచ్ఛ లేకుండా
 ఉంటే ఎల్లాగ? నీనీమాని ప్రదర్శించడం
 ఒక్కటే కళా? లేకపోతే నీనీమాలో నటించే
 చలించూడా కళయే? ఈ ప్రశ్నలన్నీ
 వస్తాయి. ప్రస్తుతం నటకుడికి అంత స్వేచ్ఛ
 లేనిమాట నిజమే. మొదట్లో పాశ్చాత్య
 దేశాల్లో నూడా డైరెక్టరు తను నటకున్ని
 'కేవలం యంత్రాలలాగే ఉపయోగించేవారు.
 కాని కాలక్రమాన్ని అది పారబోలుని గ్రహించాడు.
 ఇప్పుడు నీనీమాల ఆభివృద్ధి అంతా,
 ఈకళకి ప్రత్యేకించిఉన్న జీతవకాశాలవన్నింటిని
 పోగొట్టుకోకుండా నటకుడికి తగినంత
 స్వేచ్ఛ ఏవిధంగా ఇవ్వవచ్చును అనే
 సమస్యమీదనే ఆధారపడిఉంది. ఈ దృష్టి
 తోనే మనం క్రొత్తఅవకాశాలని చూసుకో
 వాలిగాని, నటకుడికి స్వేచ్ఛ ఇవ్వవలసే ప్రధా
 నంగా పెట్టుకుని వాటకాలని ఉన్నవి
 ఉన్నట్టుగా నీనీమాతీయటం పెద్దపారబాటు.
 వాటకంలో ఉన్నంత పెద్ద పెద్ద రంగాలు
 నీనీమాలో ఉపయోగించినట్లయితే నీనీమా
 మనకి ప్రసాదించిన అమూల్యమైన అవకాశా
 లని మనం పోగొట్టుకుంటున్నా మన్నమాట.

ఈ సమస్యని ఎల్లాపరిష్కారంచెయ్యడం?
 నీనీమాకళ ఇంకా ఒకకాస్త్రంలాగ అయిపో
 లేదు. రావలసిన ఆభివృద్ధి ఇంకా చాలా
 ఉంది. అయినా కొంతవరకు పరిశీలించి
 నీనీమాటెక్నిక్కును చూసినట్లయితే కొంత
 వరకు ఒకమార్గం మనకి కనిపించకపోదు.
 వాటకంలోకంటె కూడా నటకుడు నీనీమాలో
 తమనటించబోయే పాత్రయొక్క తత్వాన్ని
 బాగా అర్థంచేసుకోవాలి. ప్రతీదిన్న రంగం
 లోనూ, తను ఏవిధంగా నడుచుకోవాలో
 ముందు దృఢపరచుకోవాలి. ఒకరంగాన్ని
 ఎన్నిమాట్లు నటించినా, భేదం ఉండకూడదు.
 అంటే కేవలం ఒకయంత్రంలా గయిపోవాలని
 కాదు నా ఉద్దేశ్యం. మొదట ఊహించుకు
 తయారయేముందు, నటకుడికి తప్పకుండా
 తన పాత్రనంతేనీ సహావలోకనం చేసి, అదృ
 ష్టిలోమంది తన వేరువేరు రంగాలలో నడ
 తను నిర్ణయించుకోదానికి అవకాశం ఉంది
 తీరుతుంది. అనిర్ణయించుకోడంలోనే ఉంది
 కళ. ఒకసారి నిర్ణయంఅయితేరవాత దానిని

రిహార్సల్లోనిరపరచుకోవాలి. అందుచేతనే
 నీనీమానటకుడు తన ప్రత్యేకవ్యక్తిని పూర్తిగా
 చంపివేసి, తమనటించబోయే పాత్రలో నీవ
 మయిపోడు. రిహార్సల్లో తను బాగదవ
 ధలోనే ఉండి తను ప్రదర్శించబోయే పాత్ర
 యొక్క ఛాయను ఒకపోతపోస్తాడు. ఒకసారి
 అల్లాపోతబోసిన తరువాత నటించడం కష్టం
 గాదు. అంచేత వాటకపు నటకుడికంటే
 ముఖ్యంగా నీనీమానటకుడికి తమనటించే
 పాత్రమీద సానుగూహి ఉండాలి. లేకపోతే
 నటించకూడదు. ప్రస్తుతపు నటకుల్లో నటన
 లో పూర్తిగా తవ్వయంచెడవమే కళ అని
 ఒక దురభిప్రాయం ఉంది. ఒకత్రాసుబోతు,
 త్రాసుబోతువేమం చెయ్యడం కళగాదు. తాను
 బాగదవధలోఉండి, ఎటేగిఉండి సృష్టిం
 చించేకళ.

డైరెక్టరు గ్రహించవలసిందికూడా ఒక
 చిన్న సంగతి ఉంది. రంగాలు చిన్నవయ
 నవృత్తికి వాటిని తీసేటప్పుడు నటకుడికి తగ
 నంతస్వేచ్ఛ నివ్వడానికి వీలుగా ఉండేటట్లు
 వరసగా వ్రాయవచ్చు. కాని ఇది అంత తేలి
 కయినపనిగాదు. దీనికి నీనీమాకి సంబంధించిన
 టెక్నిక్కులంతా బాగా తెలిసిఉండాలి. ఒక
 సంభాషణని, రెండుగాని మూడుగాని ప్రక్క
 లనుంచి తీయవలసి వచ్చినప్పుడు, నటకుడికి
 తగినంతస్వేచ్ఛ కలగజేయడానికి సంభాషణని
 మధ్యలో ఆవనక్కరలేకుండా తీయడానికి
 మార్గాలున్నాయి. చూడుప్రక్కలనీ, ఒక
 దాని దృష్టిలోకి ఒకటి రాకుండా చూడు
 కెమిరాలుపెట్టి తీయవచ్చు. అల్లావీలులే
 వప్పుడు సంభాషణని అంతేనీ చూడుసార్లు
 మాట్లాడించి కావలసిన భాగాలు చూడుప్ర
 క్కలనుంచీ తీయవచ్చు. ఈ విధంగా నీనీమా
 అవకాశాలని తన్ని పారవేయకుండా వాటిని
 మంచి ఉపయోగానికి తీసుకువస్తో నటకుడికి
 స్వేచ్ఛ ఇవ్వడంలోనే నీనీమాకళయొక్క
 ఆభివృద్ధి ఆధారపడి ఉంటుంది.

ఇంకోముఖ్యమైన సంగతి ఏమిటంటే
 నటకుడికి టెక్నిక్కు కొంతవరకు తెలిసి
 ఉండడం అవసరం. అంతకంటే ముఖ్యంగా
 చివరని, నటకుడు తమనటించబోయే ప్రతి
 రంగం, నీనీమా ప్రదర్శించేటప్పుడు, ఏస్థా
 నంలో, ఏవిధంగా ప్రదర్శించబడుతుందో,
 దానికి ముఖ్యకథావస్తువుతో ఏవిధమయిన సం
 బంధం ఉందో తెలుసుకోవాలి. నటకుడికి
 నటించడమే తనవిధిగాదు. డైరెక్టరు ఉప

యోగించే విధానాలయొక్క ఆవశ్యకతని పూర్తిగా గుర్తించి, అతనితో ఏకీభవించి పనిచెయ్యాలి. అల్లాగయితేనేగాని ఏ నటకుడున్నా తనపనిని సరిగా నిర్వహించలేడు.

అసలు మనదైర్ఘ్యంలోనే ప్రజ్ఞ లేనప్పుడు నటకుణ్ణి అనవలసినపని ఏమిలేదు. ఏ తెలుగు ఫిలుమునైనా చూస్తే, ఏ వారరుడో, ఏ సత్యభామా పాటపాడుతూంటే మనకి ఒక అరగంటనేపు వరసగా ఆపాత్రయొక్క ముఖాన్ని క్లోస్-అప్ లో చూపిస్తారు. క్లోస్-అప్ యొక్క ఉద్దేశాన్ని ఏమాత్రం తెలిసి ఉన్న దైర్ఘ్యరయినా ఈతప్పు చెయ్యకు. అల్లా చూపవలెనట్లు నటకు డేమవుతుంటాడంటే తక్కిన నటకులి కందరికన్నా తనకే ఒక ప్రాముఖ్యతని దైర్ఘ్యం ఇచ్చాడనుకుంటాడు. ఇది కేవలం దుర్భిప్రాయం. తానల్లా పాడిన చిత్రాన్ని, ఆనటించిన నటకుడు ఒకసారి కళాదృష్టితో చూస్తే అది ఎంత వెలిరితనంగా ఉందో తనకే తెలుస్తుంది. ఈ సంగతి ఒకసారి గ్రహించిన, ఏ నటకుడూ మళ్లా అవిధంగా నటించడానికి బప్పుగోడు. క్లోస్-అప్ అనేది సినిమాలో ఒక వరంలాంటిది. దాని ఉపయోగం ఏమంటే, సందర్భానికి చాలా అవసరం అయిన ఒక చిన్న విషయాన్ని ప్రత్యేకంగా పెద్దదిగా చూపటం. దీనివల్ల నాటకంలోకంటే, సినిమాలో బాగా తేటతెల్లంగా, నటకుడుగాని, దైర్ఘ్యం గాని చూపదలచుకొన్న ఒకముఖోగ్రిత్రేకంగాని వస్తుభాగంగాని పూర్తిగా ప్రేక్షకులికి వ్యక్తమవుతుంది. సాధారణంగా పాట పాడేటప్పుడు, అందులో రక్షితభారతదేశంలో పాటకుడియెల్లం ప్రేక్షకులు చూడడానికంత అనుగుణంగా ఉండదు. అయితే ఇది సంగీతంలో ఉన్న లోపంగాదు. పాటకుడికి సంగీతం అంటే ఏమిటో తెలియకపోవడమే దీనికి కారణం. పాటలో మధ్య ఒకసారి, పాటకుడి తన్మయం చూపడానికి క్లోస్-అప్ ఉపయోగించవచ్చు కాని, ఆపాటయిందాకా అదే చూపడం మూర్ఖత.

నాటకరంగంమీద నటకుడు తన నటపని సరిదిద్దుకోడానికి అవకాశం చాలా ఉంది. ప్రేక్షకులలో తను చూపించే ఉద్దేశాలు ఎల్లా ప్రతిబింబిస్తున్నాయో; నటకుడికి బాగా తెలుస్తుంది. ఈ పరిజ్ఞానం, దానంతట

అదే, నటకుని సరిదిద్దుతుంది. నాటకంలో ప్రేక్షకుల ధౌిక సచేతనభాగం. సినిమాలో ఆ అవకాశం, నటకుడికి లేదు. అతడు కేవలం తనస్వతంత్రంలో నమృకంమీద ఆధారపడి ఉంటాడు. అంచేతే ముఖ్యంగా ముందు చెప్పినట్లుగా, తమనటించబోయే పాత్రయొక్క చాటుని ఒకపోతతో సుగుని, అవికాలవృష్టిలో నుంచి తను సృష్టించే ప్రతిచిన్న భాగాన్ని సరిదిద్దుకోవాలి. కాని దైర్ఘ్యం చాలావరకు ఈ విషయంలో నటకుడికి సహాయం చెయ్యగలదు. సినిమాలో నేటపప్పుడు తను ప్రేక్షకుడుగా ఉండి నటకుడినటవని తనలో ప్రతిబింబింపజేస్తూ ఉంటే నటకుడిపని కొంతవరకు తేలికయిపోతుంది. నాటకంలో ప్రేక్షకుడికంటే కూడా ఈ విషయంలో దైర్ఘ్యం నటకుడికి ఎక్కువ సహాయధూతుడుగా ఉండగలదు. దైర్ఘ్యం కూడా ఆపాత్రని ముందే బాగా అవగాహన చేసుకుంటాడు. వైగా నటనలో ప్రతిఅంగాన్ని విమర్శించగలకత్తి ఉంటుందనికీ. ఇంత నాట్యకళాజ్ఞానం మామూలు ప్రేక్షకులలో ఆరుదుగా ఉంటుంది. అయితే, దైర్ఘ్యం నటకులికందరికీ నటించడం సేర్పడం చాలా పొరబాటు. అల్లా చేసినట్లుయితే మనకి సినిమాలో కనిపించే పాత్రలు కేవలం దైర్ఘ్యం పయోగించిన యంత్రాల్లాగ కనిపిస్తాయిగాని తీవ్రం వాటిల్లా ఏమాత్రం ఉండదు. దైర్ఘ్యం తననటకుల్ని, సరిదిద్దుకోదగిన సజీవవ్యక్తులుగానే పరిగణించడం చాలా ముఖ్యం అవసరం. తనంతట తా నెప్పుడూ గూడా నటించి చూపించకూడదు. అల్లా చేస్తే నటకుడు తను నటించే పాత్రయొక్క స్వరూపాన్ని తనంతట తను సృష్టించుకోవడం మునివేసి, దైర్ఘ్యం అనుకరిస్తాడు. అప్పుడా నటన చాలా అస్వాభావికం అయిపోతుంది.

నాటకంలో సంగీతంపాలు సహజంగా ఎక్కువ. ఒక ఉద్దేశాన్ని సూచించదలచుకొన్నప్పుడు, సంగీతంచ్చారం దాన్ని వ్యక్తపరచటం ఒకవిధానంగా నాటకపు నటకుడు ఉపయోగిస్తున్నాడు. నాటకంలో ప్రేక్షకుడు ఊహించుకోవలసినది చాలా ఉంది. ఒక పాత్రలు తప్పు తక్కినవారెవరని అంతా అతడు ఊహించుకోవలసిందే. అంచేత సంగీతం నాటకంలో అంతఅసహజంగా కనబడక పోవచ్చు. సినిమాలో ముఖ్యంగా, సంగీతానికి

జీవితంలో ఎంత ప్రాముఖ్యం అయితే ఉందో అంత ప్రాముఖ్యం ఉండాలి. లేకపోతే అది అస్వాభావికం అయిపోతుంది. సంభాషణ ప్రాయోజనంలో గ్రాంథికానికి, గ్రామ్యానికి ఎంత భేదం ఉందో సంగీతవిషయంలో సినిమాకి నాటకానికి అంత భేదం ఉంది. అంచేత సంగీతం సినిమాలో ఉపయోగించడంలో దాని స్థానం చెడక ఉపయోగించాలి, సినిమాలో సంగీతంయొక్క స్థానం గ్రహించాలంటే, ప్రభాత్ వారి కుకారాము చూడాలి కుకారాము ఫిలిము అంటే చాకా పాడుతూనే ఉంటాడు. కాని ఇక్కడ గ్రహించవలసినదేమిటంటే ఆ సంగీతం, సంగీతంకోసం సినిమాలో ప్రవేశ పెట్టబడలేదు. అది ఆపాత్రకోసం ఉపయోగించ బడింది. ఆపాటలో ఎక్కడా అతిశయం లేదు. తన పాండిత్యాన్ని వ్యక్తపరచటానికి కుకారాము పాత్రధారి ఎక్కడా ప్రయత్నమన్నా చేయలేదు. మామూలు పాటలలో నోటికి వచ్చిందో అల్లప్పుడూ పాడుకుంటూ తిరుగుతూండే వ్యక్తులు ప్రపంచంలో చాలామంది ఉంటారు. కుకారాము అటువంటివారిలో ఒకడు. గొంతుకెత్తి అయిదున్నర క్రితిలో ఎక్కడా కుకారాము పాడలేదు. తను నటించబోయే పాత్ర, ఏ ఏ చిన్న చిన్న విషయాల సంయోగం వల్ల సత్యానికి దగ్గర అవుతుందో గ్రహించడం నటకుడివిధి. ఆ పనిని దైర్ఘ్యం ఎంత మాత్రం చెయ్యలేదు. మొత్తంమీద, స్థూల దృష్టిలో ప్రతిపాత్రయొక్క తత్వాన్నీ అగ్గం చేసుకోగలడు గాని, ప్రతిపాత్రని ఒక్కటొక్కటే విమర్శించి, విభాగించి ఆ పాత్రయొక్క వడక దగ్గరనుంచి మట్లాడడం వరకూ ఉండే విలక్షణాలన్నీ సృష్టించడం అతనికి అసంభవం. ఏ నటకుడి కానటకుడు తన పాత్రలోని విశిష్ట లక్షణాలని సృష్టించుకోవాలి. అతడుచేసే ప్రతీ చిన్న నటన, ప్రధాన దృష్టిలో నుంచి చూసి సరిగా ఉందో లేదో మాత్రం, దైర్ఘ్యం నటకుడికి చెప్పగలదు.

దైర్ఘ్యం, నటకుడు వారివారి ప్రత్యేక విధుల్ని గ్రహించి పనిచేయకపోతే, సినిమా కళ అనిపించుకోదు. అది కేవలం నాటకకళ యొక్క గాని, ఇంకోకళ యొక్క గాని ప్రతిబింబం అయిపోతుంది.

మినెన్ వి. కే. వటిరావు, యమ్మే

[లేడిస్ కల్చర్ క్లబ్]

చింతానీక్షితులు

[ఈ కథలో సంధ్యలూ పాత్రలూ కల్పితములు. దేవిని ఎవరినీ ఉద్దేశించినవి కావు.]

ఈమధ్య నాభార్య నాతో బహు అన్యోన్యంగా ఉండడం మొదలైంది. సాధారణంగా తన చీరలేమిటో, తన బ్లాసులేమిటో, తన ఆభరణాలేమిటో, తన అలంకరణలేమిటో, తన క్లబ్బేమిటో అదేగొడవగాని, భర్త అనే మగవాడిని నే నొక్కణ్ణి ఉన్నాననీ, నాకూ, తనకూ విచ్చిత్తిగాని ప్రేమ ఆజన్మమూ ఉండాలనీ మరిచిపోయేది. హోటల్నించి భోజనం తెప్పించుకొని మేమిద్దరమూ మూగ నోముపట్టి భోంచేశేవాళ్ళము. తక్షణమే ఆవిడ క్లబ్బుకు సింగారించుకు వెళ్లిపోయేది. నేను కచేరికి పరుగుతుకు పోయేవాణ్ణి.

పిల్లలు వేరే కాన్ వెంటు స్కూలులో చదువుకొంటున్నారే కాబట్టి వాళ్లగొడవ నాకూ మా ఆవిడకూ కూడా పట్టేది కాదు. ఎప్పుడైనా పిల్లలు యింటికి తిరిగి వస్తే నన్ను అసలే మరిచిపోయేది మా ఆవిడ. వాళ్లచేత యింగ్లీషు పద్యాలూ పాటలూ పాడించడం, వాళ్ళచేత యింగ్లీషు పాటలు ఆడించడం, వాళ్లతోపాటు తనూ గంతులెయ్యడం, స్కిప్ చెయ్యడం, డాన్సు చెయ్యడం ఇదీ పొద్దస్తమానమూను. సాయంత్రం వాళ్లను యింగ్లీషు దుస్తులతో అలంకరించి, వాళ్ళకు హ్యాట్లుపెట్టి, తనూ అలంకరించుకొని క్లబ్బుకు

తీసుకుపోయేది. నిజంచెప్పాలి కాబట్టి చెప్పతున్నాను—నా భార్యమాత్రం యింగ్లీషు దుస్తులు ధరించేదిగాదు. హ్యాట్ పెట్టేదికాదు. రోజు కోరికం చీర కట్టుకొని, బాహుమూలరుచుల కడ్డురాని రవిక తొడుక్కొని, ఒక చేతికే రెండు బంగారుగాజులు పెట్టుకొని, రెండోచేతికి రిప్టువాచీ కట్టుకొని క్లబ్బుకు వెళుతుండేది.

ఒకమాటు అన్నానుగదా హాస్యానికి—“పోనీ నువ్వు కల్చర్ క్లబ్బులేడివి గదా; యమ్మేప్యానయ్యెపు; లేడిస్ కల్చర్ క్లబ్బులో సభ్యురాలవు, టైసికిల్ తొక్కగలవు కూడాను—ఈ చీరలూ, రవికలూ ఖర్చు ఏమిటి? స్కర్టుతొడుక్కొని హ్యాట్ పెట్టుకొని యింగ్లీషు స్త్రీలలాగ....” వాక్యం పూర్తిగాక ముందే నన్ను గట్టిగా ఛెళ్లన చెప్పమిద కొట్టి “మీరు సూటువేసి నవుడు నేను కడతానులెండి స్కర్టు” అంటూ నిష్ఠలు గ్రక్కుతూ లేచిపోయింది.

చెప్పకాయ తిని ఊరుకొన్నాను. ఊరుకోక చేశే చేమిటి— యమ్మే ప్యాసెన కామిని స హ ధర్మ చారిణి అయినప్పుడు? ఇంటిగుట్టు రట్టు చేసుకోవచ్చునా? ఇంకకీ హిందూ స్త్రీ ధర్మానికి వ్యతిరేకంగా స్కర్టు

హ్యాట్లుల ధరించుకో మని చెప్పడం నాదే తప్ప!

సాధారణంగా ఈవిధంగా ఉండే నాభార్య నాయెడల ఎక్కువ అన్యోన్యంగా ఉండడమూ, నాతో ఎక్కువకాలం గడవడమూ, నాతో అదేమాటలు చెప్పడమూ, అదేవరి హాసాలు చెయ్యడమూ, అదేకథలు చెప్పడమూ, నన్ను దువ్వడమూ లాలించడమూ— యిదంతా తమాషాగా తోచింది. ఏమిటి చెప్పాకారణం అనుకొన్నాను. ఏమీస్ఫురించింది కాదు.

కాని ఒకసంగతి జ్ఞాపకం వచ్చింది. నిరుడు కొంచెం హెచ్చుతగ్గుగా యీ విధంగానే నాతో అన్యోన్యంగా ఉండేది. నా పూర్వాచారపరాయణత్వాన్ని మెచ్చుకొనేది. చివరకు నాచేత వేపంవేయించి, నన్ను నలుగురు ఆడవాళ్ళలోనూ తవ్వపాలు చేసి, భర్తను పూల్ని చెయ్యడంలో అగ్రగణ్య అనే పేరు సంపాదించి, అందుకుగాను క్లబ్బుయిచ్చే బహుమానాన్ని సంపాదించింది. నిజానికి కొంతతప్పు నాదికూడాను. వేపం పెయ్యడానికి పూనుకొన్నది నేనే. నాభార్య నన్ను పురిగొల్పి నాకు సహాయంచేసింది—దుర్బుద్ధితోవైతే నేమి? అంతేకాకుండా తనతోపాటు నాకూ బహుమతులు తెచ్చి

పెట్టింది. అయిందేమిటో అయింది. ఇక యీ యేడు మళ్ళీ ఆవిధంగానే చెయ్యదుకద? ప్రతీసంవత్సరం కొత్త కొత్త విషయాలికి క్లబ్బువాళ్ళు ప్రైజు లిస్తారు కాని ప్రతీయేడూ భర్తలను భార్యలు పూలుగుగా చేసినందుకే ప్రైజు లిస్తారనడం అసంభవంగాదా! కాబట్టి ఆదురుద్దేశం నాభార్యకు లేక పోవచ్చును. మరి వేరే విషయం యేదైనా ఉంటుందా?

లేడీస్ కల్చరు క్లబ్బువారు ప్రతీ యేడూ డిశంబరులో బహుమతు లిస్తారు. డిశంబరు యింకా మూడు నెల్లు ఉంది. నాభార్య నన్ను లాలించడం అప్పుడే మొదలు పెట్టింది. నాకు బహుమతిగా వచ్చిన నటరాజ విగ్రహాన్ని తనూ పూజించడం మొదలు పెట్టింది. గోడలమీది సిసీమాబామ్మలు తీసివేసి దేవుళ్ళ బామ్మలు తగిలించింది. రోజూ నాచొక్కాలకు బాత్తాలు పెట్టిపెడు తోంది. ఊడిపోయిన బాత్తాలు కుట్టిపెడుతోంది. పంచెలు మరమ్మతు చేస్తోంది. వద్దంటే వినక నా కష్టపడప్పుడు వాసననూనెలూ, అత్త రుప్రలూ రాస్తోంది. ఒకమాటు బలవంతాన్ని నామొహం అంతా ఫేసు పాడర్ పామింది వద్దంటూంటే! నబ్బుతో కడుక్కొని ఆఫీసుకు ఆలస్యంగా వెళ్లి చివాట్లు కూడా తినవలసి వచ్చిందపప్పుడు.

ఒకవేళ నాభార్యకు హాకారం హెచ్చించేమో నామీద— ఒకవేళ బుద్ధి తిరిగిందేమో. చదువు కొన్నది; హిందూదేశంలో పుట్టినది; విద్యాదోషంవల్ల కొంతవరకు బుద్ధి కొంతకాలం పరదేశపుదారిని

పట్టినా క్రమేణా సర్దుకొంటూన్నదేమో?

ఏమైనా యీయేడు బహుజాగ్రత్తగా ఉండా లని దృఢసంకల్పం చేసుకొన్నాను. నాభార్య ఎంతహాకారం చూపినా, ఎంత చాకచక్యంతో నడుచుకొన్నా, ఎంత పూర్వాచారాభిమానం నటించినా నేను చలించదలుచుకోలేదు. రా తి బామ్మకు చక్కీలిగింతలు పెట్టగలుగుతుందేమో చూద్దాము!

ఈమార్పు తనలో ఎందుకుకలగాలో నాభార్యనే అడిగితే బాగుంటుందేమో ననిపించింది. చదువుకొన్న లేడీతో వ్యవహారంగా తీరా అడిగితే తనను ఇకనట్లుచేశానని విసిరికొడుతుందేమో? అ డ క్క పోతే నన్ను మళ్ళీ పూల్ని చేస్తుందేమో? ఏమైనానరే ఎందుకైనా మంచిదని నిశ్చయించి నాభార్యతో యీవిషయాన్ని గురించి పూర్తిగా చర్చించడానికి తీర్మానించుకొన్నాను. మా ఉభయులకూ తీరుబడిగా ఉన్న ఒక రోజున నాభార్యను పిలిచాను. “వటీ! నీవిలువదైనకాలంలో కొన్ని నిమిషాలు నాకొరకు వినియోగించగలవా?” అన్నాను యింగ్లీషుతో. నాభార్యపేరు అసలు కళావతమ్మ; అది క్రమక్రమంగా కళావతి, వతిగా మారింది. ప్రస్తుతం వాడుకలో ఉన్న పేరు “మిసెస్ వతిరావు” లేక “వటీరావు” ఈచివర “రావు” నాపేరు. ఇంగ్లీషులో మాత్రమే పేరుచదివేవారు నాభార్యను మిసెస్ వతిరావు అనిగాని, మిసెస్ వాటీరావు అనిగాని పిలుస్తారు. మొగుడిపేరు తమ పేళ్ళ చివర తగిలించుకోవడంలోనే ఇంగ్లీషు చదువుకొన్న ఆడల్ల అప్పు

తంత్రత కనబడుతోందని ఒకమాటు నేను దెప్పిపొడిచాను. అది అప్పు తంత్రత కాదనీ, పేరు ఒక ప్రత్యేక తకు సూచనగా మాత్రమే వినియోగిస్తుందనీ, మొగుడిపేరు వంటరిగా వదిలివేస్తే దిక్కుమాలినదై పోతుందని దయదలిచి తమచేరుతో జోడిస్తున్నామనీ, అందుకు కృతజ్ఞత చూపక దెప్పిపొడవడం మగవాళ్ళ సీచత్వానికి నిదర్శనమనీ చెప్పి మళ్ళీ నన్ను కిక్కురుమనకుండా చేసింది.

“అయితే కళా, యీయేడు మీక్లబ్బులో బహుమతు లివ్వడంకదా?” అని అడిగాను. “మళ్ళీ మీకు బహుమానం పొందాలని ఉండా ఏమిటి పాపం— మా అమ్మే, నాకంటిపాపే.” “నాకు బహుమానం కావా లని కాదు, వటీ; నీకు బహుమానం వస్తే నాకు వచ్చినట్లు కాదా?”

“ఆఁ” మరే, పాపం— నాబహుమానం మీరు కొట్టెయ్యా లనుకుంటున్నారు గాబోలు—”

“అది కాదు, వటీ!”

“పోనీ కావలిస్తే తీసుకొండి పాపం మాటవరనకి నా కీయేడు ఒకచీర, ఒకప్లానూ బహుమానం యిచ్చారనుకుండాం. మీ రంత సరదాపడుతూంటే మీకుకాదని నేనుమాత్రం వాటిని వాడతానా ఏమిటి? మీరే తీసుకోండి.”

“యూ, నీల్లీ; అందుకుకాదు నేను అడుగుతూంట. అసలు సంగతి తెలుసుకోదానికి.”

“సంవత్సరోత్సవాలు ఉన్నప్పుడు బహుమతులే ఉండవూ? ఆమాత్రం నాదార్లింగుకు తెలిసిందికాదుకాని.”

“అయితే కిందటి యేడులాగ ఈయే డేమైనా కోతిపనులు చేస్తావా?”

అనగానే నామీసం పట్టుకులాగుతూ “అంత మరచేమిటి మీకు, డియర్ హబ్బీ? కోతిపనులు మీరా, నేనా చేస్తా? మీ తెలివి తేటలవల్లనేగా నాకూ మీకూ బహుమానం వచ్చిందీ!”

మీసం వదిలించుకొని అన్నాను గదా “చూడు కళా, ఈ యేడుగానీ నన్ను అలాంటి కోతిపనుల్లో కలుపుకున్నావంటేమాటదక్కదునుమా.”

“నోఫియర్ మైడియర్.”

“అయితే, వటి, అసలు సంగతేమిటి? ఈయేడు ఎందుకని బహుమతు లిస్తారు?” అన్నాను సంగతి తేల్చుకోడానికి.

నాభార్య అనుమానించి, నాకేసి పరకాయించి చూచింది. నాముఖమూ, చెవులూ, జట్టూ తనచేతులతో దువ్వుతూ అన్నది.

“అనుమానం పట్టుకుంది కాబోలు కాదూ మీకు?”

“కాదు, డార్లింగ్!”

“అవును, పీచ్!”

“కా దంటూంటే!”

“అయితే చెప్పడానికి వీలేదు!”

“ఏమిటి?”

“బహుమతు లెందు కిస్తారో చెప్పడానికి వీలేదు — క్లబ్బురూల్సు పాటించనక్కరలేదంటారా ఏమిటి?”

“చెప్పకూడ దని క్లబ్బురూల్సా?”

“అవును, మైవెట్!”

“డియర్ హబ్బీకూడా చెప్పకూడదా, రోడ్?”

“సారీ, హబ్బీ.”

“పోసి ఆగొడవ నా కక్కరలేదు గాని — నామీదకు మాత్రం రాకేం, ఓబ్లగరల్!”

“మీచేత వేషం వేయించనులెండి.”

“నరే, నాజాగ్రత్తలో నేనుంటారే!”

“ఆల్ రైట్, మై డియర్!”

“కళా, ఇంకోప్రశ్న అడగాలని ఉంది; అడగనా?”

“రైట్; అడగండి.”

“ఈమధ్య నీకు నామీదా, నా అభిప్రాయాలమీదా కొత్తగా అభిమానంకలిగింది. ఎంచాత నంటావు?”

ఈప్రశ్న నేవడగడంతోనే నాభార్య కోపం సటించింది. తటాలున లేచి వెళ్లిపోబోయింది. గుమ్మందాకా వెళ్లి మళ్ళీ తిరిగివచ్చి, గభాలున నావల్లో కూచుని నాబుగ్గలురెండూ గట్టిగా సాగదీసింది. నామీసాలు గుంజింది. గట్టిగా కంఠాన్ని ఆక్లేపించి “ఓం కెప్పడూ అడగరుగదా అలాంటి పశ్న, అడగరుగదా, అడగరుగదా!” అంటూ నాచెంపలు మృదువుగా ప్రేమతో వాయిచింది.

“నాప్రశ్నలోతప్పేమిటి?” అన్నాను.

“తప్పేమిటా, తప్పేమిటా” అని నన్ను బుజాలుపట్టి ఊగిస్తూ,

“నన్ను అనుమానిస్తారా యింత డర్టీగా? నాప్రియమైన భర్తమీద నాకెప్పుడు అభిమానంలేదు? నాకనుచోడ అభిప్రాయాలమీద నాకెప్పుడు అభిమానం లేదు? కొత్తగా అభిమానం పుట్టిందంటారా? మీన్!” అని మొహం చిట్టించింది. నాఅభిప్రాయానికి ఆధారాలు లేకపోలేదు.

కాని అవి అన్నీ నేను చెప్పితే నా భార్య చిన్నబుచ్చుకో వచ్చు,

లేదా కోపగించవచ్చు ననుకొని, తనకుమాత్రం ఆలోచిస్తే తెలియదా ఏమిటి అనుకొని ఊరుకొన్నాను.

* * *

పర్యవసానం ఏమీతేలేదు. ఎందుకు బహుమతు లిస్తారో రహస్యంగా ఉంచుకొన్నారు. నాచేత వేషం వేయించ సనిమాత్రం నాభార్య చెప్పింది. వెయ్యమంటే మాత్రం వేస్తానా? కాబట్టి అది చెప్పి లాభం లేదు. ఏవిధంగానైనా నన్ను మోసగిస్తుండేమో అని నా జాగ్రత్తలో నేనున్నాను. నాభార్యను కనిపెడుతున్నాను. ఒకనాడు నేనింట్లో ఉండగా నాభార్య ఒక పెద్దపనిమిని తీసుకొనివచ్చింది. అతగాడు యింగ్లీషు దుస్తులు వేసుకొన్నాడు. చేతులో ఈవినింగ్ హాట్ ఉంది. మీసం ముక్కుకింద మాత్రమే ఉంది. పడుచువాడు.

సాధారణంగా ఎవళ్లైనా కొత్త వాళ్లను యింటికి తీసుకువచ్చినప్పుడు నాభార్య నాకు వాళ్లని ఎరుకచేసేది. ఇన్ ట్రూష్యాను చెయ్యకుండా ఎప్పుడూ ఉండలేదు. ఇప్పుడు మాత్రం ఆనల్లదొర ఎవరో నాతో చెప్పలేదు. నేను ఫలానా అని అతడితోనూ చెప్పలేదు.

వచ్చీరావడంతోనే ఇద్దరూ రెండు కుర్చీలలో కూలబడ్డారు. నాభార్య తనచేతినంచీ బల్లమీద పెట్టింది. దానిమీద అతడు తనహాట్ పడవేశాడు. కాఫీ ముందర బెట్టుకొని బిస్కెట్లు తింటూ వాళ్లు ఇంగ్లీషున అదేకబుర్లు చెప్పకోవడం మొదలు పెట్టారు.

కక్కగదిలోకి వెళ్లి నేను పనిచూచుకొంటున్నాను. ఉండుండి ఇద్దరూ

విరగబడి నవ్వుతున్నారు. చప్పట్లు కొడుతున్నారు. బల్ల గుద్దుతున్నారు. చేతులతో తొడలు తట్టుకొంటున్నారు. ఎందుకో అంతకులాసా నాకు బోధపడిందికాదు.

ఆ మొద్దుముండకొడు కెవరో నా కాఫీ అంతా తాగేస్తూ, నా బిస్కెతులన్నీ మింగేస్తూ, నా కుర్రీలూ బల్లలూ విరగొడుతూ, నాభార్యతో అంతజోస్తీగా మాట్లాడుతూ, నవ్వుతూ, నాయింట్లో యింతహంగామీ చేస్తూన్నందుకు నాకు కోపం వచ్చింది. కాని ఏమిచేసేది. ఏమైనా కలగజేసుకొంటినా చదువుకొన్న భార్యతో వ్యవహారం పెద్దపులితో చెలగాటంపంటిది.

కాని ఒకటుంది. నాభార్య అనేక పట్టణాల్లో కాలేజీల్లో చదువు కొన్నది కాబట్టి అనేకమంది స్నేహితులు ఆవిడ కున్నారు. ఆడవాళ్లలోనూ ఉన్నారు. మగవాళ్లలోనూ ఉన్నారు. బహుశా యీ మనిషి మగమిత్రులలో ఒకడు కావచ్చు. పాత స్నేహితుడు కావచ్చు. చాలాకాలానికి వాళ్లు కలుసుకొని ఉండవచ్చు. అందువల్ల ఈ ఉత్సాహమంతా అయి ఉండవచ్చు. లేదా అతడు నాభార్య దూరబంధువు కావచ్చు. నాభార్య దూరబంధువుల సందరినీ నేను ఎరిగి ఉండనుగదా! ఒకమాటు చూచిపోదామని వచ్చి ఉండవచ్చు. దూరబంధువే అయితే నేనుకూడా కొంతమట్టుకు బంధువునేగదా! మరి నన్ను కలుసుకో లేచేమి?

లేదా ఒకవేళ వాళ్లకల్గబో మెంబర్ల తాలూకుమనిషై ఉండవచ్చు. ఏమెంబరుభర్తో, అన్నో, లేమ్ముడో ఉన్నాను.

అయియుండవచ్చు. ఆ మెంబరు ద్వారా సాభార్యతో పరిచయం కలిగించుకొని ఉండవచ్చు. ఎందుకు తొందరపడడం? తెలుస్తుందిగదా!

కొంతసేపటికి నద్దణిగింది. నాగది కేసి వస్తారేమో, నాకు అతనితో పరిచయం కలిగిస్తుందేమో అని ఆశతో సులోచనాలు నద్దకొని నీరి యస్గా బింకంగా కూర్చున్నాను... ఎవరూవస్తూన్న బాడలేదు. నిరుత్సాహంతో లేచి చూతునుగదా—నా భార్య ఆ ముక్కుకింద మీసాలవాడూ కలిసి కబ్బులు చెప్పి కొంటూ నవ్వుకొంటూ వీధిమృత నడిచి వెడుతున్నారు!

* * *

రెండు మూడురోజులదాకా నాభార్యతో నేను సంప్రతించడానికి వీలు కలిగిందికాదు. నా శనులతోందర, ఆవిడికి క్లబ్బుతోందర, స్నేహితులతో పరిచయాలతోందర— ఇన్ని కారణాలు—

ఈ రెండు మూడు రోజులలోనూ ఎన్నో విశేషాలు కూడాను. ఒకనాడు నేను కచేరీని పూర్తిచేసుకొని పికారుగా సముద్రతీరానికి వెళ్లాను. హాయిగా గాలి పీస్తోంది. సముద్రపు అలలు నాపాదాలదగ్గిరికి వచ్చి ఆడు కొంటున్నాయి. సముద్రం నాహృదయంలాగే లేచి పడుతోంది. సూర్యుడు సముద్రంలో అస్తమించబోతున్నాడు. కడుపులో చెయ్యి పెట్టి కడిగివేస్తూన్న బెంగలు మరిచిపోయి, సంధ్యావందనం సంగతి కూడా మరిచిపోయి ఆసీలి సముద్రంకేసీ, ఆ ఎర్రసూర్య బింబంకేసీ చూస్తూ సంజవెలుగులో మునిగి ఉన్నాను.

కొంతసేపైనతర్వాత తల పక్కకి తిప్పి చూచాను. ఒక పురుషుడూ ఒక స్త్రీ మాట్లాడుకొంటూ వస్తున్నారు. కొంతసేపటికి పోలిక గట్టగలిగాను. ఆ పురుషుడు ముక్కుకిందమీసంవాడు; ఆ స్త్రీ నాభార్య! అలలు మరిచాను, సముద్రం మరిచాను, సంజ మరిచాను, అంధకారంలో పడ్డాను. దగ్గిరికి వస్తారు గదా ఏవిధంగా యీ కుట్ర పరిణమిస్తుందో చూతామని వాళ్లను చూడనట్టు నటిస్తూ అక్కడే నిలబడ్డాను.

నాభార్య నన్ను చూచింది కాబోలు దారి మళ్లించి అడ్డదారిని అత్తణ్ణి తీసుకువెడుతోంది. ఆ మనకచీకట్లో వాళ్లనవ్వులు వినిపిస్తున్నాయి. కనిపెట్టి చూస్తున్నాను. వాళ్లు మోటారుకారుదగ్గిరికి వెళ్లారు. కారు ఎక్కారు. కారు బయలుదేరుతోంది లేద. బయలుదేరడం లేదు. ఎందుచేతనో, పదినిముషాలైంది. నేను చూడనేలేదు సముద్రపు ఒడ్డునుంచే వెళ్లింది ఒకపడుచమ్మాయి. కారు సమీపించింది; ఆమె కారు ఎక్కింది. కారు కదిలి వెళ్లిపోయింది.

ఎవరో ఆ అమ్మాయి? ఎంతజోధపడిందిమనస్సు నిష్కారణంగా అనుకొంటూ ఇంటిమార్గం పట్టాను.

ఇకోమాటు కచేరీని కావడంతోనే కల్చరు క్లబ్బు పక్కనుంచి వెడదామని బుద్ధిపుట్టింది. నాభార్య కనిపిస్తుందేమో, ఏమిచేస్తూ ఉంటుందో గేటుయివతలినుంచే చూడవచ్చు ననుకొన్నాను. మనస్సు మహాపాడువస్తువ. ఎంత సమాధాన

పెట్టినా వినదు. ఇంటికి పోనియ్య కుండా ఎందుకు ఈ క్లబ్బువైపుకు ఈడ్చుకురావాలి? ఏదైనా ఫలానా కార్యంకోసమని తీసుకువస్తే బాగుంటుంది. ఏమీ లేదే! ఈ మనస్సు అడుగు పొరల్లో ఏదో అనుమానం దాన్ని కల్యంలాగ బాధిస్తోంది. ఆ అనుమానాన్ని దృఢపరచుకో దానికో, రద్దుచేసుకోదానికో ఈ ప్రయత్నమంతాను. ఎవరి మీద అనుమానం? నాభార్య మీదనే? నాభార్య గడుసుదంటే ఒప్పుకొంటాను; పెంకెదంటే ఒప్పుకొంటాను, మాటకారి అంటే ఒప్పుకొంటాను చెయ్యిచేసుకొనే స్వభావంకలదంటే ఒప్పుకొంటాను. —కాని యిన్నాళ్లు నిష్కళంకంగా నాతో కాపురంచేసి, మాయిద్దరికీ సంతానంకూడా కలిగినతరువాత యికా అనుమానమా? మనస్సు మహాచెడ్డవస్తువ!

క్లబ్బుచక్కనుంచి అటూరి టూ తిరిగాను. కేటులోంచి చూచాను నాభార్య కనబడలేదు. ఇంతలో కేటుదగ్గర జవాను నన్ను చూచి వచ్చి నమస్కరించి అన్నాడు “బాబయ్యా, యాయేల అమ్మగోరు కబ్బుకు రానేదు. ఆరెవరో, పెద్దింటోరే బాబయ్యా, ఆలుమగల్లు దెబ్బలాడుకొన్నారంట — సంసారం గాదా బాబయ్యా; అమ్మగోరు అమ్మగయన్ని యెంటబెట్టుకు ఎల్లి పోయేరంట. పూయామర్మ ఎరగని వాడిమాటలు విని నామనస్సు చివుక్కుమంది. వెంటబెట్టుకు వెళ్లడమంటే ఏమిటి? చెప్పరానిమాటైతే వాడు నాతో చెప్పతాడా? చెప్పగూడిన మాటైతే వెంటబెట్టుకు వెళ్లడమంటే ఏమిటి? వెధవ అను

మానం బాధిస్తూనే ఉంది ఎందుకు అనుమానం?

ఇంటికి వచ్చినవాణ్ణి నాకు చూడక పోవడం ఒకటి; బీచిదగ్గర తప్పించుకు పోవడం రెండు; మొగాయన్ని వెంటబెట్టుకు వెళ్లడం మూడు. సరే, కాసి అడిగి చూస్తాను!

నాభార్య కీసంగతు లన్నీ నిలవేసి అడగా లని నిశ్చయించాను. సంతాయిషీ ఏమియిస్తుందో చూడాలని నిశ్చయించాను. కాని ఆవిడ ఎడమొహం పెడమొహంగా తిరుగుతోంది. నాతో సమావేశం కాకుండా ఉండాలని ప్రయత్నిస్తోంది. నేను ఎప్పుడైనా పిలిచినా, ఏమైనా అడిగినా “ఇప్పుడుగాదు, తీరుబడి లేదు; సారీ” అంటోంది. నాభార్య ప్రవర్తనలో, కళ్లలో, చేష్టల్లో మార్పు కనిపిస్తోంది. చూడమని నామనస్సు నాకు బోధిస్తోంది. ఇలాఉండగా నాకో ఉత్తరంవచ్చింది. నాకేయోభిలాషి వ్రాసింది. పేరు లేదు ఊరులేదు. అందులో విషయాలు ఏమి టంట — “మీరు బహు ఉత్తములు. విద్యావతిని వివాహమాడి ధన్యులైనారు. ఇంత వరకూ కళంకం లేకుండా మీ సంసారం జరిగింది. మీమేలు కోరిక వాడను కాబట్టి చెప్పతున్నాను. మీభార్య ప్రవర్తన అనుమానాస్పదంగా ఉన్నది. నిరంతరమూ చాటూ మాటూ లేకుండా ఒక శెంటిల్ మానుతో తిరగడం మాబోటివారికి చాలావిచారంగావుంది. మీరు తగుశ్రద్ధ వహించాలి. సంసారులముగదా! వ్యవహారము ఫాక్టు పరుచుకోవాలిగాని పాడుచేసుకోకూడదు. సెలవు.”

ఇంకేముంది. అనుకున్నంతా జరిగింది. ఏమిటి చెయ్యడ మిప్పుడు? వ్యవహారం ఫాక్టుపరచుకో వాలిట! అలాగే వుంటుంది పరాయివాళ్లకి. తనదాకా వచ్చేదాకా తెలియదు.

మతి పోతోంది. ఉత్తరం మళ్లీ చదివాను. ఆదస్తూరీ ఏదో ఎరిగిఉన్నట్లే ఉంది. ఎవరో నామిత్రులో బంధువులో వ్రాసిఉంటారు. ఉత్తరం జాగ్రత్త చేశాను. కర్తవ్య మేమిటా మాత్రం తెలియడంలేదు. డైవోర్సు బిల్లేనా పెట్టారుగారు.

కార్యణ్యంతో తిరుగు తున్నాను. నా భార్యముఖంకేసేనా చూడడం లేదు. మాయిద్దరికీ కొన్నాళ్లు మాటలుకూడా లేకపోయాయి. ఏమి చెయ్యాలో నిర్ణయించి తరవాత దండిద్రా మని ఆలోచిస్తున్నాను. డిశంబరు నెల గడిచిపోతోంది.

ఒకనాడు నాభార్య గంతులతో, నవ్వులతో ఒక పెద్దతోలుట్రంకు పట్టుకొని నాదగ్గర కొచ్చింది. నేనామెముఖం చూడలేదు.

“ఏంచేస్తున్నారు, మైడియర్” అంది. నాకు వల్లుమండుతోంది. అసహ్యంగా నాభార్య మొహంకేసి చూచాను. ఇంతా చేసి సిగ్గు బిడియం లేకుండా యీవిధంగా నాదగ్గర కొస్తుందా! కాసి.

“కోపంవచ్చిందా. మైలవ్” అన్నది. నాకు అసహ్యం. కోపం ఎక్కువై తున్నాయి. తొందరపడి ఏంచేసి పోతానో అని నాలో నాకే భయంగా వుంది.

“మైడియర్ — నన్ను క్షమించరా?” “స్వప్రవర్తన ఏమీబాగాలేదు. పిల్లల గర్నదానవు — బుద్ధి లేదు? సిగ్గు

బిడియం లేదా? ఏమొహం పెట్టుకు
నాదగ్గరకొచ్చావు— అవతలికి ఫోన్
అన్నాను.

ఈమాటలు వినడంతోనే మాన
మున్న భార్యఅయితే బయటికి వెళ్లి
పోయి గదిలో కూర్చుని ఏడుస్తుంది.

నాభార్య—అప్పుడప్పుడు నేను తిట్టి
నవ్వదు— ఆవిధంగానే చేసేది.
ఇప్పుడుకూడా అలాగే చేస్తుం దను
కొన్నాను. చెయ్యలేదు సరిగదా

విరగబడి నవ్వడం మొదలుపెట్టింది.
చప్పట్లుకొట్టి గిరునతిగుతూ నవ్వు
తోంది. ఈప్రవర్తన నా కర్థం కా
లేదు. నవ్వి నవ్వి నా ఒళ్లోకి వచ్చి

కూచుని నాచేతులు గట్టిగా పట్టు
కొంది. చేతులు వదిలించుకొని
కిందకు తోసెయ్యా లనుకొన్నాను.

నిదానించాను. అప్పుడంది నాభార్య
“మీమనస్సుకు చాలా నొప్పిగలి
గించాను, నాకు తెలుసును; రెండు

నెలలపాటుమిమ్మల్ని బాధపెట్టాను;
నే నెరుగుదును. నేనుమాత్రం బాధ
పడడంలేదా ఏమిటి? పైకి నవ్వు

తున్నానుగాని మనస్సులో ఎంత
ఏడుస్తున్నాను నన్నుక్షమించరా?
నన్నుక్షమించరా?” అంటూ నా

చేతులు వదిలిపెట్టి కళ్లమీద
చేతులు పెట్టుకొని ఏడవడం మొద
లెట్టింది. నాకు బాలివేసింది. కాని

మనస్సు కఠినంగానే ఉండమం
టోంది. అన్నా నాభార్య చీరకొం
గుతోదాని కన్నీళ్లు తుడిచివేసి,

కళ్లముందర నుంచి చేతులుతీసి
“ఏమిటిదంతా” అన్నాను.
“నన్ను క్షమించండి. చెయ్యక

తప్పిందికాదు” అన్నది.

నాభార్య మాట్లాడలేదు.

“ఎవ రా రెణ్ణెల్లక్రితం మనింటికి
వచ్చిన పెద్దమనిషి? వాడిని నా
కందుకు యిన్ట్రడ్యూసు చేశావు

కావు? వాడితో నవ్వులు నవ్వు
కొంటూ పోక నాదగ్గర కెందు
కొచ్చావు? వాడితో నముద్ర

పొడ్డున పికాన్లు కొట్టుకో సీయిచ్చం
వచ్చినట్లు! అలూమగళ్లు చెబ్బలాడు
కొంటే అదేసమయ మని మగాణ్ణి

వెంటనేనుకు వెళ్లు— నాదగ్గర
కెందుకు వచ్చావు?” అన్నాను
కోపభారంతో.

“వినండి, వినండి, అంతాచెబతాను.
తొందరపడకండి.” అన్నది నాభార్య
నా వల్లోనుంచి లేవనెత్తి పక్క

కుర్చీలో కూచోబెట్టి చెప్పమన్నాను.
నాభార్య యీవిధంగా చెప్పింది.
“మాక్లబ్బులో ఒకమ్మాయి ఉంది.

ఆవిడకు పెళ్లియి యికా సంవత్సర
మేనా దాటలేదు. వట్టి తెలివి
లేక్కువపిల్ల. ఆమొగుడేనా నర్దుకు

పోయేవాడేమో ననుకొంటే అతడు
కోపదారి. అందువల్ల వాల్లిద్దరికీ
అనోన్యత్యం చెడింది. ఇద్దరూ విడి

పోయి ఒకనెల్లాళ్లు కాలక్షేపం
చేశారు. ఎన్నాళ్లు అలాగ ఉండ
గిలరు? తాననిచెప్పి ఆపిల్ల మొగుణ్ణి

రమ్మనదు. అంత అభిమానం ఆవి
డికి. అతగాడు మగాడుగదా నర్దుకో
గూడదా అంటే అతనికీ తగనిగర్వం.

కాబట్టి మధ్యవర్తులద్వారా వాళ్ల
వ్యవహారం పొక్తు పరచవలసి
వచ్చింది.

మాక్లబ్బులో ఒకనియమ మేమిటం
టే— మాలో ఎవరికి ఏ ఆడ
వచ్చినా క్లబ్బుమెంబర్లు కలగజేసు

కొని సహాయం చేస్తారు. ఈ విష
యమై ఒకసభచేసి ఏకగ్రీవంగా
నన్ను మధ్యవర్తిత్వం నడిపించ

మన్నారు. క్లబ్బు తీర్మానానికి అను
గుణంగా నే నతన్ని పిలిపించి
నెల్లాళ్లు అతనితో పోరి భార్యతో

సమాధానపడడానికి నప్పించాను.
ఆపిల్లిదగ్గరికి వెళ్లి చెప్పవలసిన
విధంగా చెప్పి సమాధానపరిచాను.

వాల్లిద్దరూ కలుసుకొని రెండురోజులే
అయింది.”

“అయితే అతన్ని మనింటికి తీసుకు
వచ్చి ఆవిరగబడి నవ్వు లెందుకు?
నామొహం ఎడటే అంత అల్లరెం

దుకు? బీచిషికా ర్లెందుకూ?”
“బీచిషికారు అతనూ, నేనూ, అతని

భార్య వెళ్లాము. అప్పటి కింకా
వాళ్లు సుముఖులు కాలేదు. వాళ్ళి
ద్దరినీ చెరోవేపున పెట్టుకొని ఆమాట

ఈమాట చెపుతూ నవ్విస్తూండే
దాన్ని; క్రమక్రమంగా నన్ను వదిలి
వాళ్ళిద్దరూ చెట్టాపట్టాలు వేసుకొని

కబుర్లలోకి దిగిదాకాను.”
“మరి.”

“అతనితో అలాగ విరగబడి మీ
మొహంముందు నవ్వడానికి కారణం
లేకపోలేదు.” అన్నది నాభార్య.

దాచినఉత్తరం తీసుకువచ్చి నాభార్య
మీద పడవేసి “ఇదే మీ టో

చూశావా” అన్నాను.
ఉత్తరం చేత్తో పుచ్చుకుచూచి

నాభార్య మళ్లీ నవ్వడం మొద
లెట్టింది.
“ఎందు కానవ్వు?” అన్నాను.
“ఎవరు వ్రాశారో ఆ ఉత్తరం

“ఎవరో శ్రేయోభిలాషిట!”

“ఆ దస్తూరీ ఎవరిదో?” అన్నది.

“ఏమో, నాకే తెలుసు?” అన్నాను.

“మళ్ళీ ఇంకోమాట నిదానించి చూడండి” అని నామీదకు ఉత్తరం విసిరింది.

జాగ్రత్తగా దస్తూరీ పరీక్షించి, “ఎవరిదంటావు?” అన్నాను.

“ఎవరిదా? ఇంకోమాట చూడండి” అన్నది.

“ఎంత మోసం! నీదే ఈ దస్తూరీ! కళ్ళు కప్పకుపోయేయి నాకు.”

“ఇప్పుడు తెలిసిందా?” అన్నది.

“ఏమిటి తెలియడం” అన్నాను.

“ఆవిరగబడి నవ్వడమూ, ఈ ఉత్తరమూ నామీద మీకు అనుమానం కలగడానికే!”

“ఎందుకు అనుమానం కలిగించుకొన్నావు?”

“ఈ యేటిక్లబ్బు బహుమానం కోసం.”

“బహుమానం యియ్యడానికి ఏమి చెయ్యా లన్నారేమిటి?”

“శీలానికి భంగంరాకుండా ఎవరైతే తమభర్తలకు తమ గుణాన్ని గురించి అనుమానం కలిగిస్తారో వారికి బహుమానం.”

“నీవాక్కరైవేనా ఏమిటి, మీక్లబ్బు కంఠకీ అంత ప్రయోజకురాలివి. మై లిటిల్ స్కాండల్?”

“అందరికన్న మార్కులు నాకు ఎక్కువ వచ్చినవి కాబట్టి నాకు బహుమానం వచ్చింది.”

“ఎలాగ ఆమార్కులు నిర్ణయించారు?”

“జడ్జీలు గూఢంగా మెంబర్ల తాలూకు భర్తలచర్యలు ఈ రెండు నెలలబట్టి కనిపెడుతున్నారు. మీ లిక్లబ్బు-మొహం, మీరు క్లబ్బుచుట్టూ తిరగడం, నాతో మాట్లాడక పోవడం— ఇవన్నీ చూచి నేనే నెగ్గానని నిర్ణయించారు.”

“ఇలాంటివనులు చెయ్యడం ప్రమాదంకాదూ? ఎటు నుంచి ఎటు వస్తుందో! సంసారాలు చెడిపోతూ.”

“ఆ భార్య మున్నవాళ్ళే యిందులో ప్రవేశించారు. ఈమాత్రం యడ్వెం చర్ సాహసం ఆడవాళ్ళకు లేకపోతే ఎందుకు పనికివస్తారు?”

ఈ ప్రశ్న కింక సమాధానం లేదు. నామనస్సులో బెంగ తీరింది. కుదుట బడ్డను. నిట్టూర్పు విడిచాను.

౫

నాభార్య కాఫీ, చిస్కతులూ, చోకలేట్లూ తెచ్చి బల్లమీదపెట్టింది. ఇద్దరమూ ఆరగిస్తూ సరదాగా ప్రసంగించుకొన్నాము.

“ఈ చిస్కత్తు ముక్క తిను, మై బూటీ” అన్నాను.

“థంకుస్, మైసోల్” అని చిస్కతులు తినడం మొదలుపెట్టింది నాభార్య.

“నువ్వు మీక్లబ్బు కంఠకీ ప్రయోజకురాలవులా గున్నావే! క్రిందటి ఏటిబహుమానం నీదే; యాయేటిదీ నీదే” అన్నాను.

“షియర్ లక్; మీసహాయం లేకపోతే నా కీబహుమతులు వచ్చేవా చెప్పండి మరి.”

“అల్లరిపిల్లా! అయితే నీతోకూడా యాయేడు యాపందెంలో ప్రవేశించినవాళ్లనంగతి చెప్పావు కావు” అన్నాను.

“చెప్పనా,—ఒకావిడ తానే తనకు ఎవరో పురుషుడు ప్రేమలేఖ వ్రాసి నట్లు వ్రాసుకొని ఆకవరు తనచేతి సంచీలో పెట్టిభర్తతో మాట్లాడడానికి వెళ్లింది. మాటలమధ్య కవరు కింద బారవిడిచి వెల్లిపోయింది. భర్త ఆకవరుతీసి చదువుకొన్నాడు. కొంత సేవైన తరువాత భర్తదగ్గరికి వచ్చి లిక్లబ్బు-మొహంతో నా ఉత్తరం పడిపోయిందని. ఆ ఉత్తరం తనకు దొరికిందని తాను చదివేసనీ భర్త చెప్పాడు. ఆవిడ భయం నటించి గడగడ పడింది. భర్త ఆవిడతో అన్నాట్ట, “ఇదివరలో ఎన్ని ఉత్తరాలు వచ్చాయి నీకు?”

భయపడుతూ, “ఇదే మొదటిది మ్మించండి” అందిట.

“దీనికి సమాధానం రాశా”వా” అని అడిగేట్ట.

సందేహిస్తూ నెమ్మదిగా “రాశా నందిట.

“రాశావా! ఎలా రాశావు మైడియన్ వైఫీ? దీనిలో అడ్డను లేదే!” ఆవిడ తెల్లబోయిందట.

“మళ్ళీ మీక్లబ్బువాళ్ళు మీచేత కోతి చేష్టలు చేయిస్తున్నారా యేమిటి?” అన్నాట్ట నవ్వుతూ. భర్తకు అనుమానం కలిగించలేకపోబట్టి ఆవిడకు బహుమానం లేదు.

ఇంకో ఆవిడుంది మాక్లబ్బులో. ఆవిడకు సిగరెట్టు అలవాటులేదు. ఆసంగతి భర్తకు తెలుసును. ఆమె భర్తకూ సిగరెట్టు అలవాటులేదు. ఒకనా డావిడ భర్త వచ్చేవేళకు రెండుప్యాకెట్లు సిగరెట్లు కుంపటిలో వేసి అపొగ ఇల్లంతా చుట్టివేసుకొనేలా చేసింది. ఇంతట్లోకే భర్తవచ్చి తలుపుతట్టాడు. పదినిముసాలదాకా

తలుపు తియ్యలేదు. ఈపాటికి అనుమానం కలిగిఉంటుందిగదా అనుకొని తలుపుతీసి చీరా పైటా నవ రించుకోవడం మొదలెట్టింది. భర్త లోపలికి వచ్చాడు. సిగరెట్లు వాసన పీల్చాడు. భార్యతో అన్నాడుగదా, “చెప్పావు కావు; క్లబ్బులో మెంబర్లంతా సిగరెట్లు కాల్చాలని నిబంధన వచ్చిందా ఏమిటి? అంతసిగ్గు దాపరికం ఎందుకు? చంపేశావే వీధులో నిలబెట్టి! ఈమాత్రం కా ర్యానికి భయ మెందుకు? సీయిష్ట మొచ్చినన్ని సిగరెట్లు కాల్చుకో నే నేమీ అనను. రేపు మంచి “నేనీ కట్” సిగరెట్లు ఒకడబ్బా తెస్తా నుండు.” భర్తకు అనుమానం రాలేదునరిగదా సిగరెట్లు అలవాటు అంటుకొంటుం దని ఆవిడ భర్తతో నిజంచెప్పింది. “ని న్నెప్పుడేనా అనుమానిస్తానా, హానీ?” అన్నా డా భర్త.

“వింటున్నా కా” అంది నాభార్య.
“వింటున్నా.” అన్నాను.

“అనుమానించే వాడు గొప్పవాడా అనుమానించనివాడా?”

“న న్నెంచంపుతావు కానిద్దా.”
“అల్లెట్రేట్, డియర్.—

ఇంకోఆవిడ భర్త వీధులో మొహం కడుక్కుంటూవుంటే తానూ ఆనమ యానికి వీధిలోకి వచ్చి యెడటి యింటి పెద్దమనిషిని నిధానించి చూడ్డం మొదలుపెట్టింది. పదిహేను రోజు లిలాగ అయ్యేసరికి ఆపెద్ద మనిషి ప్రతిరోజూ వీల్లింటికి కాఫీకి తయారయ్యేవాడు. భర్త యెదుటే అత న్నెంతో ఆదరించి కాఫీఇచ్చేది.

ఫలహారాలు పెట్టేది. అతడు యింటికి వస్తే తాను ఎదురుగా వెళ్లి కుశల ప్రశ్న లడిగేది. వెళ్లిపోతూంటే పేకోహండుచేకేది. భర్త కీప్రవర్తన వల్ల ఆవిడమీద ఎటువంటి అనుమానమూ కలగలేదు. క్లబ్బు ఆచారాలు కొత్తగా నేర్చింది కాబోలను కొన్నాడు. కాని ఒకప్రమాదం వచ్చింది. అప్పటినుంచీ ఆపెద్దమనిషి వదల్చుకోవాలన్నా వదలకుండా పట్టుకొన్నాడు. చివరకి వాడిని వదలించుకోవడం బ్రహ్మాండం అయింది

“ఎలాగ వదిలించు కొన్నారు?” అన్నాను.

“ఎలాగా? వాణ్ణి ఒకకూలివాడికింద కట్టి. ఆవిడ ఏమిచెబితే ఆ పనులు చేసేవాడు. రోజూ పోస్టులో ఉత్తరాలు వెయ్యడం వాడే, బజారునుంచి కూరలు తేవడం వాడే, తోటలో చెట్లకు గొప్పలు తవ్వడం సీట్లు పొయ్యడం వాడే, పిల్లల్ని నెత్తుకొని ఆడించడం వాడే. ఇలాగ పది పది హేను రోజులు గడిపి నిసిగి లేచి పోయాడు. అప్పుడు ఆవిడభర్త ఆవిడతో అన్నాడుగదా, “లేచి పోయే డేం ఆ పెద్దమనిషి? జీతం బక్తేంటేని కూలివాణ్ణి సంపాదించావు గదా అని సంతోషిస్తూంటే.”

ఆవిడకు బహుమానం వచ్చేవిధం లేదుగదా. ఇంక మీరు నన్ను అనుమానించారు. అనుమానిస్తే అనుమానించారులెండి. ఇప్పుడు బహుమానం వచ్చింది కాబట్టి బెంగ లేదు. కాని యికముం దెప్పుడూ న న్ననుమానించరుగదా అని మీనం పట్టుకోబోతూంటే అన్నానుగదా—

“అయితే, హానీ; సీబహుమానం ఏమిటో చూపావుకావేమి?”

“ఇందాకటినుంచీ మీకోసం ఎదురు చూస్తోంది—అదిగో ఆ ట్రంకు.”

“ఏమిటి? ఆ ట్రంకా; దాల్లో ఏమైనా ఉందా? పుల్లిట్రంకేనా?”

“తీసి చూడండి.”

ట్రంకుతాళం తీసి మూత ఎత్తి చూశాను. అందులో ఒకడబ్బాచీరా, ఒకడబ్బాను బ్లాసులూ, ఒకడబ్బాను పెసరీలూ ఉన్నాయి.

“ఇవి ఆడవాళ్లనరుకు ముట్టుకో కూడనుకాబోలు” అన్నాను.

“కూడకపోతే మాంతారా? మీరు ముట్టుకోకుండానే జరుగుతుందా?” అంది.

“అయినా నాకెందుకు? సీబహుమా నాల సంగతి” అన్నాను.

“మీకుమాత్రం గాకేమి? మనం పంచుకొంటాం వాటిని” అంది.

“ఎవరు పంపకం వెయ్యడం” అన్నాను.

“నేనేతునా” అని చీరా, బ్లాసులూ నావల్లోపెట్టి పారిపోబోయింది. పట్టుకొని చెవులో చెప్పానుగదా.

“అవిమాత్రం మిగుల్చుకొంటా వెం దుకు—ఆ పెసరీలు— అవీ నాకే యియ్యి.”

నాభార్య నవ్వుతూ నన్ను లెంప మీద వాయింది చీరా బ్లాసులూ తీసుకుపోయి వీరువారిలో పెట్టుకొంది. “ఈట్రంకుకూడాతీసికెట్లు” అన్నాను. “మైడియర్ హాబీ! ఆట్రంకుమీది.” “థాంక్సు మైలిటిల్ హానీ.”

ఉమర్ ఖయ్యాము-చిత్రములు

ఉమర్ ఖయ్యాముకవిత్వము చూచి ఉప్పొంగినవాళ్లలో చాల రకాలవాళ్లున్నారు. కవులూ, తత్వవేత్తలూ, చిత్రకారులూ అందులో ముఖ్యులు.

డాక్టర్స్ అనే వర్గియాదేశస్థు డలాంటి చిత్రకారులలో ఒకడు. క్రొత్తగా ఇతనిచిత్రములు లండనులో ప్రదర్శింపబడ్డవి. (వాటిలో వే ఈ మూడుచిత్రములు.)

డాక్టర్స్ చరిత్ర చిత్రమైనది. చిన్నతనంలో, తండ్రిచదువుతూ వుండేఫిర్దౌసీకృతమగు షానామాను చూచి ఆకర్షింపబడి, అందులోని విషయాల నాఫారంగా గొని బామ్మలువేయటం మొదలుపెట్టాడు. అలాంటివి క్రమక్రమంగా ౪౧౬ తయారుచేశాడు.

తరవాత సన్న్యాసిగా కొన్నా ధ్లున్నాడు. ఆమీద ఒక గులాబీ తోటలో మధుపానం చేస్తూ పక్షులపాటలు వింటూ బ్రదుకు దామని నిశ్చయించుకున్నాడు.

ఇటువంటి ఊహలవల్ల అతనిమనస్సు ఉమర్ ఖయ్యాముమీదికి పోయింది. వెంటనే చిత్రరచన మళ్ళీ ప్రారంభించి ఉమర్ కావ్యంలోని వివిధఘట్టాలకు సరితివింబాలు తయారుచేశాడు. అతని ఊహశక్తి, తత్వబోధ యితడంతగా గ్రహించాడో యాచిత్రాలవల్ల తెలుస్తుంది.

ఇతడు ఉమర్ దేశమునకే చెందినవాడనటంవల్ల ఇతని చిత్రాలకు ప్రత్యేకమైన విలువకూడా వుంది.

(మూలమునందలి ఇంగ్లీషు దుబాయగుల సమసరించి శ్రీ కుందుర్తి సరసంపా రావుగారు తెలుగుపద్యములను రచించిరి.)

[ఔమ్మ ఆఫ్ ఇండియా ౧౯౩౮ సం. సంవత్సరాది సంచికనుండి.]

చిత్రము ౧.

మనయెదలు చూరగొను సుధామధురమూర్తు
 లెందరో కాలగతి వీడి రీమధువని—
 వా రనుభవింపరే తమవంతుమధువు
 తుదినిదుర కొక్కరొక్కరే తొలగుమునుపు ?

చిత్రము ౨.

తమ అనంతయాత్రాహాస్యములు తెలుప
మగిడివచ్చిరె మృతులైన మనుజు లెవ్వ
రేని?—నీపను లెల్ల ముగింపు మిపుడె,
పోయినపు డింక వచ్చు టీపుడమి లేదు.

చిత్రము 3.

అగును పో, ప్రత్యుపస్సంధ్య సవతరించు
 లేగులాబీలు; కాని యెందేగ నిపుడు
 నివ్వటిగులావి ? — సునియించు నన్నమాటె
 కాని యాగ్రీష్ణమాసాది 'కైకొబాదు
 జంషిదు'ల తా సవహరించి పాగిపోవు.

యితో ప్రత్యుపస్సంధ్య సవతరించు
 లేగులాబీలు; కాని యెందేగ నిపుడు
 నివ్వటిగులావి ? — సునియించు నన్నమాటె
 కాని యాగ్రీష్ణమాసాది 'కైకొబాదు
 జంషిదు'ల తా సవహరించి పాగిపోవు.

★ సప్తర్షిమండలము ★

భారతి యాశ్విన చైత్ర సంధ్యయందు 'సప్తఋషులను కర్షికతో నొబ్బారి వంగటా' నంద్రరాఘవరావుగారు ఒక వ్యాసమును బ్రకటించిరి. అందు సప్తఋషుల వాడుకలను, ఆ మండలమందలి వారివారి తారతమ్య స్థానములను, (Relative positions) చక్కగా నిరూపించి యున్నారు. మరియు వారి క్రీడ వాడుకలను, ఈ మండల సహాయమున వివిధ ముగ్ధులక్షత్రములను గమనింప విధానమును ఇచ్చి వివరించియున్నారు. వాయువ్యక్షానమునో వైదిషయమున కొకకొంత కేర్పయత్నించిన నా సావాసమును మన్నింతురుగాక.

ఈ దేశములలో రాగ్రులం దుత్తరదిక్కువకు శోభిరూపులనున్న యీ సప్తఋషి మండల మంతయు మహాపావముగా మిడును. చైత్రపు బంగ నాటిరాత్రి ౭ గంటల క్రిమండలములకిగా నుత్తరమున గావవచ్చు. ఇందలి, క్రగుపులహ పులస్త్య అత్రి అను వాడుకవక్షత్రములు చిహ్నదృశ్యవలెను, తక్కిన ఆంధ్రవక్షత్రముల మించి అను మాను వక్షత్రములను కూర్చున్నపు డుత్తరకోణముమండి తోకవలె క్రోధించునంటి గారిపంపువలె గాన్పించును. నోకమందు మోగవచ్చు కలఘరి పరకించిన భద్ర కుత్తరదిక్కుగా ఆరుంగరి మిణుకు మిణుకు మారుచుండును.

ఇట్లుత్తరమునకు నృప్తి మరల్చగనే గోచరించి నీ మండల సహాయమున పశ్చిమ వక్షత్రములను గమనించవచ్చును.

మావక్షత్రము వేలకుమించిన మైళ్ల దూరముననున్న వక్షత్రముల దూరమందలి తారతమ్యముల గ్రహింపలేనందున వక్షత్రములన్నియు అర్ధగోళాకృతియన్న కొప్పెరవంటి నీలాకాశమున వదికిన మిణుకువలె గాన్పించును. కాన రెండు వక్షత్రములచే నూచింపబడినరేఖ యొక పరకరేఖ గాక, పరకీలకు

కొంపెల్ల లక్ష్మీనారాయణ

గున్న స్థానమును కేంద్రముగానొని కేత్రావగాహమైన వక్షత్రమారమును వ్యాపార్థముగా గొని నూ రెండువక్షత్రముల నుండా వ్రాయబడిన వృత్తముని యొనగవలెను. ఇట్లొందీయబడిన కొలతలు Spherical measures.

ఈ సప్తఋషి మండలము మండి పులహ క్రగురేఖ గ్రహవక్షత్రము నుండా పోవును. పులహ గ్రహపులహగ్రహున్న యీరేఖ క్రేక్షకునివద్ద 30° ల కోణమును చూపును. గ్రహ

మగ్యమున్న యీ రేఖ 30° పావతుండును అనగా నీ రేఖ క్రేక్షకునివద్ద 30° చూపును. కాన గ్రహపులహ బ్రహ్మహృదయ త్రిభుజము నమరేఖ ద్వివమబాహుత్రిభుజము. (?)

పులస్త్యపులహరేఖ ఆర్ద్రాద్యారా పోవును. పులహార్ద్రాలమగ్య నీ రేఖపావపు ౯౦°. బ్రహ్మహృదయాద్ద్రాలను వ్యాసముగానొని పశ్చిమమున కొక యర్ధవృత్తమును గీచిన దానిపై కట్టగా రోహిణి మొదలుచుండును. ఎద్దు మూతివలెనున్న యీ మండలములో నిది కన్నువలెనుండుటచే వృషభకేత్రమని దీనిని పాశ్చాత్యులందురు.

పులస్త్యక్రగురేఖ రోహిణికింద మంది

వక్షత్రము క్షీరముగానుండ నితరవక్షత్రములు రానిచుట్టును ౨౩ ౧౦|| ౫౬|| ల కొకమాగు తిగుచుండుటచే సప్తఋషిమండలము తిరుగుచున్నను నీ రేఖ గ్రహునిసండా పోవుచునే యుండును. ఇట్లు పులహక్రగువులు గ్రువు క్షలవేళల నూచించుచుండుటచే నిది నూచీ వక్షత్రము లనబడును. గ్రహునివద్ద నీ రేఖకు లంబముగా మరియొకరేఖ మాహించిన వది సారధి మండలములోని బ్రహ్మహృదయము ద్వారా పోవును. గ్రహబ్రహ్మహృదయముల

పోవును. ఈరేఖకు రెండవవైపున (పశ్చిమముగా) రోహిణి! తిన్నగా, మిణుకు మిణుకు మను చిన్నవక్షత్రముల ప్రావు, కృత్తిక కావవచ్చును. ఈ రేఖ క్రగువద్దనుంచి కృత్తిక రోహిణులవరకు ౩౫° లుండును. ఈ మండలము పిల్లలకోడియని మనవారందురు. మరియు నిది వ్రాక్షపళ్ల సుత్తివలె నుండుటచే పాశ్చాత్యులట్లు వ్యవహరింతురు.

అత్రిపులహరేఖ మిగ్గననులోని Castor, Polux ల మగ్యగా పోవును. పులహునివద్ద

నుంచి యీ రెండు నక్షత్రములవలన నీరేఖ పొడవు ౩౫° లుండును.

క్రతువులహారేఖ కింహరాశి మధ్యగా పోవును. పులహునివద్ద నుంచి యీ రేఖ ద్వారా ౩౦° పోయిన నీరేఖకు పశ్చిమముగా కొడవలివలె కొన్ని నక్షత్రములకూడిక కాన బడును. ఈ కొడవలిపిడి మొదటినుండి మఖ ధవళ కాంతి నిగుడించుచుండును. అచ్చటనే యీ రేఖకు పూర్వదిశను మంచపుకొల్లవలె నాల్గు నక్షత్రము లగుపడును. ఇందలి తూర్పు దిశ జంట ఉత్తరఫల్గుని, పడమటి దిశ జత

పుబ్బ యనబడును. ఉత్తరఫల్గునిలో దక్షిణ దిశను Denabola తక్కిటివానికంటె ప్రకాశవంతమైనది.

క్రతువులద్వయరేఖ కామయకాంతి నిగుడించుచున్న చిత్రానక్షత్రముద్వారా పోవును. పులస్త్య చిత్రల మధ్యనుండు నీరేఖపొడవు ౪౫°.

క్రతు అత్తిరేఖ స్వాతీనక్షత్రమునుంచా పోవును. అత్తిస్వాతులమధ్య నుండు నీరేఖ పొడవు ౪౦°.

ఉత్తరఫల్గుని చిత్రలమధ్య హస్తలోని యొరు నక్షత్రములు మిణుకు మిణుకు లాగు చుండును. వీనిని చిత్రానక్షత్రముతో గలిపి కన్యగా నూహింపవచ్చును. ఆర్ద్రోకు తూర్పు దిశను పునర్వసు, మృగమునకు దక్షిణముగా నున్న మృగవ్యాగ్రదురుకు వానికి పశ్చిమముగా ౫° లలోనున్న మరియొక నక్షత్రము మిథునములోని Castor, Polux లు కలిసి వీక్షింప పడవలె నుండును. కొడవలికి పశ్చిమముగా పాముపడగవలె ఆశ్లేషయును, పుష్పమువలె పుష్పమియునూడ గానవచ్చును.

‘సింగినాదం-జీలకఱ్ఱ’

సోదరీమణి శ్రీమతి ‘కృష్ణకుమారి’ ‘జీలకఱ్ఱసింగినాదం’అనే క్షితికతో పయి సామెతలనీ, దానికి సంబంధించిన కథనీ కవచివలె, ‘భారతి’లో వ్యాసంగా ప్రకటించింది.

‘సింగినాదం జీలకఱ్ఱ’అని సామెతను త్రిప్పి పలకడంకూడా ఉన్నది. కాని ఆ వ్యవహారం తప్పు. ఎలాగో తెరుమార్చింది. అంతేకాని ‘జీలకఱ్ఱసింగినాద’ మనదేమే ఒప్పు. ఈ సం గతి.....దీని కథనుబట్టి పాఠకులకే తెలుస్తుంది అనికూడా ప్రాసించామె.

గోదావరి, కృష్ణాజిల్లాల సంగ తెలుగుందో గాని అటు గంజాంవిశాఖపట్నంజిల్లాల్లోనూ,

ఇటు గుంటూరు, నెల్లూరు జిల్లాల్లోనూ, ‘సింగినాదం-జీలకఱ్ఱ’ అనేవ్యవహారమే కనబడుతున్నది. చరిత్రాధారాన్నిబట్టి చూచినా యీరీతి వ్యవహారాని కేవల అధ్యంతరం కనబడదు. ‘సింగినాదం’ విని అందరూ అల్లకల్లోల మవుతూవుంటే ‘జీలకఱ్ఱ’ ప్రత్యేక మయ్యేది, భయాన్ని పటాపంచల చేస్తూ, కుదకిపైకి బటారం, లోపల లొటారం’అయింది. అంచేత ఈరీతేకక కిక్కగావత్తుకుంటుంది.

సామెతకి తొలిరూపం ‘సింగినాదం-జీలకఱ్ఱ’అనేది; మరిరూపం తెరుమార్చయిన ‘జీలకఱ్ఱసింగినాదం’అనేది.

సామెత లన్నీ సాధారణంగా (చాలావాళ్లొక్రియ లేకపోలేలేకపోతుందిగాని.) వాక్య రూపంగాగాని, చాలా పదాలు కలిసిగాని వుంటాయి. ఒకే సమస్తపదం నే వెరిగినంత మట్టుకు సామెతల్లో కనబడలేదు. ‘కృష్ణకుమారి’ నిరూపణనుబట్టి చూస్తే ‘జీలకఱ్ఱ(సంబంధమైన) సింగినాదం’అనే, సమస్తపదమే సామెత అయినట్లు తెలుస్తున్నది. సమస్తం గా వుండడం-ఏకపదంగా వుండడం లోకోక్తి మర్యాదకి విరుద్ధం. సమస్తపదాలయితే వాటిలోవున్న ‘ఫోట్య’కూడా తగ్గిపోతుంది.

తాత్ప్రొద్దుటూరుశాసనము

ఈక్రిందఁ బరిష్కృతము గాఁబోవుశాసనము రాయలసీమలోనిది. ఇది కడపజిల్లా జమ్మలమడుగు తాలూకాలోఁ జేరిన తాల్ ప్రొద్దుటూరు గ్రామమునందలి శ్రీ యాంజనేయస్వామివారి దేవాలయమునకు ఎదుట పొలియుండు నిలువురాతికి నాలుగుచక్కలను జెక్కఁబడియున్నది. శాసనము రాయలసీమ చక్కఁగాఁ జెక్కఁబడి యుండుటచేత ఎచటనో యొకటి రెండు స్థలములయందుకన్పించు భాగమంతయు మాసిపోక స్పష్టముగ తెలియవచ్చుచున్నది. మాసిపోయిన యక్షరములు (3, 30, 34, 44, 45, 46) సంక్షులయందలివి.

ఈ శాసనము రమారమి ౧౨౦ సంవత్సరముల క్రిందట కర్నూలు కారికా మెకంజీగారి సుమాస్తాలయం దొకరు పరిశీలించి ప్రతియొకదానిని వ్రాసికొనిరి. వీరే ఈశాసనమును సుత్రించినవారిలో ప్రథములు. వీరు వ్రాసితెచ్చినకావీ మదరాసు గవర్నమెంటువారి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమునందు మెకంజీ కలెక్షర్ ఆను పుస్తకములయందు కావవచ్చుచున్నది. అందులేవ్వలు మెండుగ నుండుటచేత విషయము సుబోధము కాదు. ఇటీవల మ.రా.రా.శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులవారు ఈశాసనమును తమ శాసన పద్యమంజరియను గ్రంథమునందు నరకొంగఁ జ్రకటించిరి. ప్రకటించిన భాగమైనను సమగ్రము కాదు. శాసనవిషయము దేశవాస్థియచరిత్రలకు సహకారి యగుటచేత దీని ప్రతిలింబమును సంపాదించి యథాశక్తిఁ బరిష్కరించి ప్రకటించు చున్నారము.

చిహ్నములు

శాసనశిల పైభాగమున నుడియొడిమ పార్శ్వములయందు, చంద్రమూర్త్య లింబములును, వీనిమధ్య ఎడమముఖమున వృషభమును, వృషభమునకు పురోభాగమున మూర్త్యలింబమునకు క్రింద చక్రరూపమున చక్రపును, అటచేతఁగరించిన పాస్త్రమును జెక్కఁబడియున్నవి. ఈవృషభము శాసనమునిల్పిన రాజయొక్క లాంఛనముగా గ్రహింపవచ్చును. వృషభము ముంగలి వామపాదమును నడుగిడఁ బోవుచున్న దానివోలే పైకెత్తి తోడను నెక్కఁబొడుచుకొని యున్నది. శాసనములయందు గంఢరించియుండు వృషభములేతలి యిట్టిది కాదు. సామాన్యముగ నవి పండుకొని యున్నట్లుగాని లేక విలిచియున్నట్లుగాని గంఢరించుట

శిల్పల యాచారము. ఉంకించి లంఘింపసిద్ధమైన వృషభరూప మెందును గానరాదు. ఈ శాసనమునందలి వృషభమునీతి మాలెపాడు, పెద్దముడియము నందలి తెలుగు చోళరాజుల శాసనముఖములఁ జెక్కఁబడిన సింహపురీతినిఁ బోలియున్నది. మఱియు, ఇందు చెక్కఁబడినట్లు, తెలిచి పైకెత్తిఁబడిన నుంజేయి సామాన్యముగ సహగమనమును నెలియఁజేయు శాసనములయందే కావవచ్చుచున్నది. కాని యిది సహగమన శాసనము కాదు. ఘంజేయి దీనియం దేల చెక్కఁబడియోనో తెలియదు.

భాష : లిపి

శాసనభాష తెలుగు; గద్యపద్యాత్మకము. పద్యములు కడు సాంప్రదించి, తెలుగు శాసనములయందు దింతచక్కని కవిత్వ మగవడుట యరుదు. ఒకానొకరు ఇందలిపద్యములు నాచన సోమనిచే విరచితములై యుండునోహె యని సంశయించిరి. కాలము సరిపోవుచున్నది. నుడికారమును, కూర్పునేర్పును, పదలాభిత్వమును, సోమని కవనమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చును. కాని శాసనగ్రంథకర్త సోమనాడని చెప్పటకే యాధారమును లేదు. కవి యొప్పుడై నను ప్రజ్ఞావంతుఁడే.

చక్కని కవనము నెప్పుడేర్ప కలవాడు.

లిపి శ్రీ ౪. ౧౪ కతాత్వారంభమున లంఢ్రదేశమునందు వాడుకయందున్న తెలుగుగన్న డలిపి. ఇ, ఈ, ఎ, ఏల భేదములను తెలుపు ప్రత్యేకచిహ్నములు లేవు. ఇందు దీర్ఘ ఇకారము వచ్చునట్టి పెక్కు తావులయందు నుడిలోపలికి నుడితిరిగియున్నది. ఈనుడి యొకవేళ దీర్ఘ 'ఇ' కారచిహ్న మనునోహె; కాని నిశ్చయము తెలియదు. ఎత్వము రెండువిధములంగఁ గావవచ్చుచున్నది. సామాన్యముగ ఎత్వము వచ్చు నన్ని తావులయందును అది ఇంచుమించుగ ఇప్పటి కన్నడ ఎత్వము వలే నున్నను కొన్నిచోట్లయందు (ఉ. కైరవ పం. ౨౧) అది ఇప్పటి తెలుగుఆచ్చు సంఖ్య ౭ ను పండవేసిట్లు వ్రాయఁబడి యున్నది. 'క' ఇప్పటి కన్నడ 'క'వలె నున్నది. ఇట్టి 'క' ను మనవారనేకు లింకను వ్రాతయందు వ్రాయుచునేయున్నారు. 'త' కారము ఇప్పటి రూపమును పొందలేదు. కాని దాని ప్రాచీనరూపము నెడి పరిణామమును పొందినది. ఈ శాసనమునందు రెండువిధములు 'త'లు కావవచ్చుచున్నవి. ఒక తరగతి 'త' కు ఇప్పటి 'త' వలె ఎడమ భుజముపై నుడి లేదు. కారము వ్రాసి దాని దాపలికొమ్మునకు నుడిఇచ్చి నుడికి పైన అక్షరము నంటినీయక తలకట్టు వ్రాసిన

౧. మే మెఱిగినంతవఱకు పల్లన, బాణవంశ రాజులది వృషభలాంఛనము. ఈ శాసనము కెత్తించినరాజు సింహలాంఛనం దగు తెలుగుచోరుఁడు. ఇతఁ డీలాంఛనము నేల స్వీకరించెనో తెలియదు.

౨ ఎఱి. ఇండి. వా. ౫1 పుట. 33౮. ఎదురువైపు.

‘త’ యగును. క్రూర ఇరు భుజములకును ముడిత్రిప్పి ఎడమ భుజముపై ముడికి తగులనీయక తలకట్టు వ్రాసిన రెండవతరగతి ‘త’ అగును. ‘త’ ఇంకను ప్రాచీన రూపమును సంపూర్ణముగ విడువ లేదు. ఇప్పటి ‘గ’ వత్తును వ్రాసే దాని బుడిపాదమును క్రిందికి దీర్చింది దాపలకు త్రిప్పివైకి కొంత లాగి కుడిపాదముతో చేర్చి అక్షరమునకు తగులనీయక తలకట్టిచ్చిన అప్పటి ‘త’ అగును. ‘త’ ఇప్పటి అచ్చు ‘క’ ను జోలియున్నది. వర్ణాక్షరములలో వత్తు అక్షరములకు వత్తున్నామగు అక్షరవృక్షమునందలి యూర్ధ్వ రేఖ కానరాదు. ట, డ లకు గల భేద మత్యల్పము. ఇప్పటి అచ్చు ‘ఉ’కు పొట్టలోని గీటును దొలగించిన యప్పటి ‘ట’ యగును. ‘ట’ నెత్తిపై నున్న ఉర్ధ్వరేఖప్రక్కను మతీయొక యూర్ధ్వరేఖను వ్రాసిన ‘టా’ యగును. (చూ. పంక్తి ౩౭.) ఇప్పటి అచ్చు ‘ఉ’ కు పొట్టమీది నెత్తిపైని గీట్లను దొలగించి అక్షరమునకు తగులనీయక తలకట్టు వ్రాసిన ‘డ’ యగును. ఇప్పటి ‘డ’ యప్పటి వర్ణ చతుర్థాక్షరమున వత్తు ‘ఢ’ అగును. ‘ఢ’ కు ఇప్పటివలె పుచ్చముమండి కాక ప్రక్కమండి కొమ్ము ఇవ్వబడి యున్నది. ‘తు’ సంయుక్తాక్షర మని ఈశాసనమునందలి వ్రాత స్పష్టపరచుచున్నది. ‘క’ వ్రాసి, దాని క్రింది భాగమున అక్షరము మీదనే ‘మ’ వ్రాసిన ‘తు’ అగుచున్నది. సంయుక్తాక్షరములో వచ్చు సకార్యోల్ల, రకార్యోల్ల, లకార్యోల్లలు గమనింపఁ దగినవి. సకార్యోల్లలకు ప్రత్యేక చిహ్నము లిందు గానరావు. “థాడికిని” (౧౦౫ పంక్తి) “కామినులు” (౫౩ పంక్తి) అనియే శాసనపువ్రాత. వీనిని “థాడికిన్”, “కామి నుల్” అని యుచ్చరించవలయును. రకార్యోల్ల ఇప్పటి రూపము నకు చేర్చుచున్నది. అక్షరముపై సభోముఖమున వర్ణులరేఖను ఐమూలగ వ్రాసి దానికుడికొనను గిరికద్రిప్పి దానిని సమరేఖగ పొడి గించిన రకార్యోల్లను. అరసున్న బుండవలసినతావులలో నెఱుఁగి యిందుటచే నర్థబిందువునకు ప్రత్యేకచిహ్నము లేదని తెలియుచు న్నది. బిందుపూర్వకములగుపొట్టలు కొన్నియెడల ద్విత్వయుక్తము లుగ నున్నవి. (పం. ౪౭ చనుదెంచె; పంక్తి ౧౧-౨ ఉత్సహించె.)

శాసనమున తత్వాలరుదు

‘సుగ’ (పంక్తి ౨); స్థితాచి (పంక్తి ౪౪-౫), జనుదజ్జ జాండు (పం ౫౬); నిఖిల (పం. ౧౩౯); నిపాలుథాడికిని (పం. ౧౦౪-౫); ఇది ‘కు గ’, ఘృతాచి, జనుదగ్నిజాండు, నిఖిల, నృపాలుథాడికిని (లేక, నృపాలుదాడికిని) అని యుండవలయును.

అ ప పా ర ము లు

మ. రా. రా. శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారిచే ప్రక టింపఁబడిన శాసనభాగమునందు కొన్ని యపపాఠములుఁ గన్పట్టు చున్నవి. పంక్తి ౪౧ ‘కిరుసి’ అని చదివి ‘సి’ ని కుండలీకరించి, యథోజ్ఞానికయందు, ‘కిరుని’ అని చదువునది, అనివ్రాసినారు. మా ప్రతిబింబమునందు ‘సిరుని’ అనియేయున్నది. పం. ౪౯ ‘(ని)ంగి

పథంబునం’ అని చదివివారు. ‘ని’ ని కుండలీకరించినారు. ఇందు మొదటియక్షరము మాసిపోయినది. కొమ్మువ్రాతను మిఁలియున్నది. రెండవయక్షరము ‘గ్ని’ యని స్పష్టముగఁ బెలియుచున్నది. సున్న పొడ యెచ్చటనుఁ గానరాదు. శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు దీనిని ‘నిరిగ’ యని యెట్లు చదివిరో తెలియదు. ‘యగ్ని పథంబునండు’ అని పోయైన పాఠము ‘అగ్ని పథంబునండు’ అనఁగా పతి నమగమించి యగ్నిప్రవేశ మొనరించి తమ్మాలమున స్వర్ణమునుఁ జేరెనని భావము. పం. ౫౬ ‘జనుదజ్జజాండు’ అని చదివివారు. ‘జనుదజ్జజాండు’ అని మా ప్రతి బింబమునం దున్నది. పం. ౬౫. ‘దాతె’ అనిచదివి ‘దాతెం’ అని చదువ వలయుననియథోజ్ఞానిక నొకదాని నంటించినారు. మా ప్రతిబింబమున ‘దోరె’ యని యున్నది. పం. ౧౭౮ - ౭౯ “తెలు పెక్కంగజివోవ” యని చదివిరి. శాసనమున “తెలు పెక్కంగజివోవ” యనియే కలదు. ‘కల’ అను పదియే ధరియైనపాఠము. ‘కల’ యనఁగా ‘నలుపు’, ‘మఱక’ యని యర్థము. ఈ యర్థముననే ప్రాచీను లీపదమును వాడివారు. చూడఁడు:—

క. తనసుతుఁడగు శశిమెయిక్కుఁ

గని చెచ్చెరఁ గడిగిపుచ్చగా నని దుగ్ధాం

బునిధి పథంబున కెగ పెనో

యనఁ జంద్రిక పర్యె పాండ్రమైచిమలంబై.

మ. పం. ౮. ౧౧౬.

వాచనసోముఁడను, ఎట్టువయ్య ఈ పదమును ‘కల’ యనియే వాడివారు. ఇది ఇంకను భాషనుండి యంతరించలేదు. కల్లూర నిప్ప టికిని వాడుకయం దున్నది.

పం. ౮౨. “ఏనుక” అనుమాటకు “ఏనిక” యని చదువవలయు నని యొక యథోజ్ఞానికముఁ దగిలించినారు ఇందువల్ల ‘ఏనుగ’ యను రూపము తప్పని కేలుచున్నది. ‘ఏనుక’ యనురూపము సాధువు కావటకు కారణము చూపలేదు. ఈరూప మసాధువగుటకు తగిన కారణములు అగపదనంతవరకు దీనిని సాధువనియే తలఁచెదము. శబ్దరత్నాకరమున ‘ఏనిక’ పదముకడ ‘ఏనికగములో’ యనంగఁ దరు డీమణు లుల్లము లుల్ల నిల్లగకో’ అను దుక్కిడి పరిణయమునందలి ప్రయోగము కలదు. దానినిబట్టి ‘ఏనిక’ పదము సాధువని కేలు చున్నది; కాని ఏనుకపద మసాధువని చెప్పు వలనుగాదు. పం. ౭౨-౩. ‘వీధరనాండు’ అని చదివిరి. శాసనమునందు ‘వీధల నాండు’ అని శకటరేఖయుక్తముగ నున్నది. పం. ౧౦౦-౧. మ (అ...ద్యన) అని చదివిరి. ‘అ’కుపిమ్మట మూఁడుచుక్కలనుఁచెట్టి తరువాత ‘ద్యవ’వ్రాసి అంతటిని ‘అ’ మొదలుకొని ‘వ’ వఱకును కుండలీకరించిరి. మూఁడుచుక్కలవల్ల మూఁడుఅక్షరములు చెడి పోయిన వని మన మాహించికొనవలయును. ఇన్ని యక్షరము లచ్చట నుండిన వృత్తముగతి యేమికొనవలయును ? ఇన్నింటిని పొట్ట నిమిషుకొనుశక్తి దానికిగలదా ? పంతులుగారు ప్రతిబింబ ఘను చక్కగఁ బరిశీలించియుండిన ఇన్ని యక్షరముల కందు తావు

లేదని గ్రహించియుండును. ఇందువెంటఁ బ్రకటించియున్న ప్రతి బింబము నొక్కమాఱు తిలకింపుడు. ప. ౧౦౦ 'మం' అను వక్షు రముతో ముగిసినది. ౧౦౧ పం. మొదటి యక్షురమేదో గుర్తించుటకు వీలు కాకున్నది. రెండవ యక్షురము 'శ్య' మూడవ యక్షురము 'స' అన్నిటిని చేర్చిన 'మంశ్యవ' అనుచున్నది. ప్రతిబింబమును చూడఁ గనే 'మం', 'శ్య' లకు నడుమ నొకయక్షుర మున్నట్లు తోచును. కాని వాస్తవమున నచ్చట నే యక్షురమును లేదు. ౧౦౦ వ పంక్తి యొక్క మొదటి యక్షురమును 'న్ని'ని చూడుడు. 'స' వస్తు యొక్క తోక క్రిందికి దిగి ౧౦౧ పంక్తిలోని 'శ్య' యొక్క తలకట్టునుఁ గడచి దాని యొడమభుజమువఱకు వచ్చినది. ౧౦౨ వ పంక్తియొక్క ప్రథ మాక్షుర ము 'గ' ను చూడుడు. దానితలకట్టు పైకిఁబ్రవడి ౧౦౦ వ పంక్తి 'స' వస్తుతోకను, ౧౦౧ వ పంక్తిలోని 'శ్య' కు ఎడమవైపున పనిపించినది. పిటిరెంటికిమగ్గ రాయి స్వల్పముగ పేడై తిపోవుటచే గీటొకటి యేర్పడినది. ఎవరు ప్రక్క శాసనపురాయి మొదటినుండి కొన వఱకును పురుళ్లువాసి యున్నది. ౧౦౦ వ పంక్తిలోని 'స'వస్తు ౧౦౨ వ పంక్తిలోని 'గ' యొక్కతలకట్టు శాసనశిలలోని పురుళ్లు వీనియన్నింటి సంయోగము ౧౦౧ వ పంక్తిలో 'శ్య' ముం దొకయక్షుర మున్నదను భ్రమను కలుగఁజేయుచున్నది. కాని యచ్చట వాస్తవముగ నక్షుర మెద్దియును లేదు. కావున రాతిపైనున్న యక్షురములను "మన్నియ వడ్డైక్కెలియ మంశ్యవ." అని చదువవలయును. రాతిమీద వ్రాలు ఇట్లున్నను పైనిశాసన పంక్తియం దొకయక్షురము కొఱతపడియుం డుట స్పష్టము. ఏలన, పద్యపాదమున నొకమాత్ర తగ్గుటవలన గణ భంగ మగుచున్నది. 'మన్నియవడ్డై (లే)క్కెలియ' *అని సవరించు కొనవచ్చును.

మఱియు, రామయ్యపంతుఁవాడు ౧౦౩ వ పంక్తిలో 'నొక్క నాంప' అనుమాటకును 'నె' యను పంక్తిలోని కడపటి యక్షురము నకు మగ్గయ మాసిపోయిన యక్షురములు చూచించుకొఱకై తొమ్మిది చుక్కల సంచియున్నారు. ఇందువల్ల నచ్చట తొమ్మిది యక్షుర ములు మాసిపోయి యుండునన్న తలంపుఁ గలుగవచ్చును. కాని శాస నమునం దీపంక్తియందలి యక్షురములన్నియు స్పష్టముగనే కన్పించు చున్నవి. రామయ్య పంతులుగారు చుక్కలుఁ జెట్టినతావున 'దిసె' అను రెండక్షురము లున్నవి. 'నొక్కనాండవిసె' అని పంక్తికి రాతి మీది పాతము.

రెండుశాసనములు

చక్కఁగ పరిశీలించి చూచిన నీ శిలపై రెండు శాసనము లుం డుట స్పష్టమగును. ఇందువలననే రామయ్యపంతులవారికి "పన్ని తురంగమంబునకు" అను పద్యమునకు 'పై పద్యముతో సంబంధ మున్నట్లు తోచు" నిది. రామయ్యపంతులుగారు తలచినట్లు ఒక

* 'మన్ని యవడ్డైక్కెలియ' అను శాసనగ్రంథమును 'మన్నియ వడ్డై తెక్కిలియ' అని మా. రామకృష్ణకవిగారు సవరించిరి. వారికి కృతజ్ఞాలము.

పై పద్యము తోనేకాదు. తక్కిన శాసనగ్రంథముతోహనే దీనికి సంబంధము లేదు. "పన్ని తురంగమంబునకు" అన్న పద్యము ఏఱువ భీముని ప్రతాపము నుగ్గించుచున్నది. తక్కిన శాసన గ్రంథ మంతయు జగతాపుగంగని ప్రశస్తిని శౌర్యమును వచించు చున్నది. వీ రిరువురికి నెట్టి సంబంధము గలదో ఎఱుంగరాదు.

శాసనకాలము

ఈ శాసనశిలపై మొదట చెక్కఁబడినశాసనము ఏఱువ భీము నిది. శాసనశిలను దిలకించిన నిది తెల్లము కాగలదు. జగతాపు గంగని శాసనము శాసనశిలకు మొదటిప్రక్క ఆరంభమై రెండవప్రక్క భాగములవఱకును చెక్కఁబడినది. తక్కిన షాగమున "పన్ని తురంగమంబునకు" అన్న పద్యమునం దొక భాగము చెక్కఁబడి యున్నది. పద్యముయొక్క తరువాయి రాతికి మూడవప్రక్క మొదటినుండియు చెక్కఁబడు కని మనము తలచుట సహజము. కాని యం దట్లు లేదు. మూడవప్రక్క జగతాపు గంగనియొక్క శాసనపు తరువాయిలో నారంభ మైనది. ౨౫ పంక్తు లైనవిమ్ముట "పన్ని తురంగమంబునకు" యొక్క శేషము చెక్కఁబడినది. నాలు గవప్రక్క మరల జగతాపు గంగనిశాసనము సంపూర్ణముఁ గావించఁ బడినది. రాతిమీద మొదట చెక్కఁబడిన శాసనము జగతాపుగంగని దని తలచుటకు వీలులేదు. ఏలన, శిల్పి శాసనమును గంఢరించు నపుడు శాసన గ్రంథము సంపూర్ణము గాకుండగనే రెండవ మూడవ ప్రక్కలయందు ఉత్తతావును విడిచియుండెడు. కావున జగతాపు గంగని శిల్పి రాతిపై శాసనము చెక్క జారంభించుటకు పూర్వమే దాని తలమున క్రిందివైపున "పన్ని తురంగమంబునకు" చెక్కఁబడియుండుట నిశ్చయము. కావున సదరు రాతిపై మొదట చెక్కఁబడినది ఏఱువ భీముని శాస నము. జగతాపు గంగని శాసనము శా. శ. ౧౨౪౪ నకు పరియగు దుండుభి సం. మాఘ శు. ౧ శనివారమువాడు అనఁగా శ్రీ. శ. ౧౩౨౩ సం. జనవరినెల ౮ లేది శనివారమువాడు వేయించిన దగుటచేత ఏఱువభీమునిశాసనము తేత్పూర్వముది కావలయును. ఎంత పూర్వముదో కచితముగ చెప్పటకు వలమవడదు. రెండుశాసనముల యందలి యక్షురములును నొక్కరీతిగనే యున్నవి. కాని భీముని శాసనకాలమును నొకవిధముగ నిర్ధారించవచ్చును. ఇతఁడు చోడభక్తి రాజయొక్కతాతకు తాత. భక్తిరాజయొక్క మద్రాసు మ్యాజి యముశాసనము ఆతఁడు శ్రీ. శ. ౧౩౫౫ సం. అక్టోబరు ౨౧ లేది సోమవారమువాడు చేసినదానమును దలియఁజేయుచున్నది. ఏఱువ భీముఁడు భక్తిరాజునకు నాలుగుతరములు ముందున్న వాడగుటచేత తరమునకు ౨౫ సం. చొప్పున గణించితిమేని ఆతఁడు ఇంచుమించుగ (౧౩౫౫—౧౦౦౦) శ్రీ. శ. ౧౨౫౫ ప్రాంతమువాడగును. తాళ్ల ప్రాద్దుటూరి శాసనములోని "పన్ని తురంగమంబునకు" అన్న పద్యము శ్రీ. శ. ౧౨౫౦ ప్రాంతమున శాసనస్థము చేయఁబడినదని నమ్మ వచ్చును.

కాసన గ్రంథము : చరిత్రాంశములు

(i) ఏఱువభీమన్యపాలుఁడు

ఏఱువభీమన్య యుద్ధయాత్రవెడలుటకు సంసిద్ధుడై గుఱ్ఱము నకుఁ బక్కెరవెట్టిననాఁడ విష్ణుంఠమాత్రముననే విసజ్జానాండు, చక్ర గొట్టము, మున్నియ, వడ్డెక్కెరి, మంగళవ, వెంగి, కళింగము మొదలైనదేశములు కలఁతవాఁడను. ఇవన్నియు నొక్కనాఁడే యతని ఛాటికి నవిసెను. ఏఱువభీమని విషయమంతయు మన విశాఖవసు మూలమున చెలికొనగలిగినది. చాటుపద్యముజీహంజరి లెంకవ భాగము. ౫వ పుటయందు ఏఱువభీమనిగూర్చి యొక కందపద్యము గలదు. కాని యందు చారిత్రకవిషయము లేవియును గానరావు. బ్ర. శ్రీ. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలవారు ఏఱువభీమన్యఁడును మైలమ భీమన్యఁడును ఒక్కరేయని తలచినట్లున్నది. వారు ఒక్కరేకారని యను, ప్రత్యేకవ్యక్తులనియు శ్రీయుతులు. టి. యెస్. రామ చంద్రన్ గారు భారతి ౮ సంపుటమున భక్తిరాజు తామ్రకాసనము పరిష్కరించునపుడును నిరూపించియున్నారు. మైలమభీమని తల్లి మైలమ యగుటచేతను ఏఱువ భీమని తల్లి పేరు అన్నమాంబ యగుట చేతను వీరు భిన్న పురుషులగుట నిశ్చయము. కావునఁ బ్రభాకరశాస్త్రిల వారిచే గూర్చబడిన చాటుపులలో మైలమ భీమని వర్ణించునది ఏఱువ భీమని కన్వయించును.

ఏఱువ భీమన్ దను పేరును బట్టి యతఁడు ఏఱువనాటి ప్రభువైయుండు నను మాటా కేవలము కలుగుచున్నది. ఏఱువనాడు కమ్మనాటికి పశ్చిమమునను పొకనాటికి పశ్చిమోత్తరమునను పల్నాటికి వాయవ్యమునను, ఉండెను. ఇప్పటి నెల్లూరిజిల్లాలోని పొదిలి, దర్శి డివిషనులలో కొంతభాగమును, కడపజిల్లాలోని బచ్చేలు, సిద్ధవట్టం తాలూకాలో కొంతభాగమును, కర్నూలు జిల్లాలోని మార్కాపురం తాలూకాయను, చేసిన దేశమునకు పూర్వము ఏఱువ నా డని పేరు. ఇందు ప్రాచీన ముఖ్యస్థానములు ఏఱువ, కొచ్చెర్లకోట, తొండవూరయగుల్ల అను దుర్గములు. ఈ భూమికి రాజైన ఏఱువ భీమన్యఁడు ఎవ్వఁడు, ఏసందర్భమున మన కాసనమునఁ జేర్చినవనిన దేశములపై దండుచెడిది జయించెనో తెలుసుకొనవలయును. ఇన్ని దేశముల నితఁడు జయించినట్లే కాసనమునం దున్నను ప్రఖ్యాతుఁడైన రాజుని చెప్పటకు వాధారము లేదు. ఇతఁడు శ్రీ. శ. ౧౩౨౨వ కతాబ్ద మధ్యమున మండె నని స్థూలముగ నిర్ణయించియున్నాము. ఆకాలమునందలి రాజుల పరిస్థితులను బట్టి చూడ ఏఱువ భీమనికి ఉత్తరదేశ దిగ్విజయము సులభపాద్యము గాదు. ఇతనిగూఁది యగు ఏఱువమాడ స్వతంత్రరాజ్యము కాక కాకతి రాజ్యాంతర్గత మగు నొక సామంతులమండలమై యుండెను. మహాపరాక్రమకారి యగు కాకతి గణపతిచక్రవర్తి యప్పుడు అంధ్రావని కంఠటికిని సధిపతి యైయుండెను. కావున ఏఱువ భీమన్యఁడు కాసనోక్తములను ఉత్తరజనపద ములను స్వతంత్రుఁడై జయించె ననుటకు వీలులేదు. ఇతఁడు కాకతి రాజు నైన్యములతోగూడ పోయి యతని యుత్తర దిగ్విజయ

యాత్రయందు పాల్గొనియుండును. గణపతి వెంగి, కళింగములను సాధించె ననుటకు ప్రమాణము కలదు. శివయోగపారముందు తవిత్ర యములు వర్ణింపఁడియున్నది. చూడుఁడు :—

చ. ఇలబహునైన్యము భూలవ నేకశిలాపురితూర్పుదిక్కునం
గల రిపుగూఁడులెల్లఁ గని గర్వముమై.....మండలి
కుల నవలీలఁ దోలి మరగోసులనాడుమఁ గోల్పి వీడు నా
చెలసినదుర్గము న్నొనుచు వేగమె గౌతమి వాఁటి యిమ్ములన్.

క. మాడియు లెండుంగని యూ
చాడెడి పన్నెండు మున్నియగుల నొడిచి తా
నాడె కళింగయస్సీమకుఁ
గూడినభువిఁ గొనియె సోమకులముఖ్యుఁ డొగ్గ.

ఆ. లీలఁ గొలనిమండలిపల వెలఁదోలి
గొలలివీడు చాను గొనుటఁజేసి
కాకతీకుఁడైన గణపతి (యందను)
కొలని సోముఁ దనగ వెలపె జగతి.

కొలనువీడు అవగా ఇప్పటివీలారు. ఏలూరు వెంగి ప్పాద యమువంటి దని ప్రత్యేకించి వ్రాయ నవసరము లేదుగదా! ఈ విజ యములు శ్రీ. శ. ౧౩౨౨ సంవత్సర ప్రాంతమున గణపతిదేవునికి చేపూడె నని శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగా రనుచున్నారు. ౩ మఱియు గణపతిదేవుని కళింగ దండమాత్ర లేవర్ల దుద్రుని ముత్రి యగు రాజవాయువని శ్రీ. శ. ౧౩౩౬వ సంవత్సరమునాటి యుద్ధక పల్లె కాసనమునందు సంగ్రహముగ వర్ణింపఁబడియున్నది. రాజనాయకుఁడు దండుచెడిది “భొక్కెరలోని వీరభటావలివధించి గోధునుతాడి తలఁద్రుంచి, ఉదయగిరి సాధించినది రాయనిందోరా” నట. ౪ భొక్కెర గంజాంజిల్లా అప్పారావుకొలోని ఇప్పటి బొక్కెరయే. కాని ఉదయగిరి బొక్కెరదొర తలచినట్లు నెల్లూరిజిల్లాలోని యాశే రిటిదుర్గము గాదు. అది ఉత్కళదేశములోని ఉదయగిరి యని మాత్రంబు. ౫.

మై చెప్పినవిషయములను బట్టిచూడ శ్రీ. శ. ౧౩౩౦ సం. ప్రాంతమున గణపతి ఉత్తరదేశమును స్వాధీనపఱచుకొనుటకు నైన్యము వందెను. వెంగి, కళింగము, మాడియును, పన్నెండుమున్నియములను గొనెను; బొక్కెరకడ శత్రువులను పరాజితులనుగావించి గోధును తాడినిఁ బరిమార్చి ఉత్కళమునందలి యుదయగిరిని కైవసము చేసికొనెను. ఏఱువభీమన్యఁడు జయించినదేశములును ఇవియే—‘వెంగి, కళింగము, మున్నియ, వడ్డె(తె)క్కెరి (?). (వడ్డె(తె)క్కెరి వడ్డెతెక్కెరి యగునని తలఁచెదము.) ఇదిగాక విసజ్జనాడు, చక్రగొట్టము,

తానన గ్రంథము : చరిత్రాంశములు

(i) ఏఱువభీమన్యపాలుఁడు

ఏఱువభీమఁడు యుద్ధయాత్ర విజయములకు సంసిద్ధుడై నల్లము నకుఁ బక్కరచెట్టినవార్త విన్నంతమాత్రముననే వీరసహనండు, చక్ర గొట్టము, మున్నియ, వడ్డెక్కెలి, మంశ్యన, వెంగి, కలింగము మొదలైనదేశములు కలఁతపాఁతును. ఇమిన్నియు నొక్కనాఁడే యతని ధాటికి వదిపెను. ఏఱువభీమని విషయమంతయు మన మీశాసనము మూలమున దెలిసికొనగలిగినది. చాటుపద్యమణిమంజరి రెండవ భాగము. ౫౭వ పుటయందు ఏఱువభీమనిగూర్చి యొక కందపద్యము గలదు. కాని యందు చారిత్రకవిషయము లేవియును గానరావు. బ్ర. శ్రీ. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలవారు ఏఱువభీమఁడును మైలమ భీమఁడును ఒక్కరేయని తలచినట్లున్నది. వారు ఒక్కరేకారని యను, ప్రశ్నోకవ్యక్తులనియు శ్రీయుతులు. టి. య్. రామ చంద్రన్ గారు భారతి ౮ సంపుటమున భక్తిరాజు తామ్రశాసనము పరిష్కరించునపుడును నిరూపించియున్నారు. మైలమభీమని తల్లి మైలమ యగుటచేతను ఏఱువ భీమని తల్లివేరు అన్నమాంబ యగుట చేతను వీరు భిన్న పురుషులగుట నిశ్చయము. కావునఁ బ్రభాకరశాస్త్రిల వారిచే గూర్చబడిన చాటుపులలో మైలమ భీమని వర్ణించునది ఏఱువ భీమని కన్వయించుచు.

ఏఱువ భీమఁ డెను వేరును బట్టి యతఁడు ఏఱువనాటి ప్రభువై యుండు నను నూహ కావము కలగుచున్నది. ఏఱువనాడు కన్యనాటికి పశ్చిమమునను పొకనాటికి పశ్చిమోత్తరమునను పల్నాటికి వాయవ్యమునను, ఉండెను. ఇప్పటి తెల్లారిల్లలోని పొదిలి, దర్శి డివిషనులలో కొంతభాగమును, కవవల్లలోని బచ్చేలు, నిద్ద వట్టం తాలూకాలో కొంతభాగమును, కర్నూలు జిల్లాలోని మార్కాపురం తాలూకాయును, చేరిన దేశమునకు పూర్వము ఏఱువ నా డని వేరు. ఇందు ప్రాచీన ముఖ్యస్థానములు ఏఱువ, కొచ్చెర్లకొట, తొండవరయగుల్ల అను దుర్గములు. ఈ ధూమికి రాజైన ఏఱువ భీమఁడు ఎప్పుడు, ఏసంవత్సరమున మన శాసనమునఁ దేర్చినవలెనైన దేశములపై దండవెడలి జయించెనో తెలుసుకొనవల యును. ఇన్ని దేశముల వితఁడు జయించినట్టి శాసనమునం దున్నను ప్రఖ్యాతుఁడైన రాజుని చెప్పటకు వాధారము లేదు. ఇతడు శ్రీ. శ. ౧౩-వ శతాబ్ద మధ్యమున నుండె వని స్థూలముగ నిర్ణయించియు న్నాము. ఆకాలమునందలి రాజకీయ పరిస్థితులను బట్టి యాన ఏఱువ భీమనికి ఉత్తరదేశ దిగ్విజయము గురితపాధ్యము గాదు. ఇతనిధూమి యగు ఏఱువమాన స్వతంత్రరాజ్యము కాక కాకతి రాజ్యాంతర్గత మగు నొక సామంతమండలమై యుండెను. మహాపరాక్రమశాలి యగు కాకతి గణపతిచక్రవర్తి యప్పుడు ఆంధ్రావని కంఠటికిని పధిపతి యైయుండెను. కావున ఏఱువ భీమఁడు కాపసోక్తములగుఉత్తరజనపద ములను స్వతంత్రుఁడై జయించె ననుటకు వీలులేదు. ఇతఁడు కాకతి రాజు వైన్యములతోగూడ పోయి యతని యుత్తర దిగ్విజయ

యాత్రయందు పాల్గొనియుండును. గణపతి వెంగి, కలింగములను పొధించె ననుటకు ప్రమాదము కలదు. శివమొగపారముందు ఈవిజ యములు వర్ణింపఁడియున్నవి. చూడుఁడు :—

- న. ఇలబహువైన్యము ల్గాలువ నేకశిలాపురిమూర్ధుపిక్కునం
గల రిపుఘాములెల్లఁ గొని గర్వముమై.....మండలి
కుల నవలీలఁ దోలి మరగోసులనాడుకుఁ గోల్పి పిడు నా
చెలినవద్దము శ్లోమయ వేగమె గొతమి వాఁటి యిశ్శులన్.
- క. మాడియు రెండుంగొని యా
దాడెడి పన్నెండు మున్నియగుల నొడిచి తా
నాడె కలింగయస్థిమకుఁ
గూడినభువిఁ గొనియె పోనుకులముఖ్యుఁ డొగ్గ.
- ఆ. లీలఁ గొలనిమండలిమల వెలదోలి
గొలనిపిడు దాను గొనుటఁజేసి
కాకతీకుఁడైన గణపతి (యండను)
కొలని పోముఁ డనఁగ వెలచె జగతి.

కొలమపిడు అనఁగా ఇప్పటిఏలూరు. ఏలూరు వెంగి పూద యమునంటి దిని ప్రశ్నోకించి వ్రాయ నవసరము లేదుగదా! ఈ విజ యములు శ్రీ. శ. ౧౩౨౮ సంవత్సర ప్రాంతమున గణపతిజేవునికి చేపాడె వని శ్రీ. నిలుమారి వీరభద్రరావుగారు రచించున్నారు. ౩ మణియు గణపతిజేవుని కలింగ దండమాత్ర రేచర్ల రుద్రుని ముత్రి యగు రాజనాయకుని శ్రీ. శ. ౧౩౩౬వ సంవత్సరమునాఁటి యుప్పుక పల్లె శాసనమునందు సంగ్రహముగ వర్ణింపఁబడియున్నది. రాజనాయ కుఁడు దండువెడలి “భొక్కరలోని వీరభటావలివధించి గోధుమతారి తలఁద్రుంచి, ఉదయగిరి పొధించిపతి రాయనితోలి” వు. ౪ భొక్కర గంజాంజిల్లా అస్కాతాలూకాలోని ఇప్పటి బొక్కరయే. కాని ఉదయగిరి బొత్తెబ్బదోర తలఁచినట్లు తెల్లారిల్లలోని యాపే రిటిదుర్గము గాదు. అది ఉత్కల్ దేశములోని ఉదయగిరి యని మా తలఁపు. ౫.

మైలి చెప్పినవిషయములను బట్టియేన శ్రీ. శ. ౧౩౩౦ సం. ప్రాంతమున గణపతి ఉత్తర దేశమును స్వాధీనపఱచుకొనుటకు వైన్యము నంచెను. వేంగి, కలింగము, మాడియము, పన్నెండుమున్నియములను గొనెను; బొక్కరకవ శక్రపులను పరాశితులనుగావించి గోధుమ తారినిఁ బరిమార్చి ఉత్కల్ మనందలి యుదయగిరిని కైవసము చేపి కొనెను. ఏఱువభీమఁడు జయించినదేశములును ఇవియే—వేంగి, కలిం గము, మున్నియ, వడ్డె(తె)క్కెలి(?). (వడ్డె(తె)క్కెలి వడ్డెతెక్కెలి యగునని తలఁచెదము.) ఇదిగాక వీరసనాడు, నక్రగొట్టము,

3 మధాపి, అట్టి. ౧౯౨౭. పుట. ౧౫.
 ౪ The Hyd. Arch Series No 8, P. 16.
 ౫. మ. సోమశేఖరశర్మగారు: కలింగసంచిక. పు. ౩౮౧.

మంత్రిక, అనుభవములను పైతము ఇతడు గల్పెను. వీరినాడు వేరికలిగియుండును. సు. ౬౭. ౨ వేరిమండి కలిగియుండు పోవు దండు వీరినాటిమార్గమున పోకలేవదు. కావున గణపతిదేవునిపైన్యములుగూడ వీరినాటిని గెలిచియుండువలయును. చక్రగోష్ఠము మంత్రిక ఆంధ్రదేశమునం గుత్తరమున మన్నని. వీరినిగూడ గణపతి దేవునిపైన్యములు గొనియుండువచ్చును. కావున ఏజువర్ణముడు కాకగణపతిదేవుని సమకాలీనుఁ డని మే మెన్నెవ్వనిపైన్యమున ముంగ రముగాదని, భీమునియొక్క యుత్తరదేశపు దిక్విజయము గణపతి పైన్యములగూడ చేసెననియుండు యసమంజసము గానేరదు.

(ii) జగతాపు గంగయదేవచోళమహారాజు

‘జగతాపు’ అనునది యితినియింటి పేరే లేక దిరుదనామమో తెలియదు. దీనికి ‘జగతాపి’ (పం. ౬౬) ‘జగతాపి’ (పం. ౯౨-౩) అనుయాహంతరము లగలదుమన్నది. దీని నిష్పయమాప మేవో కను గొన సాగ్యముకాదు. ఇతనికావనమునందలి వచనభాగమున ఇరవినంశమున, తిరిచిండులును జేర్చినఁబడిరి. మఱియును నితని దిరుదావళియును కావనమును వెలకొల్పినకారణమును వర్ణింపఁబడియె. పద్యభాగమున నితనివర్ణమును ముగ్ధకేంపఁబడినది.

ఇతఁడు చోళవంశజఁడు. దినకరకుల కుశేనీరికావనప్రభాకరుడు. కాశ్యప గోత్రజఁడు. ఒరియూరి పురవరాధీశ్వరుడు. అల్లు గంగరాజునకును గంగాదేవిని పుత్రుఁడు. వారిపేర గంగపయ్యదమును తటాకమును ప్రతిష్ఠ చేసి తత్పూజకముగ వీశాసనమును నిలిపెను. మఱియు నితని దిరుదములయందు ముగ్ధమైవరి వందగిరి నాగ, బలికు లాదిత్య, అజమయూరసింధురజ్యజ, నేవణదుగ్ధాంశోని ఛానవరిమృగనలభి పక్షిదక్షిణభుజమందరదిలాప విధవ, నిశితాశిరుశివనరత శకరిత శోనలకుమార మహామహీధర, ఒంటరభీమనిగిర, కందుకో త్పాటన సంశోభిత తత్సంతతిలతావ్రతోహ, గంపపెండార గంగయ సాహిణి సర్వస్వబంధికా యనునది. పద్యభాగమున రెండు చంపకమాలలు, ఉత్పలమాల, రెండు నీపములును గలవు. ఇందు చంపకమాలలను నీపములును జగతాపు గంగదేవుడు మల్లావనీసునితో నొనర్చిన యుద్ధమును, అతనిని వధించినవిధమును వర్ణించుచున్నది.

ఇతఁడు తెలుఁగు చోళవంశజఁ డనియును, గంగాదేవిని అల్లు గంగరాజునకును పుత్రుఁ డనిమాత్రము తెలియుచున్నది. అల్లు గంగరాజునగా, అల్లుండైన గంగరాజు అని యర్థము. ఇంగువల్ల నితనికి మామ యొక్కఁడు గంగరాజు జనుపేరుతో నుండె ననియు, ఈ యిద్దఱు గంగ రాజులను గుర్తించుటకై, ‘అల్లు’, ‘మామ’యను పదములు, వారి నామములతో జోడించఁబడి ననియు కొందఱు తలచవచ్చును. కాని యిట్లు అని నిర్ధారించి చెప్పటకు వీలులేదు. ఏలన నీయహాప్రకారము ‘అల్లుడు రామరాజు’ అను పేరు చినగోత్ర మామ రామరాజొక్కఁడుండెనని మన మెంచవలయునుగదా! అల్లుడు

రామరాజుయొక్క మామ కృష్ణదేవరాజు లని యంద తెలింగిన విషయమే. కావున అల్లు గంగరాజున్నప్పుడు అతఁడు అల్లుండైన గంగరాజునిమాత్రము నిశ్చయముగఁ జెప్పవచ్చునుగాని యంతకుమించి యూహనీయంబు కవకాశము లేదు. జగతాపు గంగయదేవుని పూర్వులను గూర్చి ఈశాసనము తెలియజేయు విషయ మింతయే. ఇతని పూర్వుకు రెవ్వరో తెలుఁగుచోడులయంద జేశాఖకు సంబంధించిన వాలో తెలిసికొనుటకుగూడ తనసాధనములు లేవు. కాని యవంత పురంజిల్లా గుత్తితాలాకాకు సంబంధించిన నిట్టూరు గ్రామమునందు కా. శ. ౧౧౩౭ నాటికావన మొకటి కలదు. ౭ అందు నేవుణ భూపాలుడు సింహానీవునిపామంతుండెను మహామండలేశ్వర జగతాపుడంది దేవచోళమహారాజు మధురాంతకదేవచోళ మహారాజు పుత్రుడు-పేర్కొనఁబడియున్నాఁడు. ‘జగతాపు’అను వంశనామము దండిమహారాజునకును గంగమహారాజునకును పామాన్యములగుట చేత చాలిరువు రొక్కవంశమువారనియు, దండిమహారాజు గంగమహారాజు కంటే చాచావుగా ౧౦౦ సంవత్సరములు ముందటివాఁ డగుటచేత నతఁడు గంగరాజునకు పూర్వుకుఁ డనియు తలచుట సహజము. మఱియు మధురాంతకనామము పొత్తిపి తెలుఁగుచోడులకు పామాన్యముగావున జగతాపుగంగయరాజువంశము పొత్తిపివంశశాఖయని తలచవచ్చును.

మనకావనప్రశస్తియందలి దిరుదావళి గంగయదేవచోళమహారాజుచరిత్రను గొంతవఱకును చెలుపుచున్నది. వందగిరినాగ, ౧ బలికు లాదిత్య యనుదిరుదములు బాణరాజులని. ఇతనిధ్వజముగూడ తెలుఁగు చోడరాజులకు పామాన్యముగాదు. ఇతఁడు అజమయూరసింధురధ్వజుండట. అనగా నితనిధ్వజముపై అజమయూరసింధురములయూపములు గానవచ్చెడివి. పాధారణముగ రాజులధ్వజములపై నేదో యొక్కజంతువుగూడ ముండెడిది. రెండుమూడు జంతువులుగాని వస్తువులుగాని యుండిన ఆధ్వజముగలరాజు ఇతరరాజులయె, రాజవంశములయె అగుచిహ్నములను స్వీకరించెనని తలచవలసి యున్నది. గంగయదేవచోళమహారాజుధ్వజముపైని మృగరూపము లన్నియు వలెనీకులక్రమ గతచిహ్నములు కావు. ‘అజ’ పెత్వరి చిహ్నమో తెలియదు. బాణవంశీకులదైనను కావచ్చును. మయూరము తెలుఁగుచోడులదనుటకుఁ గొంతయాధారము గలదు. ‘అ(పా)రి దుద్ధికార’ ప్రశస్తిగల తెలుఁగుచోడరాజులు శిఖిశిఖిధ్వజ లని వారికావనములవలన తెలియవచ్చుచున్నది. మఱియు వందివర్మపల్లవముల్లని యొక్క నేనాపతిచే నెల్వలియం జోడింపఁబడిన శిఖరరాజున నుదయ మనకు మయూరధ్వజ ముండెను. ౯ సింధురము పాశ్చాత్య గంగరాజు

2. ARE 3౪౫ of ౧౯౨౦.

౧. ‘వందగిరినాగ’ యనుదిరుగును బాణరాజుల నోడించి పాశ్చాత్యగంగరాజు లొడిచికొనిరి.

౯. Udayendiram plates of Nandivarman Pallavamalla: S I. I., II, P 363.

లది. పొంధ త్తిరట్టరాజులును సింధురధ్వజులే. తెలుగుచోళుడగు జగ తాపు గంగయదేవ చోళుడు బాణవృషాంబర విరుదములు ధ్వజములు లాంఛనములు వహించుటవలన నతనికి బాణులతో గాఢసంపర్క మున్నట్లు తోచుచున్నది. ఆసంబంధ మెట్టిరో కనుగొనుటకు తగిన సాధనములు లేవు. సింధురధ్వజము ఇతనికి పాశ్చాత్య గాంధులతో దనో రట్టరాజులతోదనో సంబంధము కలదని నూచించుచున్నది.

మఱియు జగతాపు గంగరాజు నేవణపైవ్యములను దోరి రాజ్య లక్ష్మిని వరించెనని 'నీవణసేనాదుగాంధోనిధాన పరిమళవల్లభలక్ష్మి దక్షిణ భుజమందర విలాసినిభవయమవాక్యము తెలియజేయుచున్నది. కాని ఈవిజయ మెప్పుడు చేసాడెనో తెలియదు. నేవణరాజ్యము క్రీ. శ. ౧౩౧౩ లో నంతమందెను. రామదేవరాయల మరణానంతర మాతని పుత్తుడైన సంగముడు స్వతంత్రుడగుటకు ప్రయత్నము చేసెను. ఈవార్త చెవిసోకగనే అలావుద్దీను ఖిల్జీ జగదేవవీరుడను శేరు ప్రఖ్యాతులవడసిన మలిక్ కాఫరును పైవ్యముతో జేవగిరిపై కంపి నేవుణ రాజ్యమునంతటిని స్వాధీనపఱచుకొనెను. కావున జగ తాపు గంగయదేవ చోళమహారాజు నేవుణపైవ్యమును ఓడించినది క్రీ. శ. ౧౩౧౩ సం. పూర్వమై యుండవలయును. ఈవిజయ వివరణ డెప్పుడు పొందినదియు కచ్చితముగ చెప్పటకు వీలుపడదు. కాని ఈ సంవత్సరమున దృష్టియందంచుకొనవలసిన యంశములు లింగురెండు కలవు.

(౧) జగతాపు గంగదేవుని పూర్వకుడగు జగతాపు దండి దేవ చోళమహారాజు నేవుణరాజుని గంగదేవుని పామంతుడని పైన వ్రాసియున్నాము. కావున ప్రస్తుత కాసనమునఁ జెప్పినట్లు జగతాపు గంగయదేవుడు నేవుణపైవ్యముపై విజయముఁ బడపె ననుటవలన అతడు తనస్వామియగు నేవుణవృషాంబుని కవిధేయుడై తిరుగుబాటు చేసెనని యూహించవలసి యున్నది.

(౨) జగతాపుగంగని తండ్రియగు అల్లగంగరాజు ఘండికోట మనోరథపురవరాధీశ్వరు డగు నంబదేవునికి శత్రువు. క్రీ. శ.

“మయూర కలాప విరచితం దర్పణధ్వజం”.

౧౨౯౦వ సం॥వాటి అంబదేవుని త్రిపురాంతకపు కాసనమునందుం గి అంబదేవుడు అల్లగంగరాజును పెక్కు దండనాయకులతోఁ గూడి నోడించినట్లు వ్రాసియున్నది. మఱియు దేవగిరిపథు వగు నేవుణరాజు అంబదేవుని కన్దర్పభూషణము లొసంగినట్లు ఈకాసనము ననే కలదు.

ఈ విషయములనుబట్టిమాడ జగతాపు గంగరాజుయొక్క తండ్రియగు అల్లగంగరాజు నిజస్వామియగు నేవుణ భూపాలునిపైఁ దిరుగబడి స్వతంత్రుడగుటకు యత్నమునీయగా అంబదేవుఁ డాతని నోడించెననియు, నేవుణరా జందుకు సంతసింది తత్సూచకముగ నంబ దేవునకు మణిభూషణములను బహుమానముగ నంపెననియు తోచు

చున్నది. కాని, నేవుణరాజుపై యల్లగంగరాజు తిరుగుబాటు చేయగా నంబదేవుఁ డల్లగంగని నోడించుట కేమికారణము? ఇందు లకు జవా డెప్పుడు పరిష్కృతముగు కాసనమునంటే కనుమించుచున్నది. ఇందు 'గంగయసాహిణి సర్వస్వబందికౌఁ' యన్న చిరు దొక్కటి జగతాపు గంగరాజున కున్నట్లున్నది. అవగా నతఁడు గంగయ సాహిణి సర్వస్వమును చూడక నెవని తెల్పుచున్నది. కాని ఇది యసంగతము. గంగయసాహిణి క్రీ. శ. ౧౨౫౦ సం. ప్రాంతమున నుండెను. జగతాపు గంగయదేవచోళమహారా జున్ననో క్రీ. శ. ౧౩౨౩ సం.ము నందు తటాకప్రతిష్ఠ చేసెను. కావున వారు సమకాలికులుగారు. తత్కారణమున జగతాపు గంగయదేవుఁడు గంగయ సాహిణియొక్క సర్వస్వమును చూడకముట పొడగదు. ఇందువలన 'గంగయసాహిణి సర్వస్వ బందికౌఁ' యనునది జగతాపు గంగయదేవుని స్వార్థితమైన చిరుదు కాదనియు, వంశక్రమాగతమై యుండవలయుననియు తోచు చున్నది. ఈయూహ కాంధ్రవాక్యము మూత యిచ్చుచున్నది. గంగయ సాహిణికి కచ్చితముగా ఆంధ్రవాక్యమునను సమరత్వమును బ్రసా దించియున్నాడు. నిర్వచనోత్తరరామాయణమున గంగయసాహిణి ప్రస్తావము కలదు.

ఉ. రంగదువారః క్రియగు రక్కసగంగనఁ తెంబలంబుపై
భంగమొనర్చి మన్మజవపాలుడు బల్విడి వాచికొన్నరా
జ్యాంగములెల్ల నిచ్చి తనఁగూత్రితత్సలవృత్తి యేర్పడవ
గంగయసాహిణిం బదముఁ గైకొనఁబంచెఁ బరాక్రమాన్నతిఁ
(నిర్వ. ౧: ౪౧)

అవగా రక్కస గంగన బలవంతులుగ గంగయసాహిణి రాజ్యాంగములను వాచికొనఁగా నతఁడు మనుమజవపాలుని యాశ్రయించెను. మనుమవృషాంబుడును తన యాశ్రితత్సలవృత్తి యేర్పడు నట్లుగా రక్కసగంగని భంగమొనర్చి అతఁడు వాచికొన్న రాజ్యాంగములను గైకొని గంగయసాహిణికి మరల నొసఁగి యతనిఁ దనపదమును జేకొనఁబంచెను. ఈపద్యమువలన రక్కసగంగఁ డను నొకఁడు గంగయసాహిణిని పరాధూతునిఁ జేసి యతని రాజ్యాంగముల నవహరించె నని తెలియచున్నది. గంగయసాహిణికి రక్కస గంగడను ప్రబలశత్రు వొకఁ డున్నట్లుతని కాసనమువలనఁ చెలియుచున్నది. ౧౧ రక్కసగంగడు గంగయసాహిణిపైఁ బొందిన విజయమునకును జగతాపు గంగరాజు వహించిన 'గంగయసాహిణి సర్వస్వబందికౌఁ' యను చిరుదునకు నేదేనియు సంబంధము కలదో విచారించవలయును.

తిక్కనామాత్యునివాక్సత్థావారీయం దోలబడిన రక్కసగంగఁడు రాయలసీమలోని విద్ధవట్టప్రాంతదేశమును కలుకడ పురవరాధీశ్వరుఁ డగు రాయదేవమహారాజుక్రింద పామంతుఁడుగ నేలుచుండినపుడు ఇతని కాసనములు కొన్ని కావించుచున్నవి. క్రీ. శ. ౧౨౪౩ వాటి

కానన మొకటి సిద్ధవతు సమీపమున తోలి గ్రామమున నున్నది. గంగయసాహితి కడపసమీపమున నుండు తల్లూరిపట్టణమున రాజ్యము సర్వముండుటచే తన పొరుగున నున్న రక్క-పగంగనితో నతనికి ఘర్షణ జరించి యుద్ధము పొనరియించును.

గంగయసాహితిపై రక్క-పగంగండు పడవిన విజయమునకును, జగతాపు గంగయదేవ చోళుని "గంగయసాహితి సర్వస్వ బందికౌఠ" యిరుదునకును సంబంధముండుట నిశ్చయము. ఆసంబంధ మిట్టిది యని నిర్ధారించి చెప్పటకు తన సాధనములు తౌనరావు. ఈ రక్క-పగంగం డే వంశమువాఁడై పదిహేడ తెలిసికొను నెర వగపడదు. కాని యీ సందర్భమునఁ దడవవలసిన విషయములు కొన్ని కలవు.

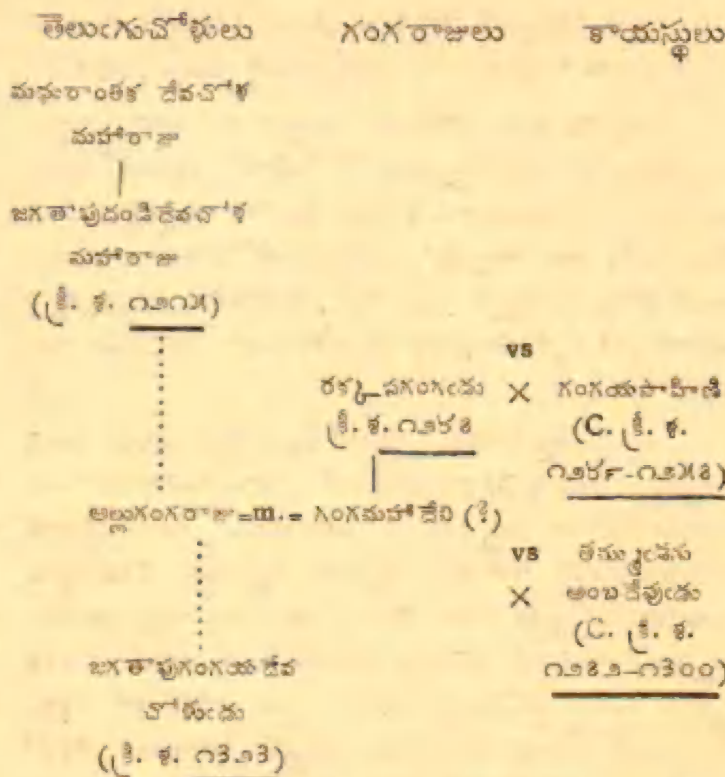
(౧) రక్క-పగంగ యనుకేరు పాశ్చాత్యగంగవంశజులయందు తొలయక కానవచ్చుచున్నది. వామసామ్యమునఁబట్టి మనరక్క-ప గంగండు గంగవంశజుఁడని యన్నను అనవచ్చును. ఈ యూహకు విరోధకారణము లగవడువలయున అట్లు తలచుటవలన కలుగుబాధక మేమియు లేదు.

(౨) గంగరాజుల ధ్వజమగుసింధురమును తన ధ్వజముగ జగ తాపుగంగయదేవచోళుకు స్వీకరించెను. దీనివలన అతనికి పాశ్చాత్య గంగరాజులతో సంబంధ ముండుట నిశ్చయము.

(౩) రక్క-పగంగని విజయమార్కపు యిరుదును జగతా పుగంగయ దేవచోళుడు ధరించెను.

పై మాడువిషయములను చక్కగా మనయు చేసి చూడగా రక్క-పగంగనితో జగతాపుగంగయదేవచోళుని బాంధవ్య ముండెనని తోచుచున్నది. ప్రాయశః, జగతాపుగంగయదేవుని తల్లియగు గంగాదేవి రక్క-పగంగనిహుతులై యుంపవచ్చును. మాతా మహానిధ్యజమును, యిరుదావళియు మనుమని తెంగుటయందు అపవాద మేమియునులేదు. ఇట్టి బాంధవ్యమువల్లనే రక్క-పగంగని శ్రమవగు కాయస్థరాజుతో అల్లుగంగనికి నైరము పొడమయ్యుండెను. కావుననే యంబదేవుడు అల్లుగంగనిపై నెత్తిపోయి వానిని యొడిచియుండు ను. అంబదేవుని సహాయమువలన యల్లుగంగనితిరుగుబాటు వణగ గొట్టినను రామదేవరాయలు రాయలసీమపై దనయధికారమును చాల కాలము నిర్వహించుకొనలేకపోయెను. ఇందుకు కారణములు మహమ్మ దీయ దండయాత్రలను, అంబదేవునిమరణమును. మహమ్మదీయుల దండయాత్రవలన కలిగినరాజ్యనిష్ఠతము నేవుణరాజయొక్క సామంతు లనేకులను స్వాతంత్ర్యస్థాపనకు పురికొల్పెను. అప్పడల్లుగంగంఁడో, లేక తమ్ముత్త్రుఁడను గంగయదేవచోళుఁడో మూల విజృంభించి స్వతంత్రు లైరి. ఈ సందర్భముననే వారికి వేవుణచైత్ర్యములతోడి పోరాటమును వానిపై విజయమును చేపారెను.

పీఠసంబంధబాంధవ్యము లీ క్రిందివిధమునఁ దలుపవచ్చును.

జగతాపుగంగయదేవుడు తాల్కిన్న ఇతరశక్తులలో ఒకటరభీముఁడును, తోనులకుమారుఁడును నీకాసనమునఁ జేర్కొనఁబడి యున్నాడు. ఒకటరభీముని ఇతఁడు చంపెను. మఱియు గంగయదేవ చోళునిదే యుద్ధమున మడిసి పీఠస్వర్గము మాఱిన్న మల్లవనీసుఁడైవ్యరై నదియు తెలియదు.

ఇంతవఱకును నీకాసనమును చార్మితకదృష్టితో పరామర్శించి తిమి. ఇక భాషావిషయవిద్య యింయక కలదు. ఇందలి తెలుఁగుమాట లతో కొన్నిటినిగూర్చి చెప్పవలసిన విషయము కొంతయున్నది.

౧. 'అల్లు':—జగతాపుగంగయదేవచోళునితండ్రికేరు 'అల్లు గంగరాజు'నియున్నది. (పం: ౩౫) అంబదేవుని త్రిపురాంతక కాస నమునందుమాడ ఇతనికేరు అల్లుగంగరాజునిదే వ్రాయఁబడియున్నది. 'అల్లు' శబ్దమునకు 'అల్లుడు' అని యర్థమును తెప్పియున్నాము. ఈ శబ్దము నెల్లూరికాసనములలోను గానవచ్చుచున్నది. అందు 'అల్లు తిక్క'యనియు, 'అల్లున్ దిక్క'యనియు కలదు. ఇచ్చట 'అల్లు' 'అల్లున్' శబ్దములకు అల్లుఁడనియే యర్థము. ఇది 'అల్లుడు' శబ్దము నకు కడుప్రాచీనరూపము. ఇటువంటిప్రాచీనరూపము లింకను కొన్ని కలవు. మగ, పగ ఇత్యాదులు. ఇవి వ్యాకర్తలు విభక్తిప్రత్యయ ముల నేర్పఁబడుటకు పూర్వ గుండినరూపములు. బహువచనమున నివి 'అల్లురు', 'పగలు', 'మగలు' అగును. విభక్తిప్రత్యయము లేర్పఁబడఁబడినవిమృట 'అల్లుడు', 'మగడు', అను రూపములను బొంది బహువచనమున "అల్లుండు", 'మగండు' అయ్యెను. 'పగ'కు 'పగడు' అను రూపము రాలేదు. 'పగవాడు' అయినది. ఈ రూపము, 'పగ'శబ్దమునకు 'వాడు' అను ప్రథమపురుషైకవచన సర్వ

నామపదమును చేర్చుటచే శీర్షదీపది, మ-రా-శ్రీ డాక్టరు వి. నారాయణరావుగారు 'అల్లుడు' అను పదమునుగూర్చి యిట్లు వ్రాసిరి.

"అల్లుడు అను పదమునకు 'అల్లువాడు' యని యర్థము చెప్పుదురు ; కాని అది కన్నడములోని "అలియ" శబ్దముతో సంబంధించినది. 'అలియడు' అనురూపము తెనుగున 'విన్నడైన మండే' నేమో కాని, యిది 'అల్లుడు' అనురూపముతోనే తెలుగుగ్రంథముల యందు కాన్పించుచున్నది. అల్లువాడు అనురూపము తప్పవ్యక్తి వలన శీర్షదీప కృతకరూపము ; అది లోకములో వెక్కడను వినబడదు." ౧౩

అల్లుడు శబ్దమునకును 'అలియ' శబ్దమునకును సంబంధ ముండవచ్చును. రెండును ఏకధాతుజనితములే. కాని 'అలియడు' అను రూపము తెనుగున వెన్నడును ఉండియుండదు. ఏలన ఏకధాతు జనితము లనటచేత 'అలియ', అల్లుడు' శబ్దములకు సోదరత్వము కలదు కాని యొక్కయు లేదు. తెనుగున ఈధాతువు 'అల్లు' ఆయెను. కన్నడమున 'అలియ' ఆయెను. మఱియు 'అల్లువాడు' అనునది కృతకరూపమని త్రోసిపుచ్చు దగదు. ఇది లోకములో వెక్కడను వినబడ దనుటకును వీలుగాదు. ఇప్పుడు ఆరూపము లేకపోవచ్చును. అంతమాత్రముచే పూర్వ మా రూపము లేదని తీర్మానించుటకు ఎట్లు వీలగును ? ప్రాచీనగ్రంథములయందు 'అల్లువాడు' అను రూప మగపడుచున్నది. వ్యవహారమున మండేనో లేదో తెలుసుకొనుటకు సాధనములేవిగలవు ? 'గొల్ల' 'మాల' శబ్దములనుగూర్చి యిందుక చింతింపుడు. దీనికి 'గొల్ల వాడు' 'మాలవాడు', 'గొల్లడు' 'మాలడు' అను రూపములు కలవు. 'గొల్లడు' అనురూపము "గొల్లండును గొల్ల డానె" యను ప్రయోగమువల్లను, 'మాలడు' అనురూపము 'మాలనిరాక' యను భారతప్రయోగమువలనను ప్రాచీనము లనుట నిశ్చయము. కావున ఈ పదములకు వాచ్యయమున మాడురూపములు గాన్పించుచున్నవి.

ఏక పదనము	మాల	మాలడు	మాలవాడు
బహు ,,	మాలలు	మాలండు	మాలవాండు
ఏక ,,	గొల్ల	గొల్లడు	గొల్లవాడు
బహు ,,	గొల్లలు	గొల్లండు	గొల్లవాండు.

ఈ పదములవలెనే 'అల్లు' శబ్దమునకును మాడు రూపము లున్నవి.

౧౩. ఆంధ్రభాషాచరిత్రము, పుట ౨౦౭.

౧౪. మార్యారాయ మునకును శాసనపద్యమంజరికిని సంపాదకుఁ డొక్కరే శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు. ఆయినను పంతులుగారు మార్యారాయమున 'ఎసగు' సార్థబిందుకముగను, పద్య మంజరియందు (పుట. ౯౧) అర్థబిందు రహితముగ 'ఎసగిన' అనియు ముద్రింపించిరి. అభోజ్ఞాపికలు పద్యమంజరియందు కెల్లి కొల్లలుగ నున్న ను అవసరమున నీర్థలమునం దభోజ్ఞాపిక లేకపోవుట నింతనీయును.

ఏక పదనము	అల్లు	అల్లుడు	అల్లువాడు
బహు ,,	అల్లురు	అల్లుండు	అల్లువాండు.

'మాలవాడు' 'గొల్ల వాడు' అనురూపములు కృతకరూపము లని ఎవ్వరును అనరుగదా. అవి యింగన కీవదశముం దున్నవి. 'అల్లు వాడు' వాడుకయందు లేకున్నను 'మాలవాడు', 'గొల్ల వాడు' ఎట్లు కృతకరూపములు కావో, అదియును అట్లే కృతకరూపము కాదు-కాశాలరు.

౨. ఎవను ఈశబ్దము 'ఎసగు' అను సార్థబిందుకముగ నిఘంటువులయందు గాన్పించుచున్నది. దీనికి ఆధారముగ శబ్దరత్నాకర మునందును, మార్యారాయమునందును ౧౪ ప్రాచీన గ్రంథముల మండి పెక్కుపద్యము లుదాహరింపబడినవి. కాని యందొకదాని యందును ఈమాట ప్రాశస్త్యము కాకపోవుటచే వానిమూలమున నది యర్థబిందురహితమా కాదా యన్న సందేహము నివృత్తికాలేదు. ఈ శాసనమునం దీపదము అర్థబిందు విరహితముగాఁ గన్పించుచున్నది. "ఏమక తలలలో నెసగిన ముత్తియంటలు" పం. ౨౨. అర్థబిందువు కలదనుటకు సాధనము లేవైనఁ గలవా?

౩. ఏమక:—ఈరూపము నిఘంటువులయందు లేదు. 'ఏమిక' అనురూపమే వానియందు గాన్పించుచున్నది. శ్రీ రామయ్యపంతులు గారు 'ఏమక' అన్న శాసనపాతముగ్రింద వొక యభోజ్ఞాపికయందు (పద్యమంజరిపుట. ౯౧) 'ఏమిక' అని చదువలయునని హెచ్చరిక చేసివారు. ఇందువల్ల 'ఏమక' యనురూపము తప్పని వా రెంచినట్లు తోచుచున్నది. కాని యట్లనితలచుట కాధార మేదియైనఁ గలదా ? ఈరూపము సాధువు కావచ్చును. ఏమకాళ్లుగల జంతువు 'ఏమక' యనును. తొండముతోతీరి యేనుగకు అయిదుకాళ్లే.

౪. నెటికె:—ఈపదము అకౌంటముగ శబ్దరత్నాకరమున గ్రహింపబడినది. ఉదాహృత పద్యములవల్ల 'నెటికె' యే దీని సరియైన రూపమని తెలియదు. 'నెటికె'యన 'నెట్టుపావడ.'

౫. బసవశంకర:—(పం. ౩౨) ఇందలి 'బసవ' శబ్దవ్యయూ పమునుగూర్చి వాగోపవాదములు కలవు. కొన్ని శాసనములయందది "బసువ" యని కన్పించుచున్నది. శ్రీజయంతి రామయ్యపంతుల వారు ఇది "బసవ" యని యుండవలయు ననిరి. నైషధమును పరిష్కరించుచు వ్రాతప్రతులయందు కొన్నిటియందు 'బసువ' అని యుండినను 'బసవ' యని కీ. శ్రీ. కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకట రాయశాస్త్రిలవారు దిద్దిరి. రావుసాహెబు శ్రీ. గిడుగు వేంకట రామనూర్తి పంతులవారు ఈ దిద్దుబాటు సంగీకరింపక యట్టిదిద్దుబా టే మూఢారము ననుసరించి చేయబడెనో యెఱుంగఁగోరిరి. ఇందు మీఁద బ్ర. శ్రీ. వేటూరు ప్రభాకర శాస్త్రిలవారు పోమనాథ భాష్యానుసారము 'బసవ' 'బసువ' శబ్దములురెండును సాధువులని యొచ్చటనో వ్రాసినట్లు స్మరణయందున్నది. పోమనాథభాష్యమున నిట్లున్నది: "కోబసవఇతి. ఇదానీం కలియంగే శివభక్తి ముద్ధరుం బస వాభిధేయేన వ్యవభియేవ జాతః; వ్యవభస్య బసవనామకత్వం

రత్నములు పొందిగిన ఉంగరములు

సు రా జ్ మ ల్స్

స్థాపితము (1895)

313, ఎస్టేట్ నోడు : మద్రాసు.

RAYMALT

విటమినులు కలిగిన ఆహారము
ఏ, బి, సి, విటమినులు యిందు కలవు.

బాల్యమునందు జన్మచేసిన వారికి
దుప్పిలకు, న ముల బలహీనతకు
కడు అవసరము

BENGAL CHEMICAL

CALCUTTA :: BOMBAY

వ్యవహార విశేషము:—

యన్. దేశాయి గౌండర్ అండ్ కో.
41 బండ్ల విధి.

పోషణనొసగు ఆహారము,

పిన్నలకు, పెద్దలకు, ఆరోగ్యవంతులకు,
జ్వరముచే బాధపడినవారికి సులభముగ
తీర్థముగను.

డాక్టరు చిల్ల కూరి నారాయణ రావుగారి గ్రంథములు

విశ్వశాస్త్రములు (గంట గంటన్నరకాలములో పాఠ
కాలంలోను, కళాకాలంలోను ప్రవర్తించు యోగ్యమైనవి.
వీడియోలు పథలు, అభిరంజనపథలు, ఇతర ఉత్పరపమయము
లలో ప్రవర్తించగలవు.)

ర. అ. పై

1. అంబ లేక మొంకిలిఖండి (మార్క్కు పైను విద్యా
ర్థులు చదువరిగిరిగా సిఫారసు చేయబడినది) 0 8-0
2. అశ్వత్థామ (ఈ భారతవీరునివీలము చక్కగా
పోషించబడినది) 0-6-0
3. అద్వి లేక కాపురలపు (చక్కరిసాంఘిక నాటకం) 0-6-0
4. అశోకుని ధర్మశాసనములు (పాఠియాలను,
సంస్కృతాంధ్రావధానములు) 2-0-0
5. సంస్కృతలోకోర్తులు 1-0 0
6. ఉమార్ ఖమ్మత్: నుబాయత్ (పల్కులు) 0-8-0
7. ఉదయవర్తులు (ఈశ, శివ, కవి, విశ్వేశ్వరులు
తెలుగుపద్యములు) 0 6 0
8. University Exercises in Translation 0-12-0

వ. యు వారు:—

ఆ. తేయూశ్రమము,
ఆంధ్రపురము ఆంధ్రప్రదేశ్.

రాజమోహన హేరాయలు

శ్రీమయిన గువాసనగల తల
నూక. మెదడుకు చల్లదనమును
కలిగించి పెంపుకలను అభివృద్ధి
చేయుటలో అత్యుత్తమ మయినది.

తలపోటు, మాడుపోటు, శిశో
చేడివి, చుండు మొదలగువాటిని
పోగొట్టి కన్నులకు చలన నొసంగి
పెంపుకలను మృదువుపరచి, నల్లగా పెంచుటలో
అత్యుత్తమ మయినది.

స్త్రీలకు ఆనందమును కలుగజేయును.

పీసా 1-8 రు. 0-12-0 6 పీసాలు రు. 4-4-0

పోస్టిక ప్రత్యేకము.

పి. జి. ఏ. అందు కంపెనీ,

ఆయుర్వేదసమాజం,

పరిచేపి, నెల్లూరుజిల్లా.

కష్టాత్ కారణాత్ అసీదితి. వృత్తాన్య బకారాచేత్ భవతి. కు
యోరభేదఇతి. శబ్దస్య ఇతి మాత్రాత్ వకారస్య సకారాచేత్ భవతి.
ఏతద్వ్యవభాతరతద్భవాత్ “బసవ” ఇతి నామ వత్సరే!

—సోమనాథభాష్యము. పుటలు ౧-౨.

‘బసవ’ రూపసాధుత్వాసాధుత్వచర్చ మా కందు కాన
రాలేదు. అది యెట్లున్నను సోమనాథుడు ‘బసవ’ శబ్దసాధుత్వమును
నిర్ధారించినాడు. కావున ఈ కాసనములోని ‘బసవ’ను ‘బసవ’ యని
దిద్దవలసిన యవసరము లేదు.

౬. బెగ్గు:—“తెలుపెక్కుంగఱవోవ బెగ్గినపుడు మించిన
వెండికోరగాంజేతంబట్టి” (పం. ౩౮-౪౧) ఇచ్చట బెగ్గుశబ్దమున
కర్థమేమి? ఈ పదము శబ్దరత్నాకరమునందు లేదు. ‘బెగ్గు’
‘బెగ్గు’, ‘బెగ్గు’ అనుశబ్దములు కలవు. ఇందు మొదటిదానికి
‘చిలిమి’, ‘చిలయ’, ‘చిలవము’ అనియు, రెండవదానికి ‘బెడలు’
యొక్క రూపాంతరమనియు, మూడవదానికి ‘తగ్గతగ్గు’ ప్రకా
శించు’ అనియు వివరణములు వ్రాయబడియున్నవి. ఇచ్చట ‘బెగ్గు’
పై అర్థములం జేడియు సరిపడునట్లు తోచదు. ఏలన, ‘బెగ్గు’
యనునది క్రియాజనితవిశేషణపదము. అది తత్కార్యపదము లగు
“తెలుపెక్కుంగఱవోవ”తోగూడి పుష్కలయొక్క నుణమును బెల్లపు
చున్నది. ‘పుష్కల’ యెట్టిదనగా తెల్లదనము ఆతిశయించుటపై మరి
నము పోవునట్లు ‘బెగ్గునది.’ ఇచ్చటి సందర్భానుసారము ‘బెగ్గు’
యన్నమాటకు ‘కడిగిన’, ‘తోమిన’ యనియో లేక ఇట్టియర్థము మఱి
యొకటియో చెప్పకొనవలయును. దీనినిశ్చయార్థమును గ్రహించుటకు
సాధ్యమగు సేమా చూడము. ‘బెగ్గు’, ‘బెగ్గు’యొక్క రూపాం
తరము. తెలుగునందు ఇతరద్రావిడభాషలయందునలె కలుగు లక్ష
ణగ మారుచుండుట యందతినిగివవిషయమే. ‘బెగ్గు’ అనుభావ
పునకు ‘అగు’ ప్రత్యయము జేర్చగా (బెగ్గు + అగు) బెగ్గుఅనురూప
మేర్పడినది. ‘బెగ్గు’ అనగా తెల్లదనము. ఈ భావపుమండియే
“బెల్ల” అను విశేషణమును ‘బెల్ల’ అనుక్రియయు యేర్పడెను.
బెగ్గున(బెగ్గున) అనుమాటకు ‘తెల్లజేయబడిన’ అను నర్థము చెప్ప
వలయును.

౭. మాటు:—(పం. ౫౪) (పర్యాయము, తదవ, మాటు.)
శబ్దరత్నాకరమున ‘మాటు’ అని అర్థమందువుతోగూడ నొకపద
మున్నది. “తగులముగొను”, ‘తగులము’, ‘మాటు’ అనియర్థము లగు
పడుచున్నవి. ఇం చావృత్తిని బెలియజేయునదేదియు లేదు. ‘మాటు’
అని యర్థమందురహితముగా నొకపదమున్నది. దీనికి ‘మణుగుపఱచు’,
‘మణుగు’, ‘వేటకానిదాగుడుపల్లము’ అను మాడర్థములున్నట్లు
వ్రాయబడియున్నది. ఇందును ఆ వృత్తిని బెల్లపున దేదియుగాన
రాదు. కాని ‘మాటికి’ అని యర్థమందువులేని యొకమాట కలదు. దీని
క్రింద ‘మహారథము’, ‘అడుగుడునకు’ అని రెండర్థములు
వ్రాయబడియున్నది. ఆలోచించియాడగా శబ్దరత్నాకరకారునికి
‘మాటు’ అన్నమాటకు ఆవృత్తి యనునర్థముండుట తెలియనట్లు

న్నది. ఇది సర్వసామాన్యముగ ఇప్పటికిని వాడుకయందుండుమాట
‘రెండుమాట్లు’, ‘పదిమాట్లు’, ‘ఇరువదియొక్కమాటు’ అని మన
కాసనమునం దున్నది.

౮. మించి:—(పం. ౪౦) ఆతిశయించి, ప్రకాశించి.

౯. ముంజకము:—(పం. ౪౮.) ఈపదము శబ్దరత్నాకరమున
లేదు. సందర్భానుసారముగ దీనికి ‘మిండు’ అని యర్థమని తోచు
చున్నది.

౧౦. వెలలువాటు:—(పం. ౫౧-౨) శబ్దరత్నాకరమున
‘వెలలు’ అని శబ్దసంయుక్తముగ నున్నది. ఇందు శబ్దరత్నాకరముతో
గూడియున్నది. ఏది సరియైనరూపమో తెలియదు.

౧౧. హేరి:—(పం. ౭౦) ఈశబ్దము నిఘంటువులలో లేదు.

బ్ర. శ్రీ. వేటూరు ప్రభాకర కావ్యులవారిచే బ్రకటింపబడిన
చాటుపద్యముజిమంజరియందు (రెండవభాగము పుట. ౫౯) ‘చాటుచే
యను పాశాంతరము గావవచ్చుచున్నది. కాని ఇది కాసనపాశము
గాదు. ‘హేరి’ అన్నమాట కర్థము తెలియదు.

౧౨. వెంగిగళింగ. ఇట్లు ప్రథమాంతముల వివిధ సరళాదేశము
కాసనములయందు సామాన్యముగ గావవచ్చుచున్నది.

సాంఘిక విషయములు:—

కాసనములోని పద్యములు శ్రీ. శ. ౧౪-వ శతాబ్దారంభము
నందలి పశ్చిమాంధ్రుల యాచార వ్యవహారముల కొంత తెలియజేయు
చున్నది.

వీర స్వర్గము

యుద్ధమునందు మృతినొందిన ధూరులు ఇంద్రలోక ప్రాప్తివంది
స్వర్గములందు ననుభవించుననుష్ఠానము ప్రాప్తినకాలమున నుండియు
భారతీయుల హృదయమున వాటుకొనియున్నది. ఆనమ్మకము ఇప్ప
టికిని సంపూర్ణముగ నశింపలేదు. కాని ౧౩, ౧౪-వ శతాబ్దముల
యందు దక్షిణదేశమున ఈనమ్మకము గాఢమైనది యుండెను. కావున
అప్పటివారు కయ్యమునకు వెనుదిరిగిపోవారు గారు. ఈ నమ్మకము
వారి హృదయమున గాఢముగ వాటుకొని యుండుటవలననే వారు
చావునకు దెగించి తురకలతో బోరి యాత్మ స్యాతంత్ర్యము
నిలుపుకొనిరి.

సహగమనము

ఈకాసనమున జగతాపుంగునిచే మడిసిన మల్లవనీసుడు వీర
స్వర్గమునకు పోగా అతనిభార్య అగ్నిపథ గామినియై యతనివెంట
నంటి స్వర్గమున వాతనిగూడినట్లు చెప్పబడియున్నది. (అగ్నిపథ
గామినియన నగ్నిప్రవేశము జేసి పతి ననుగమించినది). మల్లవనీసునికుల
సతి నిశ్చయముగ నగ్నిపథగామినియై యా యను విషయమునుగూర్చి
సంశయింప నవసరములేదు. సహగమన మాకాలమున సర్వసామాన్యము.
విజయనగరరాయలకాలమున సహగమనములను జూచిన పాశ్చాత్యు

అనేకు లీ ఘోరచారమును వర్ణించియున్నాడు. కాని, విజయనగర స్థాపనకు పూర్వమే ఈ ఘోరచారము దేశమున వ్యాపించియుండెనని మనకాసనమువలనఁ జెలియుచున్నది.

పెండ్లి విందులు

యథవర్ణనావ్యాజమున కాసనకవి యప్పటి పెండ్లిపదవర్ణనను గొన్నింటిని సంగ్రహముగ వర్ణించియున్నాడు. కివాహనమయముల యందు విందోవర్సటయు, విందుభోజనమునకు బంధుమిత్రుల హాచార్య నించుటయు ఇప్పటికి నప్పటికి పామాన్యమే. ఇంకేకాదు. ఇప్పటి వలెనే యప్పుడును నమంగలులు చెండ్లిగెన్నెలయందు కుంకుమాక్షతలను గొని యాహ్వానింపఁబోవుట యాచారము. ఈ మర్యాద రింకను మాజిలేదు. ఇంకవిందట మాటునేమో! కాసనకవి యాకాలశ్రీస్త్రీల దుస్తులనుగూడ వర్ణించియున్నాడు. పితాచవధూటి “నెటికె”ను ధరించెనట. “నెటికె”యన పైటటా వడ యని చెప్పియున్నాఁడుగదా? ఆకాలమున నిప్పటివలెగాక పశ్చిమాంధ్రస్త్రీలు పాదపంకట్టు చుండిరా? కేశ్యాస్త్రీలు, అంతఃపురస్త్రీలును పాదదలను ధరించు చుండిరనుటకు కొంతియాధార మున్నది. ఇది పామాన్యస్త్రీలయందును గలదా? నుజియు ‘రావన ఘోరుండువెట్టి’ ఇటివ్వులునుటవే

యుత్తరసింధూస్థాన స్త్రీలవలెనే అప్పటి పశ్చిమాంధ్రస్త్రీలు పైట కొంగును నెత్తివైసి ముసుగుగ వైచుకొనుచుండినట్లు తోచుచున్నది ప్రతాపరుద్రునికాలమున శోరుగంటియందు స్త్రీలు ముసుగువైచు కొనుచుండి రనుటకు విల్లభరాయని క్రీడాభిరామములోని

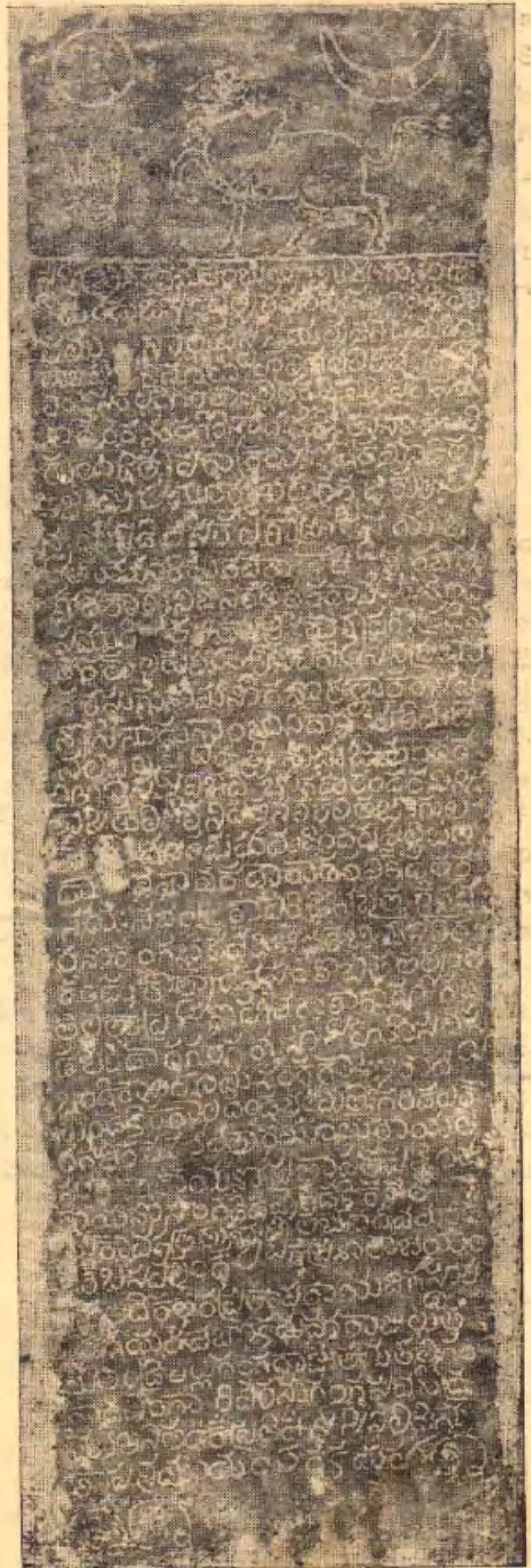
“ముసుగు చెట్టివనేమి ముత్యాల కమ్మల శ్రామింతురీలలు గులుకరించె” అను వీసపాదము సాత్యముఁ బుచ్చుచున్నది. అట్టి వాడుక ఇప్పు డాంధ్రదేశమున—గురకరాజ్యమును హైదరాబాదు నందు దప్ప—గానరాదు. ఆంధ్రస్త్రీలు ముసుగుల నెప్పుడు వర్ణించిరి? ‘దీర్ఘిలకు ముసుగుల బబ్బుకేసె’ అని రామరాజ భూషణుడు యవనస్త్రీల నించుకంత యవఁపేలనఁ జేసెవాఁడు. అందువల్ల రామ రాజ భూషణుని కాలమున శాంధ్రవారిమణులు ముసుగులు వైచు కొనువారుకారని యూహించవచ్చును. గురకల యాదావడి రాఘవగ నుండిన యాకాలములో ఆంధ్రస్త్రీలు ఉన్న ముసుగుల నేల తీసి వేసెలో?

ఈకాసన పరిష్కార సందర్భమున మేము మ.రా.శ్రీలు-సి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులు, మల్లంపల్లి సోమ కేశర శర్మగార్ల వల్ల కొంత సహాయము వహితిమి వారికి మాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములను సమర్పించుచున్నాము.

- ౧ స్వస్తి శకవరుషంబులు ౧౨౪౪ అగు నేంటి
 ౨ దుందుభిసంవత్సర మాఘ సు¹ ౧ శనివా
 ౩ రమునాండు స్వస్తి యమగనదమహీ
 ౪ పాలహాలి మాలాలిత లలితచరణార
 ౫ వింద సకలదిగంతావేల్లిత కీర్తివల్లిప్రరోహ
 ౬ ణ కంఠ² నందగిరినాథ రక్షితానాథ బలి
 ౭ కులాదిత్య పరాక్రమ విక్రమాదిత్య
 ౮ అజమయూర[సిం]త్థురధ్వజ కులా
 ౯ న్వయ విదితసకలశాస్త్రాన్వయ ఒ
 ౧౦ ఆయూరి పురవరాధీశ్వర చతు
 ౧౧ విఠ కామిసేజన రతీశ్వర దానవిదోద
 ౧౨ సముదిత సత్పాత్ర కాశ్యపగోత్ర దిన
 ౧౩ కరకుల కుశేసి వికాసన ప్రభా
 ౧౪ కర సుగుణమణిగణ రత్నాకర సేవ
 ౧౫ ణసేనా దుగ్ధాంభోనిధాన పరిమళ
 ౧౬ నలబలత్త్రి దక్షిణభుజ మంధర³
 ౧౭ విలాస విభవ భోగపురందర నిసి
 ౧౮ తాసి కులిశనిపతన శకలిత[జో]గుల
 ౧౯ కుమార మహామహీధర ప్రతిబల
 ౨౦ దావపావక ధారాధ⁴ ర విశవతర
 ౨౧ నయనచంద్రికా పరిజనచిత్తకైరవ
 ౨౨ రణరంగత్తైరవ⁵ ఆటర భీమనిశిత
 ౨౩ కందుకోత్పాటన సంశోభిత తత్సంత
 ౨౪ తిలతాప్రరోహ వరాశ్వారోహ గం
 ౨౫ డపెండార గంగయ సాహిణీనవహస్వ
 ౨౬ బందికాట మామనంకకాట విరోధి
 ౨౭ [మ]ండలిక కాలదండ చలమత్తిగండ ఏకా
 ౨౮ గంగీర ధర్మావతార మూలురాయ అ
 ౨౯ సురనారాయణ ప్రతాపతనోత్త
 ౩౦ రాయణ సంగడిద మండలికరథ⁶
 ౩౧ ికాప సతతాభ్యుచ్చిత భూదేవ మండ

1 'సు' అని చదువవలయును. 2 'కంఠ' అని చదువవల
 యును. 3 'సింధుర' అని చదువవలయును. 4 'మందర' అని
 చదువవలయును. 5 ధారాధర, అని చదువవలయును. 6 ఒక అక్ష
 రము మాసిపోయినది. 'మె' లేక 'యె' అయి యుండవచ్చును.

- 32 [లి]క బసవశంకర ప్రణతాభయం
 33 [కర] అధికతరప్రతాపరాయదిగస్తాప
 34 - -[గ]యదేవ చోళమహారాజులు¹ త
 35 మతండ్రి అల్లుగంగరాజు తమతల్లి గం
 36 గాదేవింగారిపేరను గంగనముద్ర
 37 ము అని తటాకప్రతిష్ఠ నేసి నిలిపిన
 38 శాసనము మంగళమహాశ్రీ
 39 శ్రీ శ్రీ

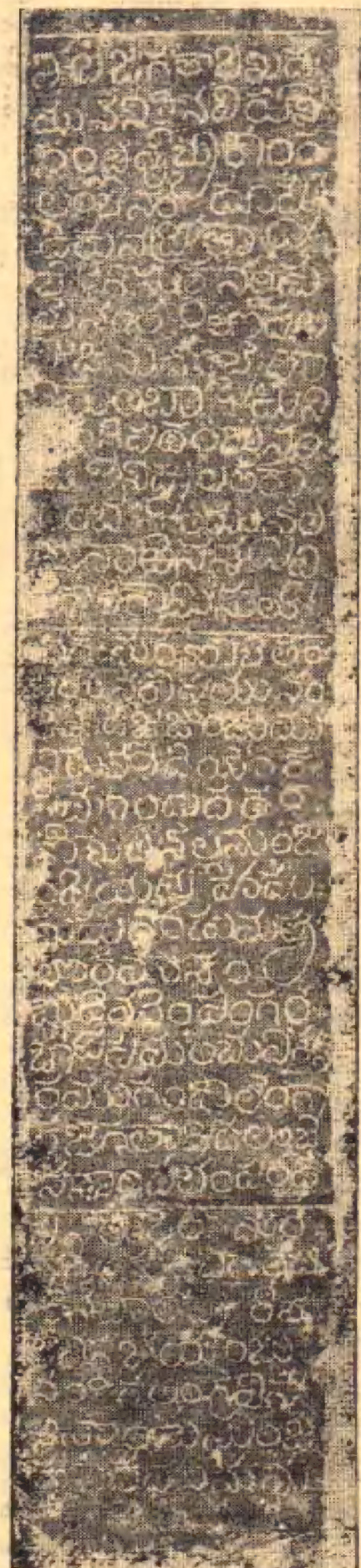
రం డ వ ప్ర క్క

౪౦ ఇలజగతాపిఖడ్గ	౪౮ మాంటుధర
౪౧ మునస్సల్లినవీరుని	౪౯ తీసులనెల్లనుంజ
౪౨ రంభపుచ్చుకొంద	౫౦ రంపియమ్మహాపు
౪౩ లంచినందూపుక	౫౧ రుషుండుమత్యక
౪౪ దిక్కునప్రే ² తా	౫౨ లోకమునం
౪౫ చిగినుక్కనందు	౫౩ బుట్టివధింపంగం
౪౬ మైనంతలోపల	౫౪ బాపమంచు విస్త
౪౭ రంజనుదెంచెవా	౫౫ రముగందోలెంగా
౪౮ [ని]కులభామిని	౫౬ కజగతాపిదలంచి
౪౯ [య]గ్నివధంబునం	౫౭ ననాండచంపండే
౫౦ [ద]నిష్ఠులతకు	౫౮ పన్నితురంగమం
౫౧ రంభయున్వెల	౫౯ బునకుంబక్కెరవె
౫౨ అువాతీననన్వి	౬౦ ట్టినవాతకహేరిచే
౫౩ రిదోడికామినులు	౬౧ విన్నభయంబు
౫౪ గురుమరణోచితం	౬౨ నంగలంగెవీన
౫౫ బయినకోపమునం	౬౩ అనాండునుంజ
౫౬ జమదగ్ధజాండు ³ ము	౬౪ క్రగొత్తమునుమ
౫౭న్నిరుపదియొక్క	

1 'మహారాజులు' అని చదువవలయును.

2 'ఘృతాచి' అని చదువవలయును.

3 'జమదగ్ని జాండు' అనియుండవలెను.

మూఁడవ ప్రక్క

- ౭౫ తురగచమంబునం
 ౭౬ మొప్పనెఱికిగాంబనగర
 ౭౭ రించిదాననమును
 ౭౮ ంగువెట్టి । తెలు పెక్కంగ
 ౭౯ ఆవోవబెళగినపు
 ౮౦ నుకమించినవెండి
 ౮౧ కోరగాంజేతంబట్టి
 ౮౨ ఏనుకతలలలో
 ౮౩ నెసగినముత్తయ
 ౮౪ ంబులగుంకుమా
 ౮౫ క్షతంబులుగంబో
 ౮౬ సి । వేతాళధాకినీ
 ౮౭ భూతంబులారమీ
 ౮౮ కునుముంజికం
 ౮౯ బనికుడువంజెప్పి ।
 ౯౦ యొకపితాచవ
 ౯౧ ధూటిదానుత్సహి
 ౯౨ ంచ్చెనాయజగ
 ౯౩ తాగంగభూ
 ౯౪ రమణుండాది ।
 ౯౫ నమరంబెండ్లి [కొ]
 ౯౬ డుకుమల్లావనీ
 ౯౭ శుంజెలంగిను
 ౯౮ రకాంతతోంబెం
 ౯౯ డ్లి నేయునపుడు ।

- ౧౦౦ నియవడ్డ ? క్కేలి
 యి[*]మం
 ౧౦౧ క్యనవెంగిగళిం
 ౧౦౨ గలాదిగానిన్నియు
 ౧౦౩ నొక్కనాండవిసె[నే]
 ౧౦౪ అువభీమస్రీపా
 ౧౦౫ లుథా³డికిని ।

1 'వెండిలి' అని చదువ
 వలయును.

2 'వృషాలు' అని చదువ
 వలయును.

3 'దాడిని' "

నా లు గ వ త్ర క్క

౧౦౬ తనదం	౧౨౯ ణీంద్రుం
౧౦౭ ప్రస్తుతదప	౧౩౦ డొండె । పా
౧౦౮ సుంధ	౧౩౧ దభాX[ము]
౧౦౯ రయెల్ల	౧౩౨ నభాభా
౧౧౦ ందాల్చి	౧౩౩ గమంత
౧౧౧ పెంపా	౧౩౪ యునువ
౧౧౨ ందినవే	౧౩౫ హించిన[ ]
౧౧౩ [లు]పుం[బ]	౧౩౬ వనగేంద్రు
౧౧౪ ందియొ	౧౩౭ ండొండె । నీ
౧౧౫ ండె । వీ[పు]	౧౩౮ [వ]యొండె
౧౧౬ నందొక	౧౩౯ [ం]కాకనిభి ¹
౧౧౭ దెనవిశ్వవి	౧౪౦ లభరాభా
౧౧౮ శ్వంభర	౧౪౧ [ర]వహన[కే]
౧౧౯ ంగరమ	౧౪౨ లినలు[పు]
౧౨౦ ణ్ణిందాల్చి	౧౪౩ [మ]హి[త]
౧౨౧ చక	౧౪౪ భుజం
౧౨౨ మమండొ	౧౪౫ డు । జగము
౧౨౩ ండె । వెల	౧౪౬ నందుగ[ల]
౧౨౪ యంగం[ద]	౧౪౭ ండెజగ[తా]
౧౨౫ వవేయుద	౧౪౮ పుగంగ[వి]
౧౨౬ లలలోనె	౧౪౯ క్రమవి[హ]
౧౨౭ క్కటనిల [ధి?]	౧౫౦ ంగదీప్తిక
౧౨౮ లకొన్నప	౧౫౧ [లి]వతంగ

★ సోమశేఖరశాస్త్రి ★

రాయనం వెంకటశివుడు

★

లోకమందలి సర్వ సామాన్య విషయములె నాకు సంతోషదాయకములు. నడచువారివయసము లొకర్నింపక దారిప్రక్కను బెరుగుచుండెడి తుమ్మచెట్టు తీయమామిడి కంటెను, గొబ్బిపూవు గులాబి కంటెను, నాకు బ్రయతరము. మాపూర్వ లోకరు "వేషశతకము" వ్రాసి వేయి నూటపదారులు బహుమతి నందిరట. నిజ మారసినచో, నిత్యము మనకు వినవచ్చు సామాన్య జనుల సమాచారములె నవలలకంటె నద్భుతకథనము లగుచున్నవి!

౧

మొన్నటి సెలవుదినములు స్వస్థలమునఁ గడపుచుండఁగా, ఇరువదియేండ్లక్రిత మచటికిఁ గాపురము వచ్చిన సోమన్న యను నొక బీదప్రబాహునిసంగతి యాకస్మికముగ నాకు జ్ఞప్తికి వచ్చెను. వైదికమందుఁ గాని వ్యవహారకాండలోఁ గాని యాతని కంతగా ప్రజ్ఞ లేదు. క్రొత్తగ వచ్చిన తన కేమైన సాయము చేయుడని వేడుచుండువాడు. అతనిఁ జూచు కుతూహలమున నేనిపుడిలు వెడలితిని. పేరుగుఱుతులు చెప్పితిని గాని, వాని యునికీయే యెవరు నెఱుంగరు! ఈవరాటవిలో వానిజాడ గానక నేను వెనుకకు మరలుచుండఁగా, ఒకపూర్వ పరిచితుఁ డగవడెను. కొంత తడవారఁ డాలోచించి, "జ్ఞాపకమువచ్చినది! మీరడిగే సోమన్న యిపుడు భాగ్యవంతు డయిన సోమశేఖర శాస్త్రియైనాడు! పెద్ద బజారు లోని

పచ్చ మేడ వారిదే" అని నాకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

౨

ఉభయ కుశలోహరి: నా కోరిక మీఁద సోమశేఖరశాస్త్రి తన వృత్తాంత మిట్లు చెప్పెను. శాస్త్రి కథను శాస్త్రి నోటనే వినెదము:

"నేను పట్నం వచ్చిన కొత్తరికమండే తమరు గ్రామాంతరము దయచేశారు. ఈపట్నవాస కాండరమెట్లు గట్టెక్కునా అని బెంగపెట్టుకొనేవాణ్ని. అయినా దైవానుగ్రహంవల్లా, తమ బోటి గొప్పవారి ప్రాశంకంవల్లా, క్రమేణా నాకు మంచి రోజులు సంక్రమించినవి. వుద్యోగం లేకున్న, వచ్చినమూడు మంత్రిం ముక్కల వల్లనే పొట్ట పోసుకొని, పదివరహాల సొమ్ము వెనుక వేసుకున్నాను. ఈమేడ, పాతిక రూపాయలు బాడుగ వచ్చే బజారులో కొట్టు, పది యకరాల మాగాణి, చేతిలో తిరిగే యీ నాలుగు డబ్బులు,— ఇవన్నీ నాకప్తార్జితమే!

"ఈఆస్తి పలుకు బట్ల నా కెట్లు వచ్చిన వనా మీప్రశ్న? మొదలు నా కింగ్లీషు రాదని, సంస్కృతం చదవలేదని, తమకు తెలియనే తెలుసును. చిన్ననాటి పననే మరచిపోయాను. సంధి మంత్రిమైనా సరిగా రాక, సంసారం గడుపుకొందామని పుట్టెడకతో పట్నం కేరాను. ఇటు

లోకానికీ అటు వైదికానికీ చడ్డనన్నెవ రక్కడమాత్రం కనిపెట్టుతారు? అయినా చెప్ప వద్దా, యిప్పటివలె గాక ఆ రోజులలో బ్రాహ్మణభక్తి యెక్కువగా వుండేది. కనుకనే నాకు వచ్చిన పుణ్యాహవాచన విఘ్నేశ్వర పూజలవల్లే రోజు గడచి పోయేది. యిప్పటివలె తెలుగుమీరని బ్రాహ్మలు కోమట్లు మొదలయినవాళ్లయిళ్లల్లో, శుభాశుభాలకు రోజూ నాలుగు శేర్ల బియ్యం, పావలా డబ్బులకు తక్కువగాకుండా కళ్ల బడేవి. ఇందుకు వురరిగా, ఏ సత్రంలోనో సమారాధనలోనో సుష్టుగా వేళకు భోజనం దొరికేది. ఏపెండ్లో, పేరంటమో యింటిదానికి కలిసి వచ్చేది. అది వైగా మహారాజురోజులు, వస్తువులకు ధరలు వుండేవి. ప్రతినిత్యము మా యింటికి వచ్చిపడే బియ్యపు రాసులు, కాయ గూరలు, బీరు పోకుండా, బజారుధరల కమ్మివేసి, సోమిడేమమ్మ సొమ్ము చేసేది!

౩

"సొమ్ముతోనే గదా సర్వం వున్నది. కనుకనే ఆ రోజులలో, మారుమూల చుట్టలకు కూడా సోమన్న ఆప్త బంధువై పోయాడు! స్వశాఖ వాళ్లకేకాదు, వైదిక బృందాని కంతా అతడు అండగా వున్నాడని అందరు అనుకునేవారు. ఇంతలో భూములకు ధరలు పడిపోవడం బ్రాహ్మణాళ్లకు వుద్యోగాలు బండు గావడం, తటస్థ మయినది. మెటిక్లేషను మెట్లు చాటనివాళ్లు

దాటినవాళ్లు, తండ్రిపతండాలుగా వచ్చి బ్రాహ్మణపిల్లలు సోమన్న శరణు జొచ్చేవాళ్లు. 'ఆర్థికదుఃస్థితి వస్తే వచ్చింది గాని, బ్రాహ్మణాథాల కేమీ కరువు రాలేదరా! అని అధయహస్త మిచ్చి, ప్రతిపిల్ల వాడికీ యేదో కాస్త ముట్టచెప్పించే వాణ్ని. మీ రను కొనే బ్రాహ్మణ నిరుద్యోగనమస్యకు నాకు తోచిన సమాధాన మిదే!

“ఇప్పుడు సోమన్న యేకాకి గాడు. తాను విద్య నేర్వనప్పటికీ, చుట్టూ చేరిన బ్రాహ్మణ పిల్ల కాయల కాలడు పెద్ద గురువే! తలి దండ్రులు చిన్నప్పుడు నాకు పెట్టిన పేరు 'సోమన్న' ముక్కు-కోసిన మొంగల గున్నదని చెప్పి చమ త్కారి శిష్యుడొకడు, దర్బాకు తగ్గట్టుగా, 'సోమ శేఖర శాస్త్రి' అని నాకు నామకరణం చేశాడు! పాతపేరు పోలే పోయింది గాని, నోరు నిండిన చక్కని క్రొత్తదొకటి సంప్రాప్త మయిందని సంతోషించాను. ఆ వేసంగిలో పెద్ద పద్దులు కొన్ని వసూలు చేసి, యీ పచ్చ మేడ వేశాను. నాకొత్తపేరు లోకుల నోళ్లలో కొంత రాచాడుతుందనే, వీధి నాపరాతి మీద 'సోమ శేఖర విలాసము' అని విలాసం చెక్కించాను!

౪

“నా తాపాతుకు తగ్గ నిష్ఠాని యమా లిప్య దేర్పరుచుకొన్నాను. నిత్య దేవ తార్చన తోపాటు, యిటీవల వైశ్యదేవం కూడా చేశాను. సన్న కారువాళ్ల యిల్లకు పొరోహి త్యానికి పోక, శిష్యులను పంపిస్తాను. గొప్ప ప్రద్యోగస్తులు, సంపన్న

గృహస్థులును నారాకచేత తాము తరిస్తున్నామని తలస్తూ వుంటారు! ఆహితాగ్ని నవదంచేత పరులయింట విస్తరి చేయక నామర్యాద కాపాడు కొంటున్నాను. పట్నంలో యేవైదిక కార్యం జరిగినా సోమశేఖర శాస్త్రికి పిలుపు రావలసినదే— అతనికి అధర్వణవల్లనో, అతని శిష్యుల వల్లనో, అదిసానుకూల పడవలసి నదే— మాంసము తిన్నప్పటికీ, ముడునులు మెడకు తగిలించు కొందురా? బ్రాహ్మణ ద్వేషం పెచ్చు పెరిగి పూర్వాచారాలు పరి హసంచేసే యీ పిదప రోజులలో నయినా, బాహుటంగా బ్రాహ్మణ కర్మ విడిచిపెట్టివేసినవా డెవ డయ్యా? కాబట్టి లోకంలో వెల తగ్గిపోని మావైదికవృత్తి కక్కడా నిత్యపంట! గనుకనే యెంతకరువు కాలంలోనూ మాబోటి వాళ్లకు నిత్యకృత్యాల కెప్పుడూ లోటు లేదు— గుచ్చి గుచ్చి అడుగు తున్నారు గనుక గుట్టు చెపు తున్నాను— నా శిష్యులనువల్ల నాలుగు డబ్బులు కళ్ల జూచిన బ్రాహ్మణముండావాడు, కృతజ్ఞ తతో కొంచెమైనా నాచేత రాచ్చు కుంటాడా? అంతేగాని, మీరు సూచించేటట్టుగా, పట్నంలోని బ్రాహ్మణాథా లన్నీ నేను గుత్తకు పుచ్చుకొని, భాగంపెట్టుమని భోక్తల ముందు చెయి జాపుతా నను కోకండి! విప్రధవం విషంతో సమానం!

“ఈ విశ్వర్యం శాశ్వత మను కోక పేదబ్రాహ్మణ కెన్ని విధాలనో సహాయం చేస్తూన్నాను. నా ఆశ్రితు లలో మంత్రాలు వచ్చిన వాళ్లు ఉద

యాస్తమానాలు మాయంటివద్ద బ్రహ్మచారులకు స్మార్తం పాతం చెప్పవలె. నావద్దోపుండ విద్యార్థు లంతా ప్రాతఃకాలమే లేచి, స్నాన సంధ్యానుష్ఠానాలు నెరవేర్చవలెను. మాయిల్లు వేదఘోషతో మారు మోగుతూ వుంటుంది. సాధు వసి శ్రోత్రియు డని శాస్త్రికి మంచిపేరు వచ్చిందే గాని, మీ రనుమాన పడ్డట్లు, అతనిదగ్గరవుండే విద్యార్థులు ప్రాస్త్రాన్నే కాఫీ యిడ్డెనలు కబళించి బ్రాహ్మణాథాలకు తయా రయ్యే మోసగాళ్లు గారు లేండి!

౫

“ఇంక నాకొమాళ్లనింగతి పడే పడే మీరెందు కడిగి, నన్ను బాధిస్తారు? నేనువద్దన్నను, ఆడని మొండి పట్టు పట్టడంచేతనే, పెద్దవాడు మాయ యింగ్లీషు యిస్కూల్లో ప్రవేశించాడు. సాఖ్యాలు మరిగిన వాళ్లకు చదువు లంటుందా? అత గాడు, ప్రాజ్ఞత రాకముందే, సిమిమా నాటకాలు పట్టుకు తిరుగుతూ, సప్త వ్యసనాలలోను కూరుకు పోయాడు! రెండో వాడైనా బాగుపడతాడేమో నని స్మార్తం చెప్పినే, వీడికి వంటబడ్డవి, —బీడిలుతాగడం, బేస్తుపేకాడడం! కల్పతరువువంటి శాస్త్రికడుపున కారుపించెలు కాసినవే అని అభిమాను లంతా ఆ శ్చర్యపడు తున్నారు! ఎంతటి వాళ్లకూ, పూర్వఫలం అనుభవించక తీరదు గదా!

“ఈసోదె కేమిగాని, గొప్ప ప్రభువులు మీరు రావడంచేత, మా గృహం పావన మయింది! నను

యానికి జ్ఞప్తికి వచ్చింది, — పెద్ద వక్షియిన మీసలహా నాకు కావలసి వచ్చినది” అనుచు శాస్త్రి లోకలికి వన్నుఁ గొనిపోయి బంగారు, వెండిసామాను లుండు పెద్దయిననువ పెట్టె తాళముతీసి లోని కాగితములు రెండు చూపి, వాటిని గురించి నా యభిప్రాయ మడిగెను. ఏమున్నది? ఎక్కువ రాబడినను తప్పించు కొనుట, మారుటోరియంపాశము

మెడకు రాకుండుఁ జేసికొనుట, — వీనిని గుఱించియె వానివ్రాశ్నములు! ఆ సందర్భమున సద్భావముతో నే జెప్పిన రహస్యాలోచనల విశేష ములు వెల్లడిచేయుట మాన్యాయ వాదుల మరియుచగాదు! దీనికేమి గాని, ఉన్నతపరీక్షలిచ్చిన యనుభ వముగల వక్షిలువైనను, నేటికిని నా నెలరాబడిసంఖ్య పదులస్థానము దాటలేదే! ఇంక నేను గూడఁజెట్టిన

సొమ్ము గుండునున్నయె! కాని, నిరక్షరకుక్షి యైన యీ బావన పోవున్న, యీ కొలఁదికాలము లోనె వేలకొలఁది విలువగల యా స్త్రీని సంపాదించి, సౌఖ్యసంపద లతోఁ దులతూగు చున్నాఁడే! ఇట్టి వైరీత్యములు సంఘటించుచున్న మాయవిధిని నాఁడు మరల మరల దూఱుచు నేనిలు నేరితిని!

గృహ పరిశ్రమ

ఫ్రెట్ వర్క్ [Fret work]

కొ. స్వచ్ఛంద

ఈ ఫ్రెట్ వర్క్ అనునది కొయ్య పలకలో ప్రత్యేకవిధ మగు రంప ముతో చిత్ర విచిత్రములుగా కోసి చేయునది. దీనిలో అనేకవిధములగు వింత వింత సామానులను చేయ వచ్చును. బొమ్మలను పలకపైన అతికించి ఆ బొమ్మ అంచువెంబడిని కోసినయెడల బొమ్మ వేరుగా వచ్చును. ఇవికాక పెట్టెలు దీప స్తంభములు, బొమ్మసామానులు, రైలుబండ్లు, వాయువిమానములు, ఇండ్లు, యంత్రములు మొదలగు పాటి నెన్నిటికో చేయవచ్చును. దీనికి కావలసిన పనిముట్లు, పరికర ములు కొంతక్రయమైనను ఫల మధి కము కాన పిన్నలు పెద్దలు ఈపనిని నేర్చుకొని దీని నొక గృహపరి శ్రమగా జేసికొని కొంతలాభమును పొందవచ్చును.

పరికరములు: — ప్లైవుడ్ (Ply-wood) అను పలక కలదు. ఇది రెండుగాని ఎక్కువగాని పొరలు గలిగి గట్టిగా నుండును. ఫ్రెట్ వర్క్ కు తగియుండును.

రంపము: — ఫ్రెట్ సా (Fret saw) అనురంపము దీనికి ప్రత్యేకముగా వనికవచ్చునది. (చిత్రము 1.) దీనిలో పిడిగల యొకపెద్దవంపు కమ్మియు(a) దాని రెండుకొనలలోను రెండు (b) మరలును కలవు. రంపము (c) మా త్రము వేరుగా నుండును. దీనిని రెండు మరలలో మధ్యపెట్టి బిగి

చినయెడల కోయుటకు పనికి వచ్చును.

రంధ్రము వేయు సాధనము: డ్రిల్ (Drill- (చిత్రము 2). పలక యొక్క అంచును కోయక, దాని మధ్యనుండి కోతను ఆరంభించవలెనన్న యెడల మొదట ఈ డ్రిల్ తో కోతను ఆరం భించవలసినచోట రంధ్రమును చేయవలెను. రంధ్రమును చేయు టకు చిత్రము 2 నందలి a భాగమును ఒకచోట పలకపైనుంచి b అనుతలను కొంచెముగా నదిమివట్టుకొని c ని, క్రిందికిని పైకిని త్రోసిన యెడల a చుట్టుగా తిరుగుచు పలకయందు రంధ్రము చేయును.

ఆ రంధ్రముగుండా, చిత్రము యందలి c అను రంపమును విడిగా దూర్చుకొని, పిమ్మట దానికొనలను b, b, అను మరలమధ్య నుంచి బిగించవలెను. చూ. చిత్రము 1. d

సాధారణరంపము: — పలకలను తునుకలుగా కోయుటకు ఈరంపము పనికివచ్చును.

కోతబల్ల (cutting table-చిత్రము 4). దీనిని సాధారణమేజాయొక్క గాని స్టూలుయొక్కగాని పై పలక అంచునకు బిగించవలెను. మేజా పలకలంచు a అను మరచీలపైన నుండునట్లు పెట్టి చీలను బిగించిన యెడల, కోతబల్ల మేజాలంచునకు బిగియును. చిత్రమును కోయవల

సిన పలకను b అను ఇనుపపలకపై పెట్టి కోయవలెను. అప్పుడు రంప మును c అనునందనం దంచునట్లుల పెట్టికొని కోయుటకు అనువుగా నుండును. మిగుల సున్నితములగు వంపులను కోయుటకు ఈకోతబల్ల చాల ఉపయోగపడును.

కోయువిధము: — ఫ్రెట్ రంప ముతో కోయునపుడు రంపపు ముక్క (saw blade) నిలువుగా నుండునట్లు పెట్టికొని కోయవలెను. ఈముక్క ఏటవాలుగా నుండిన యెడల పలక, ప్రక్క కోతలు వెడల్పగను, క్రిందప్రక్క ఇరుకు గను ఊడును. నిలువుగనుండు కోత వలన చిత్రము అందముగా నుండును (చిత్రము 5). ఇదికాక కోత ఎడటి నుండి మనవైపునకుగాని, మనవైపు నుండి ఎడటి ప్రక్కగాగాని పోవ చచ్చును. ఎక్కువఅదిమి కోయరాదు. అట్లు అదముటవలన వంపులు తిరుగు నపుడు రంపపుముక్క విరుగుట తట స్థించును. వంపులు తిరుగునపుడు రంపమును తేలికగా క్రిందుమీదు లుగా నాదించుచు అనగా తేలికగా కోయుచు పోవలెను.

చిత్రములు 6, 7. రంపముతో కోయబడిన అలంకార రూపములు (Designs) చిత్రము 6 నందు మధ్యనుండు భాగము తీసివేయ బడినది. a, b, c, d అను పలకయే ప్రధానమయినది. చిత్రము 7

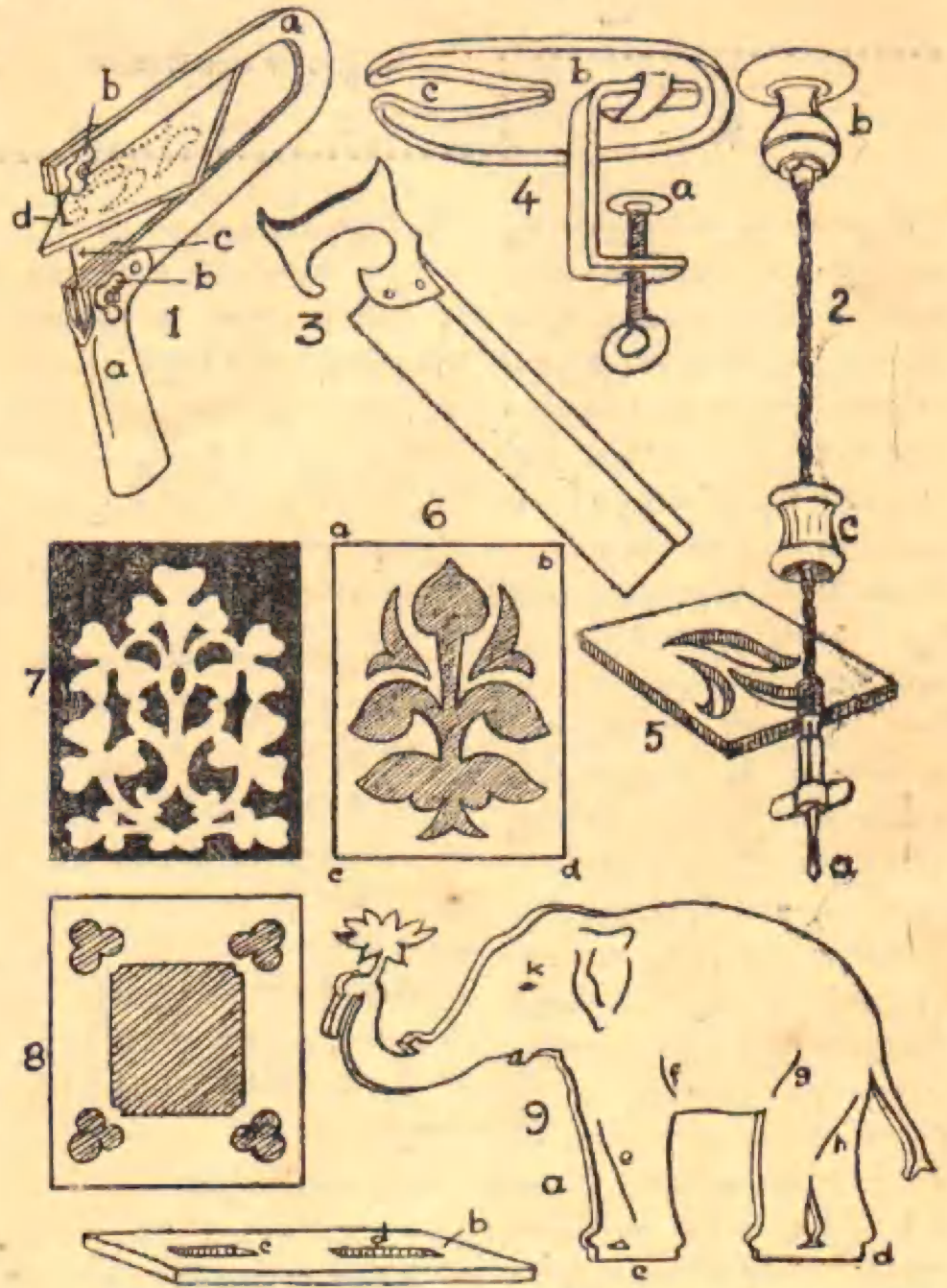
నందు నల్లనిభాగము తీసివేయబడి
తెల్లనిభాగము ముఖ్యభాగమయినది.

చిత్రము 8. ఒక బొమ్మకు
చట్టము (Picture frame). దీని
వెనుక ఏదైన ఛాయాచిత్రమును
పెట్టి విగించవచ్చును.

చిత్రము 9 a ఒక ఏనుగుపటము
దీనిని కోసినతర్వాత దీనిని, నిలువ
బెట్టుటకు p, అనువలకలలో c, d
అను పండులను కోసి వాటిలో
ఏనుగుయొక్క (pe) పాదములను
విగించవలెను.

e, f, g, h ప్రదేశములలో సాధా
రణపుకోత లుండినయెడల, ఏనుగు
శరీరము నందు ముడతలున్ను,
ముందు వెనుక కాళ్ల గుర్తులున్ను
తెలియును. ఈకోతలలో ఏదోయొక
కొనయందు డ్రిల్లుతో రంధ్రమును
వేసి దానియందు రంపపుముక్కను
దూర్చి రంపపుచట్టమునకు విగించి
కోయవలెను. k. అనురంధ్రము
కంటిని గుర్తించును.

[పర్యవ్యాప్త్యసంకలితము]

వెద్దజమిందారుగారి సన్యాసం

అక్కిరాజు అంజనేయులు

★

★

“వెద్దజమిందారుగారు పాతాన్తగా సన్యాసం పుచ్చుకొన్నారు. చదువుకు భంగం అవుకోకుండా బుచ్చిజమిందారుగారు ద్వితీయ వ్యవహారాలు ఎక్కడెట్టుకోవాలి, లేకుంటే జమిందారీ తాను తానుంటి” అని అప్పయ్యగారు సుపీన రంధ్రేవార్త చూచుకొనేసరికి బుచ్చిజమిందారుగారికి ముందు మనస్సు తారుమారు అయింది. అప్పయ్యగారు సన్యాసం పుచ్చుకోవడమంటే చమ్యరంవీలాగా? ఎందుకు పుచ్చుకొనిఉంటారు? వనాతవధర్మంలో ఆశ్రమక్రమంలో వచ్చినసన్యాసం కావేకాదు కదా? అప్పయ్యగారికి యింకా గృహస్థాశ్రమ ప్రవేశమే లేదు. అంటే కాస్త్రయ్యక్రంగాలెండి. వాంఛత్యార్థంలో గృహం లేదుకాబట్టి గృహస్థివ్రాటాలేవు. అందువల్ల గృహస్థివ్రాటవల్ల వచ్చినసన్యాసమా కాదు. మరేకో అనుమానం కలిగింది. దానికి ప్రత్యూహాచనమాదా పెంటనే తోచింది. ఇన్నాల్లా ఇంతో అంతో ప్రేమవ్యవహారాల్లో ప్రదిసంపాదించిన వారే అప్పయ్యగారు. ఎంత ఆలోచించినా ఏమీ తోచలేదు. తీక్షణంగా ఆలోచించగా, అతీతాధునికసన్యాసమే అని ఒకళంక తోచింది. అంటే ఎవరైతే ఒకరైన త్రికరణమర్థిగా ప్రేమించి, కలలోనైవా ఇంకోకస్త్రీమీద కన్ను చేయకుండా ఉండి, ఆమె ప్రోత్సాహము వల్ల ఆ ప్రేమఫలము క్లిరమని నమ్ముకొని ఉండగా, ఆమె తనను మోసంగించినప్పుడో, తృణీకరించినప్పుడో ఇంకా ఈ ప్రపంచము ఎందుకు వచ్చినది అని విరక్తిభావంతో తీసుకొన్న సన్యాసమా అని అనుమానం కలిగింది. కాని దీనికి ప్రతికంక కలుగకపోలేదు. అప్పయ్యగారిప్పొడయాన్ని పూర్తిగా వశంచేసుకొని, చులకనచెయ్యడంతా ప్రంచేత వారికి ప్రపంచముమీద విరక్తి పుట్టించేటంతటికాంత తమపల్లెలోనూ లేదు, చుట్టుపక్కలనూ లేదు. అప్పయ్యగారే, లక్షలకధికారి అయిన జమిందారుగారే, పాలుమాలి అడిగితే ఎవరితె కాదంటుంది? అనగలి

గితే ఆమె ఎంతటిది అయిఉంటాలి? మరెక్కడవన్నా చూచివారా అంటే, చూచి, కామించి, కొవసాగవంతమాత్రాన విరక్తి పుడుతుందా? ఇద్దరిప్పొడనూలా ఏకమై, కొంతకాలము ప్రేమ మదిలి, ఒకరిని విడిచి ఒకరు బ్రతుకు భారంగా భావిస్తే అప్పుడు చులకనగానీ, తప్పవకుచుటకానీ విరక్తి పుట్టిస్తుంది. అప్పయ్యగారు మారాన ఏమాత్రం దీర్ఘకాలమా ఉండలేదే!

...బుచ్చిజమిందారుగారికి ఏమిపాలు పోలేదు. కంకలూ ప్రతికంకలూ మనస్సును విత్తివేస్తున్నవి.....

కుడకు ఒకటి తలపుకు వచ్చింది. తాను హాస్టలుమంచి కాలేజీ పోయేదారిలో నడుచు నిల్చుకొని మనస్సును సందేహసమాధానప్రవాహంలో విడిచి అంతం లేదు. అసలు జరుగుచు దీనోటుకు వల్లి విచారణచేస్తేనే సత్యం లేలవం సందేహం; సందేహమైనా లేలితే అక్కడనే లేలవాలి. ఊరికిపోవడం కర్తవ్యం అనుకొన్నాడు.

ఈవిధంగా ఆలోచిస్తుండగా బుచ్చిజమిందారుగారికి కొంచెంకొంచెం ప్రపంచక్షానోదయం అయింది. అప్పయ్యగారు సన్యాసం పుచ్చుకొంటే, అందులోనూ పెండ్లిచేసుకోకుండానే పుచ్చుకొంటే, తనకేమేలుగా?

తటాలున బుచ్చిజమిందారుగారు వెనుకకుతిరిగి అయిదునిమిషాలలో పెట్టేచేదానర్థుకొని రైలుస్టేషనుకు రిక్షాలోపోయినారు.

2

బుచ్చిజమిందారుగారు రైలుదిగేసరికి కాదు దైరవరు వంగివంగి దండాలు పెట్టి చేతిలో తోలసంచి తీసుకొన్నాడు. “దయసెయ్యండి మాపైహో, దయసెయ్యండి మాపైహో” అంటూ దారిచూపుతూ కాదు దగ్గరకు తీసుకొనిపోయి, క్లిక్కుమని తలుపు తీసి బుచ్చిజ

మిందారుగారు ఎక్కగానే ఉంది చక్కన పెట్టి క్లిక్కుమని తలుపువేసి, క్లిక్కుమని ముందునీటుతలుపు తీసి, తాను ఎక్కినాడు. టవ్-క్లిక్...భర్-ర్-ర్-ర్-ర్ కాదు పోతుంది వెనుక ధూళిమేఘం లేవదీసి నడిచినచ్చేవారిని కప్పివేస్తూ. అధికారంలోకివచ్చిన బుచ్చిజమిందారు కాబట్టిన్నీ, అసాధారణపరిస్థితులలో ఉన్నాడుకాబట్టిన్నీ, అందరికండ్లా తనమీదనే ఉన్నాయి. అది గమనించి కండ్లు బాల్చుకొని అలోచనలో మునిగిపోయినారు. ఊరుదాటి మామగోసులు పోయి కాంతినద సంప్రకారం ప్రవేశించి కాదు విశ్వేవరకూకమ్మలు తెరవలేదు; తలఎత్తలేదు.

వరండాలో కృష్ణానీసంమీద అప్పయ్యగారు కాషాయవస్త్రాన్ని వేసుకొని కూర్చొని, కుడిఎడమలకున్న పుస్తకాలను చూస్తూఉన్నాడు, ముందర తెరచిఉన్న పుస్తకంలో కాసిశంమీద నేలు పెట్టిఉన్నాడు. ముందు వరండానిండా జపంకూర్చొని కొదనిలువడం, అందులో బుచ్చిజమిందారు ఉండడం చూచి గుసగుసలు పోతున్నారు.

క్లిక్-దైరవరు దిగినాడు. క్లిక్-వెనుకనీటు తలుపు తీసినాడు. బుచ్చిజమిందారుగారు దిగినాడు. టవ్-క్లిక్...టవ్-క్లిక్...భర్-ర్-ర్...ర్-ర్-ర్...కాదు పెద్దలోకి పోయింది.

బుచ్చిజమిందారుగారు పోయి అప్పయ్యగారి దగ్గరగా నిలువబడి నమస్కారం చేసి ఆశీర్వాదం శరసా అందుకొని, వారు చూసిన చోట కూర్చోడానికి వంసకూ సభికులు అందరూ చేసే నమస్కారాలనూ, ఆశీర్వాదాలనూ, మందహాసాలనూ అందుకొన్నాడు. అంతేట అప్పయ్యగారు ఉపన్యాసం ప్రారంభించారు. టాల్-స్టాయి, పూడు, రస్కిమ, లాస్కీ, రస్సెలు, కైదు, బుద్ధుడు, కృష్ణుడు, జనకుడూ అని రకరకాల వేదాంకుల శబ్దా తారుమారుగా, తలక్రిందులుగా, ముందు వెనుకలులేకుండా దొడ్లుకున్నవి.

3

శరీరానికి రక్తప్రసరణము ఎటువంటిదో సంఘానికి ధనప్రసరణము అటువంటిది: రక్తం సమావంగా అన్ని భాగాలనూ ప్రవహించుకుంటూ ఉంటే నిఃటనే మరిపికి లోగం ఎల్ల స్థిమో అదేరీధంగా ధనం ఎక్కడగాని నిలువ అయివల్లయితే సంఘానికి నాశ్యం తటస్థిస్తుంది; ధనం ఎక్కడకానీ ఎచ్చుతక్కువలు లేకుండా నిలువలేకుండా ప్రసరిస్తూ ఉండవాలి—ఇదీ అన్నయ్యగారి ఉపన్యాసభోరణి. దానిలోపడి బుచ్చిజమిందారుగారు తమ స్వార్థపరత్వాన్ని మరచారు; అన్నయ్యగారిపట్ల భక్తిభావం వహించారు. ఎందుకంటే, ఈకాలంయంతకుండా పాశ్చాత్య సాంఘికశాస్త్ర గ్రంథాలను చదువుతాడు; మెచ్చుకొంటారు అంతేకాని పాశ్చాత్యులవలె ఆచరణలో పెట్టరు. ఈ భావాలనూ ఆచరణనూ కలదిబద్ధానికి కారణం అడిగితే, పాశ్చాత్య భాషలు అట్లునే మనం ఆచరణలో పెట్టడం ప్రమాదకరం; వాటిని మనవాగరకతకు తగినట్టుగా మార్చవాలి అంటారు. ఈకాత్యభావాలు పాశ్చాత్యులలో పుట్టివచ్చును వారి నాగరకతకు తగినట్టుగా పుట్టాయికాబోలు! పోనీ, అట్లానే మార్చరాదా అంటే, అక్కడనే ఉండిపోయి, అంటారు; సంఘం తమ లోపాటు రాదు అంటారు. ఇది ఆర్థంలేవి జవాబు అనుకోరు. కొత్త సిద్ధాంతం లేవదీసిన మనిషికి సంఘానికి ఎప్పుడు కానీ ఏదేకంలో కానీ విరోధమే. కాని ఆ మనిషిపట్లదలా, కార్యదీక్ష మొదలయినవాటినిపట్టి ప్రజలు మొదటలోనే రాకపోయినా క్రమేణా తనదారినే తోక్కుతారు. ఈ మాత్రం ఆ మాత్రం చరిత్రజ్ఞానం కలిగితే ఈ రహస్యం తెలియకపోదు. ఇది తెలిసికూడా మనయంతకుండా ఎందుకు దారి తీయరు?

ఈ ఆలోచనలు బుచ్చిజమిందారు మనస్సులో పుట్టి, సంఘవిముక్తి తమ ఏమి చెయ్యడమా అనేసమస్యలో కొంతకాలం కిందనే దింపినది. మనయంతకుండా మొత్తంమీద కారీరకంగాను మానసికంగాను పోమరులు

కాబట్టి మనసంఘం వెనుకపడిఉంది. తాను కూడా ఆపోమరిజట్టులో కలియడమా? కూడదు. చదువు పూర్తికాగానే తా నొకసంఘం లేవదీసి, మాతమసిద్ధాంతాలను ఆచరణలోకి తెచ్చేవారులు జడకవలేకని నిశ్చయించుకొన్నాడు. అందు కవతోటివారే పూనుకోవాలి. ఎందుకంటే, కొత్తభావాలు పాత బుద్ధులకు విరోధంగాఉంటాయి కాబట్టి, ఆకొత్తభావాలను లేవదీసినమనిషి పేదవాడయితే సంఘం వాడిని చంపుకొనిరింటుంది; ఆమనిషి భవిష్యేఅయ్యోవా, ఉరుకొంటుంది; అమరీస్తుంది.

ఇప్పుడు అన్నయ్యగారు తనకంటే ముందుగా మార్గదర్శకులైనారు. మరిన్ని మనవాగు మతవిషయకమాధ్యంలో గునిసి ఉన్నప్పుడు పాశ్చాత్యసాంఘికసిద్ధాంతాలను ఆస్వయాపంతోనే మనదేశంలో దించితే కార్యస్థి కాదని కాబోలు తాను సన్యాసి అయి వాటిని బోధిస్తున్నాడు. తీపిలోపాడినవేదు మందువిధంగా పనిచేస్తున్నాడు. తమ్ముడు గారికి ఆనందం అయింది; సంఘవిముక్తి చచ్చి గోచరం అయినట్లుఉంది.

బుచ్చి జమిందారుగారు ఈ భావప్రపంచంలో పడిపోతున్నారు. అన్నయ్యగారి ఉపన్యాసం మనస్సుకు వట్టచేలేదు. వట్టవలసిన అవసరమాత్రం ఏమిఉన్నది? సరి అయిన దారిలోపెట్టి కదిలించి నెట్టిదిస్తే, చురుకైనబుద్ధి సరిగానేపనిచేసి నిలువక గమ్యస్థానం చేరుతుంది.

అన్నయ్యగారు ఉపన్యాసంచాలించి, దగ్గరఉన్న దరిద్రదీనత మూర్ఖులకు రూపాయల నోట్లు పంచిపెట్టారు. ఈ పంపకం తమ్ముడు గారికి ఒక తావువలె లోచింది. పాశ్చాత్య సాంఘికవేదాంతాలు ఈ చుప్పిమార్గం చూపించలేదే సంఘవిముక్తి! దీనివల్ల పోమరితనం ముడుచుకుందే కాని, సంఘజాడ్యానికి ఇది చికిత్సకాదే! పాశ్చాత్యభావాలను మన నాగరకతకు తగినట్టు మార్చడమా ఇది, మన పాతమచ్చిమార్గమే కాని? ఇచ్చేవారికి డంబం లేకపోయినా చేసినపాపాలంబోయి పుణ్యం రావాలి అనేన్యాధరసత్యం: పుచ్చుకొనేవారి

నోళ్లలో తెచ్చిపెట్టుకొన్న ప్రాత్రపాఠాల మనసులో అమాయ, కలం ఆత్మగౌరవ హాసీ, పోమరితనం— ఇదీ మనవాదాలలో తత్వం. దీనివల్ల దేశం బాగుచుకుందా? ప్రతిమనిషికి చేతనైనపని చూపించి, చేసిన పనికి నెట్టు ఇస్తే, ఆ మనిషికి ఆత్మగౌరవం పోదు, సంఘానికి భాగ్యం అబ్బునుంది, లోకకల్యాణం కలుగుతుంది. ఈ సత్యం అన్నయ్యగారికి ఎందుకు లోచలేదు? ఆ రకస్సెలు, ఆలాస్కి ఆటల్లోనాయి, ఆ నూర్సు— వారి కేదుమాత్రం వచ్చివట్టు ఉన్నదేకాని వారి తత్వం బోధపడినట్టు కనబడలేదే!

తమ్ముడుగారికి ఏమీ లోచలేదు. పరిపరి విధాల ఆలోచిస్తున్నారు. ఉపన్యాసం వినడానికి వచ్చినవారంతా పోయినారు. అన్నయ్యగారు ఇంటిలోపలికి పోయి ఒక సంచి చేరవట్టుకొని బయలుదేరివారు. తనకు ఏమీ లోచక తమ్ముడుగారు గదిలోపలికిపోయి వాలుకుప్పిలో చేరబడ్డారు.

౪

వాలుకుప్పిలో నిద్రపోతున్న బుచ్చిజమిందారుగారిని అచ్చయ్యమ్మ వచ్చి లేపింది. అచ్చయ్యమ్మకు అన్నదమ్ములు ఇద్దరిపట్లా స్వతంత్రమే. వారి తల్లి పోయినప్పుటి నుంచి అంతకునుండు దాదిగా ఉన్న అచ్చయ్యమ్మ తల్లిస్థానం తీసుకొని తల్లిని మరపించింది. మత్స్యస్థానం దాసిస్థానం వీటికి నడుమ అధికారం పూని, పనులను అన్నిటిని దాదివలె చేస్తూ, అన్నదమ్ముల సౌకర్యాలూ వ్యవహారాలూ అన్నీ తల్లి అధికారంలో దిద్దుతూ ఉంటుంది. వీరి రెండ్రహయాంలోనే ఏకారణంచేతనో అచ్చయ్యమ్మ చాలా అధికారం సంపాదించింది. రెండ్రహివసతర్యాత అన్నదమ్ములు ఇద్దరూ అచ్చయ్యమ్మ మాటలంటే గౌరవిస్తున్నారు. తనమాటమీద గురుత్వం ఉండకదా అని అచ్చయ్యమ్మ వీరిపెత్తిన ఎక్కలేదు. కాబట్టి అన్ని వ్యవహారాలూ అచ్చయ్యమ్మ చేతిమీదనే నడుస్తున్నవి.

పెద్దజమిందారుగారు పెద్దనా రైసందు వల్ల వారిపట్ల దానిగానే ఉండడంమంచిది

అనుకొన్నది అచ్చయ్యమ్మ. బుచ్చిబాబు దారుగారిపట్ల అల్లలేదు, వాడు చిన్నవారు కాబట్టి తాను వారిని పెంచినది. కాబట్టి కొద్దిగా అధికారం చెలాయిస్తువుంది. ఇప్పుడు దగ్గరకువచ్చి నిలువడం, బుచ్చిబాబుగారూ అని పిలువడం, 'మీరు' అని సగౌరవంగా బహువచన ప్రయోగం చేయడం - ఈపాటిలో ఉంచుకొన్నది తన అధికారాన్ని.

'బుచ్చిబాబూ, బుచ్చిబాబూ' అనిరెండు మార్లు అచ్చయ్యమ్మ పెట్టుకొని పిల్చేసరికి బుచ్చిబాబుదారుగారు నిద్రకుంచి లేచారు "అ...అచ్చయ్యమ్మ..." అన్నాడు. బుచ్చిబాబూ ముందులేచి పొన్నం చేసి చలువకుడ్లు కట్టుకొని భోజనం చేయండి తర్వాత మాట్లాడవచ్చు," అన్నది అచ్చయ్యమ్మ. వాడులేచి కోటాచోక్కా విచ్చి వంటలకు తగిలించే లోపల అచ్చయ్యమ్మ రెండు చలువకుండు గుడ్డలనూ సబ్బు పెట్టెనూ తెచ్చియిచ్చి "తలకు చదురు పెట్టుకొండి బాబూ, రాముడు అంటు తాడు, రైలు ప్రయాణం ఏంతో వేడి... నేను లోపల చూడవలసిన పనులు ఉన్నవి." అని వెళ్ళి అచ్చయ్యమ్మ పోయింది.

బుచ్చిబాబుదారుగారు భోజనం చేస్తున్నారు. అచ్చయ్యమ్మ వట్టిచేళ్ళనిజానరతో విడుదలమొంది.

బు. బి: అచ్చయ్యమ్మ, అన్నయ్యగారు యెక్కడికిపోయినారు?

అచ్చ: ఇక్కడ నోట్లపంజరం అయి పోయింది, ఇంక ఊట్లోకావాలి ఇంటింటా కేదలకు. ఈపద్ధతినిద జమీందారీ నన్నాళ్లు ఉంటుంది? పోనీ ప్రజలవర్గీదం తొలగిపోతే జమీందారీ ఉన్నా ఒకటే లేకున్నా ఒకటే అనుకొందాం అంటే, ఆదర్శించుకున్నా తోక వంటిది. పెట్టుకున్నన్ని నాళ్లూ మర్యాద తింటారు. ఆ మర్యాదే యథాప్రకారమిది రస్తు. ఈ విచ్చిని ఏమి అవడం, బుచ్చిబాబూ?

బు. బి: అన్నయ్యగారు ఇట్లు ఎందుకు చేసినారు అచ్చయ్యమ్మ? సవ్యాసం తీసుకొనే పాటి వైరాగ్యం కలవారుగా ఎన్నడూ తోచినేలేదుకదా?

అ:—ఇది పరమరహస్యం, చెప్పడానికి ఇష్టంలేదు, కాని,

బు. బి:—అ!.....కవలవచ్చామా?

అ:—రామరామ! దీనివల్ల ఏదోసాధం తాను అని లేనేలేదు. ప్రపంచంలో పాపం అని ఒకటి ఉన్నది అనీ, సవ్యాసం, భగవద్వ్యాసం, ఈవిటివల్ల ఆపాపం పోతుంది అనీ భావం.

బు. బి:—అచ్చయ్యమ్మ, నిజమా ఇది?

అ:—ఇందులో రహస్యం వామ తేలి వేది కాదు. కాని దైవికంగా ఆస్థలానికి మరెవ్వరూ పోకముందు నేను పోవడం తలపెట్టించింది, మర్త్యం తెలిసింది. ఈ వ్యవహారంలో తలపెట్టిపోయినవాన్ని కాబట్టి రహస్యం ఇంతైనా ప్రైవేరానియ్యకుండా ఎక్కడిది అక్కడ ఆగిపోవేసినాను. నేను కాకపోయినా, అక్కడికి మరెవ్వరైనా వాకంటే ముందుపోయి ఉండినా ఏమి అయి ఉండవోకదా!

బు. బి:—రహస్యం ఏమిటి? చెప్ప, అచ్చయ్యమ్మ.

అ:—అన్నయ్యగారు పెద్దవాడు అయినాడు. నేనూ ఇప్పుడు ఎప్పుటి అచ్చయ్యమ్మ కామకదా వారితో ఏమి వయంగానీ స్వతంత్రించి మాట్లాడడానికి?

బు. బి: ఈ చాలా భారతం ఏమిటి, అచ్చయ్యమ్మ?

అ: వాతో మాటమాలత్రం నూచనగా అయినా అనిఉంటే, ఏమి చేపించుకోకదా! తమచేతిలోకి తీసికొని అప్పిదిధాలా పెరిచి వేళాదు.

బు. బి: వివరం ఏమిటి?

అ: ఈమధ్య అన్నయ్యగారు మాలిల్లలకు ఒకబడి పెట్టించారు. అందులో వామ అని ఒక క్రైస్తవుడు అయ్యెవాడు: రెపరెపలాడుతూ, సన్నగా, పొడుగుగా, చామన చామగా ఉండేవాడు, మంచి తెలివితలవాడు. కొంచెంకాలంలోనే ఆతనితత్వం అందరికీ బాగా తెలిసింది; క్రైస్తవుడాయినా, వేశం అనీ వేశమారనవేసిన తాపత్రయపడేవాడు

కాని, ప్రభుత్వంపక్క మాట్లాడేవాడుకాదు. మరెవరియాలలో విషమవారికి బామమా అభిప్రాయభేదాలవచ్చి బామ ఎదురుతిరిగాడు. ఇండియాలో అనేకమతాలు ప్రబలిఉండి ప్రజలకు కక్షలుగా చీల్చి విగమర్యం ఏర్పడకుండా చేస్తున్నాయి అనిచెప్పేవారలు ఉండేమతంను వెగా క్రైస్తవమతం ఒకటి తెచ్చి పెట్టడం ఎందుకు? అన్నాడు. అంతట ఉరుకోక ఇండియాలో ఉండే అన్ని మతాల వాటితో బాటు క్రైస్తవమతమూ రూపుమాపిపోవేనే కాని ఇండియామా, ప్రపంచానికి ముక్తిలేదన్నాడు. విషమవారికి కోపం వచ్చింది. దానితో బామకు విద్యా సహాయం చెయ్యడం మానారు. ఇటువంటి వాటికి బామ బడివేనాడు కాదు. విషమవారి సహాయం నిలిచి తన చదువు పోయినా ఒప్పుకొన్నాడు కాని సత్యం చెప్పక తప్పదు అన్నాడు.

ఇటువంటివాడు బామ. అసలు మిక్కిలి పేదవాడు, ఉండడానికి ఇల్లుమాడా లేదు. ఇక బతికడం ఎట్లా?

ఇట్లు ఉంపగా అన్నయ్యగారు బడి పెట్టించడం, అందులో బామ అయ్యెవాడు కావడం.

బు. బి: అయితే?

అ: ఈబామకు సుగుణముణి అని భార్య. క్లిరు మాలలో మాదిగలో అయివుండి క్రైస్తవులు అయినారు అనే అభిప్రాయంతో మీరు ఉంటే, సుగుణముణి మంచి సోగసరి అని నేను ఎంత చెప్పినా నమ్మకు. కాని అట్లు కాదు. వారి పెద్దలు మరేమలంవాలో అయిఉండాలి.

బు. బి: సుగుణముణి భూలోకమందరి అని చెప్పినా ఒప్పుకొన్నాను. కథ చెప్పమ.

అ: బామ ఇక్కడ అయ్యెవాడు అయిన మీదట సుగుణముణి బామదగ్గరకు వచ్చింది. ఆమె ఎంతో గారాబంగా పెరిగిందిగా కనబడింది. ఆ వాళ్ళకైన నేనం, ఆ పొకుమార్యం చూస్తే. ఇటువంటి సుగుణముణి ఈ యిల్లా వాకిలిలేని బామను ఎట్లు పెండ్లిచేసు

కోన్నవా? అని నాకు సందేహం ఉంటూ ఉండేది.

బు. జ: ప్రేమవివాహంలే. తర్వాత?

అ: క్రైస్తవులు కదా? సుగుణమణి పైకివచ్చినట్టు కానీ, ఎక్కువ మాటకారి అయినట్టు కానీ కనబడేది కాదు. జాను బడి నుంచినట్టు వీటినుంచి వుందనీళ్లు మోసుకొని వచ్చి ఇచ్చేవాడు. ఇంట్లో వాడుకనీళ్లు అయినా తాను చేదిపోసేవాడీకాని సుగుణ మణిని చేసనిచ్చేవాడు కాదు. ఈ మాత్రం ఆ మాత్రం కాయకత్వం కలపని వీడికానీ జానే చేసేవాడు. సాయంత్రం భార్యార్థిరలు వీటికట్టన పికారు వెళ్ళేవాడు. సుగుణమణి పట్ల జానుకు ఉండే ఆప్రేమ, ఆదయ, ఆప్తు దుర్యం, ఆక్రంధ నేను మరక్కడా చూడ లేదు, బాబూ.

బు. జ: ప్రేమవివాహంలో ఉండే విశేషమే ఆరి. మనలో పెండ్లాం అంటే కూలి దీనీ సానిదీనీ. ప్రేమబంధంవల్ల ఏర్పడ్డ దాం పర్యంతం ప్రారంభానికి వోటువేక్కడిది?

అ:—ఈ విధంగా జోడుపిట్టలవలె ఉండే వారు జానూ సుగుణమణి. వీరినడుమ మరొక మనిషికి స్థానం లేదుకదా?

బు. జ: ఉండరాదు సాధారణంగా.

అ:—ఒకవాడు నేను పైకిపోయి ఆపక్కగా వస్తూ అన్నయ్యగారిని వాండ్లసాల ముందర చూచి నాకండ్లను నేను నమ్మలేక పోయాను. జాను బడిలో ఉండడం చూచే నచ్చాను. సుగుణమణి ఒక్కలే ఉంది సాలలో. అన్నయ్యగారు బడిలోనికి వెళ్లడానికి వాండ్లసాలమీదుగా పోవక్కరలేదు. ఆనుమానం కలిగింది.

బు. జ:—నిజమే?

అ:—వినండి బాబూ. ఇట్లు కాచి ఉండగా మరిరెండుసార్లు జాను సాలలో లేనప్పుడు అన్నయ్యగారిని అక్కడ చూచాను. సత్యం కేలింది అనుకొన్నాను. సుగుణమణి జానును మోసంచేస్తూ ఉంది అనుకొన్నాను. రాజాను చూచినకంటే మొగుణియస్తే మొట్ట బుద్ధిపుడుతుందికదా? కానీ నాకు ఒకటి అర్థం

య్యేదికాదు. ఇంతఅనుమానంగా ప్రేమవ్యవహారం సదుస్తాఉంటే అన్నయ్యగారి ముఖంలో విడువకుండా విచారం కమ్మిఉండడం ఎందుకో అని నాలో నేను ఊహించేయ్యడం మొదలుపెట్టాను. తమకు జాను అడ్డంఅని ఏమైనాఉండునా? అట్ల అయితే కార్య సాధకులకును విచారంకాదే! మర్యం కనుక్కొని మార్గంచెప్పవా అంటే పెదవికదల్చడం ఎట్లు? నాలో మాదా ఆలోచించడానికి ఇష్టంలేక వారికివారే సొంతంగా వ్యవహారం వదులుకొంటున్నారే కదా, నేను ఎట్లుకదిలించేది? ఆలస్యంమీద అన్నీ బయట పడతాయి కనిపెట్టిఉంటే అనుకొన్నాను.

వారితో మాట్లాడడంఅంటే కష్టం కాని, నైనుంది అంతాకనిపెట్టుతూ విక్రమం రాకుండా చేయ్యవచ్చుకదా?

బు. జ: అచ్చయ్యా! అచ్చయ్యా!!

అ: అందుకోసం అని నాకు ఆసాలపక్కగా పోయినది కనిపెట్టి నేను బడిపక్కగా పోయేదాన్ని జానును కనిపెట్టడానికి.

బు. జ: అచ్చయ్యా!

అ: జాను బడిలోనేఉండేవాడు వేళతప్పకుండా ప్రతిదినమానూ. ఇన్నాళ్లు జానుకంటే పడకుండా అతడిచేవికి రాకుండా వ్యవహారం వదుస్తాఉందా? అది సాధ్యమా? అని అనుమానం కలిగింది. తెలివినవాడంతా పెండ్లాలను చంపుతున్నారా? చంపకలరా? తమకు తెలేవట్టు తప్పకొంటారే కాని; అని అనుభవాన్నిపట్టి ఆలోచించి నాలో నేను సమాధానపడ్డాను.

బు. జ: తర్వాత?

అ: ఇట్లుఉండగా ఒకనాడు నేను కనిపెట్టడానికి పోయేటప్పటికి జాను బడిలో లేడు. గుండె నుగ్గిలుమంది. వాండ్లసాలపక్క నడిచాను. వాకిట అన్నయ్యగారు నిలిచి ఉన్నారు. ఇక నేను ఎట్లుపోయ్యేది? మారాన మాటిఉండి చూస్తున్నాను. కొంతసేపటికి సుగుణమణి వాకిటికి వచ్చి అన్నయ్యగారికి నమస్కారంచేసి వారిముఖంలో నిలుకడగా తేరిపార జూచింది. ఏమన్నా మాట్లాడుకొన్నారేమో కానీ నాకు మారాన వినబడ

లేదు. ఏమనిఉంటుంది? మొగుడు లోపల ఉన్నాడు, సమయంకాదు అని చెప్పి ఉంటుంది. అన్నయ్యగారు తలవంచుకొని మహాలక్ష్మి వచ్చారు.

ఇక ఇదేరంగం ప్రతిదినమానూ. ఒక వారంగడచింది. అన్నయ్యగారిని ప్రతిదినమా అక్కపనే అట్లనే చూచేదాన్ని. వ్యవహారం పెడిందిగా అనుకొన్నాను. కాని నోరు ఎత్తను లిలులేదు కదా?

బడి కనిపెట్టాను. మా అప్పలై పిల్ల కాయలు బడికి రావడంలేదు, అయ్యవారు బడితీయడంలేదు. సాలకుపల్ల అడిగితే “దానీది అధికారం ఎలయిస్తూ ఉంది” అంటారేమో! అందులో నా అనుమానమే నిజం అయితే సుగుణమణికిమాదా నేను దానీనే కదా? ఈ స్థితిలో వారని అడగడానికి నిలులేక మాల పల్లెపక్కపోయి విచారించగా ‘అయ్యవారికి చాలా జబ్బుచేసింది, అందువల్ల బడిలేదు’ అన్నారు. సత్యం తెలిసింది. ఎంత ఇది అయినా లోకంకోసం వేమంవెయ్యాలి కాబట్టి మొగుడు అంత జబ్బుతో ఉండగా విడిచిపెట్టి వెక్కడికై నా రావడం ఎట్లు? సాధ్యం కాదు. అని ఆ సుగుణమణి నమస్కారానికి అర్థం.

బు. జ: కానీ అచ్చయ్యా.

అ: వినండిబాబూ, తొందరలేదు. అన్నయ్యగారు రాత్రి తొమ్మిది పదిగంటలకుగాని రానులేండి. నాకు ఆలోచనలు పరి పరి విధాల పోయినాయి. అంత జబ్బు చేస్తే వైద్యుణ్ణి పిలిపించడం మందు ఇప్పించడం లేదు ఏమి? మొగుడిమీద ప్రేమకల పెండ్లాం ముందు ఆపని చేస్తుంది. జాను బతకవలెనని ఉంటే అన్నయ్యగారే మందు ఇప్పిస్తారు.....అంత బాగున్న జానుకు అడలుకోగం ఏమిటి? ఇందులో ఏమీ మర్యం లేదుకదా?

బు. జ: అచ్చయ్యా! అచ్చయ్యా!!

అ: ఇట్ల నాలో నేను మదనపడుతూ ఉండగా ఒకవారం గడిచింది. ఒకదినం అన్నయ్యగారు సాలవాకిటికి వచ్చి తమకు కనమస్కారం చేసిన సుగుణమణిచేరికి ఒ

దంత్రులపై ఇవ్వనం చూచాను. "ఈకోజా బాను ఆఖరు" అనుకొన్నాను. ముందు కోగం పుట్టింది అంతట దీర్ఘకోగంవల్ల వచ్చిన చావు అనిపిస్తున్నాను అనుకొన్నాను. ....అన్నయ్యగారు వచ్చి అన్నపాపాలు అన్నీ అయినవిదట నేను తెపతెప నాలుగు మెరుకులు వోట్లో వేసుకొని ఆసాలకు పోయాను.

బు. జ: తొందరగా చెప్పు.

అ: సాలకులు పు లోపలికి తోసి చూ గా బానూ సుగుణముణి ఒకపక్కమీద పండు కొనిఉన్నాను. సుగుణముణి బానుమీద చె య్యివేసి కాగిలించుకొని నిద్రపోతూఉంది. కలక్కుమన్నట్లు సందేహంకలిసింది. ఇష్టం లేనిసుగుణముణి బానుమేలుకొని ఉన్నప్పుడు ఎంతకపట్రేమచూపినా, నిద్రపోతున్నప్పు డు వైనచెయ్యవేసుకొని పండుకొంటుందా? కాని ఈసందేహం నామనస్సులో స్పష్టంగా ఏర్పడలేదు. అటూఇటూచూడగా దంత్రులపై కంటపడింది. సవ్యదిశకుండా మునిచేళ్ల మీద నడిచి అది తీసుకొని కడపద్వర్గకవచ్చి తెరువగా, నూరురూపాయలనోట్లు కొన్నీ కండ్లు జగజగలాడించే కొత్తసవరణకొన్నీ ఉన్నాయి. ఒకసవరకింద మడిచినతెల్లకాగి తం ఉండింది. సవరఎత్తి కాగితం నాలుగు మడతలూ విప్పదుమకదా అన్నయ్యగారికి ఒక బాటు. ఆత్రంతో చదివాను.

బు. జ: నీ అమమానాలూ సందేహాలూ మొదలుపెట్టక అందులోసంగతి తొందరగా చెప్పు.

అ: అందులో సంగతులు ఇవ్వి. ముందు సుగుణముణి తనదర్శిత చెప్పింది. తాను స్కూల్ ఫైనలు దాకానే బడిచదువు చదువు కొన్నదట. కాని ఇంట్లో స్వయంకృషివల్ల చాలాచూరం పోయిందట. తల్లిదండ్రులు తనను ఒక బి. ఏ., బి. యల్. కు ఇచ్చి పెండ్లిచెయ్యడానికి నిశ్చయించుకొని ఎంత బలవంతపెట్టివా ఒప్పుకోలేదట. తాను బడిలోఉండగా సహపాతి బాను కొన్ని ఏండ్లు న్నేహితుడుగా ఉండి వారిద్దరికీ ప్రేమోద యం అయిందట. ఒకరికోకరు ప్రేమప్రమా

ణాలు చేసుకొన్నారట. బాను శేదవాడు. అందువల్ల తానుమాదా స్కూలుఫైనలు తోటే బడిచదువు నిలిపినాడట. బాను ఇన్ని యేండ్లూ తనయింటికి వచ్చేవాడట, బడి ముగించినమీదటమాదా అట్లే వస్తుండేవాడట. సుగుణముణి ఇంట్లో ఆమెతండ్రి పుస్తకాలు దండిగాఉండేవి. తెలివితలవాడు పుస్తకాలు వాడుకుంటే సుగుణముణితండ్రి కాదంటా దా? ఈ విధంగా స్వయంకృషివల్ల ఇద్దరూ ఇంటోఉన్నరైబ్రేఅంతా చదివినారట.

బానుకు మించువారు ద్రవ్యం ఇచ్చి చది వింది ఉండవలసిందికాని క్రైస్తవమతం మీద బానుఇచ్చిన ఉపన్యాసాలు అడ్డం వచ్చినాయట. ఒక ఉపన్యాసంలో క్రైస్తవ మతవ్యాపకాన్ని గురించి మాట్లాడుతూ "క్రైస్త వ, పాదం, డబ్బు, ఈమూర్తూ క్రైస్తవమతాన్ని ప్రపంచంతంతా వ్యాపింపజేసిన మిషన రీలు" అని బాను చెప్పేటప్పటికి మిషనరీలు మండిపడ్డారట. అందువల్ల ద్రవ్యసహాయం చెయ్యడం మానడమేకాకుండా, తమకు అధికారులతోఉండే పలుకుబడివల్ల బానుకు ఎక్కడకూడా ఉద్యోగం పుట్టకుండా వేసి వారట.

ఇటువంటివాడు బాను. అభిప్రాయాలను నిరలెట్టుకోడానికి ఆడివిలోనికైవా పోయా డుకానీ, ప్రపంచంలో వైకారావదాని కని తన అభిప్రాయాలను విడిచిపెట్టడు; మాటుపరచడు. ఇటువంటిబాను, నిర్మల మైన వనిత్రమైన మనస్సుకలబాను, వైర్యానికి ఉనికిపట్టయినబాను సుగుణముణికి పూర్తి గా హృదయాన్ని ఇచ్చాడు; సుగుణముణి ఆబాను చేతులో తనహృదయాన్ని ఉంచింది; కేవలం పసుకామం ప్రేరేపించగా తనను కోరినవాడు కాడట. కొన్నియేండ్లు ఒకరి హృదయం ఒకరికి పూర్తిగా తెలిసి ఏర్పడ్డ ప్రేమవల్ల కోరినాడట; సుగుణముణి తల్లిదండ్రులు ఎంతకాలానికైవా సమ్మరించనీ, అంత తవరమా వేచిఉంటావన్నాడట; సమ్మరించ కపోతే సుగుణముణిని ప్రేమిస్తూనే ఈ ప్రపంచయాత్ర ఒంటరిగా గడపుతానన్నాడు కాని ఇంకొకరికి తన హృదయాన్ని ఇయ్యలేన

న్నాడు. అంతేకాని, ఎన్నీమాక్లో అవకా కాలు తటస్థించినా హద్దుదాటి అడుగుపెట్ట లేదట. ఇటువంటిబాను తనను కేమించినాడు. ఇటువంటివాడిని చూసి ఎవర్ని పెండ్లిచేసు కొమ్మని పెద్దలు బలవంత పెడుతున్నారు? పెద్దపెద్ద ఉద్యోగాలు చేస్తున్నవారినీ, చెయ్య బోయ్యేవారినీ, జాడ్యంబాగున పెరుగుతున్న భవంకలవారినీ, విద్యాధికులనూ. కీగు ఒకరు ఎన్ని వేలుఇస్తావు అనేవారు; ఒకరు ఎంతవరమా చదివిస్తావు అనేవారు. మరీ ఎక్కు లేనివారు కొందరు పిల్లను ఎప్పుడు కావరానికి పంపుతావు అనేవారు. ఈవిధంగా తననూ తన హృదయాన్నీ, కీలాన్నీ ఎరిగి వాటికోసం కాకుండా తన డబ్బుకోసం, తన డబ్బుతో చదువుకొని పెద్దవారు కావడంకోసం, చేత కాని పెద్దమ్మలు కాబట్టి తనడబ్బు నినడం కోసం, తమ వంశంలో గౌరవంలేదు కాబట్టి ఈ సంబంధంవల్లనైనా కొంచెం ప్రతిష్ఠ సంపాదించడంకోసం, అందగత్తె అయిన తనతో తొందరగా కలిసి కామం తీర్చుకోవ డంకోసం చూచేవారు అందరూ. తన డబ్బు శాశ్వతం కాదు. నిన్నటి లక్షాధికార్లు నేటి ఖియధికార్లు. తన అందం శాశ్వతం కాదు; తనతో చదువుకొంటూ ఉన్న పిల్లలు అప్పుడే తాను అట్టడుండాగానే ఒకటి రెండు కాన్సులతో ముసలమ్మలు అయి సొం దర్యం చెడినందువల్ల మొగుళ్లను తమచేతు లతో ఉంచుకో తగపోతున్నారు. శాశ్వతంగా ఉండేది ఒక్కహృదయం. ఆ హృద యం ఎవరిని ఆకర్షించిందో, ఎవరిచేత ఆకర్షించబడిందో వాడిని, ఆ బానుమతప్ప ఇంకొకణ్ణి పెండ్లిచేసుకోను అని పట్టుపట్టింది సుగుణముణి. ఏండ్లుగడచినా బాను తన ప్రమాణం తప్పలేదు.

తుదకు విధిలేక చావబోతూ సుగుణముణి తల్లిదండ్రులు బానును పిలిపించి, ఆతనిచేతు లలో మాతురిచేతులను పెట్టి ఆశీర్వదించి ప్రాణాలు విడిచారు. ఈ వధూవరులు ఏ ఛర్చికీవెళ్ళి బూటకపు పెండ్లితంతు నడుపుకో లేదు. అనురాగం లేకుంటే ఈ ఛర్చి అను రాగాన్ని హృదయాలలో పుట్టిస్తుందా?

అది ఉంటే దీనితో అవసరమా? ఏదీలేదు అనుకొని ఆ ప్రస్తావన ఎత్తుకోకుండా దాం పత్యం వహించారు.

బు. జ: నిన్ను కథ చెప్పమనాటి, అచ్చయ్యా!

అ: ఆజాలు చాలా పెద్దది, బాబుగారూ. సుగుణమణి ఇంతవిషయమూ వ్రాసింది. ఇంకా వినండి.

తండ్రి తనకొడుకులకు ఇచ్చి మిగులగా కొంతభాగం సుగుణమణికి ఇస్తానన్నాడట. అన్నదమ్ములు ఒప్పుకొన్నారట. కాని జాను వద్దు' అనిపట్టుపట్టాడట. దబ్బులెన్నే మనదాం పుత్యం కుదరదు అన్నాడట. పిల్లలెల్లిదండ్రులు దమ్ముడీ ఇవ్వడంలేదు అంటే పిల్లను పెండ్లిచేసుకొనేవాండ్లు ఎందరుముందుకువస్తారు? అని అడిగింది సుగుణమణి అన్నయ్యగారిని. జానుసారంగా కష్టపడి పోరువంగా సంపాదించి తనప్రేమదేవత సుగుణమణికి కామకగా సమర్పించదలచుకొన్నాడు జాను. జానుకు తీవ్రవోపాధి ఏర్పడేదాకా పుట్టింటనే ఉండి అంతట జానుదగ్గరకు వచ్చింది సుగుణమణి.

సుగుణమణిని జాను పూలలో పెట్టి పూచించుకొన్నాడు. కలిసి చదువుకొంటూ, కలిసి ఆలోచించుకొంటూ, ముందుముందు చేయబోయే ంఘిక నేవకు రయారు అవుతున్నారని ఇద్దరూ.

ఈ భావ ప్రపంచంలో, ఈ భూలోక స్వర్గంలో జాను సుగుణమణి ఉండగా జమిందారుగారికన్న సుగుణమణిమీద పడిందట.

బుచ్చిబాబుగారూ, నేను మొదట నా కంటపడిన వాటిని అట్లనే చెప్పతూ ఆయా పట్ల నాకు అప్పటికప్పుడు తోచిన సందేహాలనూ, కలిగిన అభిప్రాయాలనూ కూడా చెప్పాను. వాటిఅర్థం అదికొనేకాదని నాకు తెలిసింది. సత్యానికి ప్రపంచంతీనే అర్థాలమూ ఎంతకూడం ఉంటుందో ఇందులో కనిపెట్టండి. అన్నయ్యగారిసన్యాసం చూచి ఇప్పుడు ఈచట్టుపక్కల అంతా వారిని భీష్ముడు, హనుమంతుడు, బుద్ధుడు, కంకరుడు అంటున్నారు. ఈ ప్రపంచం కండ్లలో

పసిరికలు కమ్మినాయి. మంచి అంతా చెడ్డగానూ, చెడ్డ అంతా మంచిగానూ కనబడుతుండేకాని, మంచి మంచిగా చెడ్డ చెడ్డగా యథార్థాపంతో ఎన్నటికీ కనబడదుకదా?

బు. జ: మళ్ళీ భర్తమీమాంసలోకి దిగావు అచ్చయ్యా!

అ: అవును బాబూ నాకే మనస్సు తాగు మారు అవుతూఉండే సామాన్యులమాట ఏమని చెప్పడం? అది అట్లు ఉంచండి.

బు. జ: నేను చెప్పడమూ అదే.

అ: అన్నయ్యగారు రోజూ సుగుణమణిని కలుసుకొనేవారట. మార్చిమార్చి భవాళి చూపేవారట, పెండ్లాడుతాను అనేవారట, వేడుకొనేవారట, జానును వెక్కిరించేవారట, ఇక బతుకను అనేవారట. ఆద్యం తాలూ సుగుణమణి "ఇప్తుందేని మొగుడికి నన్ను బలవంతా కట్టిపెట్టిఉంటే ఏమైవా చేసిఉండునుకూడా నేమో; కాని నాహృదయం జానుహృదయంతో కలిపాను; ఇక ఇందులో ఇంకొకరికి ఏమీ చోటులేదు" అని చెప్పేదట; నమస్కారాలుచేసి ఆశ వడలంకో మనేదట. ఇంతగా తానే పోరాడుతూఉండటం కాని జానుతో పొరబాటున అయినా ఒక్కమాట అనలేదట. ఎందుకు అనలేదు అంటే, ఈ తలపులతో తన ఒక్క మనస్సు చెడినది చాలక, జానుమనస్సుకు కూడా వేదన ఎందుకు?

బు. జ: కానీ, అచ్చయ్యా!

అ: తనలోతాను ఇంతా మింగి జానుపట్ల ఆకలంకపువ్వువలె ఉండింది.

జాను జబ్బునపడి తిరుగుమొగం పెట్టకుండా రోగం ముదురుతూ ఉంది. నెలకీతం ఏ నెలది ఆనెలకు అయిపోగా మిగులుబడి లేక ఈ జబ్బులో ఇబ్బంది అయిందట. ప్రేమవ్యవహారంలో సుగుణమణి విముఖత్వం చూపినందువల్ల కోపంవచ్చి జమిందారుగారు అప్పు ఇవ్వకుండా కోమటిని బందోబస్తు చేసేవారట, అందువల్ల అంగడివాడు పథ్యానికైనా అప్పు ఇవ్వలేదట. నాకరిచేసి తిరుగుంటాం, చాలును రూపా

యలన్నా అప్పు ఇయ్యండి అని వేడుకొంటే జమిందారుగారు నాప్రార్థనకు జవాబు ఏమి అన్నారట. ఊరు మారం; ప్రాణభయంతో ఉన్న జానును విడిచిపెట్టిపోయి ఏ అమ్మనన్నా అడిగి తెచ్చుకొనడానికి వీలులేదు. అచ్చయ్యమ్మను అడుగుదామా అంటే అంగడివాడిని కట్టివేసిన జమిందారుగారు అచ్చయ్యమ్మను కట్టివేయలేరా? గతిలేక జమిందారుగారిపొలంలో పైనుకోసి తీయగా పడి ఉన్న వెన్నులు వీరితెచ్చి గంజి కాచి పోస్తామని అని వెన్నులు ఏరుకోడానికి పోగా వ్యాకర్లు రరిమివారట. శతకోటి దరిద్రానికి అనంతకోటి ఉపాయాలు అన్నట్లు సాలచుట్టూ గడ్డి ఎండి ఉండగా ఆ గడ్డి గింజలను తీసి జావకాచి జాను గొంతులో పోసిందట. తనకు నీళ్లు తప్ప మరేమీ లేదట.

బు. జ:—దుఃఖం బారీ అనిలేకుండా ఎంతకాంతంగా చెబుతున్నావు అచ్చయ్యా ఈకథ?

అ:—జానుపోయినమీదట ఈ ప్రపంచం ఎందుకు. ఎంతకన్నా ఒకబడి జానును బలికించి తనకల్యమిన్ని జానుకు చెల్లడిచేసుకొని తాను ప్రాణాలు విడువవచ్చు అనుకొని, అన్నయ్యగారు రాత్రిపండుకొని ఉండగా కిటికీదగ్గరకు వచ్చి "ఒప్పుకొన్నాను, నాజానును బలికించండి" అన్నదట! మర్నాడు కరకర పొద్దుపొడిచేటప్పటికి అన్నయ్యగారు ఆదంతపు పెట్టెలో నోట్లూ సవరలూ తీసుకొనిపోయి సుగుణమణికి కామకగా ఇచ్చి, అంగటికీవచ్చి పగ్యపునస్తువులు గంపకు పెట్టి పంపించారట. సుగుణమణి జావకాచి జాను గొంతులో పోయబోయ్యేటప్పటికి జానుకు ప్రాణం ...

బు. జ: అచ్చయ్యా! అచ్చయ్యా!! నీకల్పనా? నిజమా?

అ: సుగుణమణి ముఖంలో కండ్లలో తాను చూస్తూ జావ గుక్కెడైనా మింగకుండానే జాను ప్రాణాలు విడిచాడు. మనశ్శాంతికి భంగంలేకుండా జానుకు ప్రాణం పోయింది. ఇక తాను బలికిఉండడం ఎందుకు? తనకే

బరాన్ని తాకవద్దు అని ఆఖరువకోరుతూ
ఇంత బాబూవాసిదంతపు పెట్టెలో పెట్టి...

బు. జ: నమ్మకా?

అ: ఈబాబు చదువుకొనడంతో నిద్రపో
కున్నాడు అమకొన్నవారిని మరచిపో.

ఈఆఖరు వాక్యంతో మనసు కల్లోలపడింది.
పోయిమాతును కదా ఇద్దరూ శవాలు. బాబు
ఇదుగో తెస్తున్నా. (లోపలికి పోయింది.)

బు. జ: ఔరా! ఔరా!!...ఔరా!!!

అ: (వచ్చి బాబుఅందిచ్చి)ఇదుగోబాబూ,

ఇది తీసుకొని నీను వచ్చాను. కొంతసేపటికి
అలంకారం చేసుకొని ఆస్పత్రుగాలిపోయి
సాలలో చూచారు. మనస్సు వివశంఅయింది.

బు. జ: రామ, రామ.

మూ డు గీ తా లు

అనువాదకుడు: శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు

౧. బహిష్కృతుడు

సంజెడడి చీకటలు మూగునమయమందు
దారిప్రక్క ఏకాకిగా కూరుచున్న
ఒకబహిష్కృతతేజస్వి నొరసికొనుచు
తొందరగ దాటిపోవుచుందురు జనాభి.
ఆజనుల్ తమదీప్తగేహమ్ము చేరి,
ప్రియకుటుంబముతోడ నివ్వె యవి వల్కి,
తీయతీయశల్కుల తరితీపులందు
సిలువవైచెద రలబహిష్కృతునిమాట.
కాని రాగబంధమ్ములు కదలిపోయి,
జీవయాత్ర కాశ్వాసాంత మావహిల్లి,
నరుగుకడముట్టిపో-సుహృద్వరుడయనుచు
వ్రాలుదురు వారు వెలిపడ్డవానిమీద.

౨. ప్రవాసులు

దేవతలు విచిత్రతాకృతుల్ తీసికొనిరి :
పల్లెటూళ్లలో సూకరపాతకులుగ
కాని వారలమురికిమొగలయందె
దివ్యతారకాన్నిగద్దీధితులు మెరయు.
వికలధూనరగగనవాటికలక్రింద
తప్పులయి కూడ పూర్తిగా దాచలేరు

తమపతిత దేవతావైభవము, స్వకీయ
దివ్యశోభ, కన్నులయందు దివిషదగ్ని.
మట్టిగోడలగుడిసెలమధ్య, రేల
ఇరికిపడియును వారికే ఎరుగరాక
రాజదండకిరీటధారణ మొనర్చి,
గద్దెనుండి గద్దియ కట్టెకదలుచుండు.

౩. తిరుగుబాటు

అల సూర్యుడనెడుడిబ్బలదివ్యనౌక,
ఇటునే ప్రయాణించు ఈపాతదోనె
ఏకరహస్యాజ్ఞనే తేలిపోవు :
ఏకప్రవాహాననే ఈదులాడు.
నక్షత్రనౌకలుగ, నాఆత్మనావ,
బింద్రబాలికవర్వతావళి దాటి,
దూరవముద్రవర్తులరేఖ దాటి
మూర్ఖిల్లు నౌకస్వచ్ఛముకురార్ణవమున.
రండి, మీనీళ్లువిప్పండి! చెప్పండి!
ఏసాహసికయాత్ర ఇది మేమొనర్తు
మేదేవనగరిసాధించుట కొరకొ?
జన్మధామశ్యామనస్యవీధులకొ?

[A. E. (the late George Russell) వ్రాసిన గీతాలకు అనువాదము.]

విమర్శనము

స్వప్నానసూయ

[పద్యకావ్యము. గ్రంథకర్త: ఆకొండి రామమూర్తి, క్రామ ౧/౮ పైజా, ౯౦ పుటలు. అచ్చుకూర్చుమొ. అందముగ నున్నది. వలయువారు 'మధునాపంకుల సత్యవారాయణశాస్త్రి, పల్లిపాలెము, కాకినాడతాలూకా' అని వ్రాసిన బహుదలరు.]

సరస్వతి యుక్త రామమూర్తిగారు వారి మిత్రుని కోరికపయి మహిమలులకు నీతిని బోధించు నీ గ్రంథమును అయిదాశ్వాసములలో రచించిరి. వారి మిత్రులగు శ్రీయం దూరి వారాయణరావు శ్రీశ్రీగారు కవిగారితో 'వా ప్రయథర్మపత్ని మగు

గుంబులు, దచ్చరితాంశముల తదీయ ప్రణయ ప్రకారములు

నందును నందును గుచ్చగుచ్చవన్, గ్రహపుణ్యులలో యవగం

గమ్యుని తావుల గుమ్మరించుచున్ నీ ప్రతిభావిశేషముల

నిర్గులతో విలసిల్లగావలెన్.'

గీ. 'వీరచిందుకృతి యుదారభావంబులు వెలుగునాట వెలయు స్త్రీల కెల్ల, నుదితధర్మసమితి నుగ్గడించుచు బోధ నేయవలయుఁ బుణ్యసిద్ధి గాఁగ.'

క. 'ఆకృతి సత్యంతమతో జ్ఞాకృతిగా ముద్రణమున నులించి మధిలోకము మెచ్చుగ వనిత' లోకమున కమూల్యధర్మనియతిసోపగదత్' అని గ్రంథరచనాపద్ధతిగూర్చి విన్నవించెను. 'కృతి రచింపఁబూని వీరొక్క నిరుప పాతిష్ఠంబున విశ్రమించి నిమిరితలోచనలై, యాలోచనైకాయ త్రిదిత్తులై యుండుటయు, నాసమయంబున నిద్దురపట్టుటయు, అనిదుర యందలి స్వప్నమునం దిద్దురు పుణ్యవతులు గవ్వడుటయు జరిగినది, స్వప్నమున— ఆ పుణ్యవతు లిద్దురికి జరిగినసంభాషణమునే కవిగారు కృతిగా రచించిరి. ఆపుణ్యవతులలో నొకరు శ్రీవారాయణరావుగారి ధర్మపత్ని యగు అనమాయాతరుణి; మఱొకరు అత్రి మహాముని ధర్మపత్నియగు అనమాయాదేవి.

అందుచే నీకృతికిఁ గృతికర్తలు 'స్వప్నాన సూయ' అను నామముంచినట్లు కనబడుచున్నది.' అని 'పామగంటి'వారు 'పీఠిక'లోనవిరి.

పరమపవిత్రులైన అనమాయా పుణ్యలోకమును చేరి అచటనున్న మహర్షులయు, పరివ్రతలయుమంతమును, తా మన్న లోకపు సంగతిని, లీనబంధువుల సమాచారమును తెలియఁజేయఁజేరుకనున్న అనమాయాదేవిని— అత్రిమహర్షి భార్యయు— సంగతిని దెలుపవలెనని ప్రార్థించినది; ఆమె బంధువులఁగూర్చి పరితపించు 'వనమాయ'కు వ్హావోపదేశము నొనరించి, మోహము నణచి, ఆమెబంధుగుల కేమోదంతమును తెలిపెను; మఱియు నామె 'అనమాయ' కోరికపయి 'పరమపాత్రివర్త్యశ్రీ విలసిల్లిన సతుల ప్రభావము'లఁ జెప్పి ఆమె వాసంచుమగ్గు నొనర్చినది. అది సీత-ద్రౌపది అనమాయ అమమగ్గురు ముత్తయిరువుల చరిత్రముల సంగ్రహములు !

ఇందలి కథాంశ విది:

వైద్యమునందువలె రచనయందును సిద్ధహస్తులగు శ్రీరామమూర్తిగారి కవిత్వపద్ధతిని విశేషించి పరిచయ మొనర్చ నక్కఱలేదు. మచ్చునకు ఉదాహృతపద్యములే చాలును.

శ్రీ రామమూర్తిగారు చమత్కారమగు పద్ధతిని కథ వారంభించి యుదితరితిని పెంచి తమనేర్పును వెల్లడించినారు. కాని అనమాయాదేవిచే స్వీయప్రభావమును చెప్పించుట బొంది కొంత కోలుపోయినది. సీత, ద్రౌపదుల చరిత్రల విన్నవించుట అనమాయాదేవిని చేదని.

గీ. తనివిదీఁగ బతివ్రతాధర్మగూఢ్య గతి యొటింగిందిలిని జగద్ధితముగాఁగ, నల్లె-నీర్వృత్తివలల మాహాత్మ్యగరణి యను నొకింత కవితపు మోజునని! నామ' అని యడిగినది; కాని అనమాయాదేవిచరిత్రమునే చెప్పవడుగలేదు. అట్లుడుగకున్నను దేవి- 'ఇందుల కుదాహరణంబుగా మదియామ భవంబున నున్న యొకానొక వృత్తాంతంబు

నీ కెఱింగించెద నాలకింపుము' అని స్వీయచరిత్రమునే చెప్పినది. వే రెవరియుదంత మయిన నామెచే జెప్పించినచో ఎంతయును బాగుగ నుండెడిది. బు. వేం. ర.

ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరము

[పద్యకావ్యము, క్రామ ౧/౮ పైజా, కౌగిరి కోటయించు - నాలుగుసంపుటములు; మొదటి సంపుటము పు. ౨౦౦; రెండవ సంపుటము పు. ౨౩౬; మూడవ సంపుటము పు. ౩౬౬; నాల్గవ సంపుటము పు. ౧౧౩.

మంచి కాగితము; చక్కని కూర్పు. గ్రంథకర్తలు: శ్రీ వేంకట రామకృష్ణకవులు, పితా పురాస్థాననివాసములు.]

'సంస్కృతాంధ్రభాషాప్రపంచమున మన్న కథల కన్నిటిని' కథాసరిత్సాగరమే 'కన్న రత్న.' సోమదేవకవి దీనిని సంస్కృతమున పద్యకథగా రచించెను. ఆతనిగ్రంథమునకు మూలము 'ధూతభాష'లో గుణాధ్యక్షునిచే రచింపఁబడిన 'బృహత్కథ' యని ప్రతీతి. కాని యా గ్రంథ మిపు డనుపలభ్యము.

కథాసరిత్సాగర మష్టాదశ 'లంబకా'త్మకము. లంబకములలోని యధ్యాయములు 'తరంగములు.' శ్రీ వేంకటరామకృష్ణకవుల ఆంధ్రీకరణమున ఒక్కొక్క లంబక మొక్కొక్క సంపుటముగ ముద్రింపఁబడుచున్నది.

ఆంధ్రీకృతియందు ముబంధు, బాణ, కాలిదాస, హర్షణున, సింగళి మారనయు తమ గ్రంథములను రచించుటకు కథాసరిత్సాగరకథల జెట్లుపయోగించుకొనికో చెప్పఁబడినది; కథాసరిత్సాగరము శ్రీకృష్ణకంఠే బ్రాసేనను యినదని యందు చెప్పఁబడినది. కాని యట్లునుటకు ప్రమాణము చూపఁబడలేదు.

పద్యకావ్యములు ములభముగ పలువురి కుపయోగించుటకు భాషాంతరీకరణము గద్య రూపముగ చెల్లియుట సర్వవాద్యయసాధారణము. ఆంధ్రమున ఆపద్ధితి కొంత విలక్షణముగ నున్నది. గద్యమాలములు కొన్ని పద్యానువాద

ములంగ పరిణమించుచున్నవి. విక్రమార్క చరిత్ర, దశమమారుచరిత్ర, కాదంబరి మొదలగునవి దృష్టాంతములు.

గద్యరూపానువాదమునందలి ప్రయోజనమును గమనించియే శ్రీవేంకటరాయశాస్త్రిలు గారు కథాసరిత్సాగరమును గద్యరూపమున వెలయఁజేసిరి.

శ్రీవేంకటరామకృష్ణకవుల శ్రీ విషయమున-
‘కథలను బద్ధకావ్యములు

గా నొనరించుటకంటె సద్రసో
చితగతి గద్యకావ్యములు

చేయుట యుక్తమటండ్రు కొందఱా
చిత మది యే నెఱింగియును

వేడుకమై నిటు గద్యపద్య సం
శ్రేయసు కావ్యఘోషిని ర

చింపఁ దలంచితీ దీని నియోజకః.’

అని తమ రచనాపద్ధతిని సమర్థించుకొని వారు. నిజము చెప్పవలసి వచ్చినచో నిది పద్యప్రబంధ మగును; ఆంధ్రమునఁ బ్రత్యేకముగ చంపువులు (గద్యపద్య సంశ్రేయములగు కావ్యములు) లేవు. పద్యకావ్యము లన్నింటి యందును, (అనగా- నిర్వచనవిశేషము- విశిష్టములందక్క) పయి గద్య పద్య విశిష్టపద్ధతి యుండనేయున్నది.

శ్రీ గ్రంథకర్తలు సుప్రసిద్ధాంధ్రకవులు; పెక్కిండ్లమండెయు కవితాప్రచార మొనర్చుచు చాల సభలయందు సమావేశముల పొందుచున్నారు. రచన సరళము, రసవంతము, సర్వజన ములభిక్తాహ్లాదు. కావున గద్యకావ్యముతో సమానముగ గౌరవము పొందఁదగియున్నది; భావము చెడకుండ ములముగ పద్యములందుఁ గూర్చుట ఇందు విశేషము. ఇయ్యది ఆంధ్రు లందఱి యాదరణము నగును పాత్రము కాఁదగినది; కాగలదుమాడ. కావున కర్తలు:—

“బంధము లెల్ల వీడి బహు
భావసమృద్ధిగ నేడు మత్తెపు
మృగధయగీతి నా విరియఁ
బాటుచునున్నది తెల్లుకైత; ను
ద్ద్రంకముఁ గాంచుకాల మిది
గా; దటులైనను నేనుఁ బూర్వ

నిర్బంధకవిత్వపద్ధతులఁ
బట్టియే దీని రచింపఁబూనితిన్”

అని నిరూప్యపాతము ప్రకటింప నక్కఱలేదు. గుగ్గిలవాణి పాఠిణులగు సహృదయులు ప్రాచ్య, నవ్య భేదములను పరిగణింపరు. గుణదోషపరిగణనము, ఆదరావాదరములును వస్తుయధార్థసిద్ధిమాత్ర మనుసరించి యుండును; వ్యక్తి, పద్ధతుల ననుసరించి యుండును.

ముఖప్రేమమునుబట్టియు, లంబకాంతగద్యములంబట్టియు నీ “కథాసరిత్సాగరము” శ్రీ వేంకటరామకృష్ణ కవిద్యయప్రణీత మయినట్లు తెలియుచున్నది. కాని గ్రంథమునందచటినచటఁ గల ఏకవచనప్రయోగములంబట్టియు, లంబకాంత పద్యములంబట్టియు నొక్కరే-అనగా- వేంకటరామశాస్త్రిగారే దీనిని రచించినట్లు తోచుచున్నది. ఏతద్విధమనున వారికి శ్రీ రామకృష్ణశాస్త్రిగారి సాయము లేకపోయినది; పాపము! అందు చేతనే వారు—

‘అనుచు మేన త్రకొమరుడై యాగుకవిత,
నాకుఁ జేడొడువాదోడునై కడచిన,
కృతిసమగ్ధుండు మా రామకృష్ణశాస్త్రి
యున్న నీసాయ మర్థింతునోటు దేవి?’

అని వాపోయినారు. ఆయనయెడఁ గల ప్రేమచేతనే కృతికర్తృత్వపు వంతును వారికిని తమతో సమముగఁ బంచిపెట్టిరి. పాతకులు పరస్పరవికోధను నెన్నుకుందురుగాక!

‘పలుకులవలంది యెట్లెటు
పరికించిన నట్లు లేమ బలికితి దోషగుల్
గలిగిన మన్నింపుదు పె

ద్దలు రసవత్పదపదార్థతాత్పర్యశ్లో
అని శ్రీ వేంకటరామ శాస్త్రిలుగారి ప్రార్థన. పండితపద్య శ్రీ ప్రార్థనను పాటించి దీనిప్రాశస్త్యమును వెల్లడింపఁదగును.

బు. వేం. ర.

కలం పోటు

[శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రికథలు-రెండవ పుస్తకము. క్రొను అష్టకము-వెలరెండు అణాలన్నర. కళాభివర్ధిని పరిషత్తు రాజమహేంద్రవరము.]

శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ కథలన్నీ సంపుటములుగా ప్రచురించబోతూన్నామని కొంత కాలంక్రిందట ప్రబుద్ధాంధ్రలో వ్రాస్తూ వచ్చారు. అప్పట్లో పత్రిక, ఇబ్బందులవల్ల నడవడం మానుకోవడంతో, ఆప్రయత్నము నూ తాత్కాలికంగా విరమించడం జరిగిందనుకుంటాను. పునః ప్రియతమ మదిరి పత్రికను ఉద్ధరించు కున్నాను. దానితో బాటు, కథలున్నూ-మొదట అనుకున్నట్లు కాకపోయినా- దేని కది విడిగా గ్రంథరూపమునకు ... సాహిత్యాభిమానుల సహాయ్యం వల్ల కలుస్తూ ఉన్నాను.

ఇలా ఒక్కొక్కకథ ఒకపుస్తకంగా సమూహరూపం ఉచితంగానే ఉన్నది-శాస్త్రిగారి కథలన్నీ ఒరుగులో...చిన్ననవలలు: పాఠకుల ఉత్సాహమునకు ఆంధ్రు బాటుగానే ఖరీదుమాడా అమ్మిరింది. కమక శాస్త్రిగారు తలపెట్టినపని, చదివే కుతూహలం ఉన్నవారికి వారికిని, బహుచక్కగా లాభించవచ్చును.

కలంపోటు ... రెండవది ప్రచురణము. రాయలవారు, తిరుమలాంబుమీద రాజసభ-చిలిపితనంగా అరిగి ఆడవి నగరి చాయల కన్నా పోవడం మానివేసినప్పడు ... ముక్కుతిమ్మన్న పారిజాతావహరణం ప్రబంధంలో, దీనికి విరుగుడు కలగలిపి గోపాలదేవుని దక్షిణవాయక పాండిత్యానికి... సత్యభామను ఎదురుతిప్పి పాదప్రహార-బహూకృతి చేయించి, ఆకథచదివి వినిపించడంలో ... ప్రభువు రాసికా్యాన్ని గిరిగింతలతో మేల్కొలుపడం... కథ.

ఈకథ... గ్రంథస్థముగా లభించక పోవడం వల్ల ఏకరూపంగాలేక...చిలవలు పలవలతో దేకం అంతా ఏవాడో ప్రచారం అయి పోయి వ్యాపించి మాత్రము ఉన్నది: శాస్త్రిగారు ఈ ఇతివృత్తాన్ని కథ-నాటకంగా తమ రచనలోకి మార్చుకున్నారు. కథకులుగా వారి శిల్పమునకు వేరొక పత్రికలో ప్రశంసా - వ్యాఖ్యలు అంజరించుకున్నాము: ఆవిషయము ఇక్కడ విస్తరించి తలపెట్టవలసరము లేదనుకుంటున్నాను.

కథలో... పాత్రల ప్రకృతి కల్పనలలో, నాటకం చదివినప్పుడు కొన్ని సందేహములు కలుగుతూ ఉన్నవి.

మహామంత్రికి; అప్పటికి వారంలోజుల క్రితమే తెలిసిపోయి అంతటి మేధా - సమాప్తిమహాదా, గడ్గోలు పరుస్తూన్నా? ఆ అంతఃపుర రహస్యం, దానిపట్ల వివరించేదాకా... రాణికి ఏకైక ఆప్తుడైన తిమ్మన్నకు ఎందు చేత తెలిసిందికాదు? 'అఆహూయి' తేమన్న ఎప్పుడూ వేయికళ్లతో కనికెట్టి చూస్తూ ఉండవలసిన బాధ్యతతో... పుట్టింటినుంచి, ఆమె వెంట సారస్వత-హరణంగా వచ్చిన కవి-దిగ్గజం... ఎంతస్వల్ప విషయమైనా, ఇంకొకరు వచ్చి చెప్పేదాకా పసిపట్టులేని ధివజాల సుదా? — లేక, కుర్రకవిగా, అప్పడే కావ్యరచన ఆరంభించేసి... పెద్దల మెప్పులు కిమ్మనినోట విశే బులబా... లో... అప్పటికి షాత్రం ఇతరజోక్యములేవీ పట్టించుకోకుండా ఉంటూన్న... లోపమా?

అదివరకల్లా కథలో, ఇతర అవశోధ జనంతో బాటు, తెరచాటున కూర్చుండి కావ్యం వింటూన్న తిరుమలాంబ ఆనాడు... చివరిరంగంలో ప్రబంధపుట్టం వినడానికి... రాకపోవడమునకు కారణం? — పడకటింటి ముచ్చట అవాళే అంతఃపురంలో అల్లుకు పోయినందువల్ల సపత్నీమండలిలో కూర్చోలేక... సిగ్గుపడిపోయిందా... లేక, తిమ్మన్నగారి కావ్యవాణి... నాగుడి అలుకతీర్చే అవకాశం లో వాసకసజ్జకగా తీరికలు దిద్దుకుంటూ... వగరు విడువలేదా?

అది, కన్నడరాజ్యరమారమణుని... దివ్య సభాస్థలమా... రాచరికము, పొగడ్తలతో ప్రకటించుకునే... మన్నెదొర... దరబారా?

అప్పటిగ్గజములు... నిరంకుశ-పై జం దుక్కలువలలో దాచుకుని... వందిమాగధులై వారము లకుబారులుతీరిన... భట్టాజ్ఞా : తిమ్మరుసు 'అప్పాతీ' కాదా: స్వామిపరామర్శలకు... దోసిలిబిగ్గి ఆరివినయంతో సమాధానం మనని చేస్తూ దాసకీతం తరింపజేసుకునే... చంద్రగిరి మధూకరపు వడుగా?

సభాస్థారు లందరికీ సుసగులపని కలిపించి... కావ్యపూనం మానిపించి... ఒంటివాలు మీదసభ వదలిపోవడం... కొన్ని సమయాల్లో గంభీరులుగా ప్రవర్తించవలసిన ప్రభువులకై వా సహజమేనా? — స్వబసులే కనుక అన్యధా తలచరు... తలచినా మించిపోయేది లేదు అనే ధీమాతో కృష్ణరాయలు ... అలా మాతాత్తుగా... గడ్డోని లోపలికి విజయించేసినారా?

రాయలు ఎందు కల్లా పరధ్యాం లో పరవ్యాసంగాలతో... బాధను? మరపించుకునే సాధన చేస్తూన్నాడు: తనదే పాఠశాలని బాధా? అపచారం ఎరుగనిదేవిని అనవసరంగా విప్రలంభంతో అలయిస్తూన్నాను, అరసి కుట్టి అనే బాధా? ఆమెమీద కూరిమి సడలిం చుకోలేక... చేసినదనుకున్న తప్పు... కాదని సర్ది చెప్పకోలేక ... కర్తవ్యం స్వయంగా లేల్చుకోలేని... బాధా?

చివులమైన ధూమికతో గ్రంథం ఆరంభం చేసినా... సంభాషణలకు పాతీగా విషయవివరణం కథగా చేసుకుంటూ వచ్చినా... నాటకాన్ని ఇంకా విరివిగాచేసి రచించినా... ఈ సంశయములకు సమాధానములు లభించేవే అని నమ్ముకం:

పింగళి వాగేంద్రరావుగారు 'నారాజు' నాటకంలో (భారతిలో ౪ అంకములుమాత్ర ముఅచ్చయినట్లు జ్ఞాపకం) 'పెద్దిరాజు' అని కవితాపితామహుడికి చేసిన నామకరణమే, కర్ణాదుంతుడమై ఉన్నదనుకుంటే శ్రీకాశ్రీగారి 'పెద్దయ్యంగాడు'... ఇంకొక ఆకు ఎక్కువ చదువుతూన్నది. 'అయ్యగారు' పూర్వవ్యవహారంలో గౌరవ-సంబోధన... నామపరిశిష్ట-రూపముగా చలామణిగా ఉన్నదనుకున్నా... పనిగా అప్పాతీమొదలు పెద్దలందరికీ నామ వైష్ణవమర్యాదలు చేయడం... ససీ అని తోచడంలేదు: అయినా, ఈ విషయానికి కాశ్రీగారి సమాధానం ఏమిటో తెలుసుకోవలసిఉంది.

సంభాషణలు చిత్రించడంలో తేటతెలుగుల సోనలూరించడం శ్రీకాశ్రీగారు ఒక్కరి సామ్యు:

'కలంపోటు' ప్రార్థనపదప్రాధాన్యము... నాటకవస్తువుకు వినియోగం కాదు గనుక

గంట మని సవరించుకోవలసిన అవసరం లేక పోగా, 'కలంపోటు' అనే అన్వయ-శక్తిమూర్తం గా వాడుకలో వస్తూన్నది... అలాగేరు పెట్టడమే సరసంగానూ ఉంది - కాశ్రీగారి రచనల తీయదనాన్ని నిలువచేసుకుంటూన్నది.
— రామకృష్ణకాశ్రీ.

౧. రష్యా యాత్ర

[క్రాసునైజా; ౧౮౫౫ పేజీలు; పీచుకాగితం; వెల ౮ అణాలు.]

ఈ గ్రంథం విశ్వసాహిత్యపాల(యంగంప) వారి తొమ్మిదోది. ఇది ౧౮౩౩ లో నిత్యవారాయణ దినపత్రికారి Russia Today అనేకపుస్తకానికి శ్రీయుత మహీధర రామమోహన్ గారి స్వేచ్ఛామవాదమని పీఠికలో వుదాహరింపబడినది. 'రషియాటుడే'ను దినపత్రికారు రచించింది ౧౮౩౪ మధ్యలో. ఇప్పటికప్పుడే నాలుగేళ్లు కావస్తోంది. రష్యావారి సిద్ధాంతాలు యీ నాటికి కొంత యాపనిర్తయంలోకి వచ్చియుండాలి. అచరణలో అనేకం మార్పులు గూడ కలిగి యుండవచ్చు. రష్యాలో అనుదినము జరిగే సూతనపరిస్థితుల్ని, మార్పుల్ని, విధానాన్ని యావత్ప్రపంచం చేరడేసి కట్టెట్టుకుని పరిశీలిస్తోంది.

దినపత్రికారు వారి ప్రమాణంలో ఎక్కడ చూచినవిషయా న్నక్కడే పొందుపరచి వ్రాసిన కారణాన యేవిషయ మెక్కడందో తెలియటంలేదు. అయినా గ్రంథం చదువుతుంటే యేమాత్రం విసువుదల వుండక పూర్తిచేయా లనిపిస్తుంది. అనువాదం చక్కగానే వుంది.

గ్రంథస్థవిషయం రష్యానుగూర్చి, అక్కడ విప్లవానంతరం యేర్పడిన సూతన పరిస్థితుల్ని గూర్చి అవగాహన చేసుకోవలసినవారికి ప్రథమపాఠం వలె వుంది. రష్యా ఆవలంబిస్తున్న సిద్ధాంతాలను చర్చించక అన్ని విషయాలను మార్పుల్ని సూక్ష్మంగా చవిచూపుచున్నట్లుండటం చేత మార్గదర్శకవలె వుంది.

* * *

౨. సోవియట్ కమ్యూనిజం

[క్రాసునైజా; ౧౮౫౫ పేజీలు; పీచుకాగితం; ఖరీదు ౮ అణాలు.]

లెబోదంపకులు రష్యానెల్లీ అచ్చటినివ
యాల్ని మాలంకమంగా అవగాహన చేసి
కొన్ని విమర్శలు వారిచే రచించబడ్డ "సోవి
యెట్ కమ్యూనిజం" అనే యింగ్లీషుగ్రంథం
లోని యేదవప్రకరణానికి ప్రస్తుత గ్రంథం
మహాధర కృష్ణమోహన్ రావుగారి అనువాదం.
విశ్వసాహిత్యమాల (ముంగంప) వారు పదో
గ్రంథంగా వెలువరించారు.

ఇందలి ప్రధానవిషయం సోవియెటు
రష్యాలో జమిందారీ, పెట్టుబడిదారీ వీధా
నాలు యేవిధంగా తొలగింపబడినాయో అనేది.
రష్యాదేశంయొక్క చరిత్రలోని యేపుట
మాచినా అంతకలహాలే. ౧౯౧౭ నాటికి
పరిస్థితులు మరేవిధమునీతికి వచ్చి జాతీయప్రభు
త్వం నాశనంచేయబడింది. బోల్షివిజం తల
చూపించి వెంటనే దెనిను ట్రాడ్స్మెన్లు తోడు
పడ్డారు. ఈనాటికి రష్యాయొక్క స్థితి పూర్తిగా
మారిపోయి సమస్తప్రపంచం ఆక్కడ అవలం
బింపబడుచున్న విధానాన్ని గూర్చి ఆకుర
తతో చూస్తూంది.

రష్యాదేశం ప్రపంచమంతటిలోను ఆరవ
భాగం ఆక్రమించి ౧౬ కోట్లమంది జనాభా
కలిగివుంది. అనేకజాతు లున్నవి. వాగర
కులు అనాగరకులుగూడా వున్నారు. ప్రభు
త్వాధీనంలో వున్నవారు, జమిందారులు,
యితర పెట్టుబడిదారులు, మతబోధకులుతప్ప
మిగత జనసామాన్యమంతా దుర్బరదోర్భా
గ్యం అనుభవిస్తున్న కారణాన ఆకాంతిహె
చ్చి, వారు వీరనేభేదం లేకుండా యేకమై
ధనికవర్గాన్ని నిర్మూలం చేసినందుకు
ప్రపంచంలోని యేదేశప్రజలు అనుభవించ
నంతటి స్వేచ్ఛను, తృప్తిని యీనాడు రష్యా
ప్రజ అనుభవిస్తున్నారు. "ఒకమాటు విప్లవం
ప్రారంభిస్తే తరువాత దానిని యెన్నికష్టాలు
వచ్చినాసరే కొనసాగించవలసినదే" నని
దెనివ్ యిచ్చిన హెచ్చరికలో రష్యాప్రజ
చూపినపూనిక మెచ్చదగియుంది. దీనికైనా
సంఘీభావం, పట్టుదల, త్యాగం, నాయకు
యందు విశ్వాసం అనే లక్షణాలు వుంటే
యెంతటి ప్రయత్నమైనా కొనసాగుతుంది.

భారతదేశం స్వాతంత్ర్యంకోసం ప్రయ
త్నిస్తోంది. ప్రజన ప్రభుత్వానికి సంఘర్షణం.

రష్యాలోవలె యిక్కడ కర్తులవేట్లాట, రక్త
పాతంలేదు. శాంతిసర్వసమరం. వీసమరమైనా
సంఘంకట్టుబాటు, పూనిక త్యాగం లేనికార
ణాన కలిసిరాకుండా వుంది. ప్రజాప్రభు
త్వాన్ని నిర్మించుకున్న యితర రాజ్యాంగ
చరిత్రలైనా కొంతవరకు భారతప్రజకు
హెచ్చరికను కల్పింపకపోవు.

* * *

3. రష్యా విప్లవము

[క్రామర్షిజా; సుమారు ౧౦౦ పేజీలు;
ఓమకాగితం; వెల ౦-౬-౦ అణాలు]

ఈ గ్రంథము విశ్వసాహిత్యమాల [ముం
గంప]వారి పదకొండోది. దెనిను మహాశయుని
పుపవ్యాసమొకటి, ఆరువ్యాసాలు చేర్చబడి
౧౯౦౫-వ సంవత్సరపు రష్యావిప్లవాన్ని గురిం
చి సర్వతోముఖము, సంపుర్ణ మూ అయిన వివ
రణాన్ని యిస్తున్నాము.

విప్లవాన్నెట్లు నిర్మించాలి అనే విష
యాన్ని గురించి సరిగా తెలుసుకోవడానికి
అమూల్యమైన సలహాలు యీ గ్రంథములో
ఆక్కడక్కడ కనవడతవి. విప్లవోద్యమంయొ
క్కతల్వ్యాన్నీ, గమవరీతిని తెలుసుకోవడంలో
దెనివ్ కు గలసామర్థ్యాన్ని యీపుస్తకం అవ
గాహనచేస్తున్నది. విప్లవపోరాటంయొక్క
వివిధరూపాలు ఒకదశమంచి మరొకదశకి యేవి
ధంగా మారుతాయో, యీనూతన-పోరాట-
పద్ధతున్నీ కనిపెట్టడంలో ప్రజాసంఘాల
యొక్క పరిశోధనశక్తియేలా అభివృద్ధి చెందు
తుందో, పోరాటం నడవడానికి కావలసిన
చురుకుదనం మొదలైనవన్నీ పొందుపరుపబడి
నవి.

విప్లవాన్ని లేవదీయటంలో దాని రూపా
లు, సంస్థలు, కార్యాలు మొదలైనవాటిని క్రమ
పద్ధతికి తెచ్చి, విశ్మయకూడుచి కార్యాచర
ణంలో దింది, అవసరసందర్భాల్లో ఆయువు
పట్టును కనికెట్టి పనిచేయడం, చాకచక్యంతో
గమ్యస్థానాన్ని తప్పటడుగులు వెయ్యకుండా
చేరడం మొదలైనవి విప్లవరాజనీతిని సంపాదించటానికి రష్యావిప్లవచరిత్రయైన యీ గ్రంథం ఉపకరిస్తుంది.

"విప్లవం ప్రజ్వరిల్లుతూన్న సమయంలో
అందరూ కలిసి దెబ్బతీయాలనే రాజనీతిని
మాత్రం యెప్పుడూ మరచిపోకూడదు."

"జాతీయప్రభుత్వాన్ని పడగొట్టడానికి విప్ల
వం కలరేగినసమయంలో మనం అందరమూ
కలిసి పనిచేయాలి", "మనజాతికంతకు ప్ర
ధానమైన యీపోరాటంలో బాధ్యత అంతా
ప్రతివానిభుజాలమీదా వుందని గుర్తించాలి.
తానే అసంఖ్యాకులైన రైతులందరియొక్క,
కష్టశీలు లందరియొక్క, దోపిడిచేయబడు
చున్నవాళ్లందరియొక్క, సామాన్యప్రజ
లందరియొక్క ప్రతినిధివనే విషయాన్ని
మరచిపోకుండా జాతిఅంతకీ విరోధీ, ప్రబల
శత్రుపూ యైనజాతును తొలగించడానికి పూను
కోవాలి",

"ఒక్కబలప్రయోగం వల్లనే, సంఘ
నిర్మాణం వల్లనే, వాళ్ల వికమత్య బలం
వల్లనే, వాళ్లందరి ధైర్యసాహసాలవల్లనే
జారు దగ్గరమంది స్వాతంత్ర్యచ్చాయని
పొందగలిగారు" మొదలైన దెనివ్ యొక్క
కొన్ని హెచ్చరికలు స్వాతంత్ర్య ప్రియుని
రక్తాన్ని ఉడుకెక్కిస్తవి.

రష్యాలో విప్లవప్రారంభం, కూలీ-రైతుల
విప్లవయుత ప్రజాతంత్ర నియంతృత్వం,
మూడు రాజ్యాంగ విధానాలు, విప్లవం
యొక్క ప్రళయవిజయం, చూపొత్తిరుగుబా
టువల్లనే దృఢీకరినపాతాలు, ౧౯౦౫ విప్లవ
మునుగూర్చి పుపవ్యాసం, విప్లవంయొక్క
వివిధావస్థలు, పుట్టిశాసనాలు, అవకాశాలు మొద
లగు యేదధ్యాయాలతో రచించబడింది. ప్రతి
యొక్కరూ అవశ్యించదువవలసిన గ్రంథం.

విశ్వసాహిత్యమాలవారు పూనికతో యిట్టి
గ్రంథాలను, తరుణంలో ప్రచురించటం కొని
యాడతగింది.

గ్రంథములు దొరుకుచోటు: విశ్వసాహిత్య
మాల, ముంగంప [Via] అంబాశీపేట.
తూ. గో. జిల్లా.

వ. కుటుంబరావు.

పుట్టు మచ్చలకాస్తము ఫలదీపిక
[నేడునూరి గంగాధరంగారిచే వ్రాయబడినది. పల్లిమరు కొంపపల్లి వీరవంకయ్యగారు, శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి. వెల ౦-౮-౦.]

పుట్టుమచ్చల రంగులఫలనిర్ణయము ౩ పుట్టుమచ్చలఫలము, మడులఫలము, ఆవయవముల ఆదురుపాటుఫలం, సాముద్రికఫలము, హస్తరేఖాఫల నిర్ణయము, హస్తపాదములందలి శంఖచక్రఫలితములు మున్నగు విషయములందు తెలుపబడినవి.

“ఈ కాస్త్రమును నమ్మకముతోడను, విశ్వాసముతోడను, దృఢభావము తోడను చదివి యథార్థమును గ్రహించి గలండులకు ప్రార్థించుచుంటిని.” అని గ్రంథకర్తగారు వ్రాసిరి.

ఇట్టికాస్త్రమునెడల నవిశ్వాసముండునేమో యని వీరు సంశయించుటకు ఆధారములు కలవు.

కాస్త్రాంశములు కళలవలెగాక ఋజువునకు లొంగును. పరిశీలనమున లోపముండే నేని, కాస్త్రసిద్ధాంతము లయథార్థములగును. పరిశీలనమునకు లొంగని అంశములు, పరిశీలించుచుండ నదృశ్యమగు నంశములు, ప్రత్యేకయంత్ర సాహాయ్యమునగాని గోచరింపని యంశములు కలవు. కావున కేవలము పరిశీలనమై నాధారపడు కాస్త్రములు మోపు సిద్ధాంతములు కొన్ని సంశయమునకు తావునగును. తరువాతి సిద్ధాంతములు తలనూపినంతన తొల్లంటివి మూలబడును.

ప్రత్యక్షపరిశోధనమునకును, ప్రత్యక్షతార్కణమునకును లొంగునపుడు నాయము కలదు. వీనికి సంబంధించిన సిద్ధాంతములు తరుచుగ సరియైనవై యుండును. (Experiment) పై నాధారపడు (Sciences) కును Observation పై నాధారపడు (Sciences) కును వ్యత్యాసము కలదని తెలుపుట నాయాశయము.

భౌతికకాస్త్రమునకు సంబంధించిన నూతన విశేషములును, సత్యము నావిష్కరించు

టకు అక్కరైన భావసామగ్రియును, వస్తుసామగ్రియును నేడు ప్రతీచీఖండమున గోచరించుచున్నవి. కపాలపరీక్ష దరిసినవారు (Phrenologists) తెలుపు అంశములును, సాముద్రికకాస్త్రజ్ఞులు తెలుపు అంశములును- కొన్నియైనను నిక్కములని ప్రత్యక్షవిదర్శనములవలన తెల్లమగుట నెఱుగుదుము. తెనెంటు, స్టేట్స్ మన్సు నువారి యరచేతులను, ముసాలిని గాంధీప్రభృతుల శిరములను జూచి వారివారి ప్రజ్ఞావిశేషములను నిక్కముగా వచించిన కాస్త్రజ్ఞులు కలరు.

వలసిన పరిజ్ఞానమును పడయక, వేడుకకై చిత్రముచచ్చిన రీతి నిట్టిపాత్రమాలు వ్రాయు వారనేకు లుండుటచే వీరివ్రాతలు నిక్కముదావున నిలువక ప్రజలలో నవిశ్వాసమును బుట్టించుచున్నవి. ఇట్టిపాత్రములపేళ్లను విని నవ్వి దూరముగ తొలగిపోవువారున్నారు. పరిశీలులు చక్కబడవలెననినచో, సత్యవిమర్శనమున ఆతిలేతిన భౌతికకాస్త్రజ్ఞులు తమవిమర్శనాంశములను గ్రంథములు గావింపవలెను. కోడ్లమీది జ్యోతిష్కులును, గీతలనుగుఱించిన మిడిమిడి జ్ఞానముగలవారును తొలగిపోవలెను. కొన్నిపారి భౌషికపదములను ప్రయోగించినంతన కాస్త్రవేత్తలు కాజాలువారెవరు?

అనేకగ్రంథములను పరిశోధించి గ్రంథకర్తగా రీపుస్తకమును రచించిరి. ఇట్లని ఇందలి శ్లోకములును ఉద్యమములును చెప్పక చెప్పించుచున్నవి.

జోన్నలగడ్డ నత్యనారాయణమూర్తి.

మహాభక్తులు (గద్వరచనము)

[కొను ౧/౮ పైజ. పు. ౧౧౮. వెల రు. ౦-౧౨-౦. గ్రంథకర్త: వంగూరి నరసింహరావు, నరసాపురం.]

ఈ పుస్తకంలో ‘రామదాసు,’ త్యాగరాజుల సంగ్రహచరిత్రలు ఉన్నవి. వీరిద్దరూ ఆస్తిక ప్రపంచంలో చిరంజీవులయిన రామభక్తులు. త్యాగరాజు, ఉపరి, కళాప్రపంచంలోను చిరంజీవి అయిన ‘గానబ్రహ్మము.’

వీరిచరిత్రలను ఎందరో ఎన్నివిధాలుగానో రచించి ప్రచురించి ఉన్నారు. వాటన్నిటి సాయంతో ఈ సంగ్రహచరిత్రలు పుట్టినవి.

రచనగ్రాంథికభావమకు దగ్గరగా, సరసంగా, ధారాళంగా ఉంది. అక్కడక్కడా పద్యాలు, పాటలుపూడా సందర్భానుసారంగా చేరినవి. రామభక్తులు ఎక్కువ కాల పారణంకాకుండా రామదాసు, త్యాగరాజుల చరిత్రలను మొత్తంమీద తెలుసుకొని ఆనందించడానికి ఈపుస్తకం పనికివస్తుంది; అంతే.

పుస్తకం వెలమాత్రం చాలా ఎక్కువ. అక్కడక్కడా తప్పులు మిగిలిఉన్నా, అచ్చు, కాగితము, బైండు అందంగా ఉంది. అయినాపూడ వెల ఆరణాలకంటే ఎక్కువ పెట్టడం న్యాయంకాదు.

గ్రంథ స్వీకారము

నవనాథచరిత్ర (ద్విపదకావ్యము)

[కారనామాత్య విరచితము :—రాయల్ ౧/౮ పైజ. ౩౯+౨౮౧ పుటలు. వెల ౩ రూపాయలు]

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాంగ్రగ్రంథమాల నెం. ౭. సంపాదకులు: కోరాడ రామకృష్ణయ్య, ఎం. ఏ., ఆంధ్రోపన్యాసకులు, ప్రాచ్యపరిశోధన సంస్థ, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము.

ప్రకాశకులు: మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు.

రసార్థవాలంకారము

(సంస్కృతాలంకారగ్రంథము)

ప్రకాశవర్షకవి విరచితము. సంపాదకులు ఈయ్యాణ్ణి, వేంకట వీరరాఘవాచార్యులు: ఎం. ఏ., ఆంధ్రగీర్వాణభాషోపన్యాసకులు, పితాపురరాజ కళాశాల, కాకినాడ. రాయల్ ౧/౮ పైజ. ౪౫+౨౯ పుటలు. వెల ౮ అణాలు.

కాకినాడ ఆంగ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచే బ్రకటింపబడినది.

౧. మురారి ఆస్థానాభిషేకము
(సమాలోచనము)

డిబ్బి ౧/౮ పైజా, రూ. పుటలు.

౨. సంస్కృతవాఙ్మయ చరిత్ర
(సమాలోచనము)

[డెబ్బి ౧/౮ పైజా. ౧౮ పుటలు. పయి
రెండింటికి కర్తలు: ఈయనాశ్రి వేంకట
పీఠరాఘవాచార్యులు, ఆంధ్రగీర్వాణభాషాప
న్యాసకులు, పితామహరాజ కళాశాల, కాకి
నాప.]

జనానారాయణ వ్యాసములు
(కొన్ని ఉపన్యాసములు సహా)

[కొను ౧/౮ పైజా, పు. ౧౭౮. వెల
రూ. ౦-౬-౦.]

గ్రంథకర్త:—కొమాండ్మాంట్ శతకోపాచార్యులు, ఎం.ఎ., బి.ఎల్., వకీలు, కాకినాడ.

శివరాత్రి (పద్యకావ్యము)

[నవ్యకావ్యతో ఉన్న ౫౬ పుటలపుస్తకము.]

గ్రంథకర్త:—జి. వి. కృష్ణారావు, మాచి
పూడి, (via) తెనాలి.

బ్రహ్మనందతీర్థ విజయము
(జీవితచరిత్ర)

[కొను ౧/౮ పైజా, పు. ౨౨౫. వెల
రూ. ౧-౦-౦.]

గ్రంథకర్త:—పి. ఆదినారాయణ, ఉపా
ధ్యాయుడు, కోవూరు, నెల్లూరుజిల్లా.

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మూత్రవ్యాధులకును శగ (గనేరియా) వ్యాధికిని కొత్తగా కనిపెట్టబడిన దివ్యషధము గో నో కి ల్ల ర్ (రిజిస్టర్డ్)

కత్తియములు చూచి మోసపోకుడు,
మందులు ఖరీదు చేయునప్పుడు ప్యా
కెటు పై గో నో కి ల్ల ర్ పేకన్న, "గోడి"
మాత్రం సేయవలయును.

మూత్రాశయముయొక్క వాపు లేక మూత్రశితియొక్క వాపు, నవమలబద్ధము, మున్నగు వ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషు
లకును గూడ గో నో కి ల్ల ర్ వలన కుదురును. దీర్ఘకాల (పాము) పోవుట, మూత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీని వలన కుదురును.
ఖరీదు 50 మాత్రముగల సీసా రూ. 3-0-0. కత్తియములు చూచి గ్రహణముగలదు మా పుంజుమాల్ గమనింపుడు. పి. పి. చార్లెస్.
అడ్రసు:—డాక్టరు జి. డబ్. జర్నాని, ౧5 గూను వెనుకకోడ్లు, బొంబాయి 4.

Dr. D. N. JASANI, Girgaon Back Road, Bombay, 4.
Madras Agents:—DADHA & Co., 52, Nainiappa Naick St., P. T. Madras.